

Jolanta Kovalevskaitė,
Erika Rimkutė,
Jūratė Ruzaitė

TEKSTYNAI IR JŲ IŠVESTINIAI PRODUKTAI LIETUVIŲ KALBOS MOKYMOI(SI) BEI TYRIMAMS

MOKOMOJI PRIEMONĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Jolanta Kovalevskaitė,
Erika Rimkutė,
Jūratė Ruzaitė

TEKSTYNAI IR JŲ IŠVESTINIAI PRODUKTAI LIETUVIŲ KALBOS MOKYMUI(SI) BEI TYRIMAMS

MOKOMOJI PRIEMONĖ

KAUNAS, 2022

Recenzentės:

Doc. dr. Laura Kamandulytė-Merfeldienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Justina Bružaitė-Liseckienė (Vilniaus universitetas)

Mokomoji priemonė apsvarstyta ir rekomenduota leidybai Vytauto Didžiojo universiteto Lituanistikos katedroje 2022 m. sausio 31 d. (protokolo Nr. 1-1) ir Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Tarybos posėdyje 2022 m. vasario 24 d. (protokolo Nr. 2).

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

ISBN 978-609-467-508-9 (internetinis)
<https://doi.org/10.7220/9786094675089>

© Jolanta Kovalevskaitė, 2022
© Erika Rimkutė, 2022
© Jūratė Ruzaitė, 2022
© Vytauto Didžiojo universitetas, 2022

Turinys

PRATARMĖ.	5
1. MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS TEKSTYNAS (Erika Rimkutė)	7
1.1. Įvadas.	7
1.2. Tekstyno sandara.	8
1.2.1. Tekstyno sudarymo principai.	8
1.2.2. Tekstų žanrai	12
1.2.3. Kalbinės tekstyno ypatybės	17
1.3. Paieška tekstyne	21
1.3.1. Paprastoji paieška.	21
1.3.2. Išplėstinė paieška	23
1.4. Tekstynas mokymui(si) ir tyrimams	26
1.4.1. Leksikai skirtos užduotys	27
1.4.2. Gramatikai ir žodžių darybai skirtos užduotys	30
1.5. Apibendrinamosios pastabos.	58
1.6. Literatūra	58
1.7. Priedai	60
2. MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS (Jolanta Kovalevskaitė)	64
2.1. Įvadas. Mokomieji žodynai ir leksikonas	64
2.2. Leksikono sudarymas tekstynų lingvistikos metodu.	66
2.2.1. Leksikono antraštyno sudarymas	68
2.2.2. Vartosenos modelių nustatymas ir užrašymas.	72
2.3. Vartosenos duomenys leksikone ir informacija apie paiešką	81
2.3.1. Pavyzdžių atranka ir pateikimas leksikone	81
2.3.2. Apie leksikono paiešką trumpai.	84
2.3.3. Apie leksikono paiešką plačiau	89
2.4. Leksikonas mokymui(si) ir tyrimams	103
2.4.1. Gramatinė kompetencija	104
2.4.2. Leksinė kompetencija.	124
2.4.3. Diskurso kompetencija.	140
2.5. Apibendrinamosios pastabos.	146
2.6. Literatūra	147

3. LIETUVIŲ KALBOS MOKINIŲ TEKSTYNAS (MOKATE) (Jūratė Ruzaitė)	150
3.1. Įvadas	150
3.2. Tekstyno sandara	153
3.2.1. Kalbos atmainos	155
3.2.2. Kalbos mokėjimo lygis	156
3.2.3. Tekstų žanrai	157
3.2.4. Užduočių tipai	159
3.2.5. Naudojimasis šaltiniais	159
3.2.6. Amžius	160
3.2.7. Išsilavinimas	160
3.2.8. Kalbinis fonas: gimtoji kalba, tėvų kalba ir namų kalba	160
3.2.9. Klaidų tipai	170
3.2.10. Sakytinės kalbos tekstų specifika	173
3.2.11. Santrumpos	174
3.3. Paieškos galimybės	174
3.3.1. Kokiais paieškos lygmenimis galima ieškoti?	175
3.3.2. Paieška pagal klaidų tipus	179
3.3.3. Kolokacijų paieška	179
3.4. Dažniai žodžių sąrašai	180
3.4.1. Nenormalizuotų žodžių sąrašai	183
3.4.2. Normalizuotų žodžių sąrašai	190
3.5. Mokinių tekstynas mokymui(si) ir tyrimams	192
3.5.1. Gramatinė kompetencija	193
3.5.2. Leksinė kompetencija	201
3.5.3. Rašyba	208
3.5.4. Diskurso kompetencijos	211
3.6. Apibendrinamosios pastabos	221
3.7. Literatūra	222
3.8. Priedai	223
SUMMARY	231

Pratarmė

Šioje mokomojoje priemonėje siekiame pristatyti naujai sukurtus skaitmeninius išteklius, skirtus lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymui(si) ir kalbos tyrimams. Čia išsamiai aptartos trys empirinės duomenų bazės: *Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas* (toliau vadinamas mokomuoju tekstynu), *Lietuvių kalbos mokinių tekstynas* (toliau – mokinių tekstynas, MOKATE) ir *Mokomasis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas* (toliau – leksikonas). Šie ištekliai sukurti 2017–2019 m. vykdant projektą „Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo skatinimas“ (Nr. 09.3.1-ES-FA-V-709-01-0002) ir yra viešai prieinami portale <https://kalbu.vdu.lt/>.

Ištekliai parengti siekiant, kad juose lietuvių kalbos kaip svetimšios mokytojai, tyrėjai ir lietuvių kalbos besimokantys kitakalbiai rastų kuo įvairiapusiškesnę informaciją apie autentišką lietuvių kalbos vartoseną. Sukurti tekstynai atspindi gimtakalbių ir negimtakalbių kalbą, o tai svarbu ir teoriškai, ir praktiškai: tokie ištekliai iki šiol nebuvo viešai prieinami, o naujosios empirinės bazės su automatizuota paieška bus prieinamos įvairiems vartotojams ir galės būti naudojamos įvairiems tikslams. Leksikone, parengtame mokomojo tekstyno pagrindu, be informacijos apie žodžio (ar pastoviojo žodžių junginio) tarimą, kirčiavimą, kaitybą, vartotojams pateikti žodžio vartosenos dėsningumai: dažnų žodžių reikšmių vartosenos dėsningumai aprašyti vartosenos modeliais ir iliustruojami autentiškais pavyzdžiais, retesnių žodžių vartoseną atspindėta pavyzdžiais.

Įvardijant sukurtas priemones ir jas aptariant, vartojami terminai *mokinys* (angl. *learner*) ir *mokytojas* (angl. *teacher*), kurie gali kelti asociacijų su mokykla, bet lingvistiniuose tyrimuose jau įprasta juos vartoti kaip bendrinius terminus, skirtus įvardyti visus, kas moko(si)¹. *Mokinys* įvardija asmenį, kuris mokosi (pvz., mūsų atveju kalbos), nesvarbu, koku būdu ar kokioje vietoje (t. y. tai gali būti universitete, kursuose, privačiai su mokytoju, individualiai ar kitaip besimokantis asmuo). *Mokytojas* įvardija bet kurį asmenį (mokytoją, dėstytoją), mokantį kalbos.

Tekstynai ir jų išvestiniai produktai jau tapo nepamainomais realią kalbos vartoseną atspindinčiais šaltiniais, tad siekiame parodyti, kaip ir naujai sukurti šaltiniai gali prisidėti prie duomenimis grįstų tyrimų, būti naudingi mokytojams rengiant mokymo medžiagą ir papildant mokymo turinį duomenimis grįstais kalbos mokymo metodais, ieškant naujų atsakymų į rūpimus klausimus ir susiduriant su naujais klausimais, kylančiais iš galbūt anksčiau intuityviai nepastebėtų kalbos vartosenos tendencijų.

Šioje mokomojoje priemonėje pristatysime minėtų tekstynų ir leksikono sandarą, pobūdį, pagrindinius ypatumus, kūrimo principus, aktualumą ir praktinio pritaikymo galimybes. Naudojant bet kurį empirinį ar leksikografinį išteklį, svarbu žinoti, kokiais principais jis sudarytas, todėl čia bus paaiškinti metodai, taikyti empirinei medžiagai surinkti

¹ Žr. Ramonienė M., Brazauskienė J., Burneikaitė N., Daugmaudytė J., Kontutytė E., Pribušauskaitė J. 2012: *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

ir susisteminti, bus aptartos paieškos galimybės; taip pat pateiksime pavyzdžių bei pasiūlymų, kaip ištekliuose prieinami duomenys gali būti tiriami ir naudojami kalbos mokyme.

Detaliau kiekvieną išteklių aptarsime tokia seka: mokomasis tekstynas pristatytas 1-ame skyriuje (jo autorė Erika Rimkutė), jo išvestinis produktas leksikonas – 2-ame skyriuje (šį skyrių parengė Jolanta Kovalevskaitė), o mokinių tekstynas – 3-iame skyriuje (jį parengė Jūratė Ruzaitė). Pabaigoje pateikiame santrauką anglų kalba.

Dėkojame recenzentėms už vertingas pastabas, padėjusias patobulinti šią mokomąją priemonę.

1 Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas

1.1. ĮVADAS

Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas (toliau – tekstynas, mokomasis tekstynas) yra nedidelis vienakalbis specialusis tekstynas, skirtas lietuvių kalbos besimokantiems kitakalbiams, parengtas 2017–2019 m., prieinamas <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/>.

Šis tekstynas pradėtas kurti pirmiausia turint omenyje vartotojų poreikius: kurti tokį išteklių paskatino užsienio baltistikos centrų dėstytojų pageidavimas, kad būtų besimokantiems lietuvių kalbos lengviau suprantamos medžiagos. Plg. *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne* (žr. <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>) pateikiami duomenys (jame yra įvairių stilių ir žanrų, skirtingų laikotarpių tekstų, tiek verstų, tiek parašytų lietuvių kalba) ir jų kiekis (140 mln. žodžių) lietuvių kalbos kaip svetimšios mokiniams yra per sudėtinga mokymosi medžiaga: dar neįgudusiems lietuvių kalbos vartotojams sudėtinga savarankiškai atskirti tipiškas ir netipiškas leksikos bei gramatikos ypatybes, atpažinti tam tikro stiliaus, tam tikro formalumo lygio kalbinę raišką ir pan.

Lietuvių kalba, kaip mažiau vartojama kalba (angl. *lesser used languages*), priklauso toms kalboms, kurių mokomasi rečiau (angl. *lesser taught languages*), taigi ir mokymo priemonių bei vadovėlių jai mokytiis nėra daug, be to, ne visi tekstai lengvai skaitmenizuojami. Kaupiant šį tekstyną, stengtasi atspindėti ir sakininę, ir rašytinę kalbą. Rašytinės kalbos pateiktynis apima dvi dalis: vadovėlių tekstų ir kitų tekstų dalis. Pastarąją sudaro daugiausia gimtakalbių parengti tekstai, specialiai atrinkti atsižvelgiant į mokinių poreikius: tai – įvairių žanrų, skirtingus komunikacinius tikslus atspindintys, mokiniams aktualūs nesudėtingi tekstai (sakiniai trumpesni, paprastesnės struktūros). Kadangi didžiąją tekstyno dalį sudaro rašytinės kalbos tekstai, jie aprašyti išsamiau nei sakininės kalbos pateiktynis.

Kaip ir įprasta mokomiesiems tekstynams, šio specializuoto tekstyno apimtis nedidelė (apie 669 000 žodžių; išsamiau žr. 1.2 poskyrį). Vis dėlto tokio tipo tekstynuose, jeigu jie nesudaromi tik iš vadovėlių tekstų, svarbu atrinkti būtent mokiniams aktualią rašytinę ir sakininę medžiagą.

Šios mokomosios priemonės 1.2 poskyryje pristatoma tekstyno sandara, 1.3 paaiškinama, kaip galima atlikti paiešką šiame šaltinyje, o 1.4 poskyryje rašoma apie tai, kaip duomenis iš tekstyno galima panaudoti mokymui(si) ir įvairiems tyrimams. Prieduose pateiktas tekstyną sudarančių šaltinių sąrašas (žr. 1 priedą) ir dažninių sąrašų nuorodos (žr. 2 priedą).

Jau parengta keletas mokslinių darbų apie šį tekstyną (Boizou et al. 2020; Grigonytė et al. 2018; Kovalevskaitė et al. 2020). Jais pasiremta ir šioje mokomojoje priemonėje stengiantis pateikti mokiniams aktualią informaciją, bet labai nedetalizuojant specifinių tekstyno sandaros ar analizės aspektų (pvz., kaip automatiškai nustatyti tekstų lygiai, išsamiau rašoma Grigonytė et al. 2018; daugiau specifinės informacijos apie lingvistines rašytinės kalbos patekstinio ypatybes ir jų koreliaciją su kalbos lygiais rasite Boizou et al. 2020 straipsnyje).

1.2. TEKSTYNO SANDARA

Šiame skyriuje išsamiai pristatoma, iš kokių tekstų sudarytas tekstynas, kas lėmė vienokią ar kitokią jų atranką, kiek tų tekstų, kaip jie pasiskirsto pagal žanrus; kokios kalbinės ypatybės išryškėja šiame tekстыne.

1.2.1. TEKSTYNO SUDARYMO PRINCIPAI

Tekstyną sudaro A1–A2 lygio rašytinės ir natūraliosios spontaninės kalbos tekstai (111 000 žodžių: 96 000 rašytinės ir 15 000 sakytinės kalbos), B1–B2 lygio rašytinės ir spontaninės sakytinės kalbos tekstai (558 000 žodžių: 523 000 rašytinės ir 35 000 sakytinės kalbos); iš viso – 669 000 žodžių.

Kaip matyti iš šių skaičių, sakytinės kalbos medžiaga sudaro gana nedidelę dalį A1–A2 lygio tekstų, nes mokiniams tinkamos medžiagos nedaug, be to, surinkti įrašus gana sunku. B1–B2 lygio vartotojams tinkamos medžiagos daugiau, todėl šią tekstyno dalį sudaro kiek didesnė sakytinės kalbos dalis. Sakytinės kalbos tekstai sudaro apie 7,5 proc. viso tekstyno.

Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno dalį rengė VDU Tarpkultūrinės komunikacijos ir daugiakalbystės tyrimų centro mokslininkai (pokalbių atranką ir tvarkymą koordinavo L. Kamandulytė-Merfeldienė²). Rengiant sakytinės kalbos patekstinį, remtasi minėto centro mokslininkų (I. Dabašinskienės, L. Kamandulytės-Merfeldienės, I. Balčiūnienės) daugelį metų taikoma sakytinės kalbos duomenų kaupimo, transkribavimo ir anotavimo metodika (plačiau žr. Dabašinskienė et al. 2009; Kamandulytė-Merfeldienė 2017; Kamandulytė-Merfeldienė et al. 2014). Sakytinės kalbos įrašų transkribavimui (išrašymui) ir gramatiniam anotavimui pasitelkta programa CHILDES³. Ši programa, pritaikyta lietuvių kalbai, sėkmingai naudojama kaupiant, apdorojant ir analizuojant vaikų bei suaugusiųjų kalbos duomenis (iš daugybės darbų galima paminėti šiuos: Dabašinskienė et al. 2012; Dabašinskienė 2008, 2009a, 2009b, 2012, 2015; Balčiūnienė et al. Kamandulytė 2010; Kamandulytė-Merfeldienė 2014, 2018; Kamandulytė et al. 2016).

Sakytinės lietuvių kalbos patekstinis subalansuotas, atsižvelgiant į ankstesnę *Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno* kūrimo patirtį (Kamandulytė-Merfeldienė 2017, 2018):

² Nuoširdžiai dėkoju doc. dr. Laurai Kamandulytei-Merfeldienei už šią informaciją apie sakytinę tekstyno dalį.

³ <https://chilides.talkbank.org/> (išsamiau žr. MacWhinney 2000).

ji sudaro įvairiose vietose įrašyti natūralūs pokalbiai, apimantys skirtingas kalbėjimo situacijas ir įvairius socialinius pašnekovų vaidmenis. Sakytinės kalbos duomenys apima tiesioginius aptarnavimo srities pokalbius arba pokalbius telefonu, vykstančius maitinimo įstaigose (restorane, kavinėje ir pan.), prekybos vietose (parduotuvėje, turguje, kioske, knygynė, vaistinėje, teatro, kino arba autobusų bilietų kasoje ir pan.), paslaugas teikiančiose įstaigose (kirpykloje, grožio salone, siuvykloje, banke ar pan.), taip pat pokalbius, vykstančius namų arba darbo aplinkoje. Siekiant kalbėjimo situacijų, socialinių pašnekovų vaidmenų įvairovės ir balanso, dalis pokalbių išrašų paimta iš *Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno*⁴, bet jų anotavimas (kiek įmanoma) pritaikytas prie šiame skyriuje aprašomo mokomojo tekstyno.

Kaip minėta įvade, šioje dalyje toliau išsamiai aptarta tik rašytinės kalbos tekstyno dalis (jos dydis – 618 637 žodžiai⁵). Rašytinės kalbos pateiktą sudaro dvejopi tekstai: 1) tekstai, rinkti iš lietuvių kalbos besimokantiems kitakalbiams skirtų vadovėlių; 2) tekstai, rinkti iš populiariamųjų ir grožinių knygų, naujienų portalų, viešųjų užrašų, instrukcijų, skelbimų, dokumentų ir kt.⁶

Pirminė tekstyno sudarymo idėja buvo tokia, kad didelę tekstyno dalį sudarys tekstai iš vadovėlių; planuota, kad vadovėliniai tekstai atitiktų keturis lygius, remiantis *Bendrujų Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenų* (2008; toliau – metmenys) lygių struktūra: A1, A2, B1, B2. Vis dėlto paaiškėjo, kad neįmanoma surinkti pakankamai vadovėlinių tekstų (žr. 1.2 lentelę), todėl ieškota kitokių tekstų.

Vadovėliniai tekstai suklasifikuoti taip, kaip buvo nurodyta vadovėlių autorių. Suprantama, kad aukštesnio lygio medžiagoje gali būti ir paprastesnių tekstų (atitinkančių žemesnį lygį) ir atvirkščiai – žemesnio lygio vadovėliuose gali pasitaikyti sudėtingesnės medžiagos.

Imti įvairūs skirtingiems kalbos lygiams pritaikyti vadovėliai (jų sąrašas pateiktas 1-ame priede⁷). Mokomiesiems tekstynams, kurių medžiaga renkama iš vadovėlių, paprastai imamos ir užduotys, pratimai, testai (plg. Volodina et al. 2014a). Šiame tekстыne iš vadovėlių imti visi rišlūs tekstai, jie netrumpinti (pvz., dialogai, pasakojimai, pažintiniai tekstai), bet neimta užduočių (pvz., tokių, kuriose reikia įrašyti raidę, žodį), išskyrus tokias, kurios pateiktos kaip rišlus tekstas, pvz., pasakojimas apie šeimą, kurį perskaičius reikia atsakyti į teksto suvokimo klausimus. Toks sprendimas priimtas dėl to, kad tekstų pateikiamos ištraukos, iš kurių galima suprasti tam tikro žodžio leksikos ar gramatikos ypatumus. Jei būtų pateikta nerišlių užduočių, jos mokiniams nesuteiktų naudingos informacijos, būtų nesuprantamos be platesnio konteksto.

Tiek iš vadovėlių, tiek iš kitų šaltinių imti tekstai suskaidyti į atskiras dalis (tekstų fragmentus). Skirtingomis teksto dalimis buvo laikomi, tarkim, tame pačiame vadovėlyje

⁴ <http://sakytinistekstynas.vdu.lt/>

⁵ Tai – vieną ir daugiau kartų pavartotos visos (vienodos ir skirtingos) žodžių formos. Visus kiekybinius duomenis parengė Loicas Boizou.

⁶ Iš mokiniams skirtų vadovėlių imti tekstai toliau vadinami **vadovėliniais**, iš kitų šaltinių – **nevadovėliniais**. Jei tekstas imtas iš gimtakalbiams lietuviams skirto vadovėlio, jis priskiriamas nevadovėliniams tekstams.

⁷ Dėl vadovėlinių tekstų autentiškumo išsamiau žr. Kovalevskaitė et al. 2020.

pateikti skirtingi dialogai, pažintiniai tekstai apie skirtingus aptariamus objektus, skirtingi knygos skyriai arba dalys. Kartais visas tekstas laikytas vienu vienetu (jei jis trumpas, struktūriškai nesuskaidytas), kitais atvejais tas pats tekstas, pvz., knyga, kurioje yra pažintinių tekstų, įvairių patarimų, sentencijų, buvo suskaidytas į šimtus dalių. Iš viso tekstyne yra 3 765 tekstų fragmentai.

Renkant nevadovėlinius tekstus (jų sąrašas pateiktas 1-ame priede), imti arba visi tekstai, pvz., apsakymai, trumpi romanai, arba kelios didesnio kūrinio dalys. Net ir tais atvejais, kai imtas ne visas grožinis kūrinys, o tik jo dalys, tos dalys netrumpintos, kad išliktų vientisas tekstas. Paminėtina, kad dauguma tekstų parašyti gimtakalbių lietuvių, du romanai (R. Šepetys, L. Vincės), kurių dalys yra tekstyne, versti iš anglų kalbos. Tarp kitų žanrų tekstų, pvz., pažintinių, taip pat yra verstų kūrinių. Vis dėlto šie tekstai turėtų būti suprantami negimtakalbiams, nes juose aptariamos nesudėtingos, su Lietuvos istorija, kultūra, menu susijusios temos; patys tekstai neilgi, leksika gana paprasta, kalba taisyklinga.

Būtina atkreipti tekstyno naudotojų dėmesį, kad mokomajame tekstyne neprieinami ištisi tekstai ar ilgos jų ištraukos. Prieinamos tik ištraukos, sudarančios iki 300 simbolių iš kairės ieškomo vienetų ir iki 300 simbolių iš dešinės (jei tiek yra).

Kaip jau minėta, buvo žinomas vadovėlinių tekstų kalbos lygis, bet iš kitų šaltinių paimtų tekstų lygį reikėjo nustatyti. Tam tikslui buvo naudojami mašininio mokymo modeliai ir atliktas eksperimentas, kuris susidėjo iš dviejų dalių (plačiau žr. Grigonytė et al. 2018): pirma, vadovėliniai tekstai buvo panaudoti kaip medžiaga klasifikavimo algoritmui išmokyti; antra, paruoštas klasifikavimo algoritmas buvo pritaikytas klasifikuojant tarpinio lygio tekstus, paimtus iš vadovėlių (pvz., A1–A2, B1–B2⁸), o vėliau – ir nevadovėlinius tekstus.

Automatiškai klasifikuojant tekstus buvo atsižvelgta į paviršines teksto ypatybes: teksto ilgį, sakinio ilgį, morfologinių formų įvairovę, vidutinį žodžių ilgį, ilgų⁹ ir trumpų žodžių skaičių ir jų santykį, sakinių skaičių tekste, vidutinį sakinio ilgį tekste, vidutinį žodžių skaičių sakinyje. Šie požymiai minimi teksto sudėtingumo vertinimo tyrimuose (angl. *readability approach*).

Taip pat analizuotos giliosios teksto ypatybės: žodingumas (kiek iš viso yra žodžių ir kiek iš jų skirtingų); daiktavardžių, prielinksnių ir dalyvių santykis viename tekste, palyginti su įvardžiais, prieveiksmiais ir veiksmažodžiais¹⁰; daiktavardžių ir įvardžių santykis; būdvardžių, daiktavardžių, įvardžių, skyrybos ženklų procentinė dalis tekste; vidutinis daiktavardžių, veiksmažodžių ir būdvardžių ilgis tekste, šių kalbos dalių įvairovė (t. y. kiek yra skirtingų minėtų kalbos dalių žodžių; procentinė dalis tekste šių gramatinių formų:

⁸ Keli tekstynui atrinkti vadovėliai, pvz., V. Stumbrienės ir A. Kaškelevičienės *Nė dienos be lietuvių kalbos* (2014), buvo skirti dviem kalbos lygiams. Šio vadovėlio pratarmėje (p. 3) rašoma: „Mokydamiesi pagal šį vadovėlį mokiniai pasieks „Slenksčio“ (B1) ir „Aukštumos“ (B2) kalbos mokėjimo lygius, t. y. taps savarankiškais kalbos vartotojais.“ Po automatinio tekstų klasifikavimo tekstai iš tokių vadovėlių buvo priskirti vienam kuriam nors kalbos lygiui.

⁹ Šiame eksperimente ilgu žodžiu buvo laikomi iš 8 ir daugiau raidžių sudaryti žodžiai.

¹⁰ Skaitomumo (angl. *readability*) tyrimai (pvz., Melin et al. 1995) atskleidė, kad šis santykis (angl. *nominal quotient*) didėja aukštesniuose kalbos lygiuose.

dalyvių, padalyvių, pusedalyvių, naudininko, įnagininko, liepiamosios ir tariamosios nuosakos, bevardės giminės, aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio. Kad šios gramatinės formos pradiniuose lygiuose vartojamos rečiau, išsiaiškinta analizuojant metodinėse lietuvių kalbos mokymo priemonėse pateiktą informaciją, diskutuojant su lietuvių kalbos mokančiais dėstytojais (išsamiau apie šias ypatybes žr. Boizou et al. 2020).

Kaip matyti, didžiausias dėmesys skirtas leksinėms ir morfologinėms ypatybėms. Atsižvelgta tik į vieną sintaksinį požymį – sakinio ilgį, nes iš kai kurių besimokančiųjų tekstų tyrimų matyti, kad sintaksinės savybės suteikia mažiau informacijos apie teksto sudėtingumą nei leksinės ir morfologinės savybės (kai vertinama, kas būdinga konkretaus lygio besimokančiojo produkcijai (Hancke et al. 2013).

Po automatinio tekstų klasifikavimo eksperimento paaiškėjo, kad, išmokus mašininio mokymo algoritmą, į dviejų lygių (A1–A2 ir B1–B2) grupes buvo skirstoma tiksliau nei į keturių lygių grupes (A1, A2, B1, B2). Vadinasi, mokyti naudotas vadovėlinių tekstų patekstynis buvo ne visai reprezentatyvus; pirmiausia tai nulėmė nevienodas skirtingo lygio žodžių skaičius (žr. 1.1 lentelę). Pastebėta, kad tekstai iš vienos knygos (jei jie suskirstyti į atskirus dokumentus) galėjo patekti į skirtingus lygius. Tai suprantama, nes jei, pvz., tekste yra sakinio ilgio sentencija ir kelių sakinių ilgio aprašymas (pvz., kaip suorganizuoti krikštynas), šie fragmentai negali būti ir nėra tokio paties sudėtingumo. Taip pat reikia pripažinti, kad dalį ne iš vadovėlių imtų tekstų, kuriuos algoritmas priskyrė B2 lygiui, būtų galima priskirti aukštesnio lygio tekstams, bet šiame tekстыne jie laikomi B2 lygio.

Vadovėlinių tekstų automatinio klasifikavimo tikslumas pagal geriausią rezultatą pateikusį mašininio mokymo modelį – 60 proc. Šis modelis panaudotas klasifikuojant nevadovėlinius tekstus, taigi tekstų lygį pavyko nustatyti maždaug 60 proc. tikslumu. Dėl šios priežasties portale <https://kalbu.vdu.lt/> prieinamame mokomajame tekстыne tekstai suklasifikuoti ne į keturias, o į dvi grupes, t. y. A1–A2 ir B1–B2 lygių tekstus.

Toliau pateikiama informacija apie rašytinės kalbos patekstynį sudarančių tekstų rūšis ir kalbos lygius.

1.1 lentelė. Rašytinės kalbos patekstynio tekstų rūšys

Tekstų tipas	Žodžių sk.	%
Vadovėliniai	106423	17,2
Nevadovėliniai	512214	82,8
Iš viso	618637	100

Kaip matyti iš 1.1 lentelės, apie 17 proc. minėto patekstynio sudaro iš besimokančiesiems lietuvių kalbos skirtų vadovėlių rinkti tekstai. Kaip matyti iš 1-o priedo, tekstai imti iš keliolikos vadovėlių, bet juose, ypač A1–A2 lygio, yra nedaug tekstų: vyrauja dialogai (žr. 1.4 lentelę), jie paprastai trumpi. B1 ir B2 lygių vadovėlių, skirtų mokytis lietuvių kalbos, gerokai mažiau, bet juose pateikta daugiau rišlių tekstų, tekstai ilgesni (nemažai

pažintinių tekstų apie Lietuvą, jos vietas, įžymius žmones, papročius ir pan., prozas kūrinių), taigi, sudaro didesnę vadovėlinių tekstų patekstinio dalį (žr. 1.2 lentelę).

1.2 lentelė. Rašytinės kalbos patekstinio kalbos lygiai ir tekstų rūšys

Kalbos lygis	Vadovėliniai		Nevadovėliniai		Visas tekstynas	
	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%
A1	22382	21,03	20494	4,00	42876	6,93
A2	15653	14,71	37033	7,20	52686	8,52
B1	22068	20,74	45927	8,97	67995	10,99
B2	46320	43,52	408760	79,80	455080	73,56
Iš viso	106423	100	512214	100	618637	100

Sprendžiant iš 1.2 lentelėje pateiktų duomenų, matyti, kad labai sunku rasti nevadovėlinių tekstų, kurie atitiktų paprasčiausius kalbos lygius: A1 ir A2¹¹ (abiejų šių lygių tekstai sudaro kiek daugiau nei 11 proc. nevadovėlinių tekstų). Pradiniams lygiams aktualesnė sakytinė kalba. Didžiausia nevadovėlinių tekstų patekstinio dalis sudaryta iš B2¹² lygio tekstų. Skaičiuojant vadovėlinius ir nevadovėlinius tekstus kartu (žr. 1.4 lentelę), vyrauja B2 lygio tekstai, o A1, A2 ir B1 lygio tekstai sudaro santykinai panašias dalis. Didelį B2 tekstų skaičių nulemia tai, kad automatiškai klasifikuojant daug nevadovėlinių tekstų priskirta B2 lygiui.

Nemažų skirtumų išryškėja lyginant vadovėlinių ir nevadovėlinių tekstų žanrų skirtumus (žr. 1.2.2 poskyrį).

1.2.2. TEKSTŲ ŽANRAI

Tik rašytinės kalbos patekstinį sudarantys tekstai suklasifikuoti į 29 žanrus; dauguma jų bendri vadovėliniams ir nevadovėliniams tekstams (žr. 1.4 lentelę). Visi žanrai išvardyti ir trumpai apibūdinti 1.3 lentelėje.

Į tekstyną įtrauktus tekstus pagal komunikacinius tikslus (remiantis Ramonienė et al. 2016) galima suklasifikuoti taip:

- **Informaciniai**¹³: anketos; dialogai; dokumentai; etiketės; horoskopai; informaciniai ekstai; instrukcijos; interviu; laišakai, žinutės; pasakojimai; receptai, meniu; skelbimai; tvarkaraščiai, darbotvarkės; viešieji užrašai.
- **Pažintiniai**: patarimai; pažintiniai tekstai; testai, užduotys.

¹¹ Nors pačių vadovėlių, skirtų A1 ir A2 lygiui yra gana daug, bet juose pateikta nedaug rišlių tekstų, kuriuos galima panaudoti tekстыne.

¹² Atkreipiame dėmesį, kad tarp nevadovėlinių B2 lygio tekstų turbūt yra ir aukštesnio lygio tekstų.

¹³ Gali kilti klausimas, ar verta skirti informacinius ir pažintinius tekstus. Sudarant mokomąjį tekstyną, pirmajai tekstų grupei priskirti tokie tekstai, kuriuose pateikiama faktinė, paprastai labai detali informacija. Pažintiniams priskiriami ilgesni, laisvesnio stiliaus, ne tokie detalūs tekstai.

- **Apeliaciniai**¹⁴: reklamos; šūkiai.
- **Meniniai**: anekdotai; dainos; eilėraščiai; linkėjimai, sveikinimai; pasakos, legendos; proza; sentencijos; subtitrai; tautosaka.

Daugiausia yra informacinių tekstų. Kadangi mokantis kalbos svarbiausia yra informacinė-komunikacinė kalbos funkcija, todėl daugiausia atrinkta ją atspindinčių tekstų.

1.3 lentelė. Tekstų žanrai¹⁵

Eil. nr.	Žanro pavadinimas	Paaškinimas
1	Anekdotai	Trumpi juokingi pasakojimai, dažnai dialogai; stengtasi atskirti nuo dialogų žanro.
2	Anketos	Informacija apie šeimą: sutuoktinio (-ės), vaikų vardai, amžius ir pan.; informacija, kurią reikia pateikti, pvz., norint užsiprenumeruoti periodinį leidinį: pasirinktas leidinys, pasirinktas laikotarpis, užsakovo adresas ir pan.; vizitinių kortelių imitacija iš vadovėlių, kai nurodomas asmens vardas, pavardė, einamos pareigos, darbo adresas ir pan.
3	Dainos	Ir liaudies, ir šiuolaikinės dainos; <i>Tautiška giesmė</i> ; mokyklų himnai.
4	Dialogai	Dažniausiai iš vadovėlių paimti imitaciniai įvairių socialinių grupių žmonių pokalbiai įvairiose situacijose (parduotuvėje, kavinėje, susipažįstant, užsisakant viešbučio kambarį ir pan.), pokalbiai telefonu. Pastaba: apsakymuose, novelėse, kurie priskirti prozos žanrui, taip pat yra dialogų, bet, išlaikant kūrinio vientisumą, jie palikti tuose kūriniuose, t. y. prozos žanre. Subtitrai irgi galėtų būti laikomi dialogais, bet laikomi atskiru žanru, nes pagal komunikacinį tikslą priskiriami prie meninių.
5	Dokumentai	Informacija, kaip atsidaryti banko sąskaitą, gauti nedarbo arba motinystės išmoką, būsto paskolą; kas yra draudžiamas privalomuoju sveikatos draudimu; kam išduodamas leidimas gyventi Lietuvoje ir pan. Šie tekstai galėtų būti priskiriami administraciniam stiliui.
6	Eilėraščiai	Keletas žinomų lietuvių autorių eilėraščių; jie sudaro labai mažą visų žanrų dalį, imti tik iš vadovėlių.
7	Etiketės	Prekių etiketės, t. y. trumpa informacija apie gaminio sudėtį, skalbimo galimybes, kainą, gamintoją, dizainerį, techninius parametrus; pats prekės pavadinimas. Pateiktos darbužių, namų apyvokos daiktų, buitinės technikos, maisto produktų, kanceliarinių prekių ir kt. gaminių etiketės.
8	Horoskopai	Dienos, mėnesio arba kito laikotarpio, tam tikro Zodiako ženklų horoskopai.
9	Informaciniai tekstai	Įvairaus pobūdžio tekstai (apie sportą, orus, kriminalus, politikos įvykius, įžymybes ir kt.). Didžiąją dalį šio žanro tekstų sudaro tekstai, publikuoti 2014–2016 m. portale DELFI.lt ¹⁶ ; dar priskirtos žinių laidų transkripcijos, orų prognozės (iš vadovėlių). Portalo DELFI.lt tekstai smulkiau neskaidyti pagal temas, nors stengtasi apimti kuo daugiau ir įvairesnių rubrikų.
10	Instrukcijos	Informacija apie įvairių buitinių prietaisų (televizoriaus, skalbyklės, lygintuvo ir pan.) naudojimą ir priežiūrą; namų taisyklės (ką galima ir ko negalima daryti).

¹⁴ Kelionių aprašymus pagal komunikacinius tikslus priskyrėme pažintiniams tekstams, nors šie tekstai turi ir apeliaciniams tekstams būdingų ypatybių.

¹⁵ Šioje lentelėje žanrai pateikti abėcėlės tvarka.

¹⁶ Tai – maža dalis iš vykdančią projektą „Lietuvių kalbos pastovijų žodžių junginių automatinis atpažinimas (PA-STOVU)“ sukaupto DELFI.lt tekstyno (plačiau žr. <https://pastovu.vdu.lt/>).

Eil. nr.	Žanro pavadinimas	Paaikškinimas
11	Interviu	Ilgesni pokalbiai; nuo dialogų skiriasi tuo, kad dažniausiai pateikiami iš anksto parengti klausimai; vienas pašnekovas kalbina kitą.
12	Kita	Prašymas priimti į darbą.
13	Laiškai, žinutės	Vadovėliuose pateikti popierinių laiškų pavyzdžiai; iš nevadovėlinių tekstų: elektroniniai laiškai, trumposios žinutės, žinutės naujienų forumuose (šie susirašinėjimai siek tiek ilgesni); iš dalies sutampa su dialogais, skiriasi tuo, kad tai – rašytiniai dialogai (<i>kalbėjimas rašant</i> , žr. Ryklienė 2000), o tikrieji dialogai imituoja sakytinę kalbą. Nevadovėliniai laiškai ir žinutės labai skiriasi nuo vadovėliuose pateiktų šio žanro tekstų, nes nevadovėliniai tekstai yra natūraliosios kalbos pavyzdžiai, juose yra neformaliosios leksikos, sutrumpintų žodžių. Vadovėliniai tekstai atrodo gana dirbtini, bet lengvai suprantami mokiniams.
14	Linkėjimai, sveikinimai	Trumpi sveikinimai, linkėjimai įvairių švenčių progomis; imti tik iš vadovėlių.
15	Pasakojimai	Neilgi rišlūs pasakojimai (dažniausiai iš vadovėlių, mokiniams skirtų diktantų), kartais nenatūralūs, pritaikytos kalbos, neatliekantys pažintinės funkcijos.
16	Pasakos, legendos	Liaudies ir šiuolaikinių rašytojų pasakos, padavimai, legendos, sakmės.
17	Patarimai	Praktiški patarimai, kaip padengti stalą, pagaminti maistą, suruošti vaišes ir pan.
18	Pažintiniai tekstai	Populiariai pateikta informacija apie augalus, gyvūnus, gamtos reiškinius, Lietuvos virtuvę, gražiausias Lietuvos vietas, lankytinus objektus, ekskursijų po tam tikrus miestus aprašymai ir pan. Šiuos tekstus galima priskirti mokslo populiarinimo stiliui.
19	Proza	Trumpi grožiniai kūriniai: apsakymai, humoreskos, trumpi romanai, romanų dalys. Prozos tekstuose gali būti įvairių kitų žanrų: dialogų, dienoraščio, sentencijų ir kt. Vis dėlto laikoma proza, nes pagal komunikacinį tikslą tai yra meniniai tekstai. Dauguma tekstų parašyti lietuvių kalba, kiti versti į lietuvių kalbą.
20	Receptai, meniu	Receptai, kaip pasigaminti patiekalus; įvairūs meniu.
21	Reklamos	Informacija apie poilsį tam tikrame viešbutyje, pramogas, ekskursijas (kai nurodomas konkretus paslaugos teikėjas; jei pateikiama bendro pobūdžio informacija, tada priskirta prie pažintinių tekstų arba skelbimų); socialinės reklamos.
22	Sentencijos	Įžymių žmonių mintys. Taip pat nurodomi tų minčių autoriai.
23	Skelbimai	Įvairaus pobūdžio skelbimai apie išnuomojamą arba perkamą butą, vykiančią paskaitą arba kitą renginį. Taip pat įeina pažinčių skelbimai, surinkti iš 2005 m. rašytinės žiniasklaidos. Nors jie ne visai atspindi dabartinio pažinčių skelbimų žanro ypatybes, dėl kalbinės raiškos priemonių vis dėlto gali būti aktualūs besimokantiems lietuvių kalbos.
24	Subtitrai	Užsienio filmų subtitrai; tai – verstiniai tekstai. Pastebėta, kad dalies jų kalba netaisyklinga, pasitaiko vulgarijų, necenzūrinės leksikos, slengo, bet, siekiant išlaikyti autentiškumą, subtitrų kalba netvarkyta. Kaip minėta anksčiau, mokomajame tekстыne sakytinių tekstų dalis gana maža (apie 7,5 proc.). Iš dalies tokių tekstų spragą gali užpildyti tokių žanrų, kaip subtitrai, įrašai socialiniuose tinkluose, žinutės, tekstai, labiau primenantys sakytinę, o ne rašytinę kalbą. Vis dėlto jie priskirti rašytinės kalbos pateiktyniui.
25	Šūkiai	Komercinių ir nekomercinių organizacijų šūkiai.
26	Tautosaka	Smulkiosios tautosakos kūriniai: mįslės, patarlės, priežodžiai, gamtos reiškinių spėjimai, burtai, liaudies išmintis, žaidimai.

Eil. nr.	Žanro pavadinimas	Paaškinimas
27	Testai, užduotys	Klausimai ir paaškinimai, ar žmogus linkęs būti verslininku, ar taisyklingai maitinasi; žurnaluose arba knygelėse vaikams pateiktos užduotys (surasti tam tikrą objektą, apibraukti, ką nors įrašyti ir pan.).
28	Tvarkaraščiai, darbotvarkės	Įvairių institucijų darbo laikas; viešojo transporto išvykimo laikas; tam tikro asmens savaitės veiklų planas.
29	Viešieji užrašai	Įvairiose viešosiose vietose surinkta informacija apie įstaigų, padalinių, kabinetų pavadinimus, darbo laiką; bendro pobūdžio užrašai, pvz., <i>atidaryta, uždaryta; darbo laikas; kasa</i> ir pan.

Toks žanrų pasiskirstymas išryškėjo pirmiausia renkant tekstus iš besimokantiesiems lietuvių kalbos skirtų vadovėlių, vėliau, pildant tekstyną nevadovėliniais tekstais, žanrų sąrašas buvo išplėstas, kai kurie žanrai – patikslinti. Suprantame, kad ši klasifikacija diskutuotina, bet atskleidžia tekstyną sudarančių tekstų įvairovę.

1.4 lentelė. Tekstų žanrų pasiskirstymas

Žanras	Vadovėliniai		Nevadovėliniai		Visas tekstynas	
	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%
Anekdotai	2356	2,21	1928	0,38	4284	0,69
Anketos	394	0,37	39	0,01	433	0,07
Dainos	670	0,63	3833	0,75	4503	0,73
Dialogai	21085	19,81	281	0,05	21366	3,45
Dokumentai	0	0,00	7990	1,56	7990	1,29
Eilėraščiai	143	0,13	0	0,00	143	0,02
Etiketės	21	0,02	4545	0,89	4566	0,74
Horoskopai	402	0,38	20085	3,92	20487	3,31
Informaciniai tekstai	1062	1,00	82336	16,07	83398	13,48
Instrukcijos	285	0,27	10176	1,99	10461	1,69
Interviu	2984	2,80	6277	1,23	9261	1,50
Kita	21	0,02	0	0,00	21	0,003
Laiškai, žinutės	3559	3,34	18857	3,68	22416	3,62
Linkėjimai, sveikinimai	589	0,55	0	0,00	589	0,10
Pasakojimai	24298	22,83	18191	3,55	42489	6,87
Pasakos, legendos	2384	2,24	12480	2,44	14864	2,40
Patarimai	1008	0,95	55622	10,86	56630	9,15
Pažintiniai tekstai	37952	35,66	75169	14,68	113121	18,29
Proza	881	0,83	66457	12,97	67338	10,88
Receptai, meniu	1196	1,12	7089	1,38	8285	1,34

Žanras	Vadovėliniai		Nevadovėliniai		Visas tekstynas	
	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%
Reklamos	827	0,78	2250	0,44	3077	0,50
Sentencijos	0	0,00	601	0,12	601	0,10
Skelbimai	3368	3,16	33004	6,44	19870	3,21
Subtitrai	0	0,00	93941	18,34	93941	15,19
Šūkiečiai	0	0,00	1263	0,25	1263	0,20
Tautosaka	0	0,00	4333	0,85	4333	0,70
Testai	503	0,47	502	0,10	1005	0,16
Tvarkaraščiai, darbotvarkės	158	0,15	0	0,00	158	0,03
Viešieji užrašai	277	0,26	1467	0,29	1744	0,28
Iš viso	106423	100	512214	100	618637	100

Šiame poskyryje aprašyti žanrai nustatyti iš tekstų, pateiktų tekстыne, o ne atvirkščiai, t. y. iš anksto nebuvo numatyta rinkti tam tikrų žanrų tekstus. Neplanuota, kad tekstyną turi sudaryti panašus skirtingų žanrų tekstų kiekis, todėl, kaip matyti iš 1.4 lentelės, tekstynėje yra nevienodas skirtingų žanrų tekstų skaičius.

Trys dažniausi **vadovėlinių** tekstų žanrai yra pažintiniai tekstai (35,66 proc.), pasakojimai (22,83 proc.) ir dialogai (19,81 proc.) (žr. 1.4 lentelę). Kartu šių trijų žanrų tekstai sudaro 78,3 proc. visų tekstų. Toks žanrų pasiskirstymas neturėtų stebinti, nes, mokant kitos kalbos, įprastai supažindinama su šalies kultūra, istorija, papročiais, todėl daugiau nei trečdajį vadovėlių turinio sudaro pažintiniai tekstai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad skirtinguose vadovėliuose informacija, pvz., apie Lietuvą, svarbiausias šventes, įžymius žmones, pateikiama gana panašiai. Kaip matyti iš 1.4 lentelės, daugiau nei penktadajį vadovėlinių tekstų sudaro pasakojimai. Kaip minėta, tai – rišlūs, paprastai neilgi tekstai, neatliekantys pažintinės funkcijos (pvz., savo sapno pasakojimas, istorija apie apsilankymą poliklinikoje, pamąstymai, kam lietuviams reikia Vėlinių, ir pan.). Panašią dalį sudaro ir imitaciniai pokalbiai – dialogai. Tai – tipiški tekstai pradedant mokytis kalbos, todėl jų yra nemažai (plg. su nevadovėliniais tekstais – ten dialogai sudaro tik 0,05 proc.).

Nevadovėlinių tekstų pateiktynio žanrų įvairovė (žr. 1.4 lentelę) skiriasi nuo vadovėlinių tekstų; čia žanrai pasiskirstę tolygiau: didžiumą (72,92 proc.) visų tekstų sudaro ne trijų žanrų (kaip vadovėlinių), o penkių žanrų tekstai. Daugiausia yra subtitrų (18,34 proc.), informacinių tekstų (16,07 proc.), pažintinių tekstų (14,68 proc.), prozos (12,97 proc.), patarimų (10,86 proc.). Kaip matyti iš pateiktų skaičių, nė vienas nevadovėlinių tekstų žanras labai nevyrauja (plg. vadovėlinių tekstų pažintinius tekstus – jie sudaro daugiau nei 35 proc.).

Kai kurių žanrų tekstų yra vadovėliuose, bet nėra nevadovėliniuose šaltiniuose ir, atvirkščiai: vadovėlinių tekstų pateiktynėje nėra dokumentų, sentencijų, subtitrų, šūkių, smulkiosios tautosakos. Naudotuose nevadovėliniuose šaltiniuose nepasitaikė eilėraščių, linkėjimų ir sveikinimų, tvarkaraščių ir darbotvarkių.

Apibendrinant **viso tekstyno** žanrų įvairovę (žr. 1.4 lentelę), galima teigti, kad nė vieno žanro tekstai nevyrauja – daugiausia pažintinių tekstų (18,29 proc.). Pagal dažnumą toliau paminėtini šių žanrų tekstai: subtitrai (15,19 proc.), informaciniai tekstai (13,48 proc.), proza (10,88 proc.), patarimai (9,15 proc.). Sudėjus visas anksčiau minėtas tekstų žanrų grupes, matyti, kad jie sudaro beveik 67 proc. visų tekstų, o kitų žanrų tekstai – daugiau nei trečdalį viso tekstyno, taigi toks pasiskirstymas atskleidžia pakankamą žanrų įvairovę.

1.2.3. KALBINĖS TEKSTYNO YPATYBĖS

Šiame poskyryje apžvelgtos paviršinės tekstyno ypatybės: žodžių skaičius, lemų skaičius, gramatinių pažymų skaičius, kalbos dalių pasiskirstymas. Tokius duomenis buvo galima gauti, nes tekstynas buvo automatiškai morfologiškai anotuotas.

Kaip matyti 1.5 lentelėje, iš rašytinės kalbos patekstynį sudarančių 618 637 žodžių 107 967 yra skirtingos žodžių formos (jos gali būti pavartotos vieną arba daugiau kartų). Šiame patekstinyje yra 36 195 lemos, t. y. antraštinės / žodyninės formos (jų pasiskirstymas pagal kalbos lygius matyti 1.5 lentelėje). Kaitybinių formų ir lemų skaičius koreliuoja su patekstynių dydžiu: kuo didesnis patekstynis, tuo jame daugiau kaitybinių formų ir lemų.

Kaip minėta anksčiau, sakytinės kalbos patekstynis gerokai mažesnis – tai atspindi ir žodžių formų, lemų skaičiai: 51445 visos žodžių formos, iš jų 10658 skirtingų, 5033 lemos. Atkreipkite dėmesį, kad 1.5 lentelėje kartu pateiktos A1 ir A2 bei B1 ir B2 kalbos lygių ypatybės, nes sakiniai tekstai buvo suklasifikuoti tik į du lygius, o ne į keturis kaip rašytinės kalbos. Sakytinės kalbos patekstynio duomenys atspindi tas pačias prie rašytinės kalbos patekstynio aprašytas tendencijas, t. y. didesnė tekstyno dalis lemia didesnę įvairių formų įvairovę.

Skaičiuojant vidutinį kaitybinių formų skaičių, yra gana žymių skirtumų lyginant rašytinę ir sakytinę kalbą: rašytinės kalbos patekstynio vienai lemai vidutiniškai būdinga 17,1 kaitybinės formos (įskaičiuojant skirtingas ir pasikartojančias) ir 2,98 skirtingų kaitybinių formų, o sakytinės kalbos patekstinyje atitinkamai 10,2 formos ir 2,1 formos. Šie skaičiai – gana tipiškai lietuvių kalbos duomenys (plg. E. Rimkutė (2006), remdamasi 1 mln. žodžių morfologiškai anotuoto tekstyno duomenimis, nustatė, kad vidutiniškai vienam žodžiui būdinga 2,34 skirtingų kaitybinių formų).

1.5 lentelė. Mokomojo teksto morfologinės ypatybės

Teksto lygis	Visi tekstyną sudarantys vienetai (žodžiai, skyrybos ir kt. ženklai)		Žodžių formos (visos formos)		Žodžių formos (skirtingos)		Lemos		Gramatinių pažymų kombinacijos	
	Rašyt. k.	Sakyt. k.	Rašyt. k.	Sakyt. k.	Rašyt. k.	Sakyt. k.	Rašyt. k.	Sakyt. k.	Rašyt. k.	Sakyt. k.
A1	59685	18578	42876	13443	13177	3806	6562	2093	380	337
A2	73945		52686		17439		8782		606	
B1	89849	51800	67995	38002	24296	8566	11141	4248	562	446
B2	589782		455080		89403		30062		1230	
Iš viso	813261	70378	618637	51445	107967	10658	36195	5033	1287	492

Visame rašytinės kalbos patekstynyje rastos 1 287 gramatinių pažymų kombinacijos, o sakytinės kalbos – 492 kombinacijos, t. y. tam tikroms kalbos dalims būdingas gramatinės kategorijas nurodančių pažymų grupė. Pvz., žodžio formai *stalo* būdingos tokios morfologinės pažymos: bendrinis daiktavardis, vyriškoji giminė, vienaskaita, kilmininkas; žodžio formai *geresniuosiuose* nurodyta, kad tai – būdvardis, aukštesnysis laipsnis, įvardžiutinė forma, vyriškoji giminė, daugiskaita, vietininkas. Tokios gramatinių kategorijų grandinės ir vadinamos gramatinių pažymų kombinacijomis.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad gramatinių pažymų kombinacijų daugėja atsižvelgiant į tekstų skaičių ir sudėtingumą: kaip matyti 1.5 lentelėje, rašytiniuose A1 lygio tekstuose jų mažiausiai – 380, o B2 lygio tekstuose daugiausiai – 1 230. Šią tendenciją ne visai patvirtina A2 lygio gramatinių pažymų skaičius – 606 ir B1 lygio – 562. Vis dėlto tai nėra dideli skirtumai, galbūt nulemti ne visai tikslaus tekstų suskirstymo pagal kalbos lygius. Panašias išvadas galima daryti ir iš sakytinės kalbos patekstynio: A lygio tekstuose rastos 337 kombinacijos, o B lygio tekstuose jų daugiau – 446. Taigi galima tvirtinti, kad aukštesnio lygio tekstams būdingos sudėtingesnės kaitybinės formos ir didesnė jų įvairovė.

1.6 lentelėje matyti, kokios kalbos dalys ir kiek jų sudaro visą tekstyną, rašytinės ir sakytinės kalbos patekstynius. Kadangi didžiąją dalį sudaro rašytinės kalbos tekstai, todėl kalbos dalių pasiskirstymas panašus kaip ir kituose rašytinės kalbos tekstynuose (plg. Brinkutė 2018 pateiktus duomenis iš morfologiškai anotuoto teksto MATAS), t. y. kad dažniausia kalbos dalis yra daiktavardžiai, o sakytinės kalbos tekstynuose paprastai daugiausia būna veiksmažodžių, įvardžių, dalelyčių, jaustukų, išiktukų (plg. Dabašinskiene 2009a):

1.6 lentelė. Kalbos dalių pasiskirstymas mokomajame tekстыne

Kalbos dalis	Visas tekstynas		Rašytinis patekstynis		Sakytinis patekstynis	
	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%	Žodžių sk.	%
Daiktavardžiai	236157	32,51	227693	33,73	8464	16,47
Veiksmažodžiai	163550	22,51	152045	22,52	11505	22,39
Įvardžiai	77837	10,71	70335	10,42	7502	14,60
Prieveiksmiai	61211	8,43	53544	7,93	7667	14,92
Jungtukai	59143	8,14	55311	8,19	3832	7,46
Būdvardžiai	48789	6,72	47261	7,00	1528	2,97
Prielinksniai	38235	5,26	36161	5,36	2074	4,04
Skaitvardžiai	19602	2,70	18478	2,74	1124	2,19
Dalelytės	17832	2,45	10742	1,59	7090	13,80 ¹⁷
Jaustukai, išiktukai ¹⁸	4088	0,56	3490	0,52	598	1,16
Iš viso	726444	100,00	675060	100,00	51384	100,00

Reikia paminėti, kad kalbos dalims yra prilyginami sutrumpinimai, morfologinės samplaikos, neatpažinti žodžiai, bet visa tai neįskaičiuota 1.6 ir kitose lentelėse; čia neįtraukta informacija apie neatpažintus žodžius.

1.7 lentelė. Mokomojo tekstyno sakinių ilgis

Teksto lygis	Sakinių skaičius		Vidutinis sakinio ilgis	
	Rašyt. k.	Sakyt. k. ¹⁹	Rašyt. k.	Sakyt. k.
A1	9949	2595	4,3	5,2
A2	9171		5,7	
B1	7073	5844	9,6	6,5
B2	58443		7,8	
Iš viso	84636	8439	7,3	6,1

Visame rašytinės kalbos patekstynyje yra 84 636 sakiniai, vidutinis sakinio ilgis – 7,3 žodžio. Sakinių ilgis daugmaž koreliuoja su tekstų sudėtingumu: kaip matyti iš 1.7 lentelės, A1 lygio tekstų sakiniai trumpiausi – 4,3 žodžio, B1 lygio sakiniai ilgiausi – 9,6 žodžio, nors tikėtasi, kad ilgiausiais sakiniiais pasižymės B2 lygio tekstai. Tai gali nulemti ne visai tikslus tekstų automatinis suklasifikavimas arba kiti dalykai: pavyzdžiui, B2 lygio nevadovėlinių tekstų nemažą dalį (18 proc.) sudaro subtitrai: jų leksika gali būti gana sudėtinga, bet sakiniai palyginti trumpi.

¹⁷ Prie dalelyčių sakytinės kalbos patekstynyje įskaičiuoti pertarai, įterpiniai, ypač būdingi sakytinei kalbai.

¹⁸ Tekstynas automatiškai morfologiškai anotuos pagal Leipcigo standartą (žr. <https://www.eva.mpg.de/lingua/resources/glossing-rules.php>). Pagal šį standartą jaustukai ir išiktukai priskiriami vienai kalbos daliai, todėl, skaičiuojant statistinius duomenis, taip padaryta ir šiame tekстыne.

¹⁹ Įprastai sakytinėje kalboje analizuojami ne sakiniai, o pasakymai. Kadangi tiek rašytinės, tiek sakytinės kalbos tekstai anotuoti tuo pačiu formatu, kad būtų galima atlikti vienodą paiešką abiejuose patekstyniuose, todėl toliau sakytinės kalbos tekstų pasakymai vadinami sakiniiais.

Sakytinės kalbos patekstynyje sakinių dešimt kartų mažiau – 8439. Kaip ir galima tikėtis, šio patekstynio sakiniai trumpesni – vidutinis sakinio ilgis 6,1 žodžio. Iš 1.7 lentelės matyti, kad sudėtingesniuose tekstuose vartojami ilgesni sakiniai.

Aptariant paviršines viso tekstyno kalbines ypatybes, galima atkreipti dėmesį į skyrybos ir kitų ženklų vartojimą (žr. 1.8 lentelę) ir iš to padaryti kelias išvadas: kaip ir galima tikėtis, dažniausi yra neutralūs skyrybos ženklai – kablelis ir taškas. Lietuviškuose tekstuose gana dažnai painiojamas trumpas brūkšnelis ir pusilgis brūkšnys – šių ženklų konkurenciją patvirtina ir 1.8 lentelės duomenys. Remiantis šiais duomenimis, galima teigti, kad brūkšnys yra populiarenis skyrybos ženklas nei dvitaškis.

1.8 lentelė. Skyrybos ir kitų ženklų dažnumas²⁰

Ženklas	Dažnumas	Ženklas	Dažnumas
,	83425	—	123
.	75337	..	115
?	11076	€	112
-	10964	"	92
–	9651	—	81
!	5071	+	58
:	4226	,	45
„	4062	\$	33
“	3662	...	27
...	2598]	26
)	2397	[25
(2231	~	20
;	720	&	17
„	455	{	6
%	198	}	6
/	133	£	5
		#	5

Apibendrinant galima teigti, kad dėl kompaktiškos sudėties, dėl palyginti nesudėtingų tekstų mokomąjį tekstyną gali naudoti tiek patys lietuvių kalbos mokiniai, tiek jų mokytojai, tiek ir gimtakalbiai filologai ar kitų sričių specialistai (išsamiau apie tai žr. 1.4 poskyrį). Šiame tekstuose galima rasti autentiškos lietuvių kalbos vartosenos, duomenys paimti iš sakytinės ir rašytinės kalbos atmainų, žanriškai subalansuotų tekstų.

Tekstynas yra prieinamas visiems kalbos vartotojams portale <https://kalbu.vdu.lt>, čia galima atlikti įvairialypę paiešką (apie ją žr. 1.3 poskyrį).

²⁰ Šie duomenys iš viso tekstyno. Lentelėje pateikti 5 kartus ir daugiau pavartoti ženklai.

1.3. PAIEŠKA TEKSTYNE

Tekstynėse galima dvejopa paieška: paprastoji (žr. 1.3.1 poskyrį) ir išplėstinė (žr. 1.3.2 poskyrį).

1.3.1. PASTASTOJI PAIEŠKA

Paprastose paieškose galima rinktis tekstyno dalį pagal kalbos atmainą ir atlikti paiešką tik sakininėse, tik rašytinėse kalbos tekstyno dalyse arba abiejose dalyse.

Pasirinkus paprastą paiešką, galima greitai rasti norimą žodį, taip pat galima ieškoti pagal lemą (antraštinę / žodyninę formą)²¹ – tokiu atveju bus pateiktos konkordanso eilutės ne tik su įrašytu žodžiu, bet ir kitomis to žodžio kaitybinėmis formomis (pvz., parašius *kalba* ir pažymėjus *lema*, tarp rezultatų bus ir kitos šio žodžio kaitybinės formos: *kalbai, kalbą, kalbų, kalboje* ir pan.).²²

Galima ieškoti žodžio dalies: prieš ieškomą žodžio dalį ar po jos parašius žvaigždutę (*), pvz., *kalb**, **kalbėti*, **kalb**, bus pateikti tokie rezultatai: *kalb**: *kalba, kalbos, kalbėti, kalbėjimas* ir kt.; **kalbėti*: *pakalbėti, nekalbėti* ir kt.; **kalb**: *pakalbėti, nekalbu* ir kt.

MOKOMASIS TEKSTYNAS				
46	☐	☐	Kūno	kalba Žmonės paprastai nemoka klausytis pašnekovo, o dar mažiau atsimen
47	☐	☐	cialinės kilmės ar tam tikros šalies ypatybių išraiška, bet apskritai kūno	kalba bendra visiems, ji nepriklauso nei nuo kultūros, nei nuo civilizacijos. Š
48	☐	☐	iaus verčiau vengti. Ši tradicija pas mus atkeliavo iš Japonijos: japonų	kalboje hieroglifas „keturi“ savo skambesiu primena žodį „mirtis“. Dėl to eida
49	☐	☐	su valdžios atstovais, jeigu jau tai neatidėliotina - kruopščiai parenkite	kalbą . Apgalvokite kiekvieną žodį ir veiksma. Visos savaitės bėgyje astrologi
50	☐	☐	iač vaikams. Amerikoje ji mokė Aļą groti pianinu ir visus vaikus – anglų	kalbos . A. Jolsono biografas H. G. Goldmanas rašė: „Lietuva buvo savotiška:
51	☐	☐	lamatorė. Ir kažkodėl mūsų gimnazijoj dirbo žinomi mokytojai. Lietuvių	kalbą dėstė Salomėja Nėris, o po jos Daumantas, kuris parašęs gramatiką li
52	☐	☐	Salomėja Nėris, o po jos Daumantas, kuris parašęs gramatiką lietuvių	kalbos . Lotynistas – Dambrauskas, išvertė „Iliadą“ ir „Odisėją“. Paskui insp
53	☐	☐	ią. O studentai tai bijojom, kad jau matėm, kad čia tik kas ką. - Kokia	kalba šnekėjo miesto gyventojai Smetonos laiku? - Smetonos, tai visi lietuvi
54	☐	☐	ai va, tėvai ir išleido ją. Tai už tai ji tokia ir išvažiavo, nemokėdama nei	kalbos , nei nieko. - Kaip Jūsų tėveliai gavo nusipirkti šitą namą? - Nusipirko i
55	☐	☐	idomu XVII a. enciklopedijoje, kurią parašė B. Chmielovskis ir lenkų	kalba išspausdino Lvove, yra visokių keistenybių, taip pat ir vienas labai įdor
56	☐	☐	kmenis. Juk pavydas verčia įtarinėti ir svetimus. Visą dieną tos pačios	kalbos , nors ir aplinkiniai kelias. Daug ką apgalvoju, nors ir nieko nereikėjo
57	☐	☐	ostą reikėtų įsitiškinti, ar visiems svečiams įpilta gėrimų. Nedera pradėti	kalbą tuo metu, kai patiekiami arba ką tik patiekti valgiai ir daugumas svečių
58	☐	☐	viėtų sakyti tostus galėtų senjorai, negaliu kamuojami žmonės. Baigus	kalbą dera dar kartą pasisukti į tą asmenį, kurio garbei pasiūlyte tostą, ir guri
59	☐	☐	ę vieną pagrindinį tostą, kuris turi tapti svarbiu šventės akcentu. Tokiai	kalbai paprašytas svečias ruošiasi iš anksto, patartina parengtą tekstą prieš p
60	☐	☐	ali būti užgaulūs, įžeidžiantys, dviprasmiški, reikia vengti, pikantiškų *	kalbų . Negerai, jei nuskambėjęs tostas paskatina pobūvio dalyvių veltis į pc

1.1 paveikslas. Lemos *kalba* paieškos rezultatų fragmentas

Suformulavus ieškomo žodžio ar lemos užklausą, paieškos rezultatas bus pateikiamas konkordanso forma, t. y. žodį ar jo formas matysite minimaliame vienos eilutės

²¹ Paieškose prie tam tikrų elementų, pvz., *žodis, lema*, rasite apibrauktas *i* raides – prie jų nuvedę pelę, matysite trumpus paaiškinimus.

²² Atkreipiame dėmesį, kad tekstynas yra automatiškai anotuotas morfologiškai (naudojant <http://semantika.lt/> prieinamą morfologinį anotatorių), taigi, kaip jau minėta, pasitaiko anotavimo klaidų, todėl dalis tų klaidų pastebima ir pateiktuose rezultatuose. Vadinasi, tekstyno naudotojai turi kritiškai įvertinti gautus duomenis. Žinoma, anotavimo klaidų yra palyginti nedaug ir galimybė atlikti paiešką morfologiškai anotuotame tekstynėse nusveria galimų klaidų pasitaikymo riziką. Sakytinėse kalbos tekstai anotuoti pusiau automatiškai – naudojant lietuvių kalbai adaptuotą programą CHILDES. Kadangi sakytinėje kalboje gausu specifinių formų (sutrumpėju-sių formų, žargono ir pan.), taip pat daugiareikšmių formų, dalis teksto anotuota rankomis.

kontekste. Ieškomas žodis ar žodžio formos bus pažymėtos raudonai ir pateikiamos konkordanso eilutės centre (žr. 1.1 paveikslą).

Galima pasirinkti rezultatų skaičių: nuo 10 iki 200 konkordanso eilučių lange. Paieškos lango viršuje rodoma, kiek rasta konkordanso eilučių („Rasta rezultatų“).

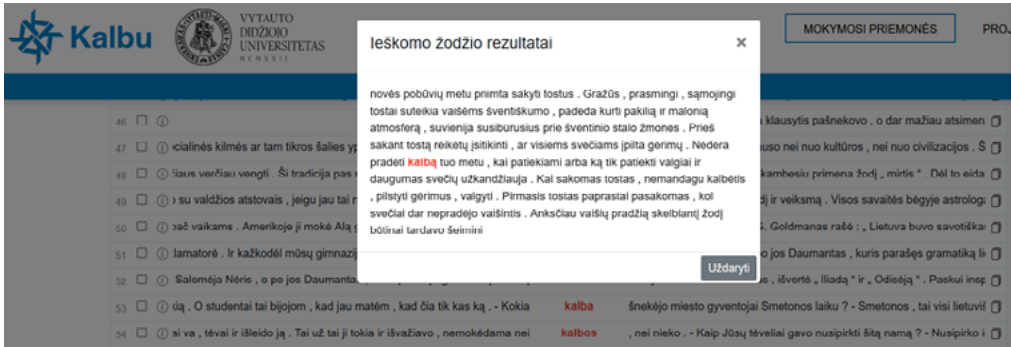
Prie kiekvienos konkordanso eilutės pateikiami metaduomenys: paspaudus ant ženklo su *i* raide, pateikiami metaduomenys: dalyviai, situacija (sakytinei kalbai); teksto rūšis, žanras (rašytinei kalbai); kalbos lygis²³, kalbos atmaina nurodoma tiek sakytinei, tiek rašytinei kalbai (žr. 1.2 paveikslą).

Metaduomenys	
Kalbos lygis	B2
Teksto tipas	nevadovėlinis
Teksto žanras	patarimai
Kalbos atmaina	rašytinė

1.2 paveikslas. Metaduomenų pavyzdys

Konkordanse pateikiami ne ištiesi tekstyną sudarantys tekstai, o tik jų ištraukos. Paspaudus ant analizuojamo žodžio (jis pažymėtas raudonai), galima išplėsti konkordansą ir matyti platesnį kontekstą (iki 300 simbolių iš kairės ir dešinės, jei tiek yra tekste) (žr. 1.3 paveikslą).

²³ Kaip rašyta anksčiau, vadovėlinių tekstų kalbos lygis buvo žinomas (toks, kokį nurodė vadovėlio sudarytojai), o nevadovėliniai tekstai į kalbos lygius suklasifikuoti automatiškai 60 proc. tikslumu (išsamiau žr. Grigonytė et al. 2018), todėl informaciją apie kalbos lygius reikia atsargiai interpretuoti.

1.3 paveikslas. Išplėsta konkordanso eilutė

Konkordanso eilutes galima susigrupuoti pagal kairįjį ir (ar) dešinįjį kontekstą, taip pat ir (ar) pagal ieškomą žodį: nuvedus žymeklį ant pavadinimų *Kairysis kontekstas*, *Ieškomas žodis*, *Dešinysis kontekstas*, reikia paspausti ant kurio nors pasirinkto grupavimo elemento: paspaudus vieną kartą, tarkim, ant *Dešinysis kontekstas*, pirmiausia pateikiami kontekstiniai žodžiai (pozicijoje pirmas iš dešinės), sugrupuoti pagal abėcėlę Z–A principu; paspaudus antrą kartą – pateikiami tie patys rezultatai pagal abėcėlę A–Z principu. Analizuojamam žodžiui pirmas iš dešinės gali būti ne žodis, o skyrybos ženklas, todėl, grupuojant kairįjį ar dešinįjį kontekstą pagal abėcėlę, bus įskaitomi ir skyrybos ar kitokie ženklai.

Rezultatus galima atsisiųsti (prieš tai langeliuose pažymėjus varneles prie reikalingų eilučių) arba atskirą eilutę nusikopijuoti į iškarpinę.

1.3.2. IŠPLĖSTINĖ PAIEŠKA

Išplėstinėje paieškoje galima naudoti visas paprastojėje paieškoje esančias galimybes ir rasti papildomų.

Galima ieškoti visame tekстыne arba rinktis tekstyno dalį pagal lygius (A1–A2 ar B1–B2 lygio) arba kalbos atmainą (rašytinė ar sakytinė kalba). Pasirinkus rašytinę kalbą, toliau galima rinktis rašytinės kalbos tekstų tipą (vadovėliniai ar nevadovėliniai tekstai) ar (ir) žanrą (žr. 1.4 paveikslą).

MOKOMASIS TEKSTYNAS

Paprastoji paieška
Išplėstinė paieška
Apie paiešką
Apie tekstyną

Tekstynas

visas tekstynas

Tekstų tipas

nevadovėliniai

1 žodis

lietuvių

žodis lema

Gramatinė informacija

Kalbos dalis

-

Veiksm. formos

-

Kalbos atmaina

rašytinės kalbos tekstai

Tekstų žanrai

pasakojimai

2 žodis

kalba

žodis lema

Gramatinė informacija

Kalbos dalis

-

Veiksm. formos

-

1.4 paveikslas. Išplėstinės paieškos langas (ieškoma žodžių formos *lietuvių* ir lemos *kalba* rašytinės kalbos patekstynyje, nevadovėliniuose tekstuose, pasakojimuose)

Tam tikrų rašytinės kalbos patekstynio žanrų tekstų yra labai nevienodas skaičius (žr. 1.4 lentelę 1.2 poskyryje), todėl kai kurių žanrų tekstuose galima nerasti ir palyginti dažnų žodžių.

Išplėstinėje paieškoje yra galimybė atlikti paiešką pagal gramatinius požymius (kalbos dalį, linksnį, skaičių, veiksmažodžio formą ir pan.). Galima ieškoti vieno arba dviejų žodžių formų ar jų lemos (galima ieškoti vieno žodžio formos, o kito lemos); galima neįrašyti konkrečių žodžių, o rinktis gramatines kategorijas (vieno arba dviejų ieškomų vienetų); galima įrašyti konkretų žodį ir pasirinkti kalbos dalį (pvz., įrašius *kalba* galima pasirinkti, ar ieškoti daiktavardžio, ar veiksmažodžio).

Gramatinė informacija pateikta taip, kad, pasirinkus tam tikrą kalbos dalį, rodomos jai aktualios gramatinės kategorijos (pvz., giminė, laipsnis, linksnis), o neaktualios yra neaktyvios – jų vartotojas negali pasirinkti. Todėl rekomenduojame pirmiausia pasirinkti kalbos dalį ir tada rinktis norimas gramatines kategorijas (kategorijų galima ir nesirinkti). Pavyzdžiui, jei prie kalbos dalies pasirinksite daiktavardį, bus aktualios giminės, skaičiaus, linksnio ir sangrąžiškumo kategorijos. Toliau galite rinktis visas ar tik kai kurias iš šių kategorijų, o, tarkim, laiko, asmens negalėsite pasirinkti, nes šios kategorijos būdingos veiksmažodžiams (žr. 1.5 paveikslą).

Gramatinė informacija		Gramatinė informacija	
Kalbos dalis	Daiktavardis	Kalbos dalis	Veiksmažodis
Veiksm. formos	-	Veiksm. formos	Asmenuojamosios formos
Giminė	-	Giminė	-
Skaičius	-	Skaičius	-
Linksnis	-	Linksnis	-
Skaitvardžių tipas	-	Skaitvardžių tipas	-
Laipsnis	-	Laipsnis	-
Apibrėžtumas	-	Apibrėžtumas	-
Sangražškumas	-	Sangražškumas	-
Nuosaka	-	Nuosaka	-
Laikas	-	Laikas	-
Asmuo	-	Asmuo	-
Dalyvių rūšis	-	Dalyvių rūšis	-

1.5 paveikslas. **Dviejų žodžių pagal gramatinius požymius paieškos pavyzdys** (jei kaip pirmojo žodžio ieškote daiktavardžio, matote, kad pilkai pažymėtos jam neaktualios gramatinės kategorijos – jų negalite rinktis; jei ieškote antro žodžio veiksmažodžio asmenuojamosios formos, neaktualios gali būti kitos kategorijos; iš aktualių gramatinių kategorijų galima nieko nesirinkti, galima rinktis vieną arba daugiau)

Jei ieškote dviejų žodžių, kairėje parašytas žodis (ar kitas ieškomas vienetas) paieškos rezultatuose bus kairėje pusėje, o dešinėje parašytas žodis (ar kitas vienetas) bus dešinėje pusėje. Abu ieškomi žodžiai (ar kiti vienetai) gali būti šalia vienas kito arba gali būti nutolę per 3 žodžius, skyrybos ženklus arba simbolius. Pirmas ieškomas žodis (ar kitas vienetas) rezultatuose parašytas raudonai, o antras žodis (ar kitas vienetas) – mėlynai (žr. 1.6 paveikslą).

MOKOMASIS TEKSTYNAS			
23	☐ ☐ 1, o kokia valiuta ? eurasis . eurasis , taip ? taip . sakykite , jums čia reikia	skubaus	pavedimo ? ne . paprasto . paprasto . tai banko skyriuje pats paprasčiau
24	☐ ☐ 1 rai . norėjau paklausti dėl vizos į Baltarusiją . sakykite , jeigu , koks pats	trumpiausias	laikas galimas vizai įsigyti ? ta prasme , padarymas ? taip , na . para lai
25	☐ ☐ 1 te atsinešitė pasą , nuotrauką . vienos užtenka ? taip , vienos užtenka . o	nesvarbus	formatas ? nu ne senesnė kaip du metai . supratau ir viskas , taip ? taip
26	☐ ☐ 1 . vienos užtenka ? taip , vienos užtenka . o nesvarbus formatas ? nu ne	senesnė	kaip du metai . supratau ir viskas , taip ? taip , taip . gerai , tai ačiū labai
27	☐ ☐ 1 : aš esu , su manimi kalbėkite . aišku , dabar norėjau pasiteirauti , ar jūs	privatiems	asmenims vežate siuntas iš Suomijos ? iš Suomijos privatiems vežame
28	☐ ☐ 1 nijos privatiems vežame tik su išankstiniu apmokėjimu . dabar , ten būtų	mažas	siuntinukas apie penki kilogramai , kiek jis kainuotų ? iš kur , į kur ? tai t
29	☐ ☐ 1 žmonės atvažiuoja pasilimti tleslog adresu ar kaip ? taip taip taip , reikia	kontaktinio	asmens . o dabar , jeigu tokia situacija , kad ten yra toks kaimelis , jis m
30	☐ ☐ 1 kursės . tai jos pasidariusios visą tą kambarį yra , išsitapetavo naujai . +	pigiausią	tapetą nusipirkt ir ... tai mes taip ir žiūrėjom . o negalia pinigūs kišt , nes
31	☐ ☐ 1 kėm , rytoj ryt eisim tada jau normaliu laiku . nu , jo , pajausi , ką reiškia	studentiškas	gyvenimas . aš tai vat nepajaučiau . tai abytina . gyvenau pas mamą . it
32	☐ ☐ 1 nepasirošiau . prašau , labą vakarą . mergos , imkit , dėkit ant stalo . +	didele	, daug vietos užima . su ruokia ? ar čia ne ruokia ? +
33	☐ ☐ 1 dar tris dešias pavarys ir paskiau atostogos . jo . tai tas gerai . kažkokia	prasta	pica , tokia biškį apdegus , ane ? kažkokia , jo , truputį apdegus . nu , ra
34	☐ ☐ 1 ik mūsų kambarys lievas tik yra ir viskas . išsitapetuosi , daug ką reiškia	švarūs	tapetai , ir bus viskas gerai . šiaip kambarys didelis ? užtenka vietos trin
35	☐ ☐ 1 galiu užsisakyti ten internetą , kiek išnaudoju . Laura , paplistyk . ir labai	blogas	ten internetas . tai jo , žinok , tragedija ten bus su tuo internetu . mokėsi
36	☐ ☐ 1 daryt jau . jo . ten paskiau nenuvažiuosi , gali nespėti . tai jo jo ; nu bus	sunki	naktis , ką padarysi . būna visko . o Aleksas tai viešbuty bus , ane ? o k
37	☐ ☐ 1 lek tos teisės jam , kiek galioja , metal ? ne , tai jis pirma turi išsilaikyt tą	mokyklinį	egzaminą . tada , kaip išsilaiko Regitroj , tada metal laiko nuo teorijos iš

1.6 paveikslas. Bet kokio būdvardžio ir daiktavardžio (t. y. gramatinių pažymų) paieškos sakininės kalbos patekstynyje rezultatų fragmentas

Norint tekстыne rasti samplaikas, pvz., *laba diena, iš viso, iš tikrųjų*, reikia parašyti kurį nors samplaikos dėmenį ir atitinkamoje vietoje parašyti žvaigždutę. Pavyzdžiui, anksčiau nurodytas samplaikas galima rasti taip: *laba** (bus rasta ne tik *laba diena, labas vakaras, labas rytas*, bet ir *labas, labai*), **viso, *tikrųjų*.

Sakininės kalbos tekstų specifika. Dėl anotavimo specifikos sakininės kalbos tekstuose sakiniai pradami mažąja raide. Sakytinėje kalboje lema laikomi visi darybiškai susiję žodžiai, pvz., į lemą *mama* įeina ne tik visos šio žodžio formos, bet ir žodžių *mamytė, mamukas* formos; į lemą *bėgti* taip pat įeina ir *nebėgti* formos.

Sakininės kalbos patekstynyje vartojami tokie specifiniai žymėjimai:

@sv – užsienio kalbos žodis;

@k – keiksmažodis;

@d – dialektizmas;

xxx – nesuprantamas žodis.

1.4. TEKSTYNAS MOKYMU(SI) IR TYRIMAMS

Gana daug informacijos apie tekstyną galima sužinoti iš įvairių dažninių sąrašų. Jų būna įvairių: sudarytų pagal žodžio formos, lemos, morfemos dažnumą (plg. Utkā 2009; Rimkutė et al. 2011a); kuriuose pateikti dažniausi vienetai, sugrupuoti pagal abėcėlę (plg. Rimkutė et al. 2011b), pagal abėcėlę nuo žodžio galo (vadinamieji atgaliniai žodynai, plg. Rimkutė et al. 2011c).

Šiame skyriuje, naudojantis dažninių sąrašų fragmentais (dažninių sąrašų nuorodos pateiktos 2-ame priede), parengtos kelios tekstyno analizės užduotys. Jas galima naudoti mokymo procese, šių užduočių pagrindu parengti naujų. Svarbu atkreipti dėmesį,

kad dalis užduočių bus suprantamos A1–A2 lygio mokiniams, o dalis – aukštesnių lygių mokiniams, todėl mokytojai turi parinkti atitinkamas užduotis. Taip pat svarbu nepamiršti, kad tekstynas morfologiškai anotuotas automatiškai, todėl ir dažniniuose sąrašuose galima pastebėti netikslumų.

Mokiniams skirtas užduotis ar jų idėjas bandyta suklasifikuoti pagal kalbos lygmenis į dvi dalis: 1) leksikai (žr. 1.4.1 poskyrį) ir 2) gramatikai ir žodžių darybai (žr. 1.4.2 poskyrį) skirtas užduotis. Vis dėlto reikia pabrėžti, kad ir gramatikai skirtų užduočių poskyryje galima rasti su leksika susijusių dalykų, taip pat morfemikos, pragmatikos supratimui skirtų užduočių. Tiesa, didžiąją dalį sudaro morfologijai ir žodžių darybai skirtos užduotys.

Atkreipiame dėmesį, kad šiame poskyryje norėta pateikti ne tiek konkrečias užduotis, kiek inspiruoti mokytojus, ką galima nuveikti su čia aprašomu tekstynu, iš jo sudarytais dažniniais sąrašais, todėl nenustebkite, kad kai kurios užduotys suformuluotos aptakiai; kad pateikiami keli analizuotinų šaltinių pavyzdžiai.

Suabejoję dėl žodžio reikšmės, vartosenos ypatumų, pasitikrinkite mokomajame tekстыne <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> arba kitame šaltinyje.

Kad tiek mokiniams, tiek jų mokytojams būtų aišku, kokie duomenys pateikti ir aptarti, paaiškinti svarbiausi terminai:

✓ **Darinys** – žodis, padarytas iš vieno ar daugiau pamatinių žodžių. Dažniausiai sudaromi su priesagomis (pvz., *stalelis: stalias + -elis*), priešdėliais (*jeiti: į- + eiti*), galūnėmis (*laisvas* padarytas iš *laisvė* pakeitus galūnę); kartais suduriami iš dviejų dar daugiau žodžių (pvz., *darbotvarkė: darbas + tvarka*).

✓ **Gramatinė / kaitybinė forma** – konkreti tam tikro žodžio, t. y. leksinio vieneto, forma, pavartota tekстыne. Pavyzdžiui, žodis *darbas* tekстыne realizuotas šiomis gramatinėmis formomis: *darbo, darbą, darbų, darbas, darbus, darbe, darbai* ir kt.

✓ **Lema** – antraštinė / žodyninė žodžio forma. Daiktavardžiams tai įprastai vienaskaitos vardininkas, būdvardžiams – vyriškosios giminės nelyginamojo laipsnio vienaskaitos vardininkas, veiksmažodžiams – bendratis ir pan. Vis dėlto kai kurių žodžių lema gali nesutapti su įprasta, pvz., kadangi dažniausiai žodžiai *pinigai, duomenys* vartojami daugiskaita, todėl jų lemos pateiktos daugiskaitos formomis. Be to, skirtingų gramatinių formų lemos gali rodyti skirtingus žodžius, plg. *skyryba* ir *skyrybos, ledai* ir *ledas*.

✓ **Pamatinis žodis** – žodis, kuriuo remiasi kitas iš jo padarytas žodis – darinys.

1.4.1. LEKSIKAI SKIRTOS UŽDUOTYS

✓ Remdamiesi prie mokomojo tekstyno pateiktais žodžių sąrašais²⁴, paanalizuokite viso tekstyno dažninį lemų sąrašą (žr. 1 sąrašą) ir išrinkite tokių reikšmių žodžius:

– švenčių pavadinimai,

²⁴ Visus dažninius žodžių sąrašus rasite čia: <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/>, žr. skirtuką *Žodžių sąrašai*. Pasirinkite norimą ar nurodytą dažninį sąrašą (iš viso pateikta 20 dažninių sąrašų), jį atsisiųskite į savo kompiuterį ir atlikite nurodytas užduotis.

- šalių pavadinimai,
- šalių, regionų gyventojų pavadinimai,
- gyvūnų pavadinimai,
- augalų pavadinimai (galima konkretinti, pvz., medžių pavadinimai, gėlių pavadinimai, grybų pavadinimai ir pan.),
- valgių ir gėrimų pavadinimai,
- įrankių, priemonių pavadinimai,
- vietą rodantys žodžiai (įvairių kalbos dalių žodžiai),
- laiką rodantys žodžiai (įvairių kalbos dalių žodžiai),
- būdą rodantys žodžiai (įvairių kalbos dalių žodžiai),
- kiekį rodantys žodžiai (įvairių kalbos dalių žodžiai),
- abstraktų pavadinimai,
- gamtos reiškinių pavadinimai,
- kūno dalių pavadinimai,
- aprangos pavadinimai,
- giminystės ryšių pavadinimai,
- renginių, įvykių pavadinimai,
- ligų pavadinimai,
- transporto priemonių pavadinimai.

Šiai užduočiai galima naudoti kitus šaltinius, pvz., tik rašytinės arba tik sakytinės kalbos patekstinį; tik dažninį daiktavardžių lemų sąrašą (žr. 11 sąrašą). Galima parinkti dažninių sąrašų ištraukas, pvz., ne mažiau kaip 50 kartų pavartotus žodžius; galima patikslinti, kiek reikia išrinkti nurodytų reikšmių žodžių, pvz., ne mažiau kaip 20.

- ✓ Remdamiesi 1.16 lentelėje pateiktu dažniniu būdvardžių lemų sąrašu, išrinkite:
 - žodžius, kurie vartojami asmeniui apibūdinti (galima atskirti fizinių ir psichinių ypatybių pavadinimus);
 - žodžius, kurie vartojami daiktams, abstraktams apibūdinti;
 - spalvų pavadinimus.

✓ Remdamiesi 1.17 lentelėje pateiktu dažniniu veiksmažodžių lemų sąrašu, išrinkite žodžius, kurie vartojami 1) aktyviam veiksmui, 2) būsenai pavadinti.

✓ Tekstynėje nustatykite, kurioje kalbos atmainoje – sakytinėje ar rašytinėje – ir kokių žanrų tekstuose (juos matysite prie metaduomenų) dažniau vartojami žodžiai *biškį, faina, davai, vat*.²⁵ Nustatykite, kokią funkciją atlieka šie žodžiai, kokiose komunikacinėse situacijose juos tinka vartoti.

²⁵ Atkreipiame dėmesį, kad šie žodžiai vartojami neformaliose bendravimo (tiek žodžiu, tiek raštu) situacijose.

✓ Tekstynė nustatykite, kurioje kalbos atmainoje – sakytinė ar rašytinėje – dažniau vartojamos liepiamosios nuosakos formos (taip pat nustatykite, kurių asmenų formos dažnesnės), įvardžiutinių būdvardžių formos, neveikiamosios rūšies dalyviai (ieškodami galite neįvesti jokių konkrečių žodžių, tik pasirinkite reikalingas gramatines kategorijas).

Pavyzdys, kaip galima ieškoti liepiamosios nuosakos formų ir jas analizuoti (žr. 1.7–1.8 paveikslus): gautuose rezultatuose nustatykite, kokių asmenų formos dažniau vartojamos. Ar dažniau vartojamos daugiskaitos pirmojo ir daugiskaitos antrojo asmens ilgosios ar trumposios formos? Ar iš platesnio konteksto, metaduomenų paaiškėja, kodėl pasirenkamos, tarkim, vienaskaitos antrojo, o ne daugiskaitos antrojo asmens formos? Jei taip, apibūdinkite kelias situacijas, kada vartojamos vienaskaitos antrojo asmens formos, ir kelias situacijas, kada vartojamos daugiskaitos antrojo asmens formos. Kokių veiksmažodžių dažniausiai vartojamos liepiamosios nuosakos formos? Dažniniame veiksmažodžių lemų sąrašė (žr. https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/pateiktą_12_sąrašą) pažiūrėkite, koks tų veiksmažodžių lemų dažnumas, o dažniniame sakytinės kalbos patekstynio formų sąrašė (žr. 10 sąrašą) išsirinkite kitas tų veiksmažodžių gramatines formas, palyginkite jų dažnumą.

The screenshot shows the search interface of the 'Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas' application. At the top, there are four tabs: 'Paprastoji paieška', 'Išplėstinė paieška', 'Apie paiešką', and 'Apie tekstyną'. The 'Išplėstinė paieška' tab is active.

The interface is divided into two main columns: 'Tekstynas' on the left and 'Kalbos atmaina' on the right. Each column has a dropdown menu for selecting a text corpus (e.g., 'A1–A2 lygio tekstai' and 'sakytinės kalbos tekstai').

Below these are sections for '1 žodis' and '2 žodis', each with a text input field and radio buttons for 'žodis' (selected) and 'lema'. There are also small information icons next to the input fields.

The bottom half of the interface is a 'Gramatinė informacija' section, which is a table of filters for grammatical information. It has two columns, one for each corpus. The filters include: 'Kalbos dalis', 'Veiksm. formos', 'Gimnė', 'Skaičius', 'Linksnis', 'Skaitvardžių tipas', 'Laišnis', 'Apirėžtumas', 'Sengrąžėškumas', 'Nuosaka', 'Laikas', 'Asmuo', and 'Dalyvių rūšis'. Each filter has a dropdown menu with a '-' symbol indicating the current selection.

1.7 paveikslas. Veiksmažodžių liepiamosios nuosakos (t. y. gramatinių pažymų) paieškos sakytinės kalbos patekstynio A1–A2 lygio tekstuose pavyzdys

MOKOMASIS TEKSTYNAS			
26	☐	režimo . pas mamą pagyvenai , viskas , ane ? o vakare vat ir vėl pica .	palauk , kur aš tas servetėles pasiėpliau . čia , palauk , buvo . nu va . plikitės ,
27	☐	. labai jįnai didelė , daug vietos užima . su rukola ? ar čia ne rukola ? +	palauk , kaip čia dabar padaryt , aš galvoju . nu taip reikia padaryt , va . atsarg
28	☐	ubliukus jau ta lkinė , tokia sena , senoviška . +imkit , dėkit ant stalo . +	palauk . kiek sakėt ? devyni keturiasdešimt penki . ačiū , nereikia , nereikia . a
29	☐	šbali patinka prie barako , nes tenai pastoviai visi girti būna kažkodėl . +	palauk . per parką tada neikit , tik iki stotelės 12 tai pala , dabar tu ten gyvenai ;
30	☐	štadienį . o tu ką , kirptis norėjai ? galiukus biškį norėčiau pasikirpt . tai	palauk +// +// . jetau , ateik ant kojį pusę pirmos , gerai ? bet , jeigu reikės , tai
31	☐	šakyti 8 Vilūnės du . taip : trys , penki . aštuoni , šeši , trys , nullis , du .	palaukit , paklausiu tuoj . mama . ką ? pusantros valandos lauksim , tinka ? tai j
32	☐	skambinti pačiam vadybininkui , taip . palaukit , palaukit , aš žiūriu , tuoj	palaukit aš pažiūrėsiu . gerai . telefonas Kaune du xxx . gerai , ačiū labai . o , o
33	☐	aha . ir pagal tą numerį skambinti pačiam vadybininkui , taip . palaukit ,	palaukit , aš žiūriu , tuoj palaukit aš pažiūrėsiu . gerai . telefonas Kaune du xxx
34	☐	numeris . aha . ir pagal tą numerį skambinti pačiam vadybininkui , taip .	palaukit , palaukit , aš žiūriu , tuoj palaukit aš pažiūrėsiu . gerai . telefonas Kaur
36	☐	ir jįnai gali ? paklausiu . gali šeštadienį ? galiu . o kada šeštadienį ? ai ,	palaukite , atsiprašau , dar turiu , žėkrt@st , dvidešimt ketvirtą dieną an -- [//] tre
36	☐	u ja žymėti ? tai po to vietoje ją pateiksite . aaa , tuomet keturi suaugę .	palaukite , sistema labai ligai krauna , kurioje eilėje ? viršutinėje , jeigu yra vietos
37	☐	kis arba kompą , arba telefoną , arba , ką nori . nesąmonė kažkokia . +	papilstytk . ir labai biogas ten internetas . tai jo , žinok , tragedija ten bus su tuo ir
38	☐	čia vyntas kumpis , mocarėla aūria , galvoju , kad bus skanu . gerai ,	peraugukim . o aš sakiau , nuo šiandien viskas , jau grįžtu prie savo mitybos režimc
39	☐	šrom , gerai , tada antradienį trečią valandą , gerai , tiks man . taip . gal	pasakykit adresą . tai gal paklausiu tos draugės , kur buvo pas jus , gal man paai
40	☐	o . o kokiu laiku gali ? bet kada . vienuoliktą ? vienuoliktą gali . mhm . +	pasakykit mergaitės . čia bus Amelija . o aš būsiu Rita . Amelija . aha . Amelija . f
41	☐	ir tenai gal . bent jau jie turėtų žinoti tikrai , kur tą dokumentą išduoti . +	pasidalinkit , aš jau nemoriu . aš irgi nemoriu . uoj , uoj , uoj . va taip
42	☐	iu , nu jįnai labai sunkiai susiranda draugų , tai jįnai neturi ten jokių ... +	pasidalinkit , vieną dieną viena daro , kitą dieną kita . tai jo . arba kartu 3 tvarkarašt
43	☐	krauvekla . kur yra krauklė . ir yra krauklės kažkokios kitkokios biški . +	nasiimk . mes žinok nūr kam valnut uolione : mamai nesalima Martynas n

1.8 paveikslas. Veiksmažodžių liepiamosios nuosakos paieškos sakininės kalbos pateks- tynyje rezultatų fragmentas

1.4.2. GRAMATIKAI IR ŽODŽIŲ DARYBAI SKIRTOS UŽDUOTYS

- Remdamiesi 100 dažniausių viso teksto lemy (žr. 1.9 lentelę), nustatykite kalbos dalis. Ar jų pasiskirstymas sutampa su 1.2.3 poskyryje pateikta informacija apie kalbos dalių vartojimą?
- Kiek yra kaitomųjų, kiek nekaitomųjų kalbos dalių? Kuri kalbos dalių grupė dominuoja sąrašo viršuje?
- Kokius galima išskirti prasminius žodžius (daiktavardžius, būdvardžius,rieveiksmius, veiksmažodžius (vartojamus ne kaip pagalbiniai, modaliniai žodžiai))?
- Kurie žodžiai gali atlikti dviejų ar daugiau kalbos dalių funkcijas (informacijos ieškote „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ arba kitame šaltinyje; pasinaudokite automatinės morfologinės analizės įrankiais <https://klc.vdu.lt/anotatorius/> arba <https://semantika.lt/Analysis/TextAnalysis/>)?

Kaip pavyzdį paanalizuokime žodžio *ir* atvejį: pirmiausia „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“²⁶ (žr. 1.9 paveikslą) išstudijuokite, kuo skiriasi *ir* kaip jungtuko ir dalelytės vartoseną; tada mokomajame tekстыne (žr. 1.10 paveikslą arba patys atlikite paiešką) išrinkite kelias konkordanso eilutes, kuriose *ir* pavartotas kaip jungtukas, ir kelias, kur pavartotas kaip dalelytė.

²⁶ Naudotasi elektronine žodyno versija, prieinama čia: <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/>.

1 **ir** jungti žodžiams, sakiniams: *Sūnus ir dukrė. Iš tu, ir aš. Pykšt, ir nušovė. Buvo gražas oras, ir mes nutarėme keliauti*
 2 **ir** dli. 1. irgi, taip pat: *Aš ir kartu keliausiu. 2. net, dargi: Arklis ir to nemoka pakinkyti. Ir geležis sudyla. Kad ir lytų, aš*
keliausiu. 3. kaip tik: Jis ir yra tas žmogus, apie kurį kalbame. 4. o (klausiamuosiuose sakiniuose): Ir ką tu jam padarysi?

1.9 paveikslas. Žodžio ir reikšmės ir vartojimo pavyzdžiai „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“

	Kairysis kontekstas	Išskomas žodis	Dešinysis kontekstas
1301	ims klientams . . . Irenėme savitarnos terminalus ir pilantiems degalus ,	ir	plaunantiems automobilių * , – sakė jis . Naujas greito atsiskaitymo galim
1302	utomobilių * , – sakė jis . Naujas greito atsiskaitymo galimybes paminėjo	ir	R. Steikūnas . Nafta pigo Kaip antradienį Informavo SEB banko „ Biržos
1303	sius metus . . Pasirodžius duomenims apie išaugusį gręžinių kiekį JAV	ir	Sauda Arabijai sumažinus į Aziją tiekiamas naftos kainą , vakar „ Juoda
1304	dolerio . WTI rūšies nafta antradienio rytą krito žemiau 40 dolerių ribos	ir	kainavo 39 , 98 dolerius . Dar birželį nafta prekiauta virš 50 dolerių ribo
1305	laug penktadaliu . . Mums reikia būti pasirėngusiems žemoms kainoms	ir	nepastovumui . Reikės palaukti kol įsibėgės 2017 metai , kad pamatytu
1306	roc . Litras 95 markės benzinas didmeninėje rinkoje kainavo 0 , 94 euro	ir	nuo birželio 30 dienos buvo atpigęs 6 centais arba 6 proc. Portalo degs
1307	ių tinklų . . Degalų kaina yra vienas iš faktorių pritraukti klientą , nes yra	ir	kiti , kokybiniai , dalykai . Jeigu žmogui kokybė yra visiškai nesvarbi , o
1308	ti * , – DELFI sakė R. Steikūnas . Jis taip pat pabrėžė nuolaidų kortelių	ir	lojalumo programų svarbą Lietuvoje . . Lietuva – nuolaidų šalis . Yra be
1309	si jos dalyviai sutartų tokios praktikos atsisakyti . . Reikia kažkuo paimti	ir	pakeisti tas nuolaidų korteles , nes jeigu klientui nieko nepasiūlysi , o til
1310	jeigu klientui nieko nepasiūlysi , o tik atimsi , tai jis jausis labai įžeistas	ir	nuskriaustas , – svarstė R. Steikūnas . – Ar kada nors sprogs , nespro
1311	je , kad nuolaidos degalams „ iš niekur neatsiranda galų gale * . . Jeigu	ir	turime minčių (kokią naują pasiūlyti – DELFI) dabar nieko nesakysi
1312	o nesakysiu . Aš manau , kad ne vien mes apie tai galvojame , galvoja	ir	mūsų konkurentai * , – teigė R. Steikūnas , bet užsiminė apie „ kažkokį
1313	kybę S. Mačiuko manymu , degalų rinka Lietuvoje nėra išskirtinė – kaip	ir	praktiškai visoje mažmeninėje prekyboje nuolaidų ieškotojai yra paplitę
1314	uolaidų kortelėmis . . Tai vertiname normaliai , gyventojams yra svarbu	ir	malonu gauti nuolaidą * , – sakė jis . Tačiau „ Circle K Lietuva * vadova:
1315	, kad nors kaina yra neabejotinai svarbus veiksnys tiek privatiems , tiek	ir	juridiniams asmenims , ji tikrai ne vienintelis pasirinkimo kriterijus – deg
1316	is * , – sakė jis . Jis taip pat teigė , kad didelį dėmesį skiria aptarnavimo	ir	produktų kokybei . . Pavyzdžiui , visose savo automobilių plovyklose n
1317	savo automobilių plovyklose naudojame pažangiausią vokišką chemiją	ir	tik minkštus šepetėlius , plečiame užkandžių asortimentą , ruošiamo puil

1.10 paveikslas. Žodžio ir paieškos rezultatų fragmentas rašytinės kalbos patekstytnio informaciniuose tekstuose

✓ Nustatykite, kurie 100 dažniausių viso tekstyno lemų sąrašė (žr. 1.9 lentelę) pateikti žodžiai yra dariniai, t. y. sudaryti iš kitų žodžių. Kokiais būdais jie sudaryti (su priešdėliais, priesagomis, galūnėmis, suduriant)? Ar tie darybos formantai pakeičia kalbos dalį, ar smarkiai pakeičia žodžio reikšmę?

✓ Mokomajame tekстыne paanalizuokite kelis skirtingoms kalbos dalims priskiriamas žodžių formas (pvz., *kalba, laužo, mano, kas*; kaip ieškomą formą įrašykite, tarkim, *kalba*, tada pasirinkite kalbos dalį – atitinkamai veiksmažodį arba daiktavardį); nustatykite, ar visais atvejais šios formos priskirtos tinkamai kalbos daliai (primename, kad tekstynas morfologiškai suanotuotas automatiškai, todėl gali būti klaidų); kuo remdamiesi nustatėte, kad analizuojamą formą reikėtų priskirti kitai kalbos daliai?

1.9 lentelė. 100 dažniausių viso tekstyno lemų

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	ir	22149	39.	apie	2206
2.	jis	15274	40.	Lietuva	2201
3.	būti	13392	41.	žinoti	2098
4.	aš	13328	42.	po	2097
5.	į	7741	43.	kai	2084
6.	tas	7267	44.	jei	2030
7.	kad	7244	45.	per	1944
8.	tu	7191	46.	reikėti	1906
9.	su	5760	47.	sakyti	1900
10.	o	5311	48.	prie	1763
11.	iš	4760	49.	diena	1723
12.	galėti	4561	50.	ten	1720
13.	ar	4444	51.	ant	1657
14.	kas	4315	52.	kur	1549
15.	kaip	4100	53.	iki	1529
16.	kuris	3467	54.	vaikas	1482
17.	turėti	3461	55.	koks	1478
18.	visas	3362	56.	darbas	1471
19.	ne	3356	57.	gal	1468
20.	taip	3241	58.	dabar	1412
21.	bet	3236	59.	už	1410
22.	labai	2946	60.	viskas	1405
23.	savęs	2946	61.	nebūti	1404
24.	čia	2791	62.	arba	1378
25.	tai	2736	63.	gyventi	1370
26.	vienas	2657	64.	eiti	1357
27.	šis	2616	65.	nes	1329
28.	tik	2595	66.	laikas	1322
29.	norėti	2513	67.	geras	1270
30.	žmogus	2485	68.	nu	1216
31.	gerai	2422	69.	pats	1178
32.	kitas	2413	70.	dėl	1117
33.	toks	2372	71.	m.	1115
34.	dar	2354	72.	mama	1099
35.	metai	2347	73.	vieta	1082
36.	nuo	2336	74.	jeigu	1019
37.	daug	2283	75.	tačiau	1017
38.	jau	2259	76.	tada	997

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
77.	du	977
78.	pirmas	974
79.	nei	968
80.	gyvenimas	961
81.	kartas	955
82.	pasakyti	936
83.	naujas	935
84.	be	927
85.	vanduo	923
86.	metas	881
87.	niekas	875
88.	didis	865

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
89.	dirbti	854
90.	moteris	843
91.	namai	840
92.	manyti	833
93.	net	828
94.	miestas	822
95.	prieš	811
96.	pradėti	810
97.	kiek	809
98.	matyti	809
99.	didelis	805
100.	tikrai	805

1.10 lentelė. 100 dažniausių viso tekstyno nekaitomųjų žodžių ir kaitybinių formų²⁷

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	ir	22127
2.	į	7741
3.	kad	7242
4.	su	5760
5.	tai	5653
6.	o	5281
7.	iš	4767
8.	aš	4507
9.	ar	4431
10.	kaip	4091
11.	yra	3514
12.	ne	3356
13.	taip	3237
14.	bet	3233
15.	buvo	3107
16.	jis	2956
17.	čia	2788
18.	man	2626
19.	tik	2595
20.	labai	2542
21.	savo	2521

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
22.	nuo	2336
23.	dar	2324
24.	ką	2280
25.	jau	2256
26.	apie	2206
27.	tu	2154
28.	po	2097
29.	kai	2089
30.	jei	2030
31.	per	1943
32.	mano	1875
33.	ji	1857
34.	gerai	1832
35.	jo	1792
36.	prie	1760
37.	kas	1741
38.	gali	1735
39.	ten	1714
40.	ant	1652
41.	jie	1577
42.	kur	1546

²⁷ Atkreipiame dėmesį, kad šioje ir kitose panašiose lentelėse, taip pat prieduose pateiktuose dažniniuose sąrašuose, pavadintuose tam tikrų formų sąrašais, pateikiami nekaitomi žodžiai ir atitinkamos kaitomųjų žodžių formos. Tekste trumpumo dėlei tokie duomenys vadinami *kaitybinių formomis*.

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
43.	gal	1468
44.	jos	1414
45.	už	1410
46.	dabar	1407
47.	arba	1378
48.	mes	1346
49.	iki	1333
50.	nes	1328
51.	bus	1300
52.	jų	1263
53.	metų	1256
54.	reikia	1250
55.	to	1246
56.	nu	1214
57.	daug	1210
58.	Lietuvos	1181
59.	turi	1124
60.	dėl	1117
61.	m.	1116
62.	tau	1101
63.	mūsų	1074
64.	būti	1045
65.	tačiau	1017
66.	jeigu	1016
67.	tada	995
68.	ji	986
69.	mane	985
70.	jūsų	968
71.	nei	967

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
72.	galima	934
73.	be	926
74.	daugiau	920
75.	jūs	869
76.	visi	859
77.	net	828
78.	tavo	821
79.	prieš	810
80.	kiek	809
81.	mama	799
82.	nieko	797
83.	ją	795
84.	esu	778
85.	todėl	777
86.	nėra	775
87.	viskas	754
88.	žmonės	748
89.	vienas	738
90.	būtų	727
91.	metu	715
92.	jam	711
93.	jums	710
94.	taip pat	708
95.	tikrai	699
96.	ačiū	694
97.	sako	658
98.	vieną	654
99.	tas	648
100.	pas	645

✓ Palyginkite 50 (ar didesnį skaičių) dažniausių lemu (žr. 1.9 lentelę) ir kaitybinių formų (žr. 1.10 lentelę). Kas sutampa, o kas skiriasi?

✓ Nustatykite dažniausių kaitybinių formų kalbos dalis (kai kuriais atvejais tą pačią formą galima priskirti kelioms kalbos dalimis), palyginkite su dažniausių lemu kalbos ir (ar) viso teksto kalbos dalių pasiskirstymu.

✓ Paanalizuokite 1.6 lentelėje pateiktą viso teksto, rašytinės ir sakytinės kalbos patekstynių kalbos dalių pasiskirstymą. Ypač atkreipkite dėmesį į rašytinės ir sakytinės kalbos patekstynių šių kalbos dalių pasiskirstymą: įvardžių, būdvardžių, dalelių, jaustučių ir išiktukų. Matysite, kad skirtumai yra gana žymūs. Kaip manote, kodėl patekstyniuose gerokai skiriasi šių kalbos dalių pasiskirstymas?

✓ Dažniniame lemu sąrašė (žr. 1 sąrašą, pateiktą prie <https://kalbu.vdu.lt/mokymo-si-priemones/mokomasis-tekstynas/>) arba dažniniame veiksmažodžių sąrašė (žr. 12 sąrašą) išrinkite 30 (ar kitą skaičių) sangražinių veiksmažodžių. Ar jų reikšmės labai nutolusios nuo nesangražinių atitinkamų veiksmažodžių (plg., *kalbėti* ir *kalbėtis* (skiriasi tik tuo, kad sangražinis veiksmažodis rodo, kad veiksmas sugražinamas į kalbėtoją, bet žodžio reikšmė nesikeičia); *laukti* „pasilikti, būti kur nors tikintis ką nors atvykstant“ ir *lauktis* „būti nėsčiai“ – tai skirtingų reikšmių žodžiai)? O gal šie veiksmažodžiai neturi nesangražinių atitikmenų?

1.11 lentelė. 101–200 dažniausių viso tekstyno A1–A2 lygio lemu²⁸

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	niekas	153	28.	namai	121
2.	šiandien	153	29.	naujas	120
3.	patikti	152	30.	pasakyti	120
4.	vyras	151	31.	simpatiškas	119
5.	vyriskis	150	32.	bilietas	114
6.	laikas	146	33.	manyti	114
7.	lietuvis	143	34.	padėti	114
8.	šeima	140	35.	išsilavinti	113
9.	tau	139	36.	įdomus	111
10.	valanda	139	37.	jūs	111
11.	rytas	136	38.	va	111
12.	sveikas	136	39.	vieta	111
13.	taip pat	136	40.	kada	110
14.	žūrėti	136	41.	d.	109
15.	negalėti	135	42.	kartas	109
16.	išsilavinimas	134	43.	laiškas	109
17.	vilnietė	133	44.	matyti	109
18.	valgyti	132	45.	mažas	109
19.	malonus	131	46.	tikrai	109
20.	vilnietis	129	47.	parašyti	108
21.	nei	128	48.	kalbėti	107
22.	vanduo	127	49.	kaimas	106
23.	ieškoti	126	50.	kalba	105
24.	Kaunas	126	51.	butas	104
25.	miestas	125	52.	spalva	104
26.	nuoširdus	124	53.	vėl	104
27.	kambarys	122	54.	atsiprašyti	103

²⁸ 1.11 ir 1.12 lentelėse pateiktos ne pačios dažniausios lemos, o antrame šimtuکه pagal dažnumą esančios lemos, nes tarp jų daugiau prasminių žodžių; iš šių duomenų galima įžvelgti šiuokius tokius kalbos lygių skirtumus.

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
55.	baltas	103
56.	gatvė	103
57.	kartu	103
58.	daryti	102
59.	trys	102
60.	vardas	102
61.	duoti	100
62.	jo	100
63.	mylėti	100
64.	naktis	99
65.	pats	99
66.	stalas	99
67.	pirmas	98
68.	grįžti	97
69.	g	96
70.	lieknas	96
71.	mergina	96
72.	šitas	96
73.	vasara	95
74.	mokėti	94
75.	pusė	94

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
76.	linksmas	93
77.	na	92
78.	gėlė	91
79.	ji	91
80.	litas	91
81.	namas	91
82.	mokykla	90
83.	atrodyti	89
84.	tėtis	89
85.	gerti	88
86.	miškas	87
87.	inteligentiškas	85
88.	juodas	85
89.	kelias	84
90.	net	83
91.	pirkti	83
92.	sodas	83
93.	visada	83
94.	išsiskirti	82
95.	našlė	81
96.	nežinoti	81
97.	ilgas	79
98.	kultūringas	79
99.	senelis	79
100.	aha	78

1.12 lentelė. 101–200 dažniausių viso tekstyno B1–B2 lygio lemu

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	negalėti	633
2.	dažnai	624
3.	mažas	605
4.	bei	601
5.	pusė	594
6.	svarbus	593
7.	daryti	588
8.	moteris	587
9.	suprasti	582
10.	mėnuo	580
11.	gauti	576

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
12.	pasaulis	575
13.	akis	573
14.	taip pat	572
15.	galva	559
16.	dirbti	558
17.	padėti	546
18.	vyras	544
19.	ateiti	542
20.	nors	534
21.	ties	519
22.	paskui	518

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
23.	kodėl	509
24.	kiekvienas	500
25.	dalis	496
26.	kelionė	481
27.	tapti	472
28.	valgyti	472
29.	lda	471
30.	padaryti	464
31.	pamatyti	463
32.	savaite	454
33.	juk	449
34.	likti	447
35.	greitai	442
36.	rasti	441
37.	trys	441
38.	gražus	437
39.	d.	434
40.	įdomus	428
41.	oras	423
42.	kažkas	421
43.	kelias	413
44.	vykti	409
45.	įvairus	408
46.	kol	406
47.	neturėti	402
48.	spalva	401
49.	toli	400
50.	visai	393
51.	aukštas	389
52.	irgi	385
53.	kambarys	382
54.	skirti	382
55.	laikyti	381
56.	laukti	380
57.	centras	379
58.	žuvis	377
59.	šitas	376
60.	ačiū	375
61.	žemė	374

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
62.	draugas	372
63.	šventė	371
64.	vis	368
65.	patikti	367
66.	ypač	359
67.	visada	358
68.	augti	356
69.	pavyzdys	354
70.	patiekalas	343
71.	leisti	342
72.	tau	342
73.	mažai	338
74.	valanda	337
75.	tiesiog	335
76.	maistas	334
77.	meilė	333
78.	istorija	332
79.	naudoti	332
80.	vadinti	332
81.	ilgas	330
82.	knyga	330
83.	amžius	329
84.	tikras	329
85.	jog	328
86.	kuo	326
87.	koja	324
88.	beveik	321
89.	joks	321
90.	pagal	320
91.	veidas	317
92.	išeiti	316
93.	va	313
94.	ne tik	311
95.	veikti	311
96.	štai	310
97.	drabužis	309
98.	duoti	305
99.	muziejus	304
100.	nenorėti	304

✓ Palyginkite 1.11 ir 1.12 lentelėse pateiktus duomenis: išrinkite daiktavardžius, būdvardžius, veiksmažodžius ir prievėksnius. Kuo skiriasi žemesnio ir aukštesnio lygio tų pačių kalbos dalių žodžiai? Ar skiriasi jų ilgumas, ar kurie nors žodžiai yra sudėtingesni?

✓ Palyginkite sakytinės ir rašytinės kalbos pateiktynio lemas ir formas, pateiktas 1.13–1.14 lentelėse. Kurie žodžiai, jūsų manymu, gerai atsispindi atitinkamą kalbos atmainą, o kuriuos galima laikyti neutraliais, nepriklausomais nuo kalbos atmainos, nuo stiliaus?

1.13 lentelė. 200 dažniausių rašytinės kalbos pateiktynio lemu

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	ir	20933	31.	norėti	2183
2.	jis	14683	32.	Lietuva	2175
3.	būti	12027	33.	daug	2127
4.	aš	11873	34.	apie	2125
5.	j	7328	35.	gerai	2039
6.	kad	6720	36.	čia	2036
7.	tu	6695	37.	jei	2017
8.	tas	6357	38.	po	1936
9.	su	5434	39.	toks	1930
10.	o	4580	40.	dar	1912
11.	iš	4524	41.	kai	1895
12.	galėti	4241	42.	per	1823
13.	ar	4097	43.	jau	1728
14.	kas	3774	44.	prie	1690
15.	kaip	3584	45.	diena	1585
16.	kuris	3409	46.	ant	1577
17.	turėti	3162	47.	reikėti	1535
18.	visas	3133	48.	žinoti	1531
19.	savęs	2917	49.	iki	1437
20.	ne	2802	50.	vaikas	1398
21.	bet	2741	51.	nebūti	1392
22.	taip	2667	52.	darbas	1382
23.	šis	2574	53.	už	1336
24.	labai	2537	54.	arba	1331
25.	tik	2482	55.	kur	1321
26.	vienas	2442	56.	gyventi	1293
27.	žmogus	2435	57.	tai	1256
28.	kitas	2299	58.	laikas	1235
29.	metai	2248	59.	viskas	1196
30.	nuo	2223	60.	geras	1188

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
61.	koks	1181
62.	gal	1154
63.	eiti	1145
64.	nes	1142
65.	m.	1115
66.	pats	1091
67.	vieta	1055
68.	dabar	1053
69.	dėl	1048
70.	tačiau	1003
71.	mama	996
72.	sakyti	947
73.	gyvenimas	944
74.	pirmas	928
75.	nei	914
76.	kartas	898
77.	naujas	898
78.	vanduo	883
79.	be	878
80.	ten	873
81.	didis	865
82.	pasakyti	863
83.	metas	857
84.	du	851
85.	jeigu	832
86.	moteris	821
87.	tada	821
88.	manyti	817
89.	namai	804
90.	miestas	792
91.	dirbti	786
92.	prieš	783
93.	Vilnius	777
94.	lietuvis	767
95.	todėl	767
96.	pradėti	765
97.	negalėti	762
98.	net	759
99.	ranka	759

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
100.	didelis	738
101.	šeima	729
102.	niekas	722
103.	tikrai	720
104.	taip pat	697
105.	matyti	676
106.	dažnai	675
107.	mažas	674
108.	šalis	673
109.	vyras	670
110.	kalbėti	669
111.	kiek	669
112.	svečias	658
113.	atrodyti	643
114.	svarbus	642
115.	padėti	632
116.	kalba	631
117.	stalas	628
118.	ačiū	624
119.	ateiti	621
120.	bei	621
121.	pasaulis	621
122.	aukštas	615
123.	akis	612
124.	pusė	612
125.	mėnuo	609
126.	gražus	599
127.	neturėti	598
128.	galva	589
129.	suprasti	587
130.	senas	578
131.	nors	568
132.	gauti	565
133.	daryti	563
134.	cm	562
135.	susipažinti	557
136.	laukti	551
137.	kelionė	540
138.	draugas	535

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
139.	imti	533
140.	kodėl	531
141.	dalį	530
142.	kiekvienas	520
143.	labas	520
144.	tiek	510
145.	valgyti	501
146.	nežinoti	497
147.	pamatyti	496
148.	pas	495
149.	įdomus	492
150.	žiūrėti	489
151.	kelias	487
152.	juk	484
153.	kartu	484
154.	likti	480
155.	vėl	480
156.	oras	479
157.	tau	479
158.	trys	477
159.	lda	474
160.	Kaunas	473
161.	d.	472
162.	savaitė	470
163.	amžius	469
164.	greitai	467
165.	spalva	467
166.	kambarys	464
167.	mėgti	462
168.	automobilis	457
169.	paskui	455

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
170.	žodis	454
171.	padaryti	449
172.	patikti	446
173.	miškas	443
174.	ieškoti	441
175.	baltas	440
176.	žemė	439
177.	kol	435
178.	centras	434
179.	įvairus	429
180.	vykti	428
181.	rasti	427
182.	laikyti	424
183.	antras	421
184.	vakaras	420
185.	visada	420
186.	šventė	412
187.	augti	408
188.	Europa	408
189.	na	407
190.	valanda	407
191.	kartais	403
192.	skirti	403
193.	žuvis	402
194.	vardas	398
195.	važiuoti	396
196.	grybas	393
197.	ūgis	393
198.	gatvė	392
199.	šiandien	390
200.	ilgas	389

1.14 lentelė. 200 dažniausių sakytinės kalbos patekstynio lemu

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	tai	1480
2.	aš	1455
3.	būti	1365
4.	ir	1216
5.	nu	1045

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
6.	tas	910
7.	ten	847
8.	čia	755
9.	o	731
10.	sakyti	676

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
11.	jis	591
12.	taip	574
13.	žinoti	562
14.	ne	554
15.	kas	541
16.	jau	531
17.	kad	524
18.	kaip	516
19.	tu	496
20.	bet	495
21.	dar	442
22.	toks	442
23.	į	413
24.	labai	409
25.	gerai	383
26.	reikėti	371
27.	dabar	359
28.	jo	351
29.	ar	347
30.	va	347
31.	norėti	330
32.	su	326
33.	galėti	320
34.	ji	316
35.	gal	314
36.	turėti	299
37.	koks	297
38.	mes	297
39.	iš	242
40.	visas	229
41.	kur	228
42.	jūs	215
43.	vienas	215
44.	eiti	212
45.	viskas	209
46.	irgi	205
47.	mhm	202
48.	šitas	201
49.	kai	189

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
50.	jeigu	187
51.	nes	187
52.	tada	176
53.	pas	170
54.	po	161
55.	daug	156
56.	niekas	153
57.	ai	152
58.	ane	143
59.	kiek	140
60.	diena	138
61.	važiuoti	138
62.	paskui	136
63.	matyti	133
64.	daryti	127
65.	du	126
66.	vat	122
67.	per	121
68.	galvoti	119
69.	žiūrėti	115
70.	kitas	114
71.	nuo	113
72.	tik	113
73.	aha	110
74.	atrodyti	108
75.	mama	103
76.	valgyti	103
77.	mano	99
78.	metai	99
79.	ateiti	98
80.	iki	96
81.	darbas	89
82.	tiktai	89
83.	kažkas	87
84.	laikas	87
85.	padaryti	87
86.	pats	87
87.	tikrai	85
88.	aišku	84

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
89.	vaikas	84
90.	kada	83
91.	vis tiek	83
92.	geras	82
93.	pirkti	82
94.	tenai	82
95.	apie	81
96.	ant	80
97.	gyventi	77
98.	kažkoks	77
99.	gauti	76
100.	pusė	76
101.	biškį	75
102.	savo	75
103.	šiaip	75
104.	gi	74
105.	už	74
106.	pasakyti	73
107.	patikti	73
108.	prie	73
109.	ačiū	71
110.	dėl	69
111.	net	69
112.	suprasti	69
113.	valanda	69
114.	dirbti	68
115.	didelis	67
116.	šiandien	66
117.	trys	66
118.	nueiti	65
119.	visai	64
120.	duoti	63
121.	gerti	63
122.	palaukti	63
123.	gražus	61
124.	kažkaip	60
125.	grįžti	58
126.	kuris	58
127.	skanus	58

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
128.	kartas	57
129.	mokėti	56
130.	nusipirkti	55
131.	nei	54
132.	taigi	54
133.	tipo	54
134.	imti	53
135.	mašina	52
136.	pasiimti	52
137.	žmogus	50
138.	be	49
139.	ką	49
140.	tas pats	48
141.	tavo	48
142.	tiek	48
143.	arba	47
144.	įdomus	47
145.	savaite	47
146.	visoks	47
147.	kodėl	46
148.	mmm	46
149.	pirmas	46
150.	euras	45
151.	paklausti	45
152.	pradėti	45
153.	žodis	45
154.	keturi	44
155.	mėnuo	44
156.	išeiti	43
157.	pavyzdys	43
158.	aaa	42
159.	atvažiuoti	42
160.	dešimt	42
161.	pažiūrėti	42
162.	pienas	42
163.	šis	42
164.	tai va	42
165.	papuošalas	41
166.	pasižiūrėti	41

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
167.	penki	41
168.	kambarys	40
169.	kas nors	40
170.	mažas	40
171.	vanduo	40
172.	vėl	40
173.	vis	40
174.	likti	39
175.	pinigai	39
176.	šaltas	39
177.	bilietas	38
178.	greitai	38
179.	savaitgalis	38
180.	spalva	38
181.	kava	37
182.	naujas	37
183.	plaukas	37

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
184.	rytas	37
185.	kiekvienas	36
186.	Lietuva	36
187.	namai	36
188.	oi	36
189.	rytoj	36
190.	šeši	36
191.	turbūt	36
192.	iš tikrųjų	35
193.	parašyti	35
194.	sėdėti	35
195.	gražiai	34
196.	rašyti	34
197.	septyni	34
198.	joks	33
199.	mėgti	33
200.	mažai	32

✓ Remdamiesi <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktu dažniniu **daiktavardžių**²⁹ lemu sąrašu (žr. 11 sąrašą):

- išrinkite 50 deminutyvinių daiktavardžių; nustatykite, su kokiomis priesagomis jie sudaryti. Ar yra tokių žodžių, kurie iš karto sudaryti su keliomis deminutyvinėmis priesagomis? Ar tarp jų yra terminų?
- Išrinkite ne mažiau kaip 50 skirtingų kitų priesagų vedinių, nustatykite jų pamatinius žodžius.
- Išrinkite 20 sudurtinių daiktavardžių.
- Išrinkite 50 tarptautinių daiktavardžių.
- Raskite ne mažiau kaip 10 sinonimų porų, ne mažiau kaip 10 antonimų porų.
- Iš 1.15 lentelėje pateiktų bent 5 dažniausių daiktavardžių lemu pasirinkite kelis daiktavardžius ir <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktame dažniniame viso tekstyno formų sąrašė (žr. 2 sąrašą) arba mokomajame tekстыne išrinkite visas to žodžio kaitybines formas (ieškokite pagal šaknį). Kurie linksniai vartojami dažniausiai, o kurie rečiausiai?
- Ar žinote, ką reiškia visi 1.15 lentelėje pateikti dažniausi daiktavardžiai? Jei ne, atlikite paiešką mokomajame tekстыne, kad suprastumėte, ką reiškia, kokiam kontekste, su kokiais žodžiais vartojami šie daiktavardžiai.

²⁹ Šiame priede pateiktos bendrinių ir tikrinių daiktavardžių lemos.

- Iš dažninio daiktavardžių lemu sąrašo (žr. <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> 11 sąrašą) (ar tam tikros jo dalies, pvz., ne mažiau kaip 50 kartų pavartotų žodžių) išrinkite daugiskaitos formos žodžius. Ar visais atvejais vartojamos tik daugiskaitos formos, ar galima vartoti ir vienaskaitos formas? Ar vienaskaita galima tik teoriškai? (paiešką atlikite mokomajame tekстыne).
- Dažniniame daiktavardžių lemu sąrašė (žr. 11 sąrašą) raskite žodžių, kurių vienaskaitos formos reiškia vieną dalyką, o daugiskaitos – kitą (pvz.: *ledas – ledai*).

1.15 lentelė. 100 dažniausių viso tekstyno daiktavardžių lemu

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	žmogus	2485
2.	metai	2347
3.	Lietuva	2105
4.	diena	1723
5.	vaikas	1482
6.	darbas	1470
7.	laikas	1322
8.	mama	1099
9.	vieta	1082
10.	gyvenimas	961
11.	kartas	955
12.	vanduo	923
13.	metas	881
14.	moteris	843
15.	namai	840
16.	miestas	822
17.	lietuvis	781
18.	ranka	777
19.	Vilnius	755
20.	vyras	695
21.	pusė	688
22.	šalis	682
23.	svečias	669
24.	mėnuo	653
25.	kalba	648
26.	akis	637
27.	pasaulis	625
28.	galva	619
29.	draugas	559

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
30.	kelionė	554
31.	dalis	535
32.	savaitė	517
33.	spalva	505
34.	kambarys	504
35.	Kaunas	499
36.	žodis	499
37.	žodis	499
38.	oras	498
39.	kelias	497
40.	amžius	486
41.	valanda	476
42.	lda	474
43.	automobilis	460
44.	miškas	450
45.	žemė	445
46.	centras	438
47.	vakaras	435
48.	šventė	423
49.	žuvis	422
50.	Europa	414
51.	vardas	410
52.	gatvė	408
53.	knyga	405
54.	pinigai	403
55.	rytas	400
56.	grybas	395
57.	ūgis	393
58.	duryš	391

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
59.	naktis	391
60.	Jonas	387
61.	meilė	387
62.	patiekalas	381
63.	vasara	379
64.	pavyzdys	374
65.	maistas	368
66.	tėtis	364
67.	tėvai	362
68.	drabužis	360
69.	koja	360
70.	mokykla	360
71.	dievas	348
72.	ženklas	348
73.	istorija	345
74.	jūra	341
75.	veidas	335
76.	būdas	334
77.	muziejus	334
78.	kaina	332
79.	upė	315

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
80.	tiesa	311
81.	minutė	309
82.	kiaušinis	308
83.	programa	308
84.	mergina	306
85.	plaukas	304
86.	gyventojas	303
87.	galimybė	301
88.	dėmesys	299
89.	pradžia	297
90.	brolis	296
91.	dalykas	294
92.	bulvė	292
93.	kava	291
94.	vynas	291
95.	dėdė	290
96.	kraštas	290
97.	saulė	288
98.	tėvas	288
99.	pilis	286
100.	universitetas	286

✓ Remdamiesi <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktu dažniniu **būdvardžių** lemų sąrašu (žr. 13 sąrašą):

- išrinkite 50 deminutyvinių būdvardžių; nustatykite, su kokiais priesagomis jie sudaryti. Ar yra tokių žodžių, kurie iš karto sudaryti su keliomis deminutyvinėmis priesagomis?
- Išrinkite ne mažiau kaip 50 skirtingų kitų priesagų vedinių, nustatykite jų pamatinius žodžius.
- Raskite ne mažiau kaip 10 sinonimų porų, ne mažiau kaip 10 antonimų porų.
- Išrinkite 20 tarptautinių būdvardžių.
- Iš 1.16 lentelėje pateiktų bent 5 dažniausių būdvardžių lemų pasirinkite kelis būdvardžius ir dažniniame viso tekstyno formų sąraše (žr. 2 sąrašą) išrinkite visas to žodžio kaitybines formas (ieškokite pagal šaknį). Nustatykite, kokie linksniai dažniausi; kurios formos – įvardžiuotinės ar neįvardžiuotinės – vartojamos dažniau? Kurio laipsnio – nelyginamojo, aukštesniojo ar aukščiausiojo – tekстыne pavartota daugiau?

- Išlaipsniuokite kelis 1.16 lentelėje pateiktus būdvardžius. Kodėl ne visus čia pateiktus žodžius galima laipsniuoti (plg. *geras, naujas, mažas, gražus* ir *pagrindinis, vyresnis, vidutinis*)? Nuo ko tai priklauso?

1.16 lentelė. 100 dažniausių viso tekstyno būdvardžių lema

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	geras	1263	35.	tamsus	178
2.	naujas	930	36.	gyvas	176
3.	didis	865	37.	mielas	174
4.	didelis	805	38.	linksmas	162
5.	mažas	714	39.	mėlynas	161
6.	gražus	660	40.	vyresnis	161
7.	svarbus	658	41.	skirtingas	160
8.	įdomus	539	42.	keistas	159
9.	aukštas	467	43.	laimingas	158
10.	įvairus	435	44.	vertas	154
11.	ilgas	409	45.	pilnas	153
12.	baltas	388	46.	vidutinis	153
13.	sunkus	383	47.	nuoširdus	150
14.	sveikas	373	48.	būtinasis	149
15.	panašus	367	49.	lengvas	148
16.	tikras	367	50.	tinkamas	148
17.	puikus	353	51.	vienintelis	147
18.	paprastas	346	52.	patogus	144
19.	jaunas	334	53.	smagus	134
20.	šaltas	292	54.	šviežias	134
21.	rimtas	284	55.	suaugęs	132
22.	juodas	276	56.	sausas	131
23.	karštas	251	57.	ypatingas	130
24.	bendras	247	58.	pastaras	130
25.	nedidelis	233	59.	smulkus	129
26.	raudonas	227	60.	simpatiškasis	127
27.	nuostabus	226	61.	artimas	123
28.	pagrindinis	222	62.	specialus	119
29.	šiltas	220	63.	lietuviškasis	118
30.	skanus	218	64.	rudas	115
31.	žalias	216	65.	stambus	115
32.	brangus	208	66.	geltonas	113
33.	trumpas	206	67.	pilkas	113
34.	stiprus	202	68.	saldus	112

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
69.	ramus	109
70.	reikalingas	109
71.	vienišas	103
72.	lieknas	102
73.	švarus	101
74.	socialinis	100
75.	kietas	99
76.	viešas	99
77.	tuščias	97
78.	greitas	96
79.	palankus	96
80.	trečias	95
81.	švelnus	94
82.	įspūdingas	92
83.	istorinis	92
84.	medinis	92

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
85.	nesvarbus	92
86.	natūralus	90
87.	naudingas	90
88.	inteligentiškas	89
89.	pavojingas	88
90.	kultūringas	87
91.	kvailas	86
92.	žalingas	83
93.	jaukus	80
94.	ryškus	80
95.	sudėtingas	80
96.	liūdnas	78
97.	įprastas	75
98.	šlapias	75
99.	unikalus	75
100.	drėgnas	74

✓ Remdamiesi <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktu dažniniu **veiksmazodžių** lemų sąrašu (žr. 12 sąrašą):

- išrinkite ne mažiau kaip 20 skirtingų priešdėlių vedinių, nustatykite jų pamatinį žodį; apibūdinkite, kokią reikšmę suteikia priešdėlis lyginant su pamatiniu žodžiu.
- Išrinkite visus to paties veiksmazodžio (pvz., *eiti, daryti, vykti*) priešdėlinius vedinius.
- Išrinkite ne mažiau kaip 20 skirtingų priesagų vedinių (arba kurios nors vienos, pvz., *-telėti*); nustatykite, kokią reikšmę įgyja tam tikrų priesagų vediniai.
- Raskite ne mažiau kaip 10 sinonimų porų, ne mažiau kaip 10 antonimų porų.
- Peržiūrėję visą ar dalį dažninio sąrašo, nustatykite, su kokia morfema – priešdėliu ar priesaga – dažniau sudaromi veiksmazodžiai.
- Iš 1.17 lentelėje pateiktų bent 5 dažniausių veiksmazodžių lemų pasirinkite kelis veiksmazodžius ir dažniniame viso tekstyno formų sąrašo (žr. 2 sąrašą) išrinkite visas to žodžio kaitybines formas (ieškokite pagal šaknį). Nustatykite, kokių nuosakų, laikų, asmenų formos vartojamos dažniau; ar iš visų šių veiksmazodžių sudaromi dalyviai, padalyviai, pusdalyviai.
- Kuriuos 1.17 lentelėje pateiktus dažniausius veiksmazodžius galima laikyti modaliniais? Kurie, jūsų manymu, vartojami ne visai savarankiškai (dažniau kaip pagalbiniai žodžiai, t. y. paprastai sudaro sudėtinius tarinius)? Kad būtų aiškiau, paiešką atlikite mokomajame tekстыne.

- Pasirinkite keletą dažniausių veiksmažodžių, pateiktų 1.17 lentelėje (pvz., *žinoti, gyventi, padėti, valgyti, žaisti*), ir mokomajame tekste nustatykite, su kokiomis daiktavardžių linksnių formomis arba prielinksninėmis konstrukcijomis jie vartojami, t. y. nustatykite veiksmažodžių junglumą.

1.17 lentelė. 100 dažniausių viso teksto veiksmažodžių lemu

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	būti	13385	34.	mėgti	495
2.	galėti	4561	35.	rasti	453
3.	turėti	3461	36.	ieškoti	452
4.	norėti	2513	37.	vykti	439
5.	žinoti	2093	38.	laikyti	436
6.	reikėti	1906	39.	grįžti	432
7.	sakyti	1622	40.	augti	414
8.	nebūti	1404	41.	duoti	405
9.	gyventi	1370	42.	skirti	405
10.	eiti	1357	43.	išeiti	391
11.	pasakyti	936	44.	stovėti	388
12.	dirbti	854	45.	mokėti	381
13.	manyti	827	46.	leisti	373
14.	pradėti	810	47.	veikti	359
15.	negalėti	768	48.	vadinti	358
16.	matyti	766	49.	naudoti	357
17.	atrodyti	751	50.	galvoti	356
18.	ateiti	719	51.	tikti	347
19.	daryti	690	52.	mylėti	343
20.	padėti	660	53.	sėdėti	342
21.	suprasti	656	54.	nenorėti	341
22.	gauti	641	55.	neriekti	341
23.	valgyti	604	56.	parašyti	335
24.	neturėti	598	57.	palikti	334
25.	imti	586	58.	gerti	333
26.	laukti	581	59.	baigti	328
27.	susipažinti	559	60.	rašyti	316
28.	padaryti	536	61.	tekti	311
29.	važiuoti	534	62.	tapti	307
30.	patikti	519	63.	girdėti	304
31.	pamatyti	510	64.	nueiti	300
32.	likti	504	65.	pirkti	300
33.	nežinoti	504	66.	bandyti	296

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
67.	stengtis	296
68.	prašyti	287
69.	virti	283
70.	atlikti	281
71.	pasakoti	272
72.	atsakyti	270
73.	rodyti	253
74.	prasidėti	252
75.	pažiūrėti	251
76.	paimti	250
77.	sutikti	250
78.	atvykti	249
79.	pasirinkti	249
80.	tikėtis	249
81.	kepti	247
82.	praeiti	243
83.	parodyti	241

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
84.	skaityti	241
85.	pasirodyti	239
86.	sudaryti	237
87.	žaisti	236
88.	sukurti	233
89.	kviesti	229
90.	priklausyti	229
91.	atsirasti	227
92.	keliauti	225
93.	palaukti	224
94.	prisiminti	224
95.	reikšti	223
96.	sužinoti	221
97.	sužinoti	221
98.	klausyti	218
99.	dėti	216
100.	jaustis	215

✓ Remdamiesi dažniais **daiktavardžių, būdvardžių ir veiksmažodžių** lemu sąrašais (žr. <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktus 11–13 sąrašus), sudarykite giminiškų žodžių, t. y. turinčių tą pačią šaknį, sąrašus. Išrinkite, pvz., žodžius, turinčius šaknį *ger-, sen-, nauj-, blog-*.

✓ Remdamiesi 1.18 lentelėje pateiktu **skaitvardžių** sąrašu³⁰:

- išrinkite kiekinius ir kelintinius skaitvardžius;
- išrinkite dešimtis reiškiančius žodžius;
- sudarykite atitinkamų kiekinių pagrindinių ir kelintinių skaitvardžių poras (pvz., *vienas – pirmas*);
- mokomajame tekстыne paanalizuokite skaitvardžių *trys, antras, dešimt, pusantro, dveji* vartosena; kurie iš jų kaitomi, o kurie ne; kuo skiriasi jų vartosena (kurie reikalauja tam tikrų daiktavardžių linksnių, kurie derinami su daiktavardžiu gimine, skaičiumi ir linksniu, kurie vartojami tik su daugiskaitos formos daiktavardžiais?).

³⁰ Šiame sąrašė pateikti visi skaitvardžiai (neatsižvelgta į jų dažnumą, tas pats padaryta ir 1.19 lentelėje pateikiant įvardžius), nes skaitvardžių ir įvardžių visose kalbose yra nedidelė įvairovė (tiesa, jie vartojami labai dažnai). Neįtraukti skaitmenimis parašyti arabiški ir romėniški skaitvardžiai, skaitvardžių samplaikos, pvz., *šešiasdešimt du*.

1.18 lentelė. Viso teksto skaitvardžių lemos

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	du	977	35.	trylika	18
2.	trys	542	36.	vienuolika	17
3.	pirmas	441	37.	vienuoliktas	17
4.	vienas	413	38.	septyniasdešimt	16
5.	abu	244	39.	septyniolika	15
6.	antras	237	40.	keturiolika	14
7.	keturi	236	41.	šešiasdešimt	14
8.	penki	223	42.	šešiolika	12
9.	šimtas	190	43.	septynioliktas	11
10.	dešimt	169	44.	tryliktas	11
11.	tūkstantis	150	45.	dešimtas	11
12.	šeši	144	46.	šešioliktas	10
13.	trečias	114	47.	aštuoniasdešimt	9
14.	septyni	113	48.	devyniasdešimt	9
15.	dvidešimt	106	49.	devyniolika	9
16.	milijonas	98	50.	keturioliktas	9
17.	aštuoni	76	51.	šeštas	8
18.	penkiolika	71	52.	aštuoniolika	7
19.	devyni	61	53.	aštuonioliktas	7
20.	keturiasdešimt	55	54.	aštuntas	7
21.	dvylika	54	55.	devintas	7
22.	penkiasdešimt	52	56.	septintas	7
23.	penktas	50	57.	dvidešimtas	6
24.	trisdešimt	49	58.	dešimtis	5
25.	ketvirtas	45	59.	aštuonioliktas	5
26.	septintas	43	60.	dvyliktas	5
27.	aštuntas	36	61.	devynioliktas	4
28.	šeštas	32	62.	pustrečio	3
29.	devintas	29	63.	trilijonas	3
30.	milijardas	27	64.	dveji	2
31.	dešimtas	25	65.	penkiasdešimtis	2
32.	dvyliktas	22	66.	penktas	1
33.	penkioliktas	18	67.	penkiasdešimtas	1
34.	pusanthro	18	68.	puspenkto	1

✓ Remdamiesi 1.19 lentelėje pateiktomis visomis tekстыne rastomis **įvardžių** lemomis:

- išrinkite skaitvardiškuosius, būdvardiškuosius ir daiktavardiškuosius įvardžius, t. y. įvardžius, galinčius pakeisti atitinkamą kalbos dalį (pvz., *keleri* gali pakeisti skaitvardį, *tas, toks* – būdvardį, *aš, jis* – daiktavardį);

- raskite kelis samplaikinius įvardžius, t. y. sudarytus iš dviejų dėmenų;
- išrinkite įvardžius, kurie turi ir vyriškąją, ir moteriškąją giminę, taip pat tokius, kurie vadinami negiminiais, t. y. jiems neaktuali giminė;
- <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktame dažniniame viso tekstyno formų sąrašė (žr. 2 sąrašą) išrinkite kelių pasirinktų įvardžių kaitybines formas, nustatykite, kurios formos vartojamos dažniausiai.

1.19 lentelė. Viso tekstyno įvardžių lemos

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	jis	15284	32.	tam tikras	144
2.	aš	13325	33.	bet koks	105
3.	tas	7259	34.	savas	101
4.	tu	7191	35.	mano	99
5.	kas	4244	36.	savo	75
6.	kuris	3443	37.	anas	60
7.	visas	3370	38.	nė vienas	58
8.	savęs	2949	39.	tavo	48
9.	šis	2616	40.	toks pat	48
10.	kitas	2417	41.	bet kuris	39
11.	toks	2371	42.	kelintas	36
12.	vienas	2053	43.	bet kas	28
13.	koks	1471	44.	toks pats	27
14.	viskas	1405	45.	kai kas	25
15.	pats	1135	46.	kuris nors	25
16.	niekas	774	47.	kažkuris	23
17.	kiekvienas	556	48.	kažkoks tai	21
18.	kažkas	471	49.	šioks toks	21
19.	šitas	471	50.	keliolika	19
20.	keli	379	51.	šitoks	17
21.	joks	349	52.	keleri	16
22.	ji	317	53.	tavas	16
23.	mes	296	54.	šis tas	15
24.	kai kuris	292	55.	visa tai	15
25.	abu	278	56.	kažin kas	14
26.	tas pats	255	57.	tam tikra	13
27.	kažkoks	254	58.	kažkas tai	12
28.	jūs	215	59.	keliiasdešimt	11
29.	kitoks	190	60.	manas	10
30.	keletas	186	61.	tamsta	9
31.	visoks	148	62.	vienoks	9

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
63.	saviškis	8
64.	tas pat	6
65.	anoks	5
66.	katras	5
67.	kuri nors	5
68.	ničniekas	5
69.	kieno nors	4
70.	visokiausias	4
71.	abudu	2
72.	daug kas	2
73.	kieno	2
74.	kitkas	2
75.	koks tai	2

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
76.	maniškis	2
77.	visa kas	2
78.	visa kita	2
79.	belen kas	1
80.	jūsiškis	1
81.	kas nors	1
82.	kaži kas	1
83.	kaži koks	1
84.	mudvi	1
85.	pati	1
86.	taviškis	1
87.	visutėlaitis	1

✓ Iš 1.20 lentelėje pateiktų dažniausių **prieveiksmių** lemų išrinkite:

- prieveiksmius, padarytus iš būdvardžių;
- prieveiksmius, padarytus iš įvardžių;
- samplaikinius prieveiksmius;
- suaugtinius (sudurtinius) prieveiksmius;
- „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ arba kitame šaltinyje pažiūrėkite, kokių kitų kalbos dalių funkcijas gali atlikti dalis prieveiksmiais laikomų žodžių (pvz., *taip, čia, dar, jau, tik*); tai galite nustatyti ir pasinaudoję morfologiniu anotatoriumi;
- remdamiesi visu dažniniu prieveiksmių lemų sąrašu (jis pateiktas <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/>, žr. 16 sąrašą), išrinkite neformaliajai šnekamajai kalbai būdingus prieveiksmius (pvz., *biškį, fainai, super, žiauriai*). Mokomajame tekстыne nustatykite, kokiose situacijose vartojami šie žodžiai, kokią atlieka funkciją.

1.20 lentelė. 100 dažniausių viso tekstyno prieveiksmių lemų

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	labai	2943
2.	taip	2923
3.	čia	2605
4.	gerai	2417
5.	dar	2323
6.	daug	2283
7.	jau	2124
8.	tik	2110

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
9.	ten	1435
10.	kur	1433
11.	dabar	1412
12.	tada	997
13.	kiek	806
14.	tikrai	805
15.	todėl	778
16.	taip pat	707

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
17.	dažnai	702
18.	paskui	584
19.	kodėl	576
20.	kaip	569
21.	vėl	520
22.	greitai	505
23.	kartu	496
24.	ties	491
25.	toli	460
26.	irgi	459
27.	šiandien	456
28.	visai	451
29.	visada	441
30.	kada	414
31.	kada	414
32.	kartais	413
33.	ypač	379
34.	mažai	366
35.	tiesiog	358
36.	ilgai	350
37.	beveik	348
38.	vis	340
39.	nieko	337
40.	anksti	317
41.	paprastai	297
42.	pirma	296
43.	niekada	266
44.	namo	257
45.	prieš	230
46.	puikiai	221
47.	gana	206
48.	šiek tiek	206
49.	tam	203
50.	vėlai	199
51.	visiškai	198
52.	itin	197
53.	šiai	196
54.	atgal	187
55.	lengvai	182

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
56.	tuomet	181
57.	staiga	172
58.	maždaug	171
59.	būtinai	165
60.	vis tiek	163
61.	kam	159
62.	vėliau	159
63.	nuolat	157
64.	tuoj	157
65.	rytoj	156
66.	kitaip	155
67.	tarsi	151
68.	seniai	147
69.	vakar	143
70.	šalia	135
71.	nemažai	130
72.	sunkiai	130
73.	nelabai	127
74.	tiesiai	117
75.	visur	114
76.	drauge	113
77.	tyliai	113
78.	iš anksto	112
79.	kasdien	111
80.	mielai	111
81.	gaila	109
82.	apskritai	107
83.	retai	107
84.	garsiai	106
85.	ramiai	106
86.	blogai	105
87.	kažkaip	105
88.	gerokai	104
89.	pagaliau	104
90.	aukštai	103
91.	netrukus	103
92.	šitai	102
93.	panašiai	98
94.	ištis	97

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
95.	iškart	96
96.	kažkur	95
97.	vis dar	93

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
98.	tenai	92
99.	stipriai	90
100.	giliai	88

- ✓ Remdamiesi 1.21 lentele, išrinkite samplaikinius **jungtukus**.
- ✓ Mokomajame tekстыne atlikite jungtukų *ir, o, ar, tačiau* (ar (ir) kitų) paiešką. Iš pasirinktų konkordanso ištraukų nustatykite, kada šie jungtukai sujungia vienuosies sakinio dalis, o kada sakinius.
- ✓ Kuriuos jungtukus vartojate lyginimui išreikšti? Mokomajame tekстыne patikrinkite, ar šie jungtukai dar gali atlikti kitokių funkcijų.
- ✓ Kuriuos jungtukus vartojate sinonimiškai?

1.21 lentelė. Viso tekстыno visų jungtukų lemos

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	ir	21018
2.	kad	7213
3.	o	4713
4.	ar	4180
5.	kaip	3503
6.	bet	3188
7.	jei	2030
8.	kai	2030
9.	tai	1518
10.	arba	1376
11.	nes	1328
12.	jeigu	1019
13.	tačiau	1017
14.	nei	956
15.	bei	627
16.	nors	446
17.	ne tik	336
18.	jog	332
19.	tad	284
20.	lyg	238
21.	tuo	174
22.	negu	154
23.	kadangi	145
24.	kuo	133

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
25.	būtent	130
26.	tik	127
27.	vis dėlto	112
28.	kur	105
29.	čia	50
30.	nė	50
31.	nors ir	47
32.	nebent	39
33.	visgi	38
34.	tuo tarpu	36
35.	juo	24
36.	tiktai	15
37.	ne vien	14
38.	kol	11
39.	tegu	10
40.	nelyginant	9
41.	betgi	7
42.	tartum	7
43.	tiek	7
44.	bet ir	6
45.	taip	3
46.	juolab	2
47.	kaip tik	2
48.	ne tiktai	2

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
49.	kad ir	1
50.	kada	1
51.	kodėl	1
52.	lyg tai	1

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
53.	taip kad	1
54.	vis tiek	1
55.	vis viena	1

✓ Remdamiesi 1.22 lentelės duomenimis, suklasifikuokite **prielinksnius** į: 1) valdančius kilmininką, 2) valdančius galininką, 3) valdančius įnagininką, 4) kelis linksnius valdančius prielinksnius. Kurios grupės prielinksnių daugiausia? Arba mokomajame tekстыne atlikite kelių pasirinktų prielinksnių paiešką ir nustatykite, kokių linksnių jie reikalauja (pvz., kairėje parašykite *su*, nurodykite, kad ieškote lemos, jokių kitų gramatinių kategorijų galite nesirinkti, o dešinėje nerašykite jokio konkretaus žodžio, bet prie kalbos dalių pasirinkite daiktavardį; analizuodami rezultatus, būkite atidūs, nes prielinksnio valdomas daiktavardis gali būti nutolęs per kelis žodžius). Kurie žodžiai dažniau (arba visada) vartojami kaip polinksniai, t. y. eina po valdomo daiktavardžio linksnio (pvz., *dėlei*)?

✓ Kurie žodžiai gali būti vartojami ir kaip polinksniai, ir kaip prielinksniai? Analizuokite mokomajame tekстыne.

✓ Kurie 1.22 lentelėje pateikti žodžiai gali būti vartojami ir kaip prielinksniai, ir kaiprieveiksmiai?

1.22 lentelė. Viso tekstyno visų prielinksnių lemos

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	į	7739
2.	su	5760
3.	iš	4720
4.	nuo	2332
5.	apie	2206
6.	po	2053
7.	per	1779
8.	prie	1763
9.	ant	1647
10.	už	1407
11.	iki	1384
12.	dėl	1117
13.	be	910
14.	pas	646
15.	prieš	580
16.	pagal	366
17.	pro	269

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
18.	link	170
19.	šalia	160
20.	virš	114
21.	pasak	96
22.	netoli	66
23.	anot	59
24.	arčiau	59
25.	aplink	34
26.	žemiau	32
27.	nuo pat	29
28.	vidury	26
29.	palei	25
30.	aukščiau	23
31.	dėka	21
32.	prie pat	19
33.	priešais	18
34.	viduje	17

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
35.	arti	15
36.	greta	15
37.	prieš pat	13
38.	kitapus	12
39.	viršum	10
40.	anapus	8
41.	aplinkui	7
42.	artyn	7
43.	paskui	7
44.	viduj	7
45.	vietoj	7
46.	sulig	6
47.	vardan	6
48.	viršuje	6

Eil. nr.	Lema	Dažnumas
49.	ligi	5
50.	viduryje	5
51.	arčiausiai	4
52.	iki pat	4
53.	išilgai	4
54.	iš pat	3
55.	dėlei	1
56.	lig	1
57.	ligi pat	1
58.	paskiau	1
59.	skradžiai	1
60.	vietoje	1
61.	viršuj	1

✓ Remdamiesi 1.23 lentelės duomenimis, išrinkite tokių semantinių grupių **jaustukus**: vartojamus pasisveikinant ar atsisveikinant; juos dar suskirstykite į vartojamus formaliose ir neformaliose situacijose;

- vartojamus kaip keiksmažodžiai;
- patvirtinimui, teigiamam atsakymui išreikšti;
- dėkojimui, prašymui išreikšti;
- mokomajame tekстыne, ypač sakinės kalbos patekstinyje, išanalizuokite kelis jaustukus, pvz., *eik tu sau, jėzau*, nustatykite, kokiose situacijose jie vartojami, kokias emocijas padeda išreikšti.

✓ Remdamiesi <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> pateiktu visu dažniniu **jaustukų ir ištiktukų** sąrašu (žr. 20 sąrašą), išrinkite:

- žodžius, kurie gali būti laikomi sinonimais;
- gamtos garsus imituojančius ištiktukus;
- remdamiesi informacija apie rašytinės ir sakinės kalbos patekstynių dydžius (atitinkamai apie 620 tūkst. ir apie 50 tūkst. žodžių), nustatykite, kuriame patekstinyje dažniau vartojami keli jaustukai ar ištiktukai, pvz., *aha, nu*, t. y. išveskite santykinį dažnį, nes dėl skirtingo sakinės ir rašytinės kalbos patekstynio dydžio ne visada galima lyginti paprastą žodžių dažnumą.

1.23 lentelė. Viso tekstinio dažniausių jaustukų ir išiktukų lemos³¹

Eil. nr.	Lema	Dažnumas	Eil. nr.	Lema	Dažnumas
1.	ačiū	693	36.	duokš	12
2.	labas	395	37.	labutis	12
3.	na	370	38.	vaje	12
4.	prašom	268	39.	stop	11
5.	nu	172	40.	fui	10
6.	ei	133	41.	uoj	10
7.	a	119	42.	labas vakaras	9
8.	oi	116	43.	atsiprašau	8
9.	nagi	97	44.	ė	8
10.	eime	87	45.	fu	8
11.	deja	74	46.	labukas	8
12.	aha	73	47.	vai	8
13.	oho	51	48.	olia	7
14.	eikš	47	49.	tai	7
15.	ai	46	50.	aaa	6
16.	o	43	51.	ach	6
17.	po	42	52.	bravo	6
18.	valio	41	53.	dieve	6
19.	dėkui	39	54.	eik tu sau	6
20.	labanakt	37	55.	eina sau	6
21.	alio	33	56.	klausau	6
22.	viso gero	32	57.	marš	6
23.	laba diena	30	58.	tai bent	6
24.	cha	29	59.	ties	6
25.	labą dieną	26	60.	dievuliau	5
26.	sudie	26	61.	dzin	5
27.	e	24	62.	jezau	5
28.	ak	23	63.	labas rytas	5
29.	eik tu	23	64.	ooo	5
30.	e	22	65.	prašom	5
31.	hm	17	66.	ša	5
32.	nieko	14	67.	še	5
33.	iki	13	68.	ties to	5
34.	prašau	13	69.	ui	5
35.	blemba	12	70.	vau	5

³¹ Šioje lentelėje pateiktos 5 kartus ir daugiau pavartotų žodžių lemos. Kiti jaustukai ir išiktukai pateikti <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemonės/mokomasis-tekstynas/> 20 sąrašė.

1.5. APIBENDRINAMOSIOS PASTABOS

Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas yra nedidelis (apie 670 tūkst. žodžių) viena-kalbis specialusis tekstynas, skirtas lietuvių kalbos besimokantiems kitakalbiam. Jame pateikta transkribuotų sakytinės ir rašytinės kalbos tekstų. Pastarieji rinkti iš vadovėlių ir kitų dabartinę lietuvių kalbą atspindinčių šaltinių, yra įvairių žanrų. Rašytinės kalbos patekstinio tekstai sudaro didžiąją (daugiau nei 90 proc.) tekstyno dalį.

Visi tekstai suklasifikuoti pagal kalbos lygius, rašytinių nevadovėlinių tekstų lygis nustatytas automatiškai. Visi tekstai automatiškai morfologiškai anotuoti.

Tekstynose galima paprastoji ir įvairialypė išplėstinė paieška: galima ieškoti pagal gramatinius požymius, žodžių junginių, pasirinkti kalbos atmainą, tekstų žanrus ir pan.

Dėl kompaktiškos sudėties, dėl palyginti nesudėtingų tekstų mokomąjį tekstyną gali naudoti tiek patys lietuvių kalbos kaip svetimšios mokiniai, tiek jų mokytojai, tiek ir gimtakalbiai filologai ar kitų sričių specialistai.

Šiame mokomosios priemonės skyriuje pateikta informacija, kaip panaudoti tekstyną, jo dažninius sąrašus, gali būti pravarti skirtingų kalbos lygių mokiniams ir jų mokytojams. Pateikta užduočių arba joms rengti skirtų idėjų, padėsiančių lavinti leksikos, gramatikos, žodžių darybos, morfemikos, pragmatikos gebėjimus.

1.6. LITERATŪRA

1. Balčiūnienė I., Kamandulytė L. 2010: Dabartinės sakytinės lietuvių kalbos pasakymų ilgis ir struktūra. *Lietuvių kalba* 10. <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/181/147>
2. *Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys*, 2008. Vilnius. <http://www.lsk.flf.vu.lt/file/BEKM.pdf>.
3. Boizou L., Kovalevskaitė J. Rimkutė E. 2020: Lithuanian Pedagogic Corpus: Correlations between Linguistic Features and Text Complexity. The Ninth Conference Human Language Technologies – The Baltic Perspective. A. Utkā, J. Vaičėnienė, J. Kovalevskaitė, D. Kalinauskaitė (red.). *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications* 328. Amsterdam, Berlin, Tokyo, Washington, DC: IOS Press, 233–240. doi:10.3233/FAIA200628.
4. Brinkutė R. 2018: *Gramatinių kategorijų pasiskirstymas morfologiškai anotuotame lietuvių kalbos tekstynose*: magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas.
5. Dabašinskienė I. 2008: Trumpinimas ir dažnumo poveikis šnekamojoje kalboje. *Darbai ir dienos* 50, 109–117.
6. Dabašinskienė I. 2009a: Šnekamosios lietuvių kalbos morfologinės ypatybės. *Acta linguistica Lithuanica* 60, 1–15. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367167159055/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
7. Dabašinskienė I. 2009b: Intimacy, Familiarity and Formality: Diminutives in Modern Lithuanian. *Lituanus* 55 (1).
8. Dabašinskienė I. 2012: Gender differences in language acquisition. *Journal of Baltic studies* 43 (2), 177–196.
9. Dabašinskienė I. 2015: Growing knowledge in differential object marking: the view from L1 Lithuanian. *Romanian review of linguistics* 60 (4), 369–382.
10. Dabašinskienė I., Kalėdaitė V. 2012. Child language acquisition research in the Baltic area. *Journal of Baltic studies* 43 (2), 151–160.

11. Dabašinskienė I., Kamandulytė L. 2009: Corpora of spoken Lithuanian. *Estonian papers in applied linguistics* 5, 67–77. http://donelaitis.vdu.lt/publications/Dabasinskiene_2009.pdf
12. Grigonytė G., Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2018: Linguistically-motivated automatic classification of Lithuanian texts for didactic purposes. Proceedings of the Eighth International Conference Baltic HLT 2018. K. Muischnek, and K. Müürisepp (Eds.). *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*, 307. Amsterdam, Berlin, Tokyo, Washington, DC: IOS Press, 38–46. <http://ebooks.iospress.nl/volumearticle/50302>.
13. Hancke J., Meurers D. 2013: Exploring CEFR classification for German based on rich linguistic modeling. *Learner Corpus Research 2013, Book of Abstracts*. Bergen, Norway, 54–56. <http://www.sfs.uni-tuebingen.de/~dm/papers/Hancke.Meurers-13.pdf>.
14. Kamandulytė-Merfeldienė L. 2014: Pertarų dažnumas ir įvairovė sakininėje lietuvių kalboje. *Bendrinė kalba* 87. http://www.bendrinekalba.lt/Pdf/Kamandulyte_BK_87_Straipsnis.pdf.
15. Kamandulytė-Merfeldienė L. 2018: Nuo buitinės kalbos iki viešojo kalbėjimo: kiekybinis kai kurių leksikos ir gramatikos ypatybių tyrimas tekstynų lingvistikos metodu. *Lituanistica* 64 (4), 255–270.
16. Kamandulytė-Merfeldienė L., Godliauskas P. 2014: Creating and working with Corpus of Spoken Lithuanian. Proceedings of the 6th International Conference Baltic HLT 2014. A. Utka, G. Grigonytė, J. Kapočiūtė-Dzikienė, J. Vaičėnionienė (Eds.). *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*, 268. Amsterdam, Berlin, Tokyo, Washington, DC: IOS Press, 179–183. <http://ebooks.iospress.nl/volumearticle/38024>.
17. Kamandulytė-Merfeldienė L., Balčiūnienė I. 2016: Apie pažymimuosius pasakymus sakininėje lietuvių kalboje. *Taikomoji kalbotyra* 8, 55–71.
18. Kamandulytė-Merfeldienė L. 2017: Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas. *Taikomoji kalbotyra* 9, 176–198. <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17452/16606>.
19. Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2020: Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas: naujas išteklius lietuvių kalbos besimokantiesiems. *Darnioji daugiakalbystė* 17. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 201–233. <https://doi.org/10.2478/sm-2020-0019>.
20. MacWhinney B. 2000: The CHILDES Project: Tools for Analyzing Talk. Vol. I: Transcription, Format and Programs. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
21. Melin L., Lange S. 1995: *Att analysera text*, Studentlitteratur, Lund.
22. Ramonienė M., Pribušauskaitė J., Vilkienė L. 2016: *Aukštuma*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
23. Ryklienė A. 2000: Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant. *Darbai ir dienos* 24, 99–107. <http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/rykliene.pdf>.
24. Rimkutė E. 2006: *Morfologinio daugiareikšmiškumo ribojimas kompiuteriniame tekстыne: daktaro disertacija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
25. Rimkutė E., Kazlauskienė A., Raškinis G. 2011a: *Dažninis lietuvių kalbos morfemikos žodynas*: I dalis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/249/5/ISBN9789955126942.D_1.pdf.
26. Rimkutė E., Kazlauskienė A., Raškinis G. 2011b: *Abėcėlinis lietuvių kalbos morfemikos žodynas*. I dalis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/236/5/ISBN9789955126935.D_1.pdf.
27. Rimkutė E., Kazlauskienė A., Raškinis G. 2011c: *Atgalinis lietuvių kalbos morfemikos žodynas*. I dalis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/242/5/ISBN9789955126928.D_1.pdf.
28. Utka A. 2009: *Dažninis rašytinės lietuvių kalbos žodynas*: 1 milijono žodžių morfologiškai anotuoto tekstyno pagrindu. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/Dazninis_zodynas.pdf.
29. Volodina E., Ildikó P., Eide S. R., Heidarsson H. 2014a: You get what you annotate: A pedagogically annotated corpus of coursebooks for Swedish as a Second Language. *Proceedings of the third workshop on NLP for computer assisted language learning. NEALT Proceedings Series 22 / Linköping Electronic Conference Proceedings* 107, 128–144.

30. Volodina E., Ildikó P., Borin L., Lindström Tiedemann T. 2014b: A flexible language learning platform based on language resources and web services. *Proceedings of LREC*. 26–31 May 2014, Reykjavik, Iceland, https://www.academia.edu/18531927/A_flexible_language_learning_platform_based_on_language_resources_and_web_services.

1.7. PRIEDAI

1 PRIEDAS. MOKOMOJO LIETUVIŲ KALBOS TEKSTYNO RAŠYTINĖS KALBOS PATEKSTYNO ŠALTINIAI

1. VADOVĖLIAI

- Čubajevaitė L., Ruzaitė J., Lemanaitė G. 2014: *Takas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Vilnius: Versus aureus.
- Džežulskienė J. 2005: *Lietuvių kalba kitakalbams*. Kaunas: Technologija.
- Džežulskienė J. 2014: *Kalbu lietuviškai*. Prieiga per internetą: <https://www.easylithuanian.com>.
- Hilbig I., Stumbrienė V., Vaškevičienė L. 2009: *Trumpas lietuvių kalbos kursas pradedantiesiems*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Hilbig I., Migauskienė R., Našlėnaitė-Eberhardt V., Petrašiūnienė E., Tamošaitienė A., Valančiauskienė A., Vaškevičienė L. 2010: *Sveiki atvykę!* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Jakaitienė E. 1994: *Lietuviškai apie Lietuvą*. Vilnius: Alma Littera.
- Kruopienė I. 2009: *10 žingsnių*. Trumpas lietuvių kalbos kursas pradedantiesiems. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Migauskienė R. 2014: *Žingsnis*. Vilnius: Eugrimas.
- Migauskienė R., Vaisėtaitė E. 2014: *Žodis žodį veja*. Vilnius: Eugrimas.
- Narbutas E., Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Skapienė S., Vilkienė L. 2002: *Slenkstis*. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Skapienė S., Vilkienė L. 2000: *Aukštuma*. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Ramonienė M., Pribušauskaitė J., Vilkienė L. 2006: *Pusiaukelė*. Europos Taryba.
- Ramonienė M., Vilkienė L. 1998, 1999: *Po truputį* (mokytojo ir mokinio knygos). Vilnius: Baltos lankos.
- Stumbrienė V., Kaškelevičienė A. 2002: *Nė dienos be lietuvių kalbos*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Vaškevičienė L., Kutanovienė E., Valančiauskienė A. 2015: *Pažiūrėk! Paklausk! Pasakyk!* Vilnius: Eugrimas.

2. NEVADOVĖLINIAI ŠALTINIAI

2.1. INFORMACINIAI TEKSTAI

- DELFI.lt tekstyno 2014–2016 m. įvairių rubrikų tekstai.
- Dialogai apie gyvenimą, užrašyti 2008 m. Kalbėjosi Rasma Aniulytė, Asta Ziutelytė, Stasė Venčaitienė. VDU Kultūrų studijų katedros Etnologijos rankraštynas.
- Dienoraštis, užrašytas 2009 m. Į rankraštiną pateikė Klara Liebutė. VDU Kultūrų studijų katedros Etnologijos rankraštynas.
- Diktantai pirmokams, antrokams, trečiokams, ketvirtokams. Prieiga per internetą: <http://mudubudu.lt>.
- Dokumentai (informacija, kaip atsidaryti banko sąskaitą, gauti nedarbo ar motinystės išmoką, būsto paskolą; kas yra draudžiamas privalomuoju sveikatos draudimu; kam išduodamas leidimas gyventi Lietuvoje ir pan.), surinkti 2018 m. iš įvairių valstybinių įstaigų interneto svetainių.
- Elektroniniai laiškai. Projekto vykdytojų asmeniniai duomenys.

Etiketės, trumpi aprašai apie prekes, surinkti 2018 m. iš įvairių interneto svetainių.
 Horoskopai, surinkti 2010 m. iš įvairių interneto svetainių.
 Instrukcijos (informacija apie įvairių buitinių prietaisų (televizoriaus, skalbyklės, lygintuvo ir pan.) naudojimą ir priežiūrą; namų taisyklės (ką galima ir ko negalima daryti), surinktos 2018 m. iš įvairių interneto svetainių.
 Pažinčių skelbimai, surinkti 2005 m. iš laikraščių ir žurnalų „Lietuvos rytas“, „Atleisk“, „Viltys ir likimai“, „Antra pusė“, „Gyvenimiškos istorijos“.
 SMS žinutės; internetinių forumų žinutės. Projekto vykdytojų asmeniniai duomenys.
 Viešieji užrašai, surinkti 2018 m. iš gydymo, maitinimo, kultūros įstaigų, viešojo transporto ir pan. viešųjų vietų.

2.2. PAŽINTINIAI TEKSTAI

Aleksaitė I., Jazbutytė N. 2008: *Geros manieros – pusė karjeros*. Vilnius: Mintis.
 Aleksaitė I., Jazbutytė N. 2010: *Prie stalo, ant stalo, po stalu: šventė kiekvienuose namuose*. Vilnius: Mintis.
 Flintas, Flinto bumai (žurnalas), 2008. Kaunas: Jūsų Flintas.
 Gudzinskas Z. 2010: *Kur uogauti Lietuvoje*. Kaunas: Šviesa.
 Heiney P. 2008: *Ar karvės gali nulipti laiptais?* Atsakymai į keblius klausimus. Vilnius: Mintis.
 Imbrasienė B. 2010: *Lietuvių kulinarijos paveldas*. Vilnius: Baltos lankos.
 Iršėnaitė R. 2010: *Kur grybauti Lietuvoje*. Kaunas: Šviesa.
 Kauno turizmo informacijos centras (ekskursijų aprašai, lankytų objektų, švenčių aprašai, informacija) (2017). Prieiga per internetą: <https://visit.kaunas.lt/>.
 Kelionių aprašymai, surinkti 2017 m. Prieiga per internetą: <http://www.kiveda.lt/>.
 Kelionių aprašymai, surinkti 2017 m. Prieiga per internetą: <https://www.gruda.lt/>.
 Kelionių aprašymai, surinkti 2017 m. Prieiga per internetą: <https://www.makalius.lt/>.
 Klaipėdos turizmo informacijos centras (ekskursijų aprašai, lankytų objektų, švenčių aprašai, informacija) (2017). Prieiga per internetą: <http://www.klaipedainfo.lt/>.
Mergaitė (žurnalas), 2008. Vilnius: Egmont Lietuva.
Penki: užduotys, juokai, konkursai, prizai. UAB Presa, 2017 m. Nr. 2.
 Pokalbiai apie Kauną, užrašyti 2009 m. Kalbėjosi Justė Vasilionytė-Stašaitienė. VDU Kultūrų studijų katedros Etnologijos rankraštynas.
Saugaus pirmoko pasas, 2012. Demokratiškos iniciatyvų centras.
 Semaška A. 2007: *Lietuvos keliais*. Turisto žinynas. Vilnius: Algimantas.
Spalvink: Ledo šalis. Disney, 2017, Nr. 2, liepa–rugsėjis.
SU P.E.R. (žurnalas), 2008. Kaunas: Jūsų Flintas.
 Tekstai, gauti iš lietuvių kalbą kaip svetimąją dėstančių dėstytojų.
 Vilniaus turizmo informacijos centras (ekskursijų aprašai, lankytų objektų, švenčių aprašai, informacija) (2017). Prieiga per internetą: <http://www.vilnius-tourism.lt/>.
 Žilinskas R. 2010: *Kur žvejoti Lietuvoje*. Kaunas: Šviesa.

2.3. APELIACINIAI TEKSTAI

Reklaminiai ir nereklaminiai šūkiei, surinkti 2017 m. iš įvairių įmonių interneto svetainių.
 Socialinės reklamos, surinktos 2008 m. iš pakelės stendų, interneto, televizijos.

2.4. MENINIAI TEKSTAI

Ambrukaitis J., Pobrein V. 2001: *Lietuvių kalba 5*. Antroji knyga. Kaunas: Šviesa.
 Anekdotai, užrašyti 2009 m. VDU Kultūrų studijų katedros Etnologijos rankraštynas.
 Beresnevičius G. 2005: *Pabėgęs dvaras*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

- Dzvankauskaitė I. 2009: *Lietuvių šiuolaikinių populiariųjų jaunimo dainų kalbinės ypatybės*. Bakalauro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas (naudotas priedas, kuriame pateiktos dainos).
- Gimberis J. 2011: *Jūs turite teisę tylėti*. Vilnius: Versus aureus.
- Gudonytė K. 2012: *Ida iš šešėlių sodo*. Vilnius: Tyto alba.
- Inis L. 2012: *Atsidaro metų durys*. Kaunas: Arx reklama.
- Kasparavičius K. 2009: *Baltasis dramblys*. Tolimųjų kraštų istorijos. Vilnius: Nieko rimto.
- Kunčinas J. 2006: *Baltųjų sūrių naktis*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Mokyklų himnai, surinkti 2000–2012 m. iš įvairių interneto svetainių.
- Patarlės ir priežodžiai: elektroninis sąvadas, 1998–2005. Prieiga per internetą: <http://www.aruodai.lt/patarles/>.
- Skeris R. 1990: *Ką žmonės dirba visą dieną?* Vilnius: Vyturys.
- Subtitrai (meninių filmų). Prieiga per internetą: <http://www.subtitrai.net>.
- Šepetys R. 2011: *Tarp pilkų debesų*. Vilnius: Alma littera.
- Šimaitis V. 2008: *Komunalinis bliuzas*. Vilnius: Vaga.
- Vincė L. 2008: *Lenino galva ant padėklo*. Amerikietės studentės dienoraštis, rašytas paskutiniaisiais Sovietų Sąjungos gyvavimo metais. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

2 PRIEDAS. MOKOMOJO LIETUVIŲ KALBOS TEKSTYNO DAŽNINIAI SĄRAŠAI

Dalis dažninių sąrašų yra iš viso tekstyno, rašytinės kalbos patekstinio ir sakytinės kalbos patekstinio. Tais atvejais, kai nėra didelių skirtumų ar jei nebuvo galimybės sudaryti atskirų sąrašų, dažniausiai pateikti viso tekstyno dažniniai sąrašai. Jie prieinami <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> prie skirtuko *Žodžių sąrašai*.

Daugumoje dažninių sąrašų pateikti penkis kartus ir daugiau pavartoti vienetai. Atsisakyta retesnių atvejų, nes tarp jų pasitaiko rašybos ar anotavimo klaidų, kitų kalbų žodžių. Vis dėlto įvardžių, skaitvardžių, jungtukų ir kt. nekaitomųjų kalbos dalių dažniniuose sąrašuose pateikti visi žodžiai, nes jų gana nedaug. Prasminių žodžių dažniniuose sąrašuose atsisakyta užsienio kalbų žodžių, lietuvių kalbai neįprastų sutrumpinimų, net jei jie pavartoti daugiau nei penkis kartus.

Jei tam tikros kalbos dalies lemų tekстыne pavartota mažiau nei 100 kartų, tokie sąrašai pateikti ir šioje mokomojoje priemonėje, ir internete. Iš daugiau vienetų sudarytų sąrašų šioje priemonėje pateikiami tik fragmentai.

Visus dažninius sąrašus parengė Loicas Boizou, juos peržiūrėjo, sutvarkė Erika Rimkutė.

Iš viso parengta 20 dažninių sąrašų, jų sąrašas pateiktas toliau, visus sąrašus galima atsisiųsti kaip .xlsx failus, juose pateiktus duomenis galima susigrupuoti norima tvarka, pvz., pagal abėcėlę.

1. Viso mokomojo tekstyno lemos
2. Viso mokomojo tekstyno žodžių formos
3. Viso mokomojo tekstyno A1–A2 lygio lemos³²
4. Viso mokomojo tekstyno A1–A2 lygio formos
5. Viso mokomojo tekstyno B1–B2 lygio lemos
6. Viso mokomojo tekstyno B1–B2 lygio formos
7. Rašytinės kalbos patekstinio lemos
8. Rašytinės kalbos patekstinio formos
9. Sakytinės kalbos patekstinio lemos
10. Sakytinės kalbos patekstinio formos

³² Kadangi sakytinės kalbos tekstai buvo suklasifikuoti tik į du lygius (A1–A2 ir B1–B2), todėl ir sudarant viso tekstyno dažninius sąrašus pagal kalbos lygius buvo galima klasifikuoti tik į dvi grupes.

11. Viso mokomojo tekstyno daiktavardžiai³³
12. Viso mokomojo tekstyno veiksmažodžiai
13. Viso mokomojo tekstyno būdvardžiai
14. Viso mokomojo tekstyno skaitvardžiai
15. Viso mokomojo tekstyno įvardžiai
16. Viso mokomojo tekstynorieveksmiai
17. Viso mokomojo tekstyno jungtukai
18. Viso mokomojo tekstyno dalelytės
19. Viso mokomojo tekstyno prielinksniai
20. Viso mokomojo tekstyno jaustukai ir išiktukai

³³ Nepateikiami sakytinės ir rašytinės kalbos patekstynių, skirtingų kalbos lygių kalbos dalių sąrašai, nes nėra didelių skirtumų tarp kalbos dalių vartosenos. Ryškesnių skirtumų galima įžvelgti pagal įvairius kitus aspektus sudarytuose dažniniuose sąrašuose.

2 Mokomasis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas

2.1. ĮVADAS. MOKOMIEJI ŽODYNAI IR LEKSIKONAS

Viena iš kalbos mokymosi priemonių yra mokomieji žodynai – tiek vienakalbiai, tiek dvikalbiai. Besimokantieji lietuvių, kaip palyginti nedidelės, kalbos daugiausia gali naudotis dvikalbiais bendraisiais žodynais (didžiosioms, populiarensnėms ir plačiai vartojamoms kalboms parengta ir nemažai dvikalbių mokomųjų žodynų). Tiesa, 1990–2010 m. išleista įvairesnių kalbų porų dvikalbių žodynų, kur lietuvių kalba yra poroje su latvių, danų, norvegų, suomių, italų, čekų, vengrų (Gaižauskaitė 2012), taip pat pasirodė ir naujaisiais leksikografijos metodais parengtų dvikalbių žodynų, pvz., *Estų–lietuvių kalbų žodynas* (2015)³⁴. Svarbu paminėti, kad parankiausi lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymuisi yra arba dvikalbis dvikryptis žodynas, arba toks dvikalbis žodynas, kuriame kryptis yra iš lietuvių į mokinio gimtąją kalbą (Marcinkevičienė 2011: 59), pavyzdžiui, lietuvių–vokiečių kalbų žodynas, lietuvių–latvių kalbų žodynas, lietuvių–lenkų kalbų žodynas³⁵.

Mokomas lietuvių kalbos žodynas (Norkaitienė et al. 2000) yra vienakalbis mokomas žodynas. Dažnai (ypač aukštesniems lygiams dėstantys) mokytojai naudojami ir kiti vienakalbiai (elektroniniai ar kompiuterizuotai) lietuvių kalbos žodynai: DLKŽ³⁶, LKŽ³⁷, BLKŽ³⁸. Tačiau kalbos mokymo praktikai svarbu turėti kuo daugiau duomenų apie tai, kaip įprastai vartojamas žodis ar žodžių junginys dabartinėje lietuvių kalboje. Tai itin aktualu ugdant produkcinis gebėjimus. Dalis paminėtų aiškinamųjų žodynų ne visada tinka lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymui, nes jų rengimo tikslas ir atitinkamai auditorija yra kiti, todėl natūralu, kad tokia žodyne kaip, pavyzdžiui, LKŽ, daug leksikos yra mokiniams per sudėtinga ar dabartinei kalbai jau neaktuali. DLKŽ-e, nors pagal paskirtį tinkamesniame mokiniams, pateikiami pavyzdžiai ne visada atspindi dabartinę kalbą, neretai trūksta daugiau arba geresnių vartosenos pavyzdžių, leksinio junglumo informacijos. BLKŽ yra vis dar rengiamas resursas, todėl dalis informacijos vartotojams neprieinama. Leksikono rengimo tikslas – parengti išteklių, kuriame lietuvių kalbos kaip svetimšios mokytojai ir lietuvių kalbos jau pramokę mokiniai rastų kuo daugiau

³⁴ Estų kalbos bazinio žodyno (2014) pagrindu parengtas viešai el. formatu prieinamas žodynas, kuriame taikomi šiuolaikines tekstynais paremtos leksikografijos principai: http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/2015_Estu-lietuviu_kalbu_zodynas.pdf/13fc1fe5-0470-4195-96ff-3a852b3d2492

³⁵ Elektronines šių žodynų versijas rasite portale <https://ekalba.lt/>.

³⁶ <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/>

³⁷ <https://ekalba.lt/lietuviu-kalbos-zodynas/>

³⁸ <https://ekalba.lt/bendrines-lietuviu-kalbos-zodynas/>

informacijos apie žodžio vartoseną – autentišką, būdingą dabartinei lietuvių kalbai ir aktualią kalbos mokymuisi.

Mokomasis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas (toliau – leksikonas) yra leksinė bazė, kuri dėl savo sandaros, informacijos pateikimo principo ir pačios sukauptos medžiagos gali būti naudojama kaip papildoma lietuvių kalbos mokymo priemonė dirbant su pažengusiais mokiniais – A2 lygio pradedančiais ir B lygio savarankiškais vartotojais. Kaip tik šiai grupei skirtų mokomųjų priemonių kol kas nėra daug. Leksikone sukaupta daug medžiagos apie dabartinės lietuvių kalbos žodžių vartoseną, todėl ši medžiaga gali būti geras pagrindas mokyti(s) pagrindinei lietuvių kalbos leksikai būdingų vartosenos dėsningumų.

Leksikonas naudingas mokytojams, vadovėlių ir mokymo priemonių rengėjams, leksikografams. Leksikone nepateikiami žodžių reikšmių aiškinimai, bet parodoma aprašomiems žodžiams (ir konkrečioms jų reikšmėms) būdinga vartoseną, pateikiama daug pavyzdžių, todėl leksikoną galima priskirti aktyviojo tipo leksikografiniams resursams, skirtiems produkciniais gebėjimams ugdyti (rašymui, kalbėjimui). Receptijos gebėjimams ugdyti aktualūs tokie mokomieji žodynai, kurie priskirtini pasyviojo tipo žodynams: pavyzdžiui, *Mokomasis lietuvių kalbos žodynas* yra tipinis mokomasis aiškinamasis žodynas, kuriame aiškinamos ir aprašomų žodžių reikšmės, nors, žinoma, pateikiama ir pavyzdžių.

Mokomasis lietuvių kalbos žodynas ir leksikonas gali būti vienas kitą papildantys leksikografijos išteklių dėl kelių priežasčių:

1) žodyne neretai pritrūksta daugiau duomenų apie žodžiui ar žodžių junginiui būdingą vartoseną (dabartinėje kalboje), todėl leksikono pavyzdžiais galima papildyti (patikslinti) žodyne atspindėtą konkretaus žodžio vartosenos vaizdą;

2) žodyne pateikiama informacijos apie semantinius žodžių ryšius (žymimi sinonimai ir antonimai), tačiau leksikone galima rasti daugiau informacijos apie dažnus žodžių kontekstinius partnerius – kolokatus, tai itin svarbu leksikos vartojimo kompetencijai, arba vadinamajai kolokacinei kompetencijai³⁹, lavinti;

3) žodyne pateikiami žodžių reikšmių aiškinimai (reikšmių apibrėžtys), todėl leksikono informaciją apie reikšmes, susietas su vartosenos modeliais, galima palyginti su žodyno informacija arba prireikus papildyti.

Leksikonas yra pirmasis bandymas parengti lietuvių kalbos aprašą tekstyno pagrindu, taigi galėtų būti naudingas mokytojams, norintiems savo praktikoje dažniau taikyti duomenimis grįstus (tekstynais grįstus) kalbos mokymo metodus (angl. *corpus-based learning, data-driven learning*, Gilguin et al. 2010), ypač organizuojant mokymo veiklas ir rengiant mokymo medžiagą pažengusiems mokiniams. Kalbos mokymo procese ne visada yra pakankamai laiko, kurio reikia, kad mokiniai patys galėtų atlikti žodžio vartosenos tyrimą tekстыne, dažnai mokinius reikia papildomai mokyti naudotis tekstynais (Sripicharn 2010), todėl leksikone pateikiama medžiaga apie pagrindinius žodžio

³⁹ Lietuviškas terminas perimtas iš R. Juknevičienės (2008).

vartosenos dėsningumus naudinga siekiant analizuoti vartoseną dar neturint specialių tekstyno analizės įgūdžių. Kadangi leksikono medžiaga skirta kalbos produkavimo (rašymo, kalbėjimo) gebėjimams lavinti, receptijos (skaitymo, klausymo) poreikiams galima naudoti ne tik *Mokomąjį lietuvių kalbos žodyną*, bet ir atitinkamus dvikalbius žodynus: idealiu atveju atitikmenys savoje kalboje padėtų suvokti reikšmę, o leksikone aprašyti žodžių vartosenos modeliai ir pavyzdžiai atskleistų, kaip ta reikšmė realizuojama lietuvių kalboje.

2.2. LEKSIKONO SUDARYMAS TEKSTYNŲ LINGVISTIKOS METODU

Naudojant bet kurį leksikografinį išteklių, svarbu žinoti, kokiais principais jis buvo sudarytas, todėl čia paaiškinamas tekstynų lingvistikos metodas, taikytas leksikono medžiagai surinkti. Leksikonas – pirma tokio pobūdžio lietuvių kalbos leksinė bazė, kurios antraštynas ir žodžių vartosenos aprašas pagrįstas konkrečiu tekstynu – *Mokomojo tekstyno*⁴⁰ rašytine dalimi. Iki šiol lietuvių leksikografijoje tekstynai dažniausiai naudoti tik pavyzdžiams rinkti, pvz., rengiant *Bendrinės lietuvių kalbos žodyną* naudotas *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*.

Tai, kad leksikonas yra parengtas tekstynų lingvistikos metodu, lemia šio leksikografinio išteklių naujumą tarp kitų lietuvių kalbos besimokantiejiems skirtų išteklių. Rengiant leksikoną, buvo siekiama surinkti ir parodyti mokiniams kuo daugiau informacijos, kokios vartosenos ypatybės (vadinamieji dėsningumai) būdingi į leksikono antraštyną įtrauktiems žodžiams. Todėl leksikonui rengti reikėjo šaltinio, kuriame būtų galima surinkti informaciją apie žodžių vartoseną. Šiuolaikinėje lingvistikoje tokiu šaltiniu laikomi įvairūs tekstynai – elektroninių tekstų rinkiniai, sudaryti taip, kad reprezentuotų kalbą pagal vieną ar kelis iš šių aspektų: a) atspindėtų tam tikrą kalbos atmainą (sakytinę arba rašytinę kalbą), b) atspindėtų dabartinę arba ankstesnę kalbą (senosios ir dabartinės kalbos tekstynai), c) aprėptų kuo įvairesnę vartoseną arba tik specializuotą sritį (bendrieji ir specialieji tekstynai) (plačiau apie tekstynus – Marcinkevičienė 2000; 2011).

Mokymo tikslams gali būti panaudojami lygiagretieji tekstynai, tačiau tikslingai kuriami ir specialieji tekstynai: viena jų grupė yra mokinių tekstynai (angl. *learner corpora*), kuriuos sudaro mokinių produkuoti tekstai ta kalba, kurios jie mokosi; kita grupė – vadinamieji mokytojų tekstynai (angl. *pedagogic corpora*), dažniausia sudaryti iš vadovėlių tekstų ir (arba) mokiniams aktualių ir jų mokymosi lygį atitinkančių svetimšios kalbos tekstų. Ir mokinių tekstynai (apie lietuvių kalbos mokinių tekstyną žr. 3 skyrių), ir mokytojų tekstynai (žr. 1 skyrių) yra naudingi rengiant mokymo medžiagą neįimtakalbiams (apie tekstynų panaudojimą kalbų mokyme taip pat rašoma 3.5 poskyryje).

Leksikonui rengti panaudotas mokomasis tekstynas, tiksliau, jo rašytinė dalis (plačiau apie tekstyną žr. Kovalevskaitė et al. 2020b, taip pat pirmą šios mokomosios priemonės

⁴⁰ <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/>

skyrių). Šiame tekстыne yra autentiškos lietuvių kalbos vartosenos tekstų, kurie atrinkti pagal kriterijus, kad būtų suprantami ir aktualūs skirtingų lygių mokiniams. Visi tekstai pagal *Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis* suklasifikuoti į A1, A2, B1 ir B2 kalbos lygius, nors klasifikacijos tikslumas nėra didelis – 60 proc. (Grigonytė et al. 2018, taip pat žr. 1 skyrių). Tekstyno rašytinę dalį sudaro: 96 000 rašytinės kalbos A1–A2 lygio tekstų; 523 000 rašytinės kalbos B1–B2 lygio tekstų. Tekstai yra dveji: 1) rinkti iš lietuvių kalbos besimokantiems kitakalbiams skirtų vadovėlių (jie sudaro 17 proc.), ir 2) rinkti iš populiariamųjų ir grožinių knygų, naujienų portalų, viešųjų užrašų, instrukcijų, skelbimų, dokumentų ir kt. (sudaro 83 proc.). Visi tekstai suklasifikuoti į 29 žanrus (dialogus, pasakojimus, informacinius tekstus ir kt.) ir atitinka keturias grupes pagal komunikacinius tikslus: informacinius, pažintinius, apeliacinius ir meninius.

Leksikografijoje rengiant žodynus tekstynai naudojami plačiai, nes suteikia duomenų apie realią vartoseną, o tai padeda nustatyti tokius kalbos dėsningumus, kurie anksčiau visai nepatekdavo į lingvisto akiratį, arba juos buvo sunku pastebėti (plačiau Marcinkevičienė 2000: 45–47). Elektroninėje tekstynais paremtoje leksikografijoje (angl. *corpus-based lexicography*) vartosenos duomenys svarbūs visuose leksikografinės veiklos etapuose – ir antraštynui formuoti, ir apibrėžtims rašyti, ir pavyzdžiams rinkti (Atkins et al. 2008). Kita vertus, siekis iš tekstyno išrinkti tik tą informaciją, kuri rodo leksinius ir gramatinius dėsningumus, kelia praktinių iššūkių, pvz., kaip tekstynuose šią informaciją apdoroti, kokia metodika remtis. Leksikonui rengti pritaikytas vienas iš tekstynų lingvistikos metodų *Corpus Pattern Analysis* (vartosenos modelių analizė), kurio esmė – atskirti reikšmes pagal būdingus leksinius ir gramatinius dėsningumus, nustatytus tekстыne (plačiau apie metodą ir jo taikymą lietuvių kalbai rašyta Kovalevskaitė et al. 2019).

Vienas iš pirmųjų mokomųjų žodynų, kuris buvo sudarytas pagal tekstynais paremtos leksikografijos principus, laikomas COBUILD žodynas (išsamiai apie projektą žr. Moon 2007). Atrenkant leksiką šiam žodynui ir ją aprašant buvo remiamasi dažnumo kriterijumi: tekstynai galėjo pateikti informacijos apie tam tikro kalbos reiškinių (žodžio, kategorijos, konstrukcijos) dažnumą. Dažniausių leksinių vienetų minimumą atspindintis bazinių žodžių sąrašas (angl. *core wordlist*) (dažnai tokie bazinių žodžių sąrašai apima 2000–3000 leksinių vienetų) buvo panaudojamas apibrėžtims ir pavyzdžiams (Moon 2016: 125). Rašant COBUILD žodyną, aiškiau apibrėžtos reikšmės, o tai padaryti padėjo geriau ištirti vartosenos modeliai. Pagrindinis COBUILD sumanytojas J. Sinclairis kritikavo kitų, anksčiau pasirodžiusių, žodynų sandarą, nes, jo nuomone, šie neskirdavo tiek dėmesio sintaksei (Sinclair 1984: 4, cit. iš Moon 2007: 167). Remiantis tekstynų analize, nustatyta, kad leksika ir sintaksė yra glaudžiai susijusios, o reikšmė kuriama leksikos ir gramatikos sąveikoje (Sinclair 2000), todėl, tiriant šias kalbotyros sritis kartu, galima įžvelgti modelius, būdingus tam tikroms reikšmėms. Leksikos ir gramatikos sąveika COBUILD projekte buvo remiamasi rengiant vadinamąsias kontekstualizuotas apibrėžtis (plačiau Moon 2007; Moon 2016): kiekvieną apibrėžtį sudarė sakiny (angl. *full-sentence explanation*), kuriame siekta ne tik paaiškinti reikšmę, bet ir atspindėti su ja siejamą leksinį ir (ar) gramatinį junglumą, pvz.: *If you **cancel** something that has been arranged, you stop it from happening.*

Rengiant leksikoną tekstynų lingvistikos metodu, buvo laikomasi tokio paties požiūrio į reikšmę: reikšmės raiška yra ne pavieniai žodžiai, o žodžiai su artimiausiu kontekstu (Sinclair 1991). Nuo kitų aiškinamųjų mokomųjų žodynų leksikonas skiriasi tuo, jog leksikone nepateikiami reikšmių aiškinimai. Tekstyne nustatyta aprašomųjų žodžių gramatinė bei leksinė aplinka (vartosenos dėsniumai) yra pateikta vartosenos modelių pavidalu, ir būtent vartosenos modeliai atskleidžia reikšmių skirtumus. Vartosenos dėsniumai yra nustatomi atlikus žodžio vartosenos analizę tekstyne, taigi remiantis empiriniais duomenimis, o žodžio vartojimo pavyzdžiai atrinkti iš to paties tekstyno.

Kituose dviejuose poskyriuose plačiau aprašyta, kaip, remiantis tekstynu, sudarytas leksikono antraštynas ir atlikta leksinių vienetų (žodžių ir pastoviųjų žodžių junginių) vartosenos analizė.

2.2.1. LEKSIKONO ANTRAŠTYNO SUDARYMAS

Rengiant žodyną ar leksinę bazę tekstyno pagrindu, antraštynas paprastai formuojamas remiantis dažniniais žodžių sąrašais (apžvalgą žr. Brezina et al. 2015, lietuvių kalba trumpai apie dažninių žodžių sąrašus – Utka 2000). Dažniniai žodžių sąrašai yra svarbi informacija mokomųjų žodynų rengėjams, tačiau, analizuojant atsirinktų žodžių vartoseną, konkordanse dažnai išryškėja papildoma informacija, į kokius junginius įeina žodis arba kokia tam tikro žodžio forma iškrinta iš kaitybinės paradigmos. Rengiant leksikoną, iš dažninių žodžių sąrašų atsirinktų žodžių vartosenos analizė tekstyne padėjo nustatyti:

a) į kokius pastoviuosius žodžių junginius (frazologizmus, posakius, sudėtinius pavadinimus) įeina analizuojamas žodis, plg.: *akis* įeina į šiuos junginius: *badyti akis, akis už akį, akies vokas*;

b) suprieivsmėję daiktavardžių ir būdvardžių linksniai buvo nustatyti tik analizuojant konkordansą (pvz., *trumpas* ir *trumpam*);

c) kurie žodžiai turi būti pateikiami keliais homonimais, pvz., veiksmazodis *derėti* buvo labai dažnas, bet dažniau buvo vartojamas kaip homonimas reikšme „tikti“, o ne kaip homonimas reikšme „duoti vaisių“;

d) kai kurie subūdvardėję ar sudaiktavardėję dalyviai rasti tik tarp atitinkamų veiksmazodžių formų (pvz., *įtariamasis, suaugęs, vedęs, ištekėjusi*).

Žinoma, atsižvelgiant į leksikono antraštyno dydį, tokių atvejų nebuvo itin daug, bet jų įvairovė atskleidė, kad, rengiant lietuvių kalbos leksikografinį aprašą, labai svarbu nesusikoncentruoti tik į automatiškai nustatytą lemą, pvz., žodžio *duomenys* automatiškai buvo nustatyta vienaskaitos lema *duomu*, nors tekstyne visais atvejais vartojamos daugiskaitos formos.

Leksikone buvo svarbu pateikti mokiniams aktualią leksiką. *Lingvodidaktikos terminų žodyne* (2012) aprašant pagrindinį žodyną (angl. *basic vocabulary*), nurodoma, kad tai yra dažniausiai vartojamų ir būtinausių tikslinės kalbos žodžių visuma, leksinis minimumas; svetimosios kalbos vadovėlių ir mokymo priemonių leksinis pagrindas – žodžiai, skirti aktyviajam išmokimui. Vadinasi, viena iš svarbių aktualios leksikos ypatybių yra jos

dažnumas tikslinėje kalboje. Iš lietuvių kalbos išteklių turime *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* pagrindu parengtą dažninį žodžių (formų) sąrašą⁴¹, tačiau, kaip rodo kitų kalbų, pvz., anglų kalbos, tyrimai, siekiant nustatyti bendrosios leksikos sluoksnį, svarbu atsižvelgti ne tik į tam tikrų leksinių vienetų dažnumą, bet ir į dispersiją (Brezina et al. 2015). Kadangi minėtas dažninis sąrašas sudarytas dispersijos neįvertinus, sudarant leksikoną, juo nesiremta.

Žinoma, pagrindiniam žodynui priskirtinos leksikos galima rasti lietuvių kalbos besimokantiesiems skirtuose vadovėliuose, metodinėse priemonėse (pvz., Narbutas et al. 2002; Pribušauskaitė et al. 2000; Ramonienė et al. 2006): juose pateikiamos tam tikram kalbos lygiui aktualios temos, su jomis susiję žodžiai ir žodžių junginiai. Tačiau, kiek mums žinoma, leksikono rengimo metu tokio pagrindinį lietuvių kalbos žodyną atspindinčio leksikos sąrašo nebuvo, todėl mokiniams **aktuali leksika** atsirinkta iš naudoto šaltinio – mokojojo tekstyno.

Kadangi tekstų klasifikacija į A1, A2, B1 ir B2 kalbos lygius nėra visiškai tiksli (Grigonytė et al. 2018; Boizou et al. 2020), nebuvo prasminga pateikti informacijos apie leksinio vieneto dažnumą kiekviename lygyje, kaip tai padaryta kitų kalbų mokymo ištekliuose (François et al. 2014). Reikėjo formuoti antraštiną tokiu būdu, kuris padėtų sumažinti atskirų lygių klasifikavimo netolygumus.

Leksikono antraštynas buvo suformuotas dviem etapais (Kovalevskaitė et al. 2022). Per pirmą etapą, palyginus visų keturių lygių dažninius sąrašus, atskirta **bendroji leksika**, kurią sudarė dvi grupės:

- 1) visiems lygiams bendra leksika⁴²;
- 2) bendra aukštesnių lygių (A2–B2 ir B1–B2) leksika.

Iš viso bendrosios leksikos sąrašą sudarė apie 7700 lemų, t. y. 20 proc. visų tekstyno rašytinės kalbos patekstinio lemų (čia įėjo ir labai dažni, ir retesni, ir rečiau si (bent 2 kartus pavartoti) žodžiai).

Antrame leksikono sudarymo etape iš 7700 lemų atsirinkti tie žodžiai, kurių dažnumas yra 100 ar daugiau kartų (susidarė apie 770 žodžių, kurie atėjo iš visiems lygiams bendros arba aukštesniuose lygiuose pavartotos leksikos). Ši 770 žodžių grupė laikyta **leksikono antraštyno branduoliu, baziniais žodžiais**. Antraštyno branduolio žodžiai buvo ištirti tekстыne taikant vartosenos modelių analizę. 100 ir daugiau kartų dažnumo riba pasirinkta todėl, kad vartosenos modeliams nustatyti svarbus reprezentatyvus duomenų kiekis. Reikia paminėti, kad nors ir atitiko dažnumo kriterijų, kai kurie baziniai žodžiai nebuvo aprašyti: tai tokie prievėksmiai kaip *čia*, *ten*, *dabar*, *kodėl*, taip pat jaustukai, dalelytės, įvardžiai, jungtukai. Nekaitomosios kalbos dalys (pvz., dalelytės, prielinksniai) į antraštiną įtraukti ir aprašyti tuo atveju, jeigu jų forma sutapo su viena iš savarankiškos kalbos dalies forma (veiksmazodžiu, daiktavardžiu), pvz.: *vietoj* (prieveiksmis ir prielinksnis) sutapo su daiktavardžio *vieta* forma, o viena iš daiktavardžio *tipas* forma *tipo* yra

⁴¹ <https://clarin.vdu.lt/xmlui/handle/20.500.11821/8>

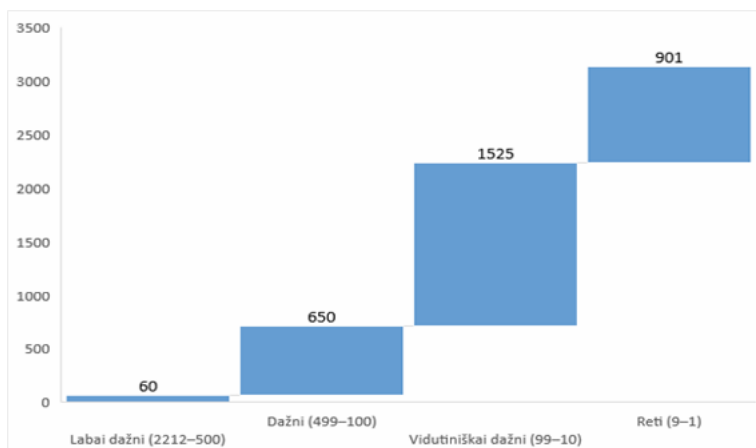
⁴² Kai kurie bendros leksikos žodžiai nebuvo atmesti, jeigu nebuvo paminėti kuriame nors viename lygyje (pvz., A2 arba B1), nes naudotas tekstynas yra gana mažas ir jo dalys pagal kalbos lygius nėra vienodos.

vartojama kaip įterpinys (pertaras). Tarp dažniausiai vartojamų žodžių buvo keli kelintiniai ir daiktavardiškai vartojami kiekiniai skaitvardžiai, kurie taip pat buvo įtraukti į antraštinę: *pirmas, antras, trečias, šimtas, tūkstantis, milijonas*.

Iš dažniausių bazinių žodžių atsisakyta aprašinėti kai kuriuos pagalbinius ir pusiau pagalbinius (modalinius) veiksmažodžius, pavyzdžiui, *būti, galėti, turėti, norėti, reikėti*. Šių veiksmažodžių vartoseną atspindi kitų žodžių modeliuose, kuriuose parodomi sudėtiniai tariniai. Tiesa, dalis pagalbinių ir pusiau pagalbinių veiksmažodžių (pvz., faziniai veiksmažodžiai) veikia ir kaip savarankiški, todėl yra aprašyti leksikone, pvz., *darytis, likti, tapti ir pradėti, imti, baigti, liautis*. Jų modeliuose aiškiai atsiskiria reikšmės ir nuo jų priklausantys skirtingi modeliai, kurie rodo, kokia leksinė ir gramatinė aplinka būdinga savarankiškai vartojamam veiksmažodžiui.

Aprašant bazinius žodžius, buvo nurodomi su jais ar jų atskiromis reikšmėmis susiję dariniai ir pamatiniai žodžiai, taip pat pastovieji žodžių junginiai. Su baziniais žodžiais susiję leksiniai vienetai (pamatiniai žodžiai, dariniai, žodžių junginiai) buvo renkami iš bendrosios leksikos (7700 žodžių sąrašo), iš viso su baziniais žodžiais (700) susieta apie 2400 žodžių ir apie 600 žodžių junginių. Taigi leksikono antraštyno apimtis – 3700 leksinių vienetų. Leksikono antraštyne pateikiami keturių kalbos dalių žodžiai: veiksmažodžiai, daiktavardžiai, būdvardžiai irrieveiksmiai (tiesa, yra nemažai pastoviųjų žodžių junginių, prie kurių pateikta jaustuko pažyma).

Kitų tekstynais paremtų mokomųjų žodynų rengėjai (plg. Kallas et al. 2014) antraštynui formuoti naudojo didesnę tekstyną: estų mokomajam žodynui naudotas bendrasis 250 mln. žodžių tekstynas *Estonian Reference Corpus*, jo pagrindu parengtas 5000 leksinių vienetų antraštynas, atspindintis pagrindinį žodyną. Rengiant leksikoną remtasi ne bendruoju, o specialiuoju tekstynu, be to, gana nedideliu. Dėl šios priežasties vartotojai leksikone gali nerasti gana įprastų dažnų žodžių, kurie pateikti mokomuosiuose žodynuose.

2.1 paveikslas. Leksikono antraštinių žodžių skaičius pagal dažnumą

Visą leksikono antraštyną sudaro apie 3700 leksinių vienetų – apie 3100 vienažodžių leksinių vienetų ir apie 600 keliažodžių leksinių vienetų – pastoviųjų žodžių junginių. Apie 55 proc. vienažodžių antraštyno vienetų atspindi visiems kalbos lygiams bendrą leksiką, apie 45 proc. – aukštesnių kalbos lygių leksiką (A2–B2, B1 ir B2 lygiams bendrą leksiką).

Koks leksikone pateiktų vienažodžių leksinių vienetų dažnumas tekstyne, matyti 2.1 paveiksle⁴³. Paveikslo horizontalioje ašyje pažymėtos dažnumo grupės su nurodytais intervalais (vertikalioje ašyje nurodytas žodžių skaičius). Patys dažniausi (daugiau nei 2000 pavartojimo atvejų) žodžiai yra, pavyzdžiui, *žmogus*, *metai*, *daug*. Tokių labai dažnų žodžių leksikone gana nedaug – 60, o didžiąją leksikono antraštyno dalį sudaro žodžiai, priskirti į dažnų ir vidutiniškai dažnų žodžių grupes – iš viso 2175 žodžiai (Kovalevskaitė et al. 2022). Labai dažni ir dažni žodžiai leksikone pateikti su ilgiaisiais aprašais (nurodant vartosenos modelius su pavyzdžiais), o vidutiniškai dažni ir reti žodžiai – su trumpaisiais aprašais (be vartosenos modelių, tik su pavyzdžiais) (žr. 3.2 poskyrį apie paiešką leksikone). Retų žodžių grupę daugiausia sudaro dariniai. Kadangi naudotas tekstynas gana mažas, šiame tekstyne ir reti žodžiai gali būti dažniausios leksikos, arba pagrindinio lietuvių kalbos žodyno, dalis, tik mažame tekstyne pavartoti retai. Pavyzdžiui, baziniam žodžiui *vieta* leksikone nurodyti šie dariniai (skliaustuose nurodytas dažnumas): prie pirmos reikšmės: *dvarvietė* (3), *gyvenvietė* (30), *turgavietė* (6), *prekyvietė* (3), *augavietė* (3), *vietinis* (74), *vietovė* (58), *vietelė* (9), *vietomis* (13); prie antros reikšmės: *dvivietis* (21); prie ketvirtos reikšmės: *darbovietė* (16). Labai tikėtina, kad didesniame tekstyne tokių darinių, kaip *turgavietė*, *darbovietė*, dažnumas gali būti daug didesnis nei mokomajame tekstyne.

2.1 paveiksle neįtraukti keliažodžiai leksiniai vienetai, kurie taip pat sudaro svarbią leksikono antraštyno dalį, čia įeina:

A) įvairūs pastovieji žodžių junginiai: 1) sudėtiniai pavadinimai, pvz., *akies obuolys*, *balso stygos*, *vaikų darželis*; 2) frazeologizmai, pvz., *kaip iš pypkės, kristi į akis, ieškoti adatos šieno kupetoje*;

B) pastovieji sakiniai (įprastai vadinami posakiais, patarlėmis, frazėmis, situaciniais posakiais ir pan.): *šaukštai po pietų; vilką minim, vilkas čia; kad ir ką sakytume; kaip reikalai?*

Svarbiausias visų jų požymis – vartojimo pastovumas, sustabarėjimas, dėl to jie yra atkuriami kaip gatavi vienetai ir itin svarbūs mokantis svetimiosios kalbos. Diskutuojant apie leksikos minimumą, aktualų kalbos mokymui(si), pastaruoju metu ne tik tikslinami bazinės leksikos žodžių sąrašai, bet ir sudaromi frazių sąrašai (Martinez et al. 2012). Pastovieji žodžių junginiai sudaro didelę bet kurios kalbos leksikos dalį, skirtingose kalbose apytiksliai nuo 50 iki 70 proc. Pripažįstama, kad mokantis kalbos frazeologinė kompetencija yra labai svarbi, nors kol kas retai įtraukiama į mokinių kalbos lygio vertinimą (apie šią problemą ir jos sprendimo būdus žr. Paquot et al. 2021).

Fraziškumas yra viena iš svarbių kalbos ypatybių, todėl fraziška, apstabarėjusi kalba (angl. *prefabricated language*, Howarth (1998); *formulaic language*, Wray (2012)) sudaro

⁴³ Leksikone dažnumas nurodomas tik prie nedidelės dalies pastoviųjų žodžių junginių, todėl jie nepateikti 2.1 pav.

didelę dalį kiekvienos kalbos leksikos. Tekstynų tyrimai parodė – kalboje ryški *frazeologinė tendencija* (angl. *phraseological tendency*, Sinclair 2000), o kalbant ir rašant paprastai taikomas *fraziškumo principas* (angl. *idiom principle*, Sinclair 1996). Kalbos vartotojai dažniau pasirenka gatavas frazes negu kuria naujus junginius, vadinasi, reikšmė perteikiama nebūtinai vienu žodžiu, dažnai tai būna jau minėtieji įvairūs pastovieji žodžių junginiai arba

- a) įvairios konstrukcijos, pvz., *kad ir kaip* + būdvardis bevarde gimine + tariamoji nuosaka (*kad ir kaip gaila / skaudu / keista bebūtų...*); *reikalas / problema tas / ta, kad...*;
- b) teksto fragmentai, kurie dažnai vadinami pasikartojančiomis leksinėmis sekomis, leksinėmis samplaikomis (angl. *lexical bundles*): daug tokių pavyzdžių galima rasti *Akademinių frazių sąvade*⁴⁴ (Zubaitienė et al. 2020): pvz., akademiniuose darbuose pateikiant nuorodas į ankstesnes darbo vietas, vartojamos frazės: *iš šių pastebėjimų matyti...*; *kaip jau minėta teorinėje dalyje...*; *atsižvelgdamas į tai, kas pasakyta anksčiau...*

Akivaizdu, kad reikšmė perteikiama įvairaus ilgio ir įvairios sandaros vienetais, kuriuose yra ir leksikos, ir gramatikos elementų, taip pat gali būti ir pastoviųjų, ir kintamųjų elementų. Leksikone kalbos fraziškumo reiškinį siekiama parodyti ne tik pastoviaisiais žodžių junginiais, kurie atsispindi antraštyne, bet ir žodžių vartosenos modeliais.

2.2.2. VARTOSENOS MODELIŲ NUSTATYMAS IR UŽRAŠYMAS

Kaip jau minėta, sudarant leksikoną, taikytas tekstynų lingvistikos metodas ir laikytasi tekstynų lingvistikos požiūrio į reikšmę, kad žodžio reikšmė išryškėja iš jo vartosenos. Dėl to buvo siekiama ištirti vartoseną ir nustatyti, kokie leksiniai ir gramatiniai vartosenos dėsningumai (angl. *lexical and grammatical patterning*) susiję su skirtingomis reikšmėmis. Kaip straipsnyje apie leksinę gramatiką (angl. *lexical grammar*) parodo J. Sinclairis (2000), siekiant nustatyti ir aprašyti reikšmę svarbu apimti dvi svarbiausias sudedamąsias kalbos dalis – leksiką ir gramatiką. Anksčiau tyrėjai leksiką ir gramatiką aprašinėdavo atskirai, pirmenybę teikdami gramatikai.

Žodžių vartosenai tirti ir reikšmėms nustatyti leksikone panaudotas vienas iš tekstynų lingvistikos metodų – **vartosenos modelių analizė** (angl. *Corpus Pattern Analysis*, žr. Hanks 2004; 2012). Kaip teigia Patrikas Hanksas (2004: 91), dažnai iš žodynų informacijos neaišku, kaip atskirti vieną reikšmę nuo kitos, nes pateikiama per mažai informacijos apie žodžio ar žodžio reikšmės vartosenos kontekstą. Pagrindinis šio metodo taikymo tikslas leksikone – pateikti daugiau informacijos apie reikšmei būdingą kontekstą, nes tai gali padėti geriau atskirti (vadinasi, suprasti ir vartoti) reikšmes. Vartosenos modelių analizė pagrįsta mintimi, kad skirtingos reikšmės susijusios su skirtingais vartosenos modeliais. Taikant šį metodą, reikšmė ir nustatoma, ir aprašoma pagal jai būdingą leksinę bei gramatinę aplinką, todėl vartosenos modelis atspindi ir gramatinį, ir

⁴⁴ <http://www.frazynas.flf.vu.lt/>

kas ne mažiau svarbu, leksinį junglumą. Tekstynų lingvistikos metodas leidžia sukaupti informaciją apie leksinį junglumą ir parodyti, su kokiais konkrečiais tam tikrų semantinių grupių žodžiais tiriamasis žodis įprastai vartojamas (Marcinkevičienė 2000: 40–41). Tam skirti ir specialūs leksinį junglumą atspindintys žodynai – kolokacijų žodynai, pvz., *Lietuvių kalbos kolokacijų žodynas* (Bielinskienė et al. 2019).

Vartosenos modelį galima paaiškinti kaip struktūrą, kurioje gramatika veikia kartu su semantika ir leksika. Vartosenos modeliai yra susieti su reikšmėmis: modelių struktūroje matyti, iš kokių leksinių ir gramatinių elementų įprastai konstruojama konkreti reikšmė. Leksikone vartosenos modelis sudarytas iš trijų lygmenų: iš gramatinio, semantinio ir leksinio (žr. veiksmožodžio *skambinti* dviejų reikšmių modelių pavyzdžius (pastaba: modelis skaitomas iš viršaus į apačią).

1-os skambinti reikšmės vartosenos modelis		
Gramatinis lygmuo	Semantinis lygmuo	Leksinis lygmuo
Sub	asmuo	-
SKAMBINTI_imp	Pred	SKAMBINTI_imp
Obj_ins	įranga	telefonas

2-os skambinti reikšmės vartosenos modelis		
Gramatinis lygmuo	Semantinis lygmuo	Leksinis lygmuo
Sub	asmuo	-
SKAMBINTI	Pred	SKAMBINTI
Obj_ins	muzikos instrumentas	pianinas

Gramatiniame lygmenyje fiksuojami žodžių ryšiai, žymimi **sintaksinėmis funkcijomis**: Sub – subjektas, Obj – objektas, Pred – vientisinis predikatas, PredN – vardažodinis predikatas, PredV – veiksmožodinis predikatas, AtrA – derinamasis atributas, AtrN – nederinamasis atributas, Adv – aplinkybės (žr. sintaksinių funkcijų 2.3 lentelę poskyryje apie leksikono paiešką). Prie sintaksinių kategorijų gali būti žymimos tas funkcijas perteikiančių kalbos dalių **morfologinės ypatybės**, pvz., *skambinti* modeliuose: Obj_ins – objektas, reiškiamas (daiktavardžio, įvardžio) įnagininko linksniu. Fleksinė lietuvių kalbos prigimtis reikalauja atsižvelgti į jos žodžių formas (Marcinkevičienė 2000: 34); ši informacija itin svarbi mokiniams, todėl iš morfologinių ypatybių modeliuose dažnai nurodoma: linksnis, skaičius, tam tikra veiksmožodžio forma (žr. morfologinių pažymų lentelę (2.2) poskyryje apie leksikono paiešką), pvz., iš vartosenos matyti, kad 1-ąja reikšme veiksmožodis *skambinti* dažniausiai vartojamas liepiamąja nuosaka: *Jei turite informacijos, skambinkite ekrano apačioje nurodytu telefonu.*

Semantiniame lygmenyje nurodomos sintaksines funkcijas realizuojančių žodžių leksinės semantinės grupės. Pagal vartosenos modelių analizės metodą, paprastai naudojama iš anksto pasirinkta ontologija, kur žodžiai pagal reikšmes suklasifikuoti į semantines grupes. Leksikone pasirinktas mišrus būdas: būdvardžių ir veiksmožodžių

leksinės semantinės grupės pasirinktos iš anksto (metodas *nuo viršaus į apačią*) *Praktinės gramatikos* (Ramonienė et al. 2003) pagrindu, o daiktavardžių leksinės semantinės grupės nustatytos analizuojant vartoseną (metodas *iš apačios į viršų*). Taigi būdvardžių ir veiksmažodžių leksinių semantinių grupių sąrašas buvo baigtinis, o daiktavardžių grupių sąrašas – tik pirminis, jis buvo nuolat pildomas atsižvelgiant į tai, kokių grupių prirėkdamo konkretaus žodžio junglumui aprašyti.

Būdvardžiai suskirstyti į tris grupes: fizinius (pvz.: *aukštas, mažas, stiprus*), vertinamuosius (pvz.: *geras, gražus, malonus*) ir rūšinius (pvz.: *medinis, fizinis*). Veiksmažodžiai klasifikuoti į žyminčius aktyvų veiksma (pvz.: *bėgti, skaityti, daryti*), savaiminį procesą (pvz.: *lyti, snigti, temti*) arba būseną (pvz.: *mylėti, gulėti, tikėtis*). Daiktavardžiai semantiškai klasifikuoti smulkiau pagal tai, kokios ypatybės išryškėdavo iš konteksto, pvz.: asmuo, kūno dalis, tapatybė, vardas, profesija, rūšis, kolektyvas, šalis, augalas, daiktas, vieta, matmuo, veiksmas ir pan.

Daiktavardžiai klasifikuoti į grupes atsižvelgiant į konkretaus žodžio leksinį junglumą: pavyzdžiui, aprašant konkretaus žodžio vartoseną matyti, kad kartu vartojamų žodžių grupę *viešbutis, universitetas, paštas* apibendrinti grupė „vieta“ būtų per platu, todėl naudojama grupė „įstaiga“. Tačiau kitas žodis gali būti vartojamas su įvairiais vietą nusakančiais daiktavardžiais, pvz., *parkas, salė*, ir jeigu tarp jų yra tas pats *viešbutis*, tokia grupė būtų apibendrinta platesne kategorija „vieta“. Vadinas, tas pats žodis *viešbutis* gali būti priskirtas į kelias leksines semantines grupes, pvz.: ir kaip „vieta“, ir kaip „įstaiga“. Taigi žodžių grupavimą į leksines semantines grupes labai lėmė konkretaus aprašomojo žodžio situacija ir tas aprašomojo žodžio kontekstas, kokį matėme mokomojo tekstyno tekstuose.

Leksiniame lygmenyje nurodomi kolokatai. Pavyzdžiui, 1-osios *skambinti* reikšmės modelyje objekto raiška yra įrangos semantinės grupės daiktavardžiai, vienas iš jų – daugiau nei 3 kartus tekстыne pavartotas žodis *telefonas*, todėl jis nurodytas kaip kolokatas. 2-osios *skambinti* reikšmės modelyje kaip objektai vartojami muzikos instrumentai, konkrečiai – *pianinas*. Subjekto pozicijoje abiejuose modeliuose vartojami įvairūs daiktavardžiai iš „asmenu“ semantinės grupės, nė vienas iš jų nepavartotas daugiau nei 3 kartus, todėl kolokatų nenurodyta. Žinoma, daugiau kolokatų galima tikėtis prie dažniau vartojamų žodžių, dažnesniuose modeliuose. Kita vertus, net ir rečiau vartojamų žodžių leksinis lygmuo gali būti užpildytas, jeigu šis žodis turi ribotą leksinį junglumą, plg. *skambinti* abiejų reikšmių modelių kolokatus – *skambinti telefonu, skambinti pianinu*.

Vartosenos modelyje gali būti pastovių leksinių komponentų jau gramatiniame lygmenyje – tokių modelių dalį sudaro kolokacijos, pvz., pirmoji daiktavardžio *laikas* reikšmė reiškia tokia modeliu:

1.4 modelis: [Pred+[tik]+LAIKAS_sg.gen klausimas], kada

Tik laiko klausimas, kada dar kas nors tai pastebės.

Vartosenos modelių analizė susidarė iš kelių etapų (plačiau apie vartosenos modelių analizę ir jos automatizavimą rašoma Kovalevskaitė et al. 2020a):

- 1) automatiškai sudaromas analizuojamo žodžio junglumo paveikslas *Mokomajame tekстыne* naudojant tekstynų analizės programą *SketchEngine*⁴⁵: čia išryškėja, kokiuose junginiuose dažniausiai vartojamas analizuojamas žodis, pagal tai sudaromi būdingi vartosenos modeliai;
- 2) vartosenos modeliai yra toliau tiriami: tikslinami (pvz., papildomai analizuojant tekstyno konkordansą) ir susiejami su reikšmėmis;
- 3) vartosenos modeliai užrašomi naudojant pažymą (žr. morfologinių pažymų ir sintaksinių funkcijų aiškinimo lenteles skyriuje apie leksikono paiešką). Kiekvienam vartosenos modeliui atrenkami pavyzdžiai iš *Mokomojo tekstyno* (apie pavyzdžius plačiau žr. 2.3.1 poskyrį).

Pirmajame etape naudodami įrankį *WordSketch*⁴⁶ tekstynų analizės programoje *SketchEngine* lingvistai automatiškai nustatydavo analizuojamam žodžiui būdingus žodžių junginius mokomajame tekстыne. Pavyzdžiui, iš informacijos, pateiktos *WordSketch* apie žodį *reikšti*, lingvistai susidarė vaizdą, koks leksinis ir gramatinis junglumas būdingas aprašomam žodžiui, pagal jį nustatė, kad žodis šiame tekстыne vartojamas dviem reikšmėmis (išsamiau žr. Kovalevskaitė et al. 2022).

1-osios *reikšti* reikšmės vartosenos modelis

Gramatinis lygmuo	Semantinis lygmuo	Leksinis lygmuo
Sub_inf	aktyvus būsena	-
REIKŠTI	Pred	-
Obj_inf	aktyvus būsena	-

1-oji reikšmė „žymėti, nurodyti“ perteikiama 4 vartosenos modeliais (visus modelius galima peržiūrėti atlikus paiešką leksikone). Vienas iš modelių yra sudarytas pagal pastebėtus dėsningumus, kad *reikšti* dažnai vartojamas žodžių junginiuose, kuriuose subjektas ir objektas žymimi veiksmažodžio bendratimi (pvz.: *taupyti šilumą reiškia taupyti pinigų*). 2-oji reikšmė „turėti vertę“ yra retesnė, tekстыne nustatyta, kad ji reiškia vienu modeliu: šiuose modeliuose visada yra objektas, žymimas naudiniu ir reiškiantis asmenis, dažnai turi būti vartojama ir kiekio aplinkybė (pvz., *tai man daug reiškia*).

2-osios *reikšti* reikšmės vartosenos modelis

Gramatinis lygmuo	Semantinis lygmuo	Leksinis lygmuo
Sub	-	tai
Obj_dat	asmuo	-
Adv	kiekis	-
REIKŠTI Pred+REIKŠTI	Pred modalinis+V	REIKŠTI +REIKŠTI

⁴⁵ <https://www.sketchengine.eu/>

⁴⁶ <https://www.sketchengine.eu/guide/word-sketch-collocations-and-word-combinations/>

Aptarto veiksmažodžio *reikšti* atveju abiejų reikšmių modeliai skiriasi jau gramatiniame lygmenyje, tačiau yra daug tokių žodžių, kurių vartosenos modelių gramatinis lygmuo sutampa, o modelių skirtumus lemia semantinis ir leksinis lygmuo. Pagal kolokacijas galima atskirti reikšmes. Pavyzdžiui, aprašant daiktavardį *amžius*, pirmą reikšmę „gyvenimo metai“ lingvistai nustatė pagal kolokatus *panašaus amžiaus*, *pensinio amžiaus*, *garbaus amžiaus* ir kt., o antrą reikšmę „šimtmetis“ – dažniausiai pagal romėniškais skaitmenimis užfiksuotą laikotarpį arba kolokatus *amžiaus pradžia*, *pabaiga*, *pusė*, *vidurys* ir kt. Panašios reikšmės kolokatai buvo apibendrinami semantinėmis grupėmis: jos rodo leksiką, kuria perteikiamos konkretaus gramatinio modelio sintaksinės kategorijos, pvz., subjektas.

Leksikone vartosenos modelių aprašas pateikiamas baziniams žodžiams (tai dažni visuose lygiuose pavartoti žodžiai), kurie priklauso keturioms kalbos dalims: veiksmažodžiams, daiktavardžiams, būdvardžiams irrieveiksmiams. Svarbu pabrėžti, kad skirtingų kalbos dalių modelių aprašymas skiriasi. Aprašant žodžių vartosenos dėsningumus modeliais, junglumas suvokiamas plačiau už valentingumą: valentingumui turi būti nurodomi tik būtinieji junglumo partneriai, o sintaksinis junglumas (žr. Labutis 2002) aprėpia ir būtinius, ir nebūtinius partnerius. Todėl kai kurie leksikone aprašyti veiksmažodžių modeliai gali būti su daugiau elementų nei to veiksmažodžio modeliai, parodyti, pavyzdžiui, valentingumo žodynuose. Toks platus sintaksinio junglumo aprašas leksikone taikomas tik veiksmažodžiams.

Aprašant daiktavardžius, būdvardžius irrieveiksmius, parodomi tik minimalieji modeliai: šių kalbos dalių modeliuose fiksuojami tik artimiausi sintaksiniai partneriai, susiję su tuo aprašomu daiktavardžiu, būdvardžiu arrieveiksmiu. Iš to seka, kad daiktavardžių, būdvardžių irrieveiksmių modeliuose veiksmažodžiai gali būti fiksuojami kaip modelio komponentai, bet veiksmažodžio valdomi komponentai (pvz., subjektai, aplinkybės, objektai) daiktavardžių, būdvardžių irrieveiksmių modeliuose nebus fiksuojami: pvz., junginyje *mąstyti aiškiai apie kažką*, aprašomasrieveiksmis *aiškiai* susijęs su *mąstyti*, o prielinksnine konstrukcija išreikštas objektas (*apie kažką*) yra su veiksmažodžiu *mąstyti* susijęs dėmuo, todėl jis neįtraukiamas įrieveiksmio *aiškiai* modelį, kuris yra: [AIŠKIAI] [Pred].

Modelių aprašymo principas lemia, kad skirtingi būdvardžiai, daiktavardžiai irrieveiksmiai turi daug gramatiškai vienodų modelių (pvz., atributas + modifikatorius), tačiau vartosenos skirtumus šiuose modeliuose atskleidžia semantikos ir leksikos lygmuo. Daiktavardžiai, kaip ir būdvardžiai bei prielinksniai, turi daug vienodų modelių: $\frac{3}{4}$ kiekvienos iš šių kalbos dalių žodžių modelių yra vienodi – tai vartosenos modeliai su derinamuoju pažyminiu, vartosenos modeliai su nederinamuoju pažyminiu ir vartosenos modeliai su modifikatoriumi. Vis dėlto daiktavardžių ir būdvardžių modeliuose prie sintaksinių funkcijų yra užfiksuota ir papildomų gramatinių ypatybių, todėl vienas modelis turi nemažai variantų (būdvardžių ir daiktavardžių gramatinių modelių įvairovė ir variantai aprašyti Bielinskienė et al. 2021).

Veiksmažodžių modelių įvairovė labai didelė, o atvejai, kai keli veiksmažodžiai turi vienodą vartosenos modelį, labai reti. Jeigu aprašomas žodis yra veiksmažodis, tai prie jo dažniausia bus pateikta mažiau vartosenos modelių, bet patys modeliai turės daugiau komponentų, pavyzdžiui, taip atrodo veiksmažodžio *bendrauti* modelis:

Bendrauti vartosenos modelis

Gramatinis lygmuo	Semantinis lygmuo	Leksinis lygmuo
Sub	asmuo	jis, aš, svečias
BENDRAUTI Pred+BENDRAUTI	Pred modalinis+V	BENDRAUTI galėti+BENDRAUTI
Adv_ins	būdas	x kalba
Adv	būdas kiekybė	artimai, mielai daug
Adv_acc	laikas	-
su Obj_ins	asmuo	su svečiais, su žmonėmis, su kariais, su draugais
per Adv_acc	priemonė	-

Veiksmažodžių modeliuose žymimi ir nebūtinieji partneriai, todėl ne visi tokia modelyje kaip *bendrauti* modelis nurodomi komponentai yra pavartoti visuose pavyzdžiuose: kai kuriuose pavyzdžiuose bus pavartota tik viena ar dvi aplinkybės, pvz., pavyzdys su būdo aplinkybe (Adv_ins): *Galiu bendrauti ir **anglų kalba***; pavyzdys su būdo aplinkybe (per Adv_acc) ir prielinksnine konstrukcija išreikštu objektu (su Obj_ins): *Ji kasdien bendrauja **su draugais per „Skype“ ar „Facebook“**...*; pavyzdys su tuo pačiu objektu ir būdo aplinkybe, kurią žymi prielinksnis *mielai*: *Mėgstu muziką, **mielai** bendrauju **su įdomiais žmonėmis***.

Kai aprašomi visi galimi tam tikro veiksmažodžio junglumo partneriai, viena vertus, galima išsamiau parodyti veiksmažodžio junglumo ypatybes, kita vertus, tada kai kurių dažnų veiksmažodžių vartosenos modeliuose pateikiama daug komponentų ir juos interpretuoti gali būti gana sudėtinga. Pavyzdžiui, prie veiksmažodžio *tikti* leksikone pateiktame modelyje yra net 7 komponentai, sintaksinės funkcijos žymimos labai įvairių leksinių semantinių grupių žodžiais (žr. semantinį lygmenį):

Tikti vartosenos modelis

Gramatinis lygmuo	Semantinis lygmuo	Leksinis lygmuo
Sub	maistas augalas spalva kūno dalis apranga	vynas, sultys, padažas žiedas, lapas, vaisius spalva plaukas
TIKTI TIKTI+V	Pred Pred+aktyvus	TIKTI TIKTI+dovanoti, gardinti, valgyti
Obj_acc	daiktas	-
Obj_dat	asmuo gėrimas maistas	tu, aš, vaikas, jis, moteris, visas
Adv	būdas	labai, puikiai, gerai, ypač, tikrai
Adv	laikas	visada, dažnai
prie Obj_gen	maistas	prie žuvies, prie valgių, prie patiekalų
ant Adv_gen	vieta	-

Kadangi modelyje fiksuojami ir būtinieji, ir nebūtinieji junglumo partneriai, vadinasi, ir pateiktuose pavyzdžiuose (prie šio *tikti* modelio leksikone pateikti 47 pavyzdžiai) matysime ne visus komponentus. Tai priklausys nuo to, apie kokių reikšmių žodžius kalbama. Kai subjektas reiškiamas daiktavardžiais iš maisto semantinės grupės (*vynas, sultys, padažas*), tai objekto gramatinė raiška yra su prielinksniu, ir jis vartojamas su žodžiais iš maisto grupės, pvz.: *Šis **padažas** tinka prie paukštienos **patiekalų***. Objektas naudininku vartojamas tada, kai subjektą žymi spalvą ar aprangą pavadinantys daiktavardžiai: *Daugumai moterų tinka mėlyna **spalva**. Tau labai tinka šis **paltas***. Kaip matome, šiuo atveju objekto pozicijoje – asmenys. To paties objekto (reiškiamo naudininku) pozicijoje gali būti ir kitų semantinių grupių žodžiai: gėrimai, maistas, bet tada subjekto pozicijoje bus maistas arba augalai, pvz.: *Likeriai ypač tinka įvairiems **kokteilams**. Džiovinti jų **lapai ir žiedai** tinka **arbatai***. Iš pavyzdžių matyti, kad būdo arba laiko aplinkybė beveik visada vartojama, kai kalbama, kokie drabužiai tinka asmeniui: *Tau **labai** tinka šis **paltas**. **Visur ir visada** tiks balti marškiniai...*; su maistu – priešingai – gali būti pavartota, bet daug rečiau: *Dažniausia giroms gaminti skinamų kiaulpienių žiedai gaivaus ir kiek saldoko skonio, todėl **puikiai** tinka desertinėms salotoms gardinti*. Prielinksninės raiškos aplinkybė [ant Adv_gen] žymi vietą ir vartojama kalbant apie maistą: *Kepamosios vištienos dešrelės puikiai tinka kepti **ant žarijų***. Objektas galininku arba naudininku vartojamas tada, kai *tikti* su kitais veiksmažodžiais sudaro sudėtinį predikatą, ir antrasis jo dėmuo reikalauja būtent galininko (*Iš užsienio atvykusiam svečiui **tinka dovanoti dovanas***) arba naudininko (*Maltai **vištienai ir kalakutienai gardinti tinka švieži ir džiovinti raudonėliai, petražolės***). Viename modelyje dažnai nurodomas keliais skirtingais linksniais reiškiamas objektas. Vartotojas tik iš pavyzdžių gali suprasti, su koku veiksmažodžiu koks objekto linksnis bus tinkamas, todėl toks pateikimas reikalauja daugiau analitinių pastangų. Todėl tikėtina, kad vartosenos modeliais pateikiama informacija apie vartoseną bus geriau suvokiama B lygio savarankiškam vartotojui ar lingvistinių žinių turinčiam vartotojui (mokytojui), o vartosenos informacija, pateikiama pavyzdžių forma, įprastesnė ir suprantamesnė visoms mokinių grupėms.

Kaip jau minėta, jeigu aprašomasis žodis yra daiktavardis, prie jo dažniausia bus pateikta daugiau, bet trumpesnių vartosenos modelių: tai minimalieji vartosenos modeliai su derinamuoju pažyminiu, vartosenos modeliai su nederinamuoju pažyminiu ir vartosenos modeliai su modifikatoriumi, kuriuose pats aprašomasis daiktavardis žymės nederinamąjį pažyminį. Pavyzdžiui, daiktavardžio *laiškas* apraše pateikti du minimalieji (atributiniai) modeliai:

1.1. modelis: [AtrA] [LAIŠKAS]: elektroninis, motyvacinis, išsamus laiškas: *Iš pradžių skaičiau elektroninius laiškus, po to rašiau atsakymus, paskui skambinau klientams.*

1.2. modelis: [AtrN] [LAIŠKAS]: tavo, jos, savo laiškas: *Iki, laukiu tavo laiško!*

Toliau paprastai nurodomi tie modeliai, kuriuose daiktavardis vartojamas su predikatu:

1.4. modelis: [Pred][Pred+V] [LAIŠKAS_gen][LAIŠKAS_acc]: *Norėčiau išsiųsti registruotą laišką.*

1.5. modelis: [LAIŠKAS] [Pred+N]: *Motyvacinis laiškas turi būti trumpas, konkretus.*

Nors predikacinių modelių pavyzdžiuose daiktavardis gali būti vartojimas su pažyminiais (*registruotas laiškas, motyvacinis laiškas*), tačiau pačiame modelyje šie elementai nenurodomi, nes atributiniai modeliai jau yra atskirai pateikti.

Kai kuriems daiktavardžiams minimalieji atributiniai modeliai nepateikti, nes, ištyrus vartoseną, nustatyta, kad šio daiktavardžio junginys su būdvardžiu (kito daiktavardžio kilmininku) visada žymi aplinkybę. Dėl šios priežasties šis junginys bus pateiktas tik modelyje su predikatu. Pavyzdžiui, aprašant antrąją daiktavardžio *metas* reikšmę, pateikiamas atskiras minimalusis atributinis modelis su derinamuoju pažyminiu, o prie pirmosios reikšmės minimaliųjų atributinių modelių nepateikta: vartojamas įnagininko linksniu, daiktavardis *metas* čia jungiasi su įvairiais daiktavardžiais (*kelionė, ekskursija, išvyka, renginys, rungtynės, susitikimas, šventė, pobūvis, para, atostogos...*) ir visada žymi laiko aplinkybę, kuri įeina į vartosenos modelį su predikatu:

1.1. modelis: [AtrN METAS_ins] [Pred]: **Kelionės metu** apžiūrėsime legendomis bei meilės istorijomis apipintą Raudonės pilį ir parką.

1.2. modelis taip pat panašus, tik laiko aplinkybę sudaro derinamasis pažyminys: [AtrA METAS_ins] [Pred] [Pred+V]: **Pastaruoju metu** temperatūra svyruoja apie nulį.

Nestebina, kad pirmoji (labiau polinksnio) reikšmė ir antroji, savarankiškesnė, daiktavardžio *metas* reikšmė labai skiriasi vartosenos modeliais, o jų dažnumas bent jau tirtame tekстыne atrodo gana apylygis. Leksikone susidurta su kitu panašiu reiškiniu – linksnio formųrieveiksmėjimu (adverbializacija), nemažai tokių atvejų iškelta atskirais antraštiniais žodžiais, pvz., *trumpam, ilgam, namie*. Tiesa, ne visi atvejai, kurių vartoseną rodorieveiksmėjimo tendenciją, iškeliami į antraštyną: pvz., daiktavardžio *truputis* kiekybės funkcija parodoma modeliuose.

Vartosenos modelių analizės tikslas – aprašyti **tipinę**, arba **tikėtiną**, konkretaus žodžio vartoseną. Tai, kas vartosenoje tipiška, dažniausiai padeda nustatyti dažnumas, todėl, sudarant modelius, remtasi modelio ir modelio komponento (kalbos dalies, gramatinės kategorijos, leksinės semantinės grupės, kolokato ir pan.) dažnumu. Atsižvelgiant į tai, kad mokomasis tekstynas yra nedidelis, buvo pasirinkta trijų pavartojimo atvejų minimali riba. Aprašyti tipišką vartoseną galima turint pakankamai duomenų, todėl vartosenos modelių analizės metodu leksikone aprašyti ne visi antraštyno vienetai, o tik tie, kurių dažnumas tekstyno rašytinėje dalyje buvo 100 ar daugiau pavartojimo atvejų. Todėl leksikone daliai žodžių pateikti vadinamieji ilgieji aprašai, t. y. su vartosenos modeliais, ir trumpieji aprašai – su pavyzdžiais, bet be vartosenos modelių. Vartosenos modelių aprašai parengti 207 veiksmožodžiams, 386 daiktavardžiams, 87 būdvardžiams ir 41rieveiksmiui, t. y. daugiau nei 700 žodžių (tai sudaro 20 proc. visų 3700 antraštinių vienetų).

Kai kurie reti vartosenos faktai buvo atmesti dėl to, kad rodė ne **vartosenos normas**, o tik **galimybes** (angl. *exploitations*, žr. Hanks 2004). Pavyzdžiui, tiriant suformuoto vartosenos modelio semantines grupes, išryškėjo tokių retų atvejų, kai, pvz., modelyje [Sub] [TAPT1+N_ins] tekstyने rasta pavyzdžių, kai subjektas buvo išreikštas žodžiais,

reiškiančiais negyvus objektus, bet tokie pavyzdžiai priskirti pavieniams atvejams: ***Išmaniosios technologijos ir televizija*** [Sub] ***tampa*** iki trečdalis Lietuvos vaikų ***auklėmis*** vasarą. Dažnai ***televizorius*** [Sub] ***tampa*** tikru šeimos ***nariu***. Šio modelio tipiniai subjektai ir vardažodinio predikato dėmenys yra asmenys, pvz.: *ateityje jis taps puikiu specialistu*.

Vartosenos modelis sudaromas ištyrus žodžio vartosenos dėsningumus, kuriuos rodo tam tikrų elementų pasikartojimas artimame tiriamojo žodžio kontekste. Kadangi mokomasis tekstynas nėra didelis, iš jame atspindėtos vartosenos patikimiausia spręsti apie dažnų žodžių dažniausias vartosenos ypatybes. Kaip žinoma, bet kuriame tekстыne galima ištirti tik tai, kas jame yra, arba, kitais žodžiais tariant, tik tiek vartosenos, kiek jos reprezentuojama konkrečiame tekстыne. Vis dėlto po tyrimo galima pasakyti, kad pagrindiniai dažnų žodžių vartosenos dėsningumai gali atsiskleisti net ir tokia maža tekстыne, o mokiniams kaip tik ir svarbu parodyti dažniausias reikšmes ir pagrindinius jų vartosenos dėsningumus. Retesniems žodžiams dažnumo kriterijų galima taikyti tik su išlygomis, nes dėl mažos tekstyno apimties jame retai gali pasirodyti ir tipiškai, ir ne tokie tipiškai vartosenos modeliai. Rečiau vartojamiems žodžiams galima užčiuopti tik dėsningumų tendencijas; tikėtina, kad, įvertinus jų vartojimo dažnumą didesniame tekстыne, greičiausiai būtų pagrindo priskirti juos tipinei tam tikro žodžio vartosenai nurodant

a) dar vieną reikšmę: pvz., leksikone *pristatyti* nurodyta tik reikšmė „supažindinti, informuoti, skelbti“, nes buvo vos vienas ar du atvejai, kai pavartota reikšmė „atvežti“: *ten pas šeimininką yra picerijų brošiūrų ir nemokamai pristato picas*;

b) dar vieną vartosenos modelį, pvz., veiksmažodžiui *įsivaizduoti* modelis *galėti + įsivaizduoti* nebuvo suformuotas, nes šio junginio dažnis tekстыne buvo mažiau nei 3 pavartojimo atvejai. Patikrinus šį atvejį *Dabartinės lietuvių kalbos tekстыne*, matyti, kad galima / gali / galite / galiu / galėjau ***įsivaizduoti*** yra dažnas vartosenos modelis, ir, pridėjus trūkstamus komponentus (greičiausia – šalutinio papildinio dėmens jungtuką *kad*), galima turėti dar vieną žodžio *įsivaizduoti* modelį *galima / gali / galite / galiu / galėjau įsivaizduoti, kad*.

Modelių analizė ir aprašymas lingvistams kėlė daug iššūkių, nes, net ir turint pakankamai vartosenos duomenų, tinkamai juos apibendrinti ir pateikti modelių forma nėra lengva, modelių atpažinimo procesas neišvengiamai susijęs su subjektyvumu. Buvo svarbu pastebėti leksinius ir gramatinius dėsningumus, suderinti, kad skirtingi lingvistai modelius aprašytų vienodai (tam buvo taikyta dviejų lingvistų patikra). Kai kurie priimti sprendimai, kaip aprašyti vartosenos modelius, buvo tiesiog susitarimo reikalas (pvz., ar skirtingo tipo predikatus pateikti atskiruose modeliuose, kaip žymėti skirtingais linksniai reiškiamą objektą ir aplinkybes ir pan.). Pasirinkti modelių aprašo principai lemia, koks yra galutinis rezultatas – kaip atrodo vartosenos modeliai, kaip juos interpretuoti (plačiau apie tai ir apraše apie leksikono paiešką (žr. 2.3.3 poskyrį).

2.3. VARTOSENOS DUOMENYS LEKSIKONE IR INFORMACIJA APIE PAIEŠKĄ

Tyrimuose apie negimtakalbių leksinę kompetenciją ir leksikos mokymąsi minima, kad mokėti vartoti tam tikrą žodį reiškia žinoti jo formą, reikšmę ir suprasti vartoseną, kitaip sakant, kaip rašomas ir tariamas, kokios jo kaitybinės formos, su kokiais žodžiais ir kokiuose junginiuose šis žodis įprastai vartojamas ir pan. (plačiau Nation 2013, cit. iš Barclay et al. 2019: 803–804).

Leksikone sukaupti žodžio vartosenos duomenys apima informaciją apie:

- žodžio tarimą, kirčiavimą ir kaitybą;
- su aprašomuoju žodžiu (arba konkrečia jo reikšme) susijusius darinius;
- su kiekviena žodžio reikšme siejamus vartosenos dėsningumus, pateiktus vartosenos modelių pavidalu (jų nustatymas aiškinamas 2.2.2 poskyryje);
- konkrečios žodžio reikšmės vartosenos pavyzdžius.

Visa ši vartosenos informacija yra **dažnų bazinių žodžių** aprašuose (tai **ilgieji aprašai**), o su baziniais žodžiais **susietiams retesniems žodžiams ir pastoviesiems žodžių junginiams** parengti **trumpieji aprašai**, kuriuose nepateikiama vartosenos modelių, o vartosenos ypatybės iliustruojamos tik pavyzdžiais. Ilgųjų aprašų yra parengta apie 700, trumpųjų aprašų – apie 3000, iš jų 600 – pastoviesiems žodžių junginiams.

Kadangi vartosenos pavyzdžiai yra labai svarbūs duomenys aktyviojo tipo mokomajame leksikografiniame ištekliuje, jų atranka ir pateikimas atskirai paaiškinti 2.3.1 poskyryje, o informacija apie visus kitus vartosenos duomenis pateikiama dviejuose aprašuose apie leksikono paiešką: „Apie leksikono paiešką trumpai“ yra greitis leksikono vedlys (žr. 2.3.2 poskyrį), „Apie leksikono paiešką plačiau“ skirta atskiroms sritims – pateikiama išsami informacija apie gramatiką, tarimą, darybą, leksinį junglumą ir pan. – (žr. 2.3.3 poskyrį).

2.3.1. PAVYZDŽIŲ ATRANKA IR PATEIKIMAS LEKSIKONE

Šiame leksikone remtasi Philippe'o Humble'o (2001) ir Anos Frankenberg-Garcia (2015) darbuose aprašoma dviejų tipų pavyzdžių samprata: **pavyzdžiai supratimui** (angl. *decoding examples*) ir **pavyzdžiai produkavimui** (angl. *encoding examples*). Produkavimui skirtuose pavyzdžiuose vartotojas gali matyti leksinio vieneto (žodžio ar pastoviojo žodžių junginio) vartosenos leksinius ir gramatinius dėsningumus, o tai padeda jam pačiam mokytis vartoti žodį. Tiesa, tarp leksikone pateikiamų pavyzdžių yra ir tokių, kurie skirti supratimui; tokio tipo pavyzdžiai labai praverčia tada, kai reikia iliustruoti perkeltinės reikšmės junginius, pvz., *ieškoti adatos šieno kupetoje, šeštas jausmas*:

*...rasti su Miesto švente susijusį suvenyrą buvo tas pats, kas **ieškoti adatos šieno kupetoje**.*

Daug perskaitytų knygų išugdo šeštą jausmą – nuojautą, padedančią atskleisti žodžių prasmę.

Tokiuose pavyzdžiuose pateikiamas kontekstas, kuris padeda suprasti, ką leksinis vienetas reiškia, pvz., kai *ieškai adatos šieno kupetoje*, rasti tą daiktą beveik neįmanoma, o *šeštas jausmas*, kitais žodžiais tariant, yra nuojauta. Pasak Frankenberg-Garcia (2015: 295), įvairių supratimui skirtų pavyzdžių nauda prilygsta geroms apibrėžtims.

Vis dėlto daugiausia leksikone pateikiamų pavyzdžių yra skirti produkavimui. Ištyrus žodžio vartosenos dėsningumus tekстыne ir pateikus šiuos dėsningumus atspindinčius vartosenos modelius (žr. 2.2.2 poskyrį), paskutinis etapas lingvistams būdavo atrinkti gerų pavyzdžių, iliustruojančių kiekvieną vartosenos modelį ir jo elementus – sintaksinę funkciją ir ją žyminčius dažniausius žodžius, jų leksines semantines grupes.

Mokinių poreikiams skirtuose mokomuosiuose žodynuose produkavimui skirtų pavyzdžių dažnai pritrūksta: I. Puškoriūtės (2019) tyrime, palyginus *Mokomajame lietuvių kalbos žodyne* esančius pavyzdžius su atrinktais iš tekstyno, pastebėta, jog, remiantis tekstynu, atrinkta daugiau ir įvairesnių pavyzdžių, nei pateikiama žodyne, nes išryškėjo įvairesnė vartoseną: rasta nuo dviejų iki šešių papildomų būdingą vartoseną atspindinčių pavyzdžių. Tai rodo, kad dabartiniame *Mokomajame lietuvių kalbos žodyne* galėtų būti daugiau informacijos apie vartoseną.

Dažnu atveju palyginus, tarkim, to paties žodžio aprašą *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* ir leksikone, pastebėta, kad leksikone nustatyti modeliai ir jų vartosenos pavyzdžiai neatsispindi DLKŽ, nors yra dažni tokiame palyginti mažame tekстыne, kaip mokomasis tekstynas. Pavyzdžiui, analizuojant žodžio *amžius* vartoseną tekстыne, išryškėjo gana dažnas modelis, kai *amžius*, vartojamas su derinamuoju pažyminiu, sudaro dvinarį nederinamąjį pažyminį, pvz., plg. leksikos lygmenį viename iš *amžius* vartosenos modelyje: *įvairaus, senyvo, panašaus, garbaus, garbingo, vyresnio, mokyklinio, pensinio, vidutinio, darbingo, x metų AMŽIAUS vaikas, žmogus, draugas, našlė, vyras, vyriškis, moteris, asmuo, grupė*. Be to, šis sudėtinis nederinamasis pažyminys [*įvairaus, senyvo, panašaus... AMŽIUS_sg.gen*] dažnai eina vardine sudėtinio tarinio dalimi: ***Esu 30 metų amžiaus...; ... svečių pora yra itin garbaus amžiaus***. Leksikone užfiksuotas ir modelis [AMŽIUS] [Pred], kuriame *amžius* atlieka subjekto funkciją, o predikatas išreiškiamas būseną (*būti*) arba aktyvų veiksmažodžiais. Pavyzdžiui: *Pabendrauti ir smagiai praleisti laiką nori visi, amžius čia neturi reikšmės; ...palankiausias amžius mokytis skaityti yra nuo trejų iki šešerių metų...; Palyginti su 2001 m., vidutinis gyventojų amžius padidėjo 4 metais, dabar vidutinis amžius – 41 metai*.

Paminėtos daiktavardžio *amžius* vartosenos ypatybės neatspindėtos DLKŽ, kur pateikiami tokie pavyzdžiai: *Kiek jūs amžiaus turite? Visam amžiui užteks. Sulaukė garbingo amžiaus. Pagal savo amžių jis dar gana žvalus*. Tokių vartosenos ypatybių neužfiksuota mažame mokomajame tekстыne, kuris parodo pagrindinius dėsningumus. Kai klausiamo apie amžių, dabartinėje kalboje paprastai vartojama *Kokio Jūs amžiaus?* (o neformaliai: *Kiek tau metų?*) – būtent tokie pavyzdžiai pateikti *Mokomajame lietuvių kalbos žodyne*. Leksikono apraše tokios vartosenos neužfiksuota, bet prie *amžius* (dažnumas – 456

pavartojimo atvejai) pateikti šeši vartosenos modeliai, kurių *Mokomajame lietuvių kalbos žodyne* nėra. Vadinasi, leksikonas galėtų būti papildomas išteklius prie *Mokomojo lietuvių kalbos žodyno* arba papildyti kitus aiškinamuosius žodynus.

Visiems antraštyno leksiniams vienetais pateikiama 28 550 pavyzdžių, daugiausia skirtų produkciniais gebėjimams ugdyti. Informacija apie pavyzdžių skaičių⁴⁷ pateikiama 2.1 lentelėje. Žinoma, daugiausia pavyzdžių (nuo 10 iki 163) pateikiama dažniausiems, baziniams žodžiams, aprašytais ilguoju aprašu su modeliais, pvz.: *metai* (163), *laikas* (134), *darbas* (100), *padaryti* (100), *kalbėti* (93), *žmogus* (91), *senas* (91), *diena* (78), *vieta* (77), *mėgti* (76), *laukti* (75), *kalba* (75), *mažas* (73), *eiti* (72). Mažesnis pavyzdžių skaičius (nuo 9 iki 1) pateikiamas vidutiniškai dažniems ir retiems žodžiams, pastoviesiems žodžių junginiams.

2.1 lentelė. Pavyzdžių skaičiaus pasiskirstymas

Pavyzdžių skaičius	163–51	50–10	9–5	4–1
Žodžių skaičius	60	633	424	2572

Atrenkant pavyzdžius konkrečiam vartosenos modeliui, taikyti keli **gerų pavyzdžių atrankos principai** (pagal Atkins et al. 2008). Pagal tipišumo principą būdavo atrenkami tokie pavyzdžiai, kuriuose atsispindėtų vartosenos modeliuose užfiksuoti elementai: gramatinės formos, semantinės grupės, kolokatai ir pan. Tipišumui užtikrinti buvo svarbu parinkti ir tipiškas (dažnas) morfologines formas, kuriomis žodis realizuojamas konkrečiame vartosenos modelyje.

Aiškumas ir informatyvumas buvo papildomi gerų pavyzdžių atrankos kriterijai: nors naudotas mokomasis tekstynas, sakiniuose vis tiek galėjo pasitaikyti nesuprantamų žodžių. Taikant aiškumo kriterijų ir atrenkant pavyzdžius, vengta tokių sakinių, kur yra retų, stilistiškai žymėtų (*tapšnoti, nunovijo, galabijo, iš padilbų, šnairuosite, briauna...*), perkeltinės reikšmės (pvz., *Neformalaus ugdymo centras atgyja rudenį*) žodžių, kokios nors specialiosios srities terminų.

Kad modelio pavyzdžiai atitiktų informatyvumo kriterijų, svarbu atrenkant pavyzdžius parinkti tokius, kurie būtų suprantami be platesnio konteksto, tarkim, jeigu sakinyje vartojami anaforiniai vienetai, vartotojui gali pritrūkti informacijos, plg.: *Jos labai praverčia, kai svečių yra daugiau negu 10* (neaišku, ką žymi jos). Tokiais atvejais į pavyzdžių būdavo įterpiama ankstesniame kontekste paminėta informacija.

Prie pavyzdžių nėra žymima, iš kokių tekstų jie paimti. Neutralių tekstų atveju tai nėra reikalinga, bet kai kurie tekstai, pavyzdžiui, yra humoristiniai; be metainformacijos pateiktos jų ištraukos vartotojui gali būti neaiškios. Pavyzdžiui, skaitydamas pavyzdžius prie vieno iš *patarti* modelio, kur šis veiksmožodis vartojamas forma *patartina, patariama*, vartotojas kartu su tokiais pavyzdžiais, kaip *Rytą patartina tepti odą drėkinamuoju kremu*, ras ir štai tokį: *Važiuojant 150 km per valandą greičiu patariama giedoti „Dieve, arčiau Tavęs“*.

⁴⁷ Čia įskaičiuoti ir pasikartojantys pavyzdžiai, t. y. tokie atvejai, kai tas pats pavyzdys pateikiamas prie skirtingų modelių.

Tai yra humoristinio pobūdžio tekstas, bet prie jo leksikone nėra pateikiama paaiškinimų dėl žanro ar stiliaus. Šią informaciją galima rasti atliekant paiešką mokomajame tekстыne.

Leksikone nepažymėta kai kurių vartosenos ypatybių, susijusių su kalbos atmainomis ar pragmatiniais dalykais⁴⁸. Pavyzdžiui, žodžio *nepergyventi* reikšmė „nesijaudinti“ nevertotina bendrinėje kalboje, o dalelytė *tipo* būdinga slengui, tačiau tai nėra specialiai pažymėta. Nors antraštyne tokių žodžių reta, tačiau jie gali dažniau pasitaikyti pavyzdžiuose: tarkim, vieno iš homonimų *pašokti* pavyzdžiuose yra laisvesnio, šnekamojo stiliaus raiškos, pvz., *baliavoti* aprašomojo žodžio *pašokti* pavyzdžiuose (*Susirenkam tai pas vieną, tai pas kitą, tai pabaliavoji, tai pašoki.*), o slengo žodis *žiauriai* – prieveiksmio *daug* pavyzdžiuose (*Taip, normaliomis aplinkybėmis, kai nereikia žiauriai daug mokytis, kasdien po valandą kankinuosi.*) (daugiau pavyzdžių paminėta Kovalevskaitė et al. 2022).

Mokomuosiuose žodynuose svarbus pavyzdžių atrankos kriterijus yra kalbos mokėjimo lygis, tačiau, kaip jau minėta, automatinio tekstų lygio nustatymo tikslumas nėra didelis, taigi ir leksikone pateikiami pavyzdžiai nebuvo klasifikuojami pagal lygį. Vis dėlto visi pavyzdžiai (išskyrus kai kuriuos retesnius frazeologizmus iliustruojančius pavyzdžius iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno*) yra atrinkti iš mokomojo tekstyno, o jame sukaupti mokiniams tinkami ir aktualūs tekstai, vadinasi, naudojant tokį specialųjį tekstyną pavyzdžių atrankai beveik nereikėjo papildomo darbo, kuris reikalingas tada, kai kalbos mokymui skirti pavyzdžiai atrenkami iš didelės apimties bendrojo tekstyno.

2.3.2. APIE LEKSIKONO PAIEŠKĄ TRUMPAI

1. Leksikone (<https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/leksikonas/>) sukaupti duomenys randami pasirinkus **Antraštyno vienetų paiešką**.

2. Pasirinkus **Antraštyno vienetų paiešką** galima ieškoti žodžio arba ieškoti pagal žodžio dalį. Leksikone galima rasti ir žodžių (pvz., *sveikata*, *nesveikas*), ir pastoviųjų žodžių junginių (pvz., *valgyk j sveikatą*).

⁴⁸ Lingvistai informaciją apie pragmatines ypatybes žymėjo leksikono duomenų bazėje, tačiau vartotojams šie duomenys kol kas nepateikiami.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[Antraštinio vienėtų paieška](#)
[Kolokatų paieška](#)
[Apie leksikoną](#)
[Apie paiešką](#)
[Antraštynas](#)

Paieško

- sveikas_1
- sveikata
- nesveikas
- nesveikai
- valgyk į sveikatą

3. Prie kai kurių žodžių gali būti prirašyti skaičiai (pvz., SVEIKAS_1 ir sveikas_2). Taip leksikone žymimi homonimai – vienodos formos, bet skirtingos reikšmės žodžiai. Homonimai pateikiami atskirais įrašais.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[Antraštinio vienėtų paieška](#)
[Kolokatų paieška](#)
[Apie leksikoną](#)
[Apie paiešką](#)
[Antraštynas](#)

sveikas kaip ridikas
sveikas sugrįžęs interjection
SVEIKAS_1 adjective (149)
sveikas_2 interjection (210)
SVEIKATA noun_sg (223)

Prie žodžių nurodoma kalbos dalis, šalia skliaustuose žymimas dažnumas – kiek kartų šis žodis pavartotas mokomajame tekстыne. Prie pastoviųjų žodžių junginių dažnumas nenurodomas (žr. *sveikas kaip ridikas*, *sveikas sugrįžęs*).

4. Dalis žodžių yra užrašyti didžiosiomis raidėmis, pavyzdžiui, SVEIKATA, SVEIKAS_1. Tokie žodžiai yra dažni mokomajame tekстыne (buvo pavartoti 100 ir daugiau kartų), jiems parengtas **ilgasis aprašas**, t. y. aprašas su **vartosenos modeliais**. **Vartosenos modeliais parodomos reikšmės**. Paspaudus ant SVEIKAS_1 ir pasirinkus kortelę **Reikšmės**, matyti, kad šio būdvardžio skiriama viena reikšmė, kuri realizuojama trimis modeliais (1.1 modelis, 1.2 modelis, 1.3 modelis). Kol modelis neišskleistas, prie jo matyti po vieną pavyzdį. Paspaudus pliuso ženklą, galima peržiūrėti modelį ir rasti daugiau pavyzdžių.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštinio vienetų paieška

Kolokataų paieška

Apie leksikoną

Apie paiešką

Antraštynas

ą č é ė į š ū ų ž

sveikas_1

Ieškoti

SVEIKAS_1 adjective (149)

Reikšmės

Kaitybinės formos

Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

Vėliau įvairiose knygose perskaitytą teoriją apie sveiką gyvenimą ėmiau taikyti gyvenime – tai pagerino jo kokybę.

1.2 modelis:

Nesu skaitęs ar matęs, kad visiškai sveikas žmogus išsikraustytų iš proto būdamas toks jaunas, tačiau smegenys atrodytų visiškai sveikos.

1.3 modelis:

Kaip matai esu sveikas ir gyvas.

5. Išskleidus konkretų modelį, pateikiama trijų spalvų lentelė, kurioje atskiri stulpeliai žymi gramatinį, semantinį ir leksinį lygmenį. Modelis skaitomas iš viršaus į apačią: pirmas stulpelis yra gramatinis lygmuo (žymimas mėlyna spalva), antrasis stulpelis – semantinis lygmuo (rausva spalva), trečiasis stulpelis – leksinis lygmuo (violetinė spalva). Aprašomasis žodis modelyje žymimas didžiosiomis raidėmis.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

[SVEIKAS] [Mod]

SVEIKAS	AtrA	SVEIKAS
Mod	abstraktas	gyvensena, protas, gyvenimo būdas
	asmuo	žmogus

- Vėliau įvairiose knygose perskaitytą teoriją apie sveiką gyvenimą ėmiau taikyti gyvenime – tai pagerino jo kokybę.
- Amžius neturi didelės įtakos - vertinu žmogų pagal jo norus ir sveiką protą.
- Buvo padaryta išvada, kad nėra jokio pagrindo sveikiems žmonėms rekomenduoti mažinti druskos vartojimą.
- Vertinu ištikimybę, dorą ir sveiką gyvenimo būdą.
- „Birutės viloje“ kvėpuokite mineralinio vandens prisotintu oru ir paragaukite sveikos vaistažolių arbatos.

1.2 modelis:

Nesu skaitęs ar matęs, kad visiškai sveikas žmogus išsikraustytų iš proto būdamas toks jaunas, tačiau smegenys atrodytų visiškai sveikos.

Pavyzdžiui, būdvardžio SVEIKAS_1 1.1 modelyje gramatiniame lygmenyje užfiksuota, kad *sveikas* vartojamas kaip derinamasis pažyminyš žodžių junginiuose su modifikatoriumi (Mod), kuris dažnai reiškia abstraktą arba asmenį (semantinis lygmuo), o dažniausiai parenkami abstraktų grupės žodžiai yra *sveika + gyvensena*, *sveikas + protas*, *sveikas + gyvenimo būdas* (jie nurodyti leksiniame modelio lygmenyje). Visi šie modelyje užfiksuoti vartosenos požymiai atsispindi pavyzdžiuose, todėl pavyzdžių skaičius priklauso nuo modelio sandaros ir dažnumo.

6. Mažosiomis raidėmis leksikono antraštyne žymimi žodžiai ir žodžių junginiai, kurie mokomajame tekстыne pavartoti rečiau nei 100 kartų, pvz., *sveikti* ir *sveikas sugrįžęs*. Jiems parengti **trumpieji aprašai**, kuriuose pateikiami tik pavyzdžiai, susieti su konkrečiomis reikšmėmis.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokatų paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą č é ė į š ū ū ž

sveikti Ieškoti

sveikti verb (10)

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

☰ pavyzdys: ↓

- Jonas pamažu ėmė sveikti.
- Sveik greičiau.
- Gerk vaistus ir sveik!

Dariniai: [pasveikti](#)
Pamatinis žodis: [sveikas](#)

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokatų paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą č é ė į š ū ū ž

sveikas sugrįžęs Ieškoti

sveikas sugrįžęs interjection

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

☰ pavyzdys: ↓

- Sveikas sugrįžęs.
- Sveiki sugrįžę!
- Sveika sugrįžusi namo.

7. **Ilgajame apraše** pateiktus modelius (su pavyzdžiais), **trumpajame apraše** pateiktus pavyzdžius galima parsisiųsti kaip *Word* dokumentą (žr. paryškintą paveikslėlį).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokaty paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą č é ė į š ū ū ž

sveikti **ieškoti**

sveikti verb (10)

Reikšmės **Kaitybinės formos** Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

☐ pavyzdys:

- Jonas pamažu ėmė sveikti.
- Sveik greičiau.
- Gerokai vaistus ir sveik!

Dariniai: [pasveikti](#)
Pamatinis žodis: [sveikas](#)

8. **Antraštyno vienetų paieškoje** kortelėje **Kaitybinės formos** nurodyta, kokiomis formomis aprašomas žodis pavartotas mokomajame tekстыne; kaitybinės formos sukirčiuotos, skliaustuose nurodytas kiekvienos formos dažnumas ir morfologinės pažymos (jos paašikintos **morfologinių pažymų lentelėje**).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

sveikinti verb (67)

Reikšmės **Kaitybinės formos** Fonetinė informacija

sveikinu/svėikinu **VERB.FIN.PRS.1.SG.IND (41)**

sveikiname/svėikiname VERB.FIN.PRS.1.PL.IND (8)

sveikina/svėikina VERB.FIN.PRS.3.IND (6)

sveikinam/svėikiname VERB.FIN.PRS.1.PL.IND (4)

sveikino/svėikino VERB.FIN.PST.DFN.3.IND (2)

sveikinti/svėikinti VERB.INF (1)

sveikindami/svėikindami VERB.~PSD.PL.M (1)

sveikinant/svėikinant VERB.~PAD.PRS (1)

sveikintinos/svėikintinos VERB.PTCP.PL.F.~NEC.NOM (1)

sveikinantis/svėikinantis VERB.PTCP.PRS.SG.M.~ACT.NOM (1)

sveikinami/svėikinami VERB.PTCP.PRS.PL.M.PASS.NOM (1)

9. **Antraštyno vienetų paieškos** kortelėje **Fonetinė informacija** pateikiama sukirčiuota antraštinė žodžio ar pastoviojo žodžių junginio forma, laužtiniuose skliaustuose – transkripcija, po jos – garso įrašas (spausiti trikampio paveikslėlį).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokataų paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą č é ė į š ū y ž

sveikinti leškoti

sveikinti verb (67)

Reikšmės Kaitybinės formos **Fonetinė informacija**

svėikinti [ˈsʲvʲɛːɪkʲɪnʲtʲɪ] ▶

2.3.3. APIE LEKSIKONO PAIEŠKĄ PLAČIAU

VARTOSENOS MODELIAI IR REIKŠMĖS

✓ Vartosenos modeliai yra susieti su konkrečiomis aprašomojo žodžio reikšmėmis (**Antraštyno vienetų paieškoje** kortelė **Reikšmės**). Pasirinkus konkretų modelį, matyti trijų spalvų lentelė, kurioje atskiri stulpeliai žymi gramatinį, semantinį ir leksinį lygmenį. Modelis skaitomas iš viršaus į apačią: pirmas lygmuo yra gramatinis (žymimas mėlyna spalva), antrasis lygmuo – semantinis (rausva spalva), trečiasis lygmuo – leksinis (violetinė spalva).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

3 REIKŠMĖ

3.1 modelis: ↓

[Sub] [BĖGTI_prs] [Adv]

Sub	abstraktas	laikas
BĖGTI_prs	Pred	BĖGTI_prs
Adv	būdas	greitai

- Kaip greitai bėga laikas!
- Kodėl senstant atrodo, kad laikas bėga greičiau?

Dariniai: [prabėgti](#)

Pavyzdyje matyti veiksmažodžio *bėgti* 3-iosios reikšmės 3.1 modelis, kurio gramatiniame lygmenyje užfiksuota, kad kartu su *bėgti*, kuris reiškiamas esamojo laiko forma (žymima BĖGTI_prs), čia vartojamas subjektas (žymi veikėją) ir būdo aplinkybė (žymima Adv). Semantiniame ir leksiniame lygmenyje prie to, ką sužinome apie gramatines ypatybes, dar galime pridėti, kad veikėjas šiame modelyje yra abstraktas – *laikas*, o būdo aplinkybė reiškiamą prievaismiu *greitai*. Taip išryškėja, kuo 3-ioji *bėgti* reikšmė skiriasi nuo 1-osios (čia subjektas – asmuo arba gyvūnas) ir 2-osios (čia subjektas – skystis, pvz., *vanduo*, *kraujas*). Skiriasi ir aplinkybių reikšmės.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

O arklys bėgo laukais tolyn.

1.2 modelis:

Bėgu į kiemą! Labai mėgstu žaisti futbolą!

1.3 modelis:

Per girią ėjo du draugai, ir juos užpuolė lokys. Vienas šoko bėgti, įlipo į medį ir pasislėpė, o kitas liko ant kelio.

Dariniai: *pabėgti, išbėgti, nubėgti, atbėgti, pribėgti, užbėgti, įsibėgti, prabėgti, apibėgti, bėgioti, bėgiai, bėgimas, bėginėti*

2 REIKŠMĖ

2.1 modelis:

Tualete bėga vanduo.

2.2 modelis:

Pakėliau galvą ir pažvelgiau į jį. - Tau bėga kraujas! - susirūpino jis. - Menkniekis. Viskas gerai, - atsakiau.

3 REIKŠMĖ

3.1 modelis:

Kaip greitai bėga laikas!

Dariniai: *prabėgti*

✓ Kartais reikšmių skirtumai atsispindi jau gramatiniame modelių lygmenyje, tačiau dažniausiai – semantiniame ir leksiniame. Reikšmės skiriasi pagal dažnumą, vienoms žodžio reikšmėms būdinga įvairesnė raiška (vadinasi, daugiau modelių), kitos gali būti realizuojamos tik vienu modeliu: pvz., veiksmažodžio *bėgti* išskirtos 3 reikšmės: prie 1-osios reikšmės nurodyti trys vartosenos modeliai, prie 2-osios – du vartosenos modeliai, prie 3-iosios – tik vienas.

✓ Gramatiniame lygmenyje pateikiamos **sintaksinės funkcijos** (pvz., subjektas, objektas ir kt.) ir tas funkcijas perteikiančių kalbos dalių **gramatinės ypatybės** (pvz., linksnis, laikas ir kt.) žymimos sutrumpinimais, jie pateikti morfologinių pažymų ir sintaksinį funkcijų pažymų aiškinimo lentelėse.

✓ Semantiniame lygmenyje nurodytos **leksinės semantinės grupės**. Būdvardžiai skirstyti į tris grupes: fizinius (pvz.: *aukštas, mažas, stiprus*), vertinamuosius (pvz.: *geras, gražus, malonus*) ir rūšinius (pvz.: *medinis, fizinis*). Veiksmažodžiai klasifikuoti į žyminčius aktyvų veiksmą (pvz.: *bėgti, skaityti, daryti*), savaiminį procesą (pvz.: *lyti, snigti, temti*) arba

būseną (pvz.: *mylėti, gulėti, tikėtis*). Daiktavardžiai semantiškai klasifikuoti smulkiau, išskirtos tokios grupės kaip asmuo, kūno dalis, tapatybė, vardas, profesija, rūšis, kolektyvas, šalis, augalas, daiktas, vieta, matmuo, veiksmas ir kt.

✓ Leksiniame lygmenyje nurodomi **kolokatai** – žodžiai, su kuriais įprastai vartojamas aprašomas žodis (pvz., veiksmažodžio *bėgti* kolokatai yra *laikas* ir *greitai*). Kolokatu laikytas 3 arba daugiau kartų *Mokomajame tekstyne* kartu su aprašomu žodžiu pavartotas žodis.

✓ Atitinkamo žodžio (junginio) **reikšmės** leksikone išdėstomos nebūtinai nuo pirminės (seniausios) iki naujausios. Dažniausias reikšmės rodo didelis modelių skaičius arba didelis modelio produktyvumas (jis matyti iš pavyzdžių skaičiaus).

✓ Visuose vartosenos modelių lygmenyse statmenu brūkšniu žymimas **variantiškumas**. Pavyzdžiui, veiksmažodžio *bėgti* 1-osios reikšmės 1.2 modelyje variantiškumas pažymėtas gramatiniame lygmenyje: užrašyta, kad aplinkybė gali būti reiškiamą trimis prielinksninėmis konstrukcijomis:

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.2 modelis: ↓

[Sub] [BĖGTI] [Adv_acc] [per Adv_acc] [prie Adv_gen]

Sub	asmuo
BĖGTI	Pred
Adv_acc per Adv_acc prie Adv_gen	vieta

- Bėgu į kiemą! Labai mėgstu žaisti futbolą!
- Prieš išeidamas patikrinu, ar visur išjungta elektra. Užrakinęs duris bėgu į stotelę.
- Bėkit per aikštę!
- Bėkime prie upės!
- Bėk prie ugnies pasišildyti.

INFORMACIJA APIE TARTĮ IR KIRČIAVIMĄ

✓ Beveik visa fonetinė ir tarties informacija yra pateikta **Antraštyno vienetų paieškos** kortelėje **Fonetinė informacija**: sukirčiuota antraštinė žodžio forma, transkripcija, garso įrašas. Transkribuota tarptautinės fonetinės abėcėlės (TFA) rašmenimis, transkripcijos žymėjimai paaiškinti čia: <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/tartis/transkripcija/>.

✓ Prie daiktavardžių ir būdvardžių nurodyta kirčiuotė. Jeigu žodis turi du kirčiavimo variantus, pateikiama informacija apie abu variantus (pvz., būdvardis *asmeninis* gali būti kirčiuojamas pagal pirmąją arba pagal antrąją kirčiuotę):

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokatų paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą č é ė į š ū ū ž

asmeninis **ieškoti**

ASMENINIS adjective (134)

Reikšmės **Kaitybinės formos** Fonetinė informacija

asmeninis | asmėninis [es¹m¹ɛ'n¹m¹s | ɛ²s¹m¹æ:n¹m¹s] (kirčiuotė: 2 | 1) ▶

✓ **Antraštyno vienetų paieškos** kortelėje **Kaitybinės formos** pateiktos sukirčiuotos visos žodžio formos, kuriomis jis pavartotas tekstyne. Jeigu žodis turi du kirčiavimo variantus, kaitybinės formos sukirčiuotos pagal abu variantus.

GRAMATIKA

✓ Prie antraštinių žodžių yra pateikiama kalbos dalis. Kalbos dalis taip pat nurodoma prie frazeologizmų (pvz., *akis paganyti* – verb) ir frazių, atliekančių jaustuko funkciją (pvz., *labai malonu* – interjection). Sudėtiniuose pavadinimuose morfologinė informacija pateikiama kiekvienam žodžių junginio žodžiui (pvz., *oro uostas* – noun_sg.gen noun).

✓ Prie antraštinių žodžių kalbos dalies pažymos pateikta papildomų pažymų, jeigu 1) daiktavardis vartojamas tik vienaskaita arba tik daugiskaita, pvz.: *dėmesys* **noun_sg**; *akiniai* **noun_pl**; 2) daiktavardis ar veiksmažodis yra sangražinis, pvz.: *apsilankymas* **noun_refl**; *klausytis* **verb_refl**.

✓ **Antraštyno vienetų paieškos** kortelėje **Kaitybinės formos** nurodyta, kokiomis formomis aprašomas žodis yra pavartotas mokomojo tekstinio rašytinėje dalyje, nurodytos morfologinės pažymos pagal Leipcigo formatą (žr. morfologinių pažymų aiškinimo lentelę).

✓ Informacija apie žodžių **gramatinį junglumą** pateikiama **vartosenos modeliuose**, pirmajame – gramatiniame – lygmenyje. Čia fiksuojama informacija apie **sintaksines ypatybes**, kurios parodomos **sintaksinėmis funkcijomis**, pvz., Sub – subjektas, Obj – objektas, Pred – vientisinis predikatas, Adv – aplinkybės ir kt. (žr. sintaksinių funkcijų pažymų aiškinimo lentelę).

Gramatiniame vartosenos modelio lygmenyje yra fiksuojamos ir aktualios **morfologinės ypatybės**, pvz.: Obj_acc – objektas, reiškiamas galininko linksniu, kurį nurodo santrumpa *acc*, pridėta prie sintaksinės funkcijos *objektas*. Iš **morfologinių kategorijų** modeliuose dažnai nurodoma: linksnis, skaičius, tam tikra veiksmažodžio forma, pvz.,

liepiamoji nuosaka, trečiasis asmuo, dalyvio forma (žr. morfologinių pažymų aiškinimo lentelę).

Vartosenos modelio gramatiniame lygmenyje parodytas gramatinis junglumas: pvz., daiktavardžio *sveikata* 1.5 modelyje matyti, kad vartojamas kartu su veiksmažodžiu šis žodis atlieka objekto funkciją ir, priklausomai nuo veiksmažodžio, reikia parinkti arba žodžio *sveikata* galininką (žymima SVEIKATA_acc), pvz., *saugoti sveikatą*, arba įnagininką (SVEIKATA_ins), pvz., *rūpintis sveikata*, arba vartoti su prielinksniu, pvz.: *pasiteirauti apie sveikatą*.

✓ **Pagalbiniai ir pusiau pagalbiniai veiksmažodžiai** (pvz., *būti, galėti, turėti*) yra dažnai vartojami mokomajame tekстыne, tačiau leksikone atskirais įrašais neaprašomi, nes jų vartosenos ypatybės aiškiai matyti savarankiškų žodžių vartosenos modeliuose. Kai kurie veiksmažodžiai (*imti, laikyti*) gali būti vartojami ir kaip savarankiški, ir kaip nesavarankiški, tokie veiksmažodžiai įtraukti į antraštiną ir jiems yra parengti aprašai.

✓ **Nekaitomųjų kalbos dalių** – dalelių, jungtukų ir prielinksnių (pvz., *tik, dar, turbūt, beje, aplink*) leksikono antraštyne yra labai mažai, šios kalbos dalys aprašomos, jeigu tam tikras žodis savo forma gali būti ir kaitoma, ir nekaitoma kalbos dalis, pvz., kadangi viena iš veiksmažodžio *vadintis* formų *vdinasi* vartojama ir dalelytės funkcija, leksikone parengti du įrašai – veiksmažodžio *vadintis* ir dalelytės *vdinasi*.

2.2 lentelė. Leksikone naudotos morfologinės pažymos (morfologinės pažymos pagal Leipcigo formatą)

Nr.	Požymių grupės pavadinimas	Požymis	Pažymos
1	Kalbos dalis	daiktavardis	NOUN
		būdvardis	ADJ
		skaitvardis	NUM
		įvardis	PRON
		veiksmažodis	VERB
		prieveiksmis	ADV
		jaustukas	INTJ
		ištiktukas	INTJ.~0 ⁴⁹
		dalelytė	PART
		prielinksnis	ADP
		jungtukas	CONJ
		akronimas	~AKRO
		sutrumpinimas	~SANTR
		kita (užsienio kalbos žodis, nebaigtas žodis ir pan.)	X
2	Daiktavardžių rūšys	tikrinis	NOUN.~PROP
		bendrinis	NOUN

⁴⁹ Pažymos, kuriose yra ženklas „~“, yra papildomai pridėtos lietuvių kalbai būdingoms kategorijoms žymėti.

Nr.	Požymių grupės pavadinimas	Požymis	Pažymos
3	Skaitvardžių rūšys	kiekinis pagrindinis	~CARD
		kelintinis	~ORD
		kiekinis dauginis	~MULT
		kiekinis kuopinis	~COLL
4	Veiksmažodžių formos	bendratis	INF
		dalyvis	PTCP
		padalyvis	~PAD
		pusdalyvis	~PSD
		būdinys	~BDN
5	Poliariškumas (tik veiksmažodžiams)	asmenuojama forma	FIN
		neigiamas	NEG
6	Sangražiškumas	teigiamas	NNEG
		sangražinis	REFL
7	Nuosaka	nesangražinis	(niekaip nežymima)
		tiesioginė nuosaka	IND
		liepiamoji nuosaka	IMP
8	Rūšis	tariamoji nuosaka	COND
		veikiamoji rūšis	~ACT
		neveikiamoji rūšis	PASS
9	Laikas	reikiamybės	~NEC
		esamasis laikas	PRS
		būtasis kartinis laikas	PST.DFN
		būtasis dažninis laikas	PST.ITER
10	Laipsnis	būsimasis laikas	FUT
		būtasis laikas	PST
		nelyginamasis laipsnis	~POS
		aukštesnysis laipsnis	~COMP
11	Apibrėžtumas	aukščiausiasis laipsnis	~SUP
		aukštėlesnysis laipsnis	~DEM
		jvardžiutinis	~DEF
		nejvardžiutinis	NDEF
12	Giminė	moteriškoji giminė	F
		vyriškoji giminė	M
		bevardė giminė	N
		bendroji giminė	~CMN
13	Skaičius	vienaskaita	SP
		daugiskaita	PL
		dviskaita	DU

Nr.	Požymių grupės pavadinimas	Požymis	Pažymos
14	Linksnis	vardininkas	NOM
		kilmininkas	GEN
		naudininkas	DAT
		galininkas	ACC
		įnagininkas	INS
		vietininkas	LOC
		šauksmininkas	VOC
		iliatyvas	~ILL
15	Asmuo	pirmasis asmuo	1
		antrasis asmuo	2
		trečiasis asmuo	3
16	Kita	skyrybos ženklas	PUNCT

Pastaba. Mokomojo tekstyno **išplėstinėje paieškoje** <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/> galima matyti, kokios kategorijos būdingos kuriai kalbos daliai. Pavyzdžiui, jei atliktumėte paiešką pagal gramatines pažymas (arba pagal konkretų žodį / jo lemą ir gramatines pažymas) ir ieškotumėte daiktavardžio, aktu- alios (t. y. baltos) būtų šios gramatinės kategorijos: giminė, skaičius, linksnis ir sangraži- kumas, o kitų kategorijų, kurios daiktavardžiams neaktualios (jos yra pilkos), pvz., veiks- mažodžių formos, skaitvardžio tipo, nuosakos, laiko ir kt., negalėtumėte pasirinkti.

2.3 lentelė. Leksikone naudotos sintaksinių funkcijų pažymos

Pažyma	Paaiškinimai	Pavyzdžiai
		<i>Pastaba: čia pateikiami vartosenos modeliai gali būti supa- prastinti, be to, pateikiamas tik gramatinis vartosenos modelio lygmuo. Didžiosiomis raidėmis žymimas aprašomas žodis.</i>
Sub	Subjektas yra reiškiamas daiktavardžio arba įvardžio vardininku, tačiau gali būti reiškiamas ir kilmininku ar naudininku, tada vartosenos modelyje ši informacija nurodyta pridėjus atitinkamo linksnio pažymą, pvz., [Sub_gen], [Sub_dat].	[Sub] [DIRBTI] [Adv] <i>Gydytojas dirbs rytoj.</i> [Sub_dat] [Adv] [PATIKTI] [Obj_nom] <i>Jai labai patinka muzika.</i>
Pred	Predikatas yra reiškiamas veiksmažo- džiu. Predikatų yra kelios rūšys. Pažyma [Pred] nurodo vientisinį predikatą.	[LAIKAS] [Pred] <i>Laikas bėga.</i>
Pred+V	Taip žymimas sudėtinis veiksmažodinis predikatas, kurį sudaro nesavarankiškas veiksmažodis (pagalbinis, modalinis) ir savarankiškas veiksmažodis. Šios rūšies predikatas kaip variantas gali būti nurodomas viename modelyje su vientisiniu.	[ŽMOGUS] [Pred][Pred+V] <i>Žmogus gali pasikeisti.</i> [Sub] [Pred+STUDIJUOTI] [Obj_acc] <i>Aš norėjau studijuoti skandinavistiką.</i>

Pažyma	Paaiškinimai	Pavyzdžiai Pastaba: čia pateikiami vartosenos modeliai gali būti supaprastinti, be to, pateikiamas tik gramatinis vartosenos modelio lygmuo. Didžiosiomis raidėmis žymimas aprašomas žodis.
Pred+N	<p>Taip žymimas sudėtinis vardažodinis predikatas, kurio pirmoje pozicijoje yra pagalbinis veiksmažodis <i>būti</i>, o antroje pozicijoje gali būti daiktavardis, būdvardis, dalyvis, kelintinis skaitvardis.</p> <p>Šios rūšies predikatas visada nurodomas atskiru modeliu.</p>	<p>[Sub] [būti+SPRENDIMAS] <i>Nuosavų namų pirkimas yra labai svarbus sprendimas.</i></p> <p>[KELIONĖ] [Pred+N] <i>Kelionės buvo varginančios.</i></p> <p>[Adv] [Pred+MALONUS_n] <i>Pas jus visada būna malonu.</i></p> <p>[Sub] [Pred+KILTI_ptcp.act] [iš Adv_gen] <i>Jis yra kilęs iš Kolumbijos.</i> <i>Europoje populiariausia pavardė (yra) kilusi iš kalvio amato pavadinimo.</i></p>
Pred+N+V arba Pred+V+N arba Pred+V+V	<p>Taip žymimas mišrusis predikatas, kuris turi ir sudėtinio veiksmožodinio, ir sudėtinio daiktavardinio tarinio ypatybių.</p>	<p>[Pred+N+V] [KLAUSIMAS_pl.acc] <i>Dabar nėra palanku spręsti svarbius darbo klausimus.</i></p> <p>[Pred+SVARBUS_n+V] [Obj_gen][Obj_acc] <i>Taip pat (yra) svarbu nepamiršti saugumo taisyklių.</i></p> <p>[Sub] [Pred+V+TRUMPAS] <i>Motyvacinis laiškas turi būti trumpas, konkretus.</i></p> <p>[Pred+NEPAMIRŠTI+V] [Obj_ins] <i>Gavus puokštę gėlių reikia nepamiršti jomis pasidžiaugti.</i></p>
Obj	<p>Taip žymimas objektas, kuris dažniausiai reiškiamas tam tikru daiktavardžio linksniu.</p> <p>Objekto funkciją gali atlikti vienas žodis arba prielinksninė konstrukcija.</p> <p>Prie [Obj] pažymos visada nurodoma ir linksnio pažyma.</p>	<p>[Pred][ALKOHOLIS_gen][ALKOHOLIS_acc][ALKOHOLIS_ins][nuo ALKOHOLIS_gen] <i>Vartodami alkoholį rizikuojate savo ir savo šeimos gerove. Nepiktinaudžiaukite alkoholiu. Ministerija parengė pataisas, kurios padidintų baudas už maudynes apsvaigus nuo alkoholio.</i></p> <p>[Sub] [RAŠYTI] [Obj_acc][apie Obj_acc] [Obj_dat] <i>Ir ką jis tau rašo?</i> <i>Labai mėgstu naršyti internete ir rašyti komentarus. Laikraščiai rašo apie vieną amerikietę, kuri vestuves šventė net 22 kartus.</i></p>
AtrA	<p>Taip žymimi derinamieji pažyminiai, kuriais paprastai eina būdvardžiai, dalyviai, įvardžiai. Tokie pažyminiai yra derinamieji, nes turi būti suderinti su pažymimaisiais žodžiais gimine, skaičiumi ir linksniu. Todėl prie pažymos [AtrA] linksnis nenurodomas.</p>	<p>[AtrA] [BILIETAS] <i>Vienkartinio bilieto kaina 1 EUR. Galiuja tik pažymėtas bilietas. Net neįsivaizduoji, kokie čia pigūs bilietai į pasaulinio garso atlikėjų koncertus.</i></p> <p>[NAUJAS] [Mod] <i>Jis mėgsta bendrauti su naujais žmonėmis.</i></p>

Pažyma	Paaiškinimai	Pavyzdžiai Pastaba: čia pateikiami vartosenos modeliai gali būti supaprastinti, be to, pateikiamas tik gramatinis vartosenos modelio lygmuo. Didžiosiomis raidėmis žymimas aprašomas žodis.
AtrN	<p>Taip žymimi nederinamieji pažyminiai, kurių forma dažniausia yra daiktavardžio kilmininkas, tačiau gali būti ir kiti linksniai, veiksmažodžio bendratis arba kelių žodžių konstrukcija.</p> <p>Jeigu nederinamasis pažyminys reiškiamas kitu linksniumi nei kilmininkas, prielinksnine konstrukcija arba kelių žodžių konstrukcija, prie pažymos [AtrN] nurodomas linksnis. Nederinamąjį pažyminį gali žymėti ir tam tikri daiktavardžiai (pvz., <i>būdas, spalva, amžius</i>) su būdvardžiais.</p>	<p>[AtrN] [BILIETAS] <i>Objektų lankymo tvarka, skaičius ir įėjimo bilietų kaina gali kisti. Nupirkau lėktuvo bilietus.</i></p> <p>[VYKIS] [AtrN_loc] <i>Lietuvoje įvykių keliuose statistika išlieka baisi.</i></p> <p>[VIETA] [AtrN_inf] <i>Gera vieta pavalgyti!</i></p> <p>[KAVA] [su AtrN_ins][be AtrN_gen] <i>Aš mėgstu kavą su sojų pienu...</i> <i>Visada geriu kavą be cukraus.</i></p> <p>[Mod] [nuo x iki x ŽMOGUS_pl.gen] <i>Priimamos grupės nuo 10 iki 35 žmonių.</i></p> <p>[AtrA SPALVA_sg.gen] [Mod] <i>Prie kostiumo tinka tik neutralios spalvos kojinės (čia būdvardis ir daiktavardis yra kilmininko linksnio, kartu atlieka nederinamojo pažyminio funkciją).</i></p>
Mod	<p>Taip nurodomas pažymimasis žodis (paprastai daiktavardis), vadinamasis modifikatorius.</p>	<p>[JUODAS] [Mod] <i>Visada aviu tik juodais batais.</i></p> <p>[JUODAS_def] [Mod] <i>Juodųjų serbentų uogas galima užšaldyti ir laikyti šaldiklyje.</i></p>
Adv	<p>Taip nurodomos vietos, laiko, būdo, priežasties, tikslo, sąlygos, nuolaidos aplinkybės. Aplinkybių reikšmė nurodoma vartosenos modelio semantiniame lygmenyje.</p> <p>Aplinkybių funkciją gali atlikti vienas žodis arba prielinksninė konstrukcija. Prie [Adv] pažymos dažnai nurodoma ir linksnio ar veiksmažodžio formos pažyma.</p>	<p>[Pred] [CENTRAS_loc] <i>Aš esu miesto centre.</i></p> <p>[Pred] [i CENTRAS_acc] <i>Aš po pietų planavau j centrą.</i></p> <p>[Sub] [GYVENTI] [Adv_loc] [Adv] <i>Dabar gyvenu Lenkijoje (laiko ir vietos aplinkybė). <i>Du sūnūs vedę ir gyvena atskirai (būdo aplinkybė).</i></i></p> <p>[Sub] [Pred+SKIRTI_ptcp.pass] [Adv_inf] <i>Šis maršrutas (yra) skirtas susipažinti su viduramžių Kaunu (veiksmažodžio bendratimi reiškiamas tikslo aplinkybė).</i></p> <p>[Adv] [Pred+AIŠKUS_n] <i>Apie švarą ir tvarką nė nekalbame, tai savaime aišku.</i> <i>Viskas labai aišku.</i></p> <p>[Adv] [NAUJAS] <i>Tai jau bus visiškai naujas produktas!</i></p>

Pažyma	Paaiškinimai	Pavyzdžiai Pastaba: čia pateikiami vartosenos modeliai gali būti supaprastinti, be to, pateikiamas tik gramatinis vartosenos modelio lygmuo. Didžiosiomis raidėmis žymimas aprašomas žodis.
AtrQ	<p>Šia pažyma nurodomas kiekybės turinio kilmininkas. Vartosenos modeliai su šia pažyma būdingi tik tam tikrų reikšmių daiktavardžiams, paprastai tokiems, kuriais įvardijami matuojami produktai arba matuojamas daiktų kiekis.</p> <p>Daiktavardžio kilmininkas eina po kiekį reiškiančio daiktavardžio, pvz.: <i>daugelis dalyku, šaukštas medaus, puodelis kavos.</i></p>	<p>[Adv] [ŽMOGUS_pl.gen] <i>Daugelis žmonių gyvena skurdžiai be švaraus vandens, elektros, namų tualetų.</i> <i>Daugybė žmonių taip elgiasi.</i> (čia kiekybės turinio kilmininkas AtrQ yra daiktavardžio ŽMOGUS kilmininkas, daiktavardžiai <i>daugelis, daugybė</i> junginiuose <i>daugelis žmonių, daugybė žmonių</i> yra kiekybės aplinkybė).</p> <p>[DAUGELIS] [AtrQ] <i>Po daugelio išsiskyrimo metu jie vėl susitiko.</i> <i>Į Klaipėdą atplaukia laivai iš daugelio šalių.</i> (čia aprašomasis daiktavardis <i>daugelis</i> eina kaip kiekybės aplinkybė, kiekybės turinio kilmininko [AtrQ] funkciją atlieka daiktavardžiai <i>metai, šalys</i>).</p>
Par	<p>Taip žymimas įterpinys ir kreipinys. Siekiant parodyti, kad įterpinys susijęs su sakiniu, šalia paprastai pridodama pažyma [Pred], kuri šioje situacijoje žymi ne vientisinį predikatą, o sakinį.</p>	<p>AIŠKUS_n, Pred <i>Aišku, tu juokauji.</i> <i>Aišku, tai ne mano reikalas.</i> (kadangi įterpinio funkciją čia atlieka aprašomasis žodis, tai įterpinio pažyma [Par] nurodoma semantiniame lygmenyje)</p> <p>[noun_voc] [SUSIPAŽINTI_imp.2], [čia] [Pred+N_nom] <i>Sofija, susipažink – čia Ida!</i> (kadangi kreipinio funkciją čia atlieka aprašomasis žodis, tai kreipinio pažyma [Par] nurodoma semantiniame lygmenyje)</p>
App	<p>Šia pažyma nurodoma priedėlio funkcija. Kai daiktavardis papildo kitą daiktavardį, jis vadinamas priedėliu. Priedėliai būna suderinti su pažyminuoju žodžiu linksniu, dažniausiai ir gimine, ir skaičiumi.</p>	<p>[PONAS] [Mod] <i>Ponas Grėjus jūsų laukia.</i> <i>Ar galite pakviesti poną Martinaitį?</i> (kadangi priedėlio funkciją čia atlieka aprašomasis žodis, tai priedėlio pažyma [App] nurodoma semantiniame lygmenyje)</p>

LEKŠINIS JUNGLUMAS

✓ Informacija apie žodžių **leksinį junglumą** pateikiama **vartosenos modelių** trečiajame – leksiniame – lygmenyje. Čia nurodomi **kolokatai** – žodžiai, su kuriais įprastai vartojamas aprašomas žodis (pvz., veiksmažodžio *bėgti* kolokatai yra *laikas* ir *greitai*). Kolokatu laikytas tris arba daugiau kartų mokomajame tekстыne kartu su aprašomu žodžiu pavartotas žodis.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

3 REIKŠMĖ

☰ 3.1 modelis: 📄

[Sub] [BĖGTI_prs] [Adv]

Sub	abstraktas	laikas	
BĖGTI_prs	Pred	BĖGTI_prs	
Adv	būdas	greitai	

- Kaip greitai bėga laikas!
- Kodėl senstant atrodo, kad laikas bėga greičiau?

✓ Leksikone veikia **Kolokatų paieška**: čia galima rasti žodžių, kuriems mūsų ieškomas žodis yra dažnas kolokatas. Pavyzdžiui, įvedus veiksmažodį *sveikinti*, bus nurodytas daiktavardis *proga*:

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[Antraštyno vienetų paieška](#)
Kolokatų paieška
[Apie leksikoną](#)
[Apie paiešką](#)
[Antraštynas](#)

ą č é ė i š ū ū ž

sveikinti

Ieškoti

PROGA noun (156)

Daiktavardžio *proga* apraše yra 8 modeliai (žr. **Antraštyno vienetų paiešką**), bet **Kolokatų paieškoje** prie rezultatų bus nurodomas tik tas *proga* modelis, kuriame vartojamas kolokatas *sveikinti*, t. y. tik 1.1 modelis. Išskleidus šį modelį, matyti, kad *proga* kartu su nederinamuoju pažyminiu reiškia priežastį *gimtadienio proga* ir kartu su *sveikinti* sudaro kolokaciją *sveikinti gimtadienio proga*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

sveikinti

PROGA noun (156)

Reikšmės [Kaitybinių formos](#) [Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

[Pred] [AtrN+PROGA_sg.ins]

Pred	aktyvus	sveikinti
AtrN+PROGA_sg.ins	priežastis	gimtadienio+PROGA_sg.ins

- Miela Rasa, Nuoširdžiai sveikinu Tave gimtadienio proga.
- Sveikinu tave gimtadienio proga ir linkiu daug laimės!

✓ **Kolokatų paieškoje** galima susirasti informacijos apie tuos žodžius, kurie neįtraukti į leksikono antraštiną. Pavyzdžiui, žodžio *įspūdis* nėra tarp antraštinių žodžių, vadinas, jo nerasime per **Antraštinio vienetų paiešką**, tačiau jį galime rasti tarp aprašytų antraštinių žodžių kolokatų: pasirinkę **Kolokatų paiešką** ir įvedę *įspūdis*, sužinosime, kad šis žodis sudaro kolokacijas su būdvardžiais – *blogas įspūdis*, *geras įspūdis*, *malonus įspūdis*, su veiksmažodžiais *daryti*, *padaryti įspūdį*, *palikti įspūdį*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[Antraštinio vienetų paieška](#) **Kolokatų paieška** [Apie leksikoną](#) [Apie paiešką](#) [Antraštynas](#)

ą č é ė į š ū ū ž

įspūdis

BLOGAS adjective (154)
DARYTI verb (523)
GERAS adjective (1110)
MALONUS adjective (312)
NAUJAS adjective (842)
PADARYTI verb (411)
PALIKTI verb (270)
SUDARYTI_2 verb (114)

ŽODŽIŲ DARYBA

✓ **Antraštinio vienetų paieškoje** ieškant pagal žodžio dalį, galima matyti susijusius darinius, pvz., vadin -> *vadinti*, *vadintis*, *pavadinti*, *išvadinti*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[Antraštinio vienetų paieška](#)
[Kolokatų paieška](#)
[Apie leksikoną](#)
[Apie paiešką](#)
[Antraštynas](#)

Paieško

- vadinti**
- p**avadinimas**
- vadintis**
- p**avadinti**
- iš**vadinti**

✓ Dariniai nurodomi prie konkrečios antraštinio žodžio reikšmės. Pateikiami dariniai, kurie pavartoti mokomajame tekстыne. Dariniai yra su aktyviomis nuorodomis: paspaudus ant pasirinkto darinio, jo aprašas atveriamas atskirame lange.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[Antraštinio vienetų paieška](#)
[Kolokatų paieška](#)
[Apie leksikoną](#)
[Apie paiešką](#)
[Antraštynas](#)

VADINTI verb (338)

[Reikšmės](#)
[Kaitybinės formos](#)
[Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
 Į visas vyresnes moteris, taip pat ir netekėjusias, įprasta kreiptis „ponia“, nebent pati moteris primygtinai reikalautų vadinti ją panele.

1.2 modelis:
 Uogomis arba tiesiog braškėmis vadinami tariamieji vaisiai sunoksta birželio-liepos mėnesį.

1.3 modelis:
 Mūsų bendrabutis vadinamas Kamčiatka...

1.4 modelis:
 Iki šiol išlikę vadinamosios Panemunės pilys ir piliakalniai – Panemunės, Raudonės, Veliuonos, Seredžiaus, Raudondvario.

Dariniai: [vadinasi](#), [vadinis](#), [pavadininti](#), [išvadinti](#), [nevadinti](#), [pervadinti](#)

✓ Darybiškai panašūs, bet semantiškai su antraštiniu žodžiu nesusiję žodžiai (pvz., *sakyti* ir *užsakyti*) pažymimi specialiu ženklu #. Jei sąsaja nustatoma tik diachroniškai, ji leksikone nežymima, pvz., *tikti* ir *tikslus*, *tikslas*; *gyti* ir *gyvas*; *skiesti* ir *skaidrus*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

SAKYTI verb (827)

Reikšmės **Kaitybinės formos** Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
Jis man sako: „Viskas bus gerai“.

1.2 modelis:
- Ką tu sakai?

1.3 modelis:
...mama sako, kad esu išradingas ir ryžtingas žmogus...

1.4 modelis:
Sako, kad dažnai {mėgėjai} toli pralenkia profesionalus.

1.5 modelis:
Savitus patiekalus turi kiekvienas Lietuvos regionas, todėl kartais sakoma, kad yra ne viena, o daug lietuviškų virtuvių.

1.6 modelis:
Sakykite, ar universitete yra picerija?

1.7 modelis:
Nuo senų senovės pobūvių metu priimta sakyti tostus.

Dariniai: pasakyti, nesakyti, užsakyti#, įsakyti#, atsakyti_1, atsakyti_2, prisakyti, persakyti, sakykla

✓ Leksikone gali būti „nutrūkusių“ darybinių ryšių, nes mokomajame tekstyne pavartoti ne visi darybiškai susiję žodžiai, pvz., yra žodis *nejvykti*, bet nėra žodžio *įvykti*, iš kurio padarytas *nejvykti*. Tokiais atvejais leksikone pamatinis žodis nurodomas, bet prie jo prirašomas simbolis @.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokatų paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą č é ė į š ū ų ž

nejvykti **Ieškoti**

nejvykti verb (11)

Reikšmės **Kaitybinės formos** Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

1 pavyzdys:

- ...žmonės sunerimo, ar jūroje neįvyko kokia nors avarija.
- Taip pat rekomenduojame įsigyti neįvykusios kelionės draudimą (ne vėliau kaip 21d. iki kelionės pradžios, mokant galutinę kelionės kainą).

Pamatinis žodis: įvykti@

2.4. LEKSIKONAS MOKYMU(SI) IR TYRIMAMS

Šiame poskyryje siūloma idėjų, kaip galima būtų panaudoti leksikono medžiagą lietuvių kalbos mokymo(si) praktikoje; aptariami klausimai, kilę tiriant leksinių vienetų vartoseną tekстыne; demonstruojamos kai kurios leksikono paieškos galimybės ir komentuojami sandaros dalykai.

Skyriaus turinys išdėstytas pagal tris lietuvių kaip svetimšios kalbos mokymo metodikoje išskirtas kompetencijas (plg. Pribušauskaitė et al. 2009):

- 1) gramatinę kompetenciją,
- 2) leksinę kompetenciją,
- 3) diskurso kompetenciją.

Kalba veikia taip, kad dėl leksikos ir gramatikos vienovės kiekvienas žodis turi savo gramatiką (Sinclair 2000), todėl, mokantis leksikos, reikėtų lygiagrečiai mokytis ir tai leksikai svarbios gramatikos. Nors žodyno ir gramatinė kompetencija įvardijama atskirai, šių dviejų kompetencijų ugdymą ne visada galima atskirti, o tiksliau – netgi patartina leksikos mokymąsi sieti su gramatika ir atvirkščiai. Leksikone pateikiami vartosenos duomenys iš tekstyno (vartosenos modeliai, kaitybinės formos ir kt.) gali būti naudingi siekiant šio tikslo ir norint parodyti leksikos ir gramatikos vienovę (Sinclair 2000). Skaitytojams, norintiems apie tekstynų inspiruotą kalbos mokymą sužinoti daugiau, galima pasiūlyti pasidomėti, pavyzdžiui, teorine G. Gilguin ir S. Granger (2010) apžvalga, E. Tognini-Bonelli (2000) straipsnyje aprašomais praktiniais pavyzdžiais.

Tikimės, kad šiame poskyryje pateikiamos užduočių gairės ir idėjos užduotims bus geras atspirties taškas mokytojams, kurie, dirbdami su konkrečia konkrečia lygio grupe, galės pasirinkti, ką būtų įdomu, verta ar aktualu panaudoti mokyme. Nors dauguma šioje dalyje aptariamų kalbos dalykų ir siūlomų idėjų greičiausia yra aktualūs aukštesniųjų lygių mokiniams, tačiau pradedantiesiems mokiniams taip pat galima rasti naudingos mokymo medžiagos.

Sudarant užduotis, mokytojui gali prireikti daugiau ar kitokių pavyzdžių, negu aptariama šioje dalyje, todėl kartu parengta papildomų duomenų – ir mokymui(si), ir tyrimams. Tai leksikono antraštinių vienetų sąrašai, prieinami <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/leksikonas/> prie skirtuko „Antraštynas“. Iš viso parengti 4 sąrašai, juos galima atsisiųsti kaip .xlsx failus:

- visų leksikono antraštyno leksinių vienetų (ir vienažodžių, ir keliažodžių) sąrašas pagal abėcėlę;
- antraštinių žodžių sąrašas pagal kalbos dalis;
- antraštinių žodžių sąrašas pagal dažnumą;
- antraštinių žodžių sąrašas su kaitybinėmis formomis ir morfologinėmis pažymomis.

2.4.1. GRAMATINĖ KOMPETENCIJA

KALBOS DALYS

1. Tekstynų lingvistikos tyrėjai teigia, kad gramatika priklauso nuo leksikos („grammar is a product of lexical behaviour“, Hunston 2004: 105). Tuo galima įsitikinti, tyrinėjant, kaip a) tai pačiai kalbos daliai priskiriami žodžiai pasižymi skirtingomis vartosenos ypatybėmis; b) tam tikrai kalbos daliai priskiriami žodžiai vartojami jai nebūdingomis funkcijomis. Galima paskatinti mokinius palyginti būdvardžių *vertas* ir *gražus* vartosenos modelius leksikone: kokie modeliai būdingi tik vienam iš būdvardžių? Kurie modeliai vienodi? Taip pat galima patyrinėti kai kurių daiktavardžių vartosenos modelius, pvz., *daugybė*, *daugelis*, *truputis*, jų vartoseną panašesnę ne į tipinių daiktavardžių, o įrieveiksmių.

2. Kokybiniai ir santykiniai būdvardžiai skiriasi savo vartojimo ypatybėmis (žr. *Praktinę lietuvių kalbos gramatiką* 2003: 120). Remiantis pavyzdžiais prie būdvardžio *įdomus* 1.2 vartosenos modelio, matyti, kad šis būdvardis dažnai vartojamas surieveiksmiais, pvz.: *nepaprastai*, *labai įdomus*. Užduotis mokiniams galėtų būti tokia: patikrinkite tokių būdvardžių, kaip, pavyzdžiui, *centrinis*, *dirbtinis*, *naktinis*, *šiuolaikinis*, vartojimo pavyzdžius. Ar randate atvejų, kur šie būdvardžiai vartojami surieveiksmiais? Mokomajame tekstyne arba leksikone palyginkite *įdomus* ir *šiuolaikinis* kaitybines formas. Ar abu būdvardžiai laisvniauojami?

3. Tarp vertinamųjų būdvardžių (pvz., *geras*, *gražus*, *įdomus*) kaitybinių formų viena dažniausių formų yra bevardės giminės, plg.: *gera*, *gražu*, *įdomu*. Pakvieskite mokinius patyrinėti, kokie šių būdvardžių vartosenos modeliai leksikone sutampa, ir pasvarstyti, kodėl dažnai šie būdvardžiai vartojami būtent bevarde gimine?

4. Dalis veiksmažodžių yra nesavarankiški, pagalbiniai (pvz., *būti*) arba modaliniai veiksmažodžiai (pvz., *galėti*, *norėti*, *reikėti*). Tačiau yra veiksmažodžių, kurie atrodo savarankiški, bet jų vartoseną panaši į pagalbinių. Patyrinėję, kokie vartosenos modeliai pateikiami prie veiksmažodžio *tekti*, matysite – nors ir yra keli modeliai, *tekti* visur vartojamas kaip pirmasis sudėtinio predikato [Pred+V] dėmuo. Svarbu atkreipti mokinių dėmesį į tokius veiksmažodžius, nes jie yra tarp dažniausiai vartojamų žodžių. Papildoma literatūra, kuri galėtų praversti tyrinėjant su mokiniais kitus panašius veiksmažodžius – E. Jasionytės straipsnis „Lietuvių kalbos *gauti* ir *tekti*: gramatinimo aspektai“ (2009).

5. Yra veiksmažodžių, kurie vartojami ir kaip savarankiški, ir kaip pagalbiniai. Kad geriau įsidėmėtų tokius veiksmažodžius, galima mokiniams pasiūlyti atlikti tokią užduotį: raskite leksikone aprašytų veiksmažodžių *priimti*, *padaryti* vartosenos modelius. Kuriuose modeliuose šie veiksmažodžiai vartojami kaip savarankiški, kuriuose – kaip pagalbiniai? Pagal kokius požymius galima atskirti, kad veiksmažodis vartojamas kaip pagalbinis?

6. Ta pačia žodžio forma gali būti reiškiamą ne viena kalbos dalis. Kad patys susidurtų su šiuo kalbos reiškiniu, aptarkite su mokiniais, pavyzdžiui, a) kokia veiksmažodžio *vadintis* forma leksikone yra aprašyta ir kaip dalelytė; b) kokia daiktavardžio *vieta* forma vartojama kaip prielinksnis; c) kokių kalbos dalių funkcijas atlieka *palyginti*?

7. Kai kurių būdvardžių vartosenos modeliuose galima matyti, kad tam tikros jų formos vartojamos kaip modaliniai žodžiai. Galima kartu su mokiniais išanalizuoti būdvardžius *aiškus* (žr. 1.4 modelį: [Pred+AIŠKUS_n], kad|jog) ir *panašus* (žr. 1.4 modelį: [Pred+PANAŠUS_n], kad|jog), pvz.: *Aišku, kad jis buvo išsimokslinęs žmogus, mokėjo kelias kalbas; Panašu, kad per anksti pasigyrei*. Bevarde forma būdvardis *panašus* įeina į sudėtinį tarinį (kaip vardinė dalis) ir kartu su prijungiamojo sakinio jungtuku *kad* arba *jog* sudaro vartosenos modelį, kuriame netenka savo pirminės reikšmės, kitaip sakant, atlieka visai kitą funkciją (Akelaitis 2011). Aptardami tokius vartosenos atvejus, pademonstruosite mokiniams, kad dažnai, siekiant suprasti, kaip žodis vartojamas, svarbu neapsiriboti tik ta kalbos dalimi, kuriai jis priskiriamas: 1.1, 1.2 ir 1.3 modeliuose būdvardis *panašus* vartojamas būdvardžiui būdingomis funkcijomis, bet 1.4 modelyje *panašus* įeina į ilgesnį leksinį vieneta, kuris atlieka diskurso žymikliams būdingą funkciją. Diskurso žymikliams funkciškai artimos dalelytės, jaustukai, žodynuose prie tokių žodžių kartais nurodoma „modalinis žodis“. Jau nuo pradinių lygmenų pravartu atkreipti mokinių dėmesį į „diskurso žymiklių“ kategoriją. Daugiau informacijos ir pavyzdžių galima rasti Šinkūnienė et al. (2020): 4 lentelėje parodyta veiksmažodinės ir daiktavardinės kilmės žymiklių pavyzdžių, kurie yra aprašyti ir leksikone, pvz., frazės *taip sakant, kaip sakant, kaip čia pasakius* (prie jų leksikone nenurodyta jokia kalbos dalis), veiksmažodžių *klausyti* ir *žiūrėti* liepiamosios nuosakos formos *klausyk, žiūrėk* (apie juos žr. pragmatinės kompetencijos dalyje).

8. Stebint vartoseną, matyti, kad kai kurios kalbos dalys elgiasi ne taip, kaip būdinga kitiems tos kalbos dalies žodžiams. Todėl gali būti svarbu atkreipti mokinių dėmesį į sudaiktavardėjusius būdvardžius ar sudaiktavardėjusius neveikiamuosius dalyvius. Užduoties pavyzdys: palyginkite *valgyti, valgomas* ir *valgomasis* vartoseną pagal jų aprašus leksikone ir atsakykite, kokios kalbos dalies funkciją kuris žodis atlieka?

ŽODŽIŲ TVARKA

9. Aprašant vartosenos modelius laikytasi principo, kad tipinė (nežymėtoji) žodžių tvarka rodoma tada, kai visi to modelio pavartojimo atvejai atitinka tokią žodžių tvarką, arba, nors vartosenoje gali pasitaikyti ir netipinės žodžių tvarkos atvejų, bet dominuoja tipinė. Todėl, analizuojant pavyzdžius, gali būti svarbu tai paaiškinti ir mokiniams. Pavyzdžiui, veiksmažodžio *atrodyti* 1.3 modelyje rodoma įprastinė žodžių tvarka (subjektas, aplinkybė, predikatas): *Juodi drabužiai visada atrodo elegantiškai ir prabangiai*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.3 modelis: ↓		
[Sub] [Adv] [ATRODYTI]		
Sub	aprasa	
	daiktas	
	maistas	
Adv	būdas	gražiai, gerai, taip, puikiai, nekaip, puošniai, įspūdingai, estetiškai
	laikas	visada, kartais
ATRODYTI	Pred	ATRODYTI

Tačiau tarp pavyzdžių galima pastebėti ir neįprastinės žodžių tvarkos atvejų (aplinkybė, predikatas, subjektas), pvz.: *Ypač gražiai atrodo cukruoti rožių žiedlapiai.*

- Gražiai atrodo tik tas drabužis, su kuriuo gerai jaučiatės.
- Gražiai atrodo kaimiškos molinės puodynės...
- Ypač gražiai atrodo cukruoti rožių žiedlapiai.
- Tu gerai atrodai!
- Puikiai atrodote!
- Turiu pasakyti, būna, kai atrodau nekaip.
- Darbe moteris visada atrodys elegantiškai vilkėdama gerai pasiūtus klasikinio stiliaus drabužius.
- Viskas taip skaniai atrodo!
- Juodi drabužiai visada atrodo elegantiškai ir prabangiai, bet jei esate pavargusi, venkite juodos spalvos, nes ji paryškina nuovargį.
- Šviesaus gymio žmonės beveik visada atrodo šiek tiek jaunesni nei tokio paties amžiaus tamsiaplaukiai ir tamsiaodžiai.

Daiktavardžio *pradžia* apraše (1.5 modelyje) taip pat matyti varijuojanti žodžių tvarka: *pradžia buvo sudėtinga ir puiki bus rudens pradžia.*

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.5 modelis: ↓

[PRADŽIA] [Pred+N]

PRADŽIA	Sub
Pred+N	pagalbinis+vertinamasis

- Monikos Mironaitės kūrybinio gyvenimo pradžia buvo netikėta ir iš karto sėkminga.
- ...šiandien elektromobilių rinka pradėjo sparčiai augti, tačiau pati pradžia buvo labai sudėtinga.
- Produktivi, puiki bus rudens pradžia.
- Ypač įtempta bus metų pradžia – venkite avantiūrų, nepriiminkite neapgalvotų sprendimų.
- Lietuvių Dainų šventės pradžia buvo 1924 m. Kaune surengta Dainų diena, kurioje dalyvavo 86 chorai su daugiau nei 3 000

Netipinę (žymėtąją) žodžių tvarką vartosenos modeliuose teko rodyti retai, tai greičiausia lėmė rašytiniai tekstai, nes netipinė žodžių tvarka dažnesnė sakytinėje kalboje: pvz., objekto vartojimas pasakymo pradžioje būdingas sakytinėi spontaninei kalbai, pvz.: *istoriją Anglijos aš kažkiek žinau; sąskaitėlę norėčiau atsidaryti* (plačiau Kamandulytė-Merfeldienė 2018: 265–266). Kadangi mokomajame tekстыne yra ir sakinės kalbos dalis, ją galima panaudoti iliustruojant mokiniams žodžių tvarkos skirtumus tarp rašytinės ir sakinės kalbos.

10. *Praktinėje gramatikoje* (2003: 120) rašoma, kad lietuvių kalboje būdvardžiai dažniausiai vartojami prieš daiktavardį – kaip derinamieji pažyminiai. Galima su mokiniais patyrinėti klausimą, kaip vartojamas nederinamasis pažyminys – prieš daiktavardį ar po jo (pažymimojo žodžio)? Čia būtų verta pastudijuoti dvi situacijas: a) atvejus, kai nederinamoju pažyminiu eina vienas žodis (žr. daiktavardžio *patiekalas* 1.3, 1.4 modelius; *kava* 1.1 modelį); b) atvejus, kai nederinamojo pažyminio funkciją gali atlikti du žodžiai, pavyzdžiui, prielinksnis su daiktavardžiu (daiktavardžio *patiekalas* 1.2, 1.5 modeliai, *kava* 1.6 modelis).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

[KAVA_gen] [Mod]

KAVA_gen	AtrN	KAVA_gen
Mod	indas	puodelis
		pakaitalas

- ... ant virtuvės stalo jau garavo kavos puodelis...
- ... namuose turėti būtina. Arbatos šaukštelių. Jie taip pat universalūs, todėl būtini. ... Kavos šaukštelių.
- Azijos šalyse džiovinti ir paskrudinti šakniastiebiai vartojami kaip kavos pakaitalas.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.6 modelis:

[KAVA] [su AtrN_ins][be AtrN_gen]

KAVA	Mod	KAVA
su AtrN_ins be AtrN_gen	gėrimas	su pienu
	maistas	

- Užsišaldykite į formeles kavos su pienu ar tiesiog pieno ir karštą vasaros dieną kavą atšaukite ledukais
- Aš mėgstu kavą su sojų pienu...
- Ruošiantis į linksmą puotą verta išgerti puodelį mėtų arbatos arba stiprios kavos su citrina
- Šeimos ryšius labai sutvirtina įvairios joje puoselėjamos tradicijos. Tai gali būti ir kasmetinė visos šeimos iškyla ieškoti pirmosios Žibutės, ir Velykų pusryčiai, ir kava su pyragu kiekvieną sekmadienį...

SKIRTINGI SAKINIŲ TIPAI

11. Kai kuriems veiksmažodžiams labai būdinga vartoseną su šalutiniais prijungiamaisiais sakiniais (pasitikrinti ir pasirinkti juos galima iš *Praktinės gramatikos* (2003), žr. Veiksmažodžių sąrašą, p. 67). Leksikone šalutiniams sakiniams pažymėti vartosenos modelyje nurodomas jungtukas (pvz., *kad, ar, jei*), pvz.: [Sub] [KLAUSTI], ar: *Jo bičiuliai klausia, ar nenorėčiau dalyvauti uždareme Sėjūdzio susitikime*. Mokydamiesi veiksmažodžių, kurie vartojami su šalutiniais sakiniais, mokiniai, pasirinkę veiksmažodžių iš minėto *Praktinės gramatikos* (2003) sąrašo, gali parinkti atitinkamos jų vartosenos pavyzdžių iš leksikono ir pagal juos sudaryti savų sakinių. Mokytojas gali nurodyti, kurie veiksmažodžiai yra svarbūs konkrečiai temai arba tam tikram lygiui.

12. Klausiamieji sakiniai vartosenos modelyje užrašomi su klaustuku: [Adv] [Sub_dat] [SEKTIS_prs]? Žinoma, tokių modelių nedaug, bet kai kurių žodžių (pvz., veiksmažodžio *sektis*) vartosenoje jie užima nemažą dalį:

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.2 modelis: ↓		
[Adv] [Sub_dat] [SEKTIS_prs]?		
Adv	būdas	kaip
Sub_dat	asmuo	tu
SEKTIS_prs?	Pred?	SEKTIS_prs?
<ul style="list-style-type: none"> • Laba diena, dėstytojai! Laba diena. Kaip jums sekasi? Ačiū, gerai. O kaip jums sekasi? Dėkui, labai gerai 		

Tai yra dar vienas geras pavyzdys, kaip gramatika (šiuo atveju – sakinio tipas) yra susijusi su konkrečia leksika, todėl, mokant šių sintaksės temų, galima panaudoti ir jai aktualią leksiką.

FORMOS IR REIKŠMĖS SAJAJA

13. **Kaitybinių formos.** Analizuojant žodžių vartoseną tekstyne, išryškėja, kad konkretus žodis, tarkim, veiksmažodis, vartojamas ne visomis formomis, kokių apskritai gali turėti veiksmažodis kaip kalbos dalis. Tekstynas parodo, kokios formos tam konkrečiam veiksmažodžiui yra dažnos, vadinasi, ir svarbios išmokti. Kartais dažniausia arba viena dažniausių veiksmažodžio formų yra kokia nors gana sudėtinga ir šiaip jau reta forma: pavyzdžiui, pasižiūrėję į veiksmažodį *patarti*, matysite, kad dažniausiai jis tekstyne pavartotas kaip reikiamybės dalyvio bevardės giminės forma *patartina*, pvz., *Rytą patartina tepti odą drėkinamuoju kremu* (žr. 1.3 modelį). Tokias formas galima pasirinkti iš antraštinių žodžių ir jų kaitybinių formų sąrašo – ir tuomet, kai reikia išmokyti itin sudėtingų ir retų gramatinių formų (tokių kaip dalyviai), patogiu panaudoti konkrečią leksiką. Patikrinkite, kokių dalyvių formų galima išmokyti patyrinėjus *įrengti* ir *kilti* (žr. 2 reikšmę) vartosenos modelius? Mokant šių svarbių veiksmažodžių formų, kartu mokoma ir leksikos, ir gramatikos.

14. **Linksniai.** Lietuvių kalbos kaip svetimšios kalbos mokytojai ir mokiniai atkreipia dėmesį, kad dėl retesnio vartojimo sunkiai išmokstamas naudininkas ir įnagininkas. Tai minima ankstesnių (Savickienė 2006) ir patvirtinama naujausių tyrimų: pvz., rusiškų gimnazijų moksleiviai objektą su veiksmažodžiais, valdančiais galininką ir kilmininką, vartoja taisyklingiau negu su veiksmažodžiais, valdančiais naudininką ir įnagininką

(Bružaitė-Liseckienė 2020). Iš antraštinių žodžių pagal kalbos dalis sąrašo galima atrinkti veiksmažodžius, kurie vartojami būtent su šiais retesniais linksniais, ir pasiūlyti mokiniams patyrinti jų predikatinius modelius, kur objektai reiškiami naudininku ar įnagininku, pavyzdžiui: *paaiškinti* (1.1 modelis). Arba patyrinti kai kurių veiksmažodžių pavyzdžius ir juose nustatyti objektus (naudininku ar įnagininku), pvz., *apaugti* (kuo?), *atstovauti* (kam?) ir pan. Praktikuoti retesnius linksnius galima parinkus tokius daiktavardžius, kurių vartosenoje šie linksniai dažni ir svarbūs, įeina į modelius, pvz., *sąlyga* (2 reikšmė), *būdas* (2 reikšmė), *tvarka* (2 reikšmė) – tinka praktikuoti įnagininką. Tarp daiktavardžio *bankas* kaitybinių formų naudininkas gana dažnas (17 pavartojimo atvejų), todėl šį žodį galima rinktis mokantis būtent šio linksnio (pvz., objektiniame modelyje rasime tokių pavyzdžių, kaip: *nekilnojamąjį turtą turėsite įkeisti bankui*).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.4 modelis:		
[Pred][Pred+V][BANKAS_acc][BANKAS_dat][BANKAS_gen][prie BANKAS_gen]		
Pred Pred+V	aktyvus	dirbti
	modalinis+aktyvus	+apiplėšti
BANKAS_acc BANKAS_dat BANKAS_gen prie BANKAS_gen	Obj	BANKAS_acc
		BANKAS_dat
		BANKAS_gen

15. Forma ir reikšmė yra susijusios, todėl **reikšmių skirtumai dažnai matyti iš skirtingos gramatikos**. Kaip pavyzdžius galima aptarti veiksmažodžių ir daiktavardžių atvejus.

Veiksmažodžio atvejis. Leksikone yra du homonimai – *derėti_1* ir *derėti_2*; paanalizuoti galima pirmąjį *derėti_1*, kuris yra dvireikšmis. Pasižiūrėjus į abiejų reikšmių vartosenos modelius, į akis krinta faktas, kad 2-osios reikšmės visuose modeliuose aprašomas veiksmažodis *derėti* yra vartojamas arba tariamosios nuosakos forma *derėtų*, arba esamojo laiko (3 asmens) forma *dera* ir sudaro suvestinį tarinį su kito veiksmažodžio bendratimi:

2.1 modelis: *Tačiau dera atsiminti, kad ne kiekvienas žmogus mėgsta netikėtumus ir staigmenas.*

2.2 modelis: *Jeigu tėvams jau reikia nuolatinės priežiūros ir globos, rūpesčių naštą derėtų pasidalyti visiems vaikams.*

2.3 modelis: *Tau derėtų persirengti.*

Grįžkime prie *derėti_1* pirmosios reikšmės, peržiūrėkime vartosenos modelius ir pamatysime, kad juose taip pat vartojamos tariamosios nuosakos forma *derėtų* ir esamojo laiko (3 asmens) forma *dera*, bet visai kitokiuose junginiuose:

1.1 modelis: *Kojinių spalva turi derėti su drabužių spalva.*

1.2 modelis: *Drobinės staltiesės geriau dera su keraminiais ir pintais indais.*

1.3 modelis: **Svarbu, kad drabužiai būtų tvarkingi, tarpusavyje derėtų.**

Palyginę, kaip tos pačios gramatinės formos vartojamos pirmosios ir antrosios reikšmės modeliuose (pagal sintaksines funkcijas), galime daryti išvadą, kad antrąją reikšmę *derėti_1* vartoseną yra kaip pagalbinio veiksmožodžio, o pirmąją – kaip savarankiško.

Daiktavardžio atvejis. Pagal mokomojo tekstyno duomenis išskirtos dvi *kalnas* reikšmės: pirmoji labai dažna (tai rodo net keturi vartosenos modeliai), pvz., *O mes dar užlipsim į Gedimino kalną pasigrožėti panorama.* Antroji reikšmė – daug retesnė (vienas vartosenos modelis), pvz.: *Žinoma, nepamirškite, kad kriauklėje dar kalnas neplautų indų.* Abiejų reikšmių modeliai skirtingi.

1.1 modelis: [AtrA] [KALNAS]: derinamasis pažymynys reiškiamas fizinius požymius reiškiančiais būdvardžiais (*aukštas kalnas*). 1.2 modelyje su nederinamuoju pažyminiu vartojami vardai (pvz., *Gedimino kalnas, Uralo kalnai*), 1.3 modelyje pats daiktavardis *kalnas* atlieka nederinamojo pažyminio funkciją (pvz., *kalno papėdė, kalnų masyvas*).

Dažniausias pirmosios *kalno* reikšmės modelis yra 1.1 modelis: [Pred] [i KALNAS_acc][nuo KALNAS_gen][ant KALNAS_gen]: kartu su predikatu, kurį žymi aktyvaus veiksmo veiksmožodis, *kalnas* čia yra prielinksninės konstrukcijos dalis. Prielinksninė konstrukcija žymi vietos aplinkybę: *Užkopkite į Vytauto kalną ir gėrėkitės nuostabiu Nemuno vingiu.*

Daiktavardis *kalnas* gali žymėti ir didelį kiekį (tai antroji reikšmė, 2.1 modelis), tada kartu su juo vartojamas kito daiktavardžio kilmininkas (kiekybės turinio kilmininkas, modelyje žymimas AtrQ). Dalykai, kurių didelis kiekis gali būti taip vaizdingai nusakomas, yra pinigai, indai: *Tau tai kainuos kalnų pinigų. Kriauklėje dar kalnas neplautų indų.* Didelį kiekį pasakome ir kitaip: pavyzdžiui, kalbant apie daug pinigų dar sakoma *krūva pinigų*, o apie laiką – *marios laiko*. Bet tai jau leksinio junglumo (kolokacijų) ypatumai, apie juos – leksinės kompetencijos skyriuje.

16. **Daiktavardžių linksnių ir reikšmės sąsajos.** Mokant lietuvių kalbos, galima pasinaudoti tyrimais apie daiktavardžio linksnių ir reikšmės sąsajas (pvz., Savickienė 2005). Iš antraštinių žodžių ir jų kaitybinių formų sąrašo galima atrinkti konkretaus daiktavardžio linksnio formas, o iš jų – tuos daiktavardžius, kuriems leksikone parengti ilgieji aprašai. Mokinių užduotis galėtų būti patikrinti, a) ar nurodytuose vartosenos modeliuose aprašomas daiktavardis dažnai vartojamas būtent tuo konkrečiu linksniu, kurį ir tiriate (tarkim, įnagininku)? b) ar įnagininko forma susijusi su kokia nors konkrečia reikšme? c) ar vartosenos modeliuose užfiksuotos kokios nors prielinksninės konstrukcijos su šiuo tiriamu linksniu? d) kokią funkciją perteikia įnagininkas (vienas ar konstrukcijoje)?

Pavyzdžiui, įnagininko forma yra viena dažniausių daiktavardžių *sąlyga, būdas, tvarka* formų, o patikrinus jų vartosenos modelius, paaiškėja, kad įnagininku perteikiama daiktavardžių *būdas* antroji reikšmė, daiktavardžio *tvarka* pirmoji reikšmė.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

2.2 modelis:

[Pred] [AtrA BŪDAS_ins]

Pred	aktyvus	
AtrA BŪDAS_ins	būdas	rankiniu, dirbtin

- Jeigu prietaisas neišsijungė automatiškai, išjunkite jį rankiniu būdu.
- Dabar laukiuosi dirbtiniu būdu apvaisintų kūdikių.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

[Pred] [AtrA|AtrN+TVARKA_ins]

Pred	aktyvus
AtrA AtrN+TVARKA_ins	būdas

- Prie stalo sėsdavo nusistovėjusia tvarka: kiekvienas šeimos narys turėjo savo pastovią vietą.
- Garsiai skaičiuokite nuo 90 atgaline tvarka.
- Sluoksniuokite tokia tvarka: lietinis, varškė, smulkinta lašiša, užberkite pipirų ir apšlakstykite citrinos sultimis, vėl lietinis ir t. t.
- Nepriklausomybės aktą pasirašė visi Lietuvos Tarybos nariai abėcėlės tvarka.

Daiktavardžio *sąlyga* atveju modelį su įnagininku turime ir prie pirmosios, ir prie antrosios reikšmės, tik skiriasi skaičius: vienur vartojama daugiskaita (1 reikšmė, 1.6 modelis), kitur – vienaskaita (2 reikšmė, 2.2 modelis).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.6 modelis: ↓

[Pred][Pred+V] [AtrA SĄLYGA_pl.ins]

Pred Pred+V	savaiminis	
	aktyvus	
AtrA SĄLYGA_pl.ins	būdas	-

- [prastinėmis sąlygomis jo balsas skambėjo visai kitaip...
- Apdrausime Jūsų būstą palankiomis sąlygomis...
- Neaišku, ar yra gyvybės forma, kuri galėtų išgyventi šiomis sąlygomis.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

2 REIKŠMĖ

2.1 modelis:
Kai Algirdas staigiu žygiu pirmą kartą priėjo prie Maskvos, jos valdovas Dimitrijus labai išsigando ir sutiko su visomis lietuvių sąlygomis.

2.2 modelis: ↓

[su SĄLYGA_ins], kad

su SĄLYGA_ins, kad	sąlyga, kad	
--------------------	-------------	--

- Tėvas Alfonsas Svarinskas, vienas iškiliausių religinių teisių gynėjų Lietuvoje, nuteistas dešimčiai metų kalėjimo už „antitarybinę“ veiklą, grįžta į tėvynę paleistas anksčiau laiko. Su sąlyga, kad išvyks gydytis į Vakarus.
- 8 metų arba vyresni vaikai ir žmonės, turintys fizinį, jutimo arba dvasios negalių, o taip pat asmenys, neturintys pakankamai įgūdžių arba patirties, kaip naudotis šiuo prietaisu, gali naudoti šį prietaisą, su sąlyga, kad jie tai darys prižiūrimi...

Peržiūrėjus visų trijų daiktavardžių modelius su įnagininku, reikia atkreipti dėmesį, kad visuose modeliuose įnagininkas yra ilgesnės konstrukcijos dalis, palyginkime: modelyje [Pred] + [rankiniu, dirbtiniu būdu] matome konstrukciją, sudarytą iš derinamojo atributo ir daiktavardžio būdas įnagininko linksnio [rankiniu, dirbtiniu būdu], kuri žymi būdo aplinkybę. Kaip būdo aplinkybė funkcionuoja tokios pačios konstrukcijos su daiktavardžiu tvarka ir daiktavardžio sąlyga (1 reikšmė): [Pred] + [atgaline, nusistovėjusia, abėcėline tvarka]; [Pred][Pred+V] + [įprastinėmis, palankiomis, šiomis sąlygomis]. Daiktavardžio

sąlyga 2 reikšmės 2.2 modelis ir rodo situaciją, kad visa konstrukcija [su SAŁYGA_ins, kad] atlieka sąlygos aplinkybės funkciją, vadinasi, mokantis svarbu apimti visą šį segmentą ir įsidėmėti, kad tai, kokia yra sąlyga, nurodoma prijungiant šalutinį sakinį: ... *gali naudoti šį prietaisą, su sąlyga, kad jie tai darys...*

Žinoma, prie antrosios *sąlyga* reikšmės yra 2.1 vartosenos modelis, kuriame nurodytas įnagininkas – tačiau šis įnagininkas vartojamas objektiniame modelyje, kur nuo veiksmoždžio priklauso, kada objekto funkciją atliekančioje konstrukcijoje prireiks įnagininko, kada – kito linksnio: [Pred] [su SAŁYGA_pl.ins][dėl SAŁYGA_pl.gen][SAŁYGA_pl.gen].

Praktinėje lietuvių kalbos gramatikoje (2003: 99–101) aptariama, kad linksnių formomis parodomi įvairūs daiktavardžių santykiai su kitais žodžiais; daiktavardžiai sakinyje dažniausiai žymi subjektą arba objektą, tačiau gali reikšti ir (kintamą) būvį, nusakyti kokybę, rodyti aplinkybes, be to, veiksmo objektą, priemonę, būvį gali nusakyti ne vien linksniai, bet ir linksniai su prielinksniais. Analizuodami daiktavardžio *sąlyga* vartosenos modelius, matome, kad vartojant tą patį šio daiktavardžio įnagininko linksnį gali būti žymimas objektas (konstrukcija su prielinksniu) ir sąlygos aplinkybė (konstrukcija su prielinksniu ir jungtuku).

Tačiau su kitokių reikšmių žodžiais (pvz., įrankių pavadinimai, transporto priemonės) objektas dažnai reiškiamas tik linksnio forma. Pavyzdžiui, daiktavardžio *šaukštas* 1.5 modelyje su aktyvaus veiksmo veiksmoždžiais objektą žymi stalo įrankius įvardijantys žodžiai (*1380 milijonų žmonių valgo pirštais, 1020 milijonų – pagaliukais ir tik 600 milijonų naudojami šaukštu, peiliu ir šakute.*), o daiktavardžio *lėktuvas* 1.3 modelyje su aktyvaus veiksmo veiksmoždžiais, tokiais kaip *skristi*, objekto funkciją taip pat žymi įnagininko forma: *Vienas jausmas yra **skristi keleiviniu lėktuvu** ir vaizdu grožėtis pro šoninį langą, o visai kitoks – skristi mažu lėktuvėliu.*

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

☰ 1.3 modelis:

[Pred] [LĒKTUVAS_acc]||[LĒKTUVAS_ins]

Pred	aktyvus	valdyti, skristi
LĒKTUVAS_acc LĒKTUVAS_ins	Obj	LĒKTUVAS_acc

- ... iš kur tu išmokai valdyti lėktuvą?
- Ar kada svajojai sėsti į piloto kėdę ir pats valdyti lėktuvą?
- Tačiau tu tikrai neįsivaizduoji, ką reiškia atsisėsti pačiame lėktuvo priekyje įsitvėrus vairalazdę, atlikti už tavęs sėdinčio piloto nurodymus ir suvokti, ką reiškia valdyti lėktuvą.

Iš antraštinių žodžių ir jų kaitybinių formų sąrašo galima rasti daugiau daiktavardžių, kurių vartosenos modeliuose veiksmoždžių valdomas įnagininkas žymi objekto

funkciją, pvz., *vaizdas* 1.4 modelis (*grožėkitės vaizdais*), *pavyzdys* 1.5 modelis (*pasekėme pavyzdžiu*). Kai įnagininko forma žymima būvio ar kintamo būvio funkcija, kartu su daiktavardžiu vartojami tam tikri veiksmažodžiai, plg. *dirbti, vadintis, laikyti* (leksikone žr. homonimą *laikyti_2*) ir *pavirsti, tapti*. Leksikone aprašyti visi šie veiksmažodžiai, išskyrus *pavirsti*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.1 modelis:

[Sub] [TAPTI+N_ins][Pred+TAPTI+N_ins]

Sub	asmuo	jis, žmogus
TAPTI+N_ins Pred+TAPTI+N_ins	Pred+specialybė	TAPTI+
	vertinamasis	galėti, norėti+TAPTI+
	modalinis+V+specialybė	

• Bet jis šiuo metu dirba ir gyvena Šveicarijoje, universitete krema vadybos mokslus, neabejoju, kad ateityje jis taps puikiu specialistu.

Gali būti, kad iš antraštinių žodžių ir jų kaitybinių formų sąrašo atsirinksite gana dažną formą (tarkim, daiktavardis *kelias* įnagininku vartojamas 36 kartus), bet, peržiūrėję leksikono apraše pateiktus vartosenos modelius, nerasite modelio su šia linksnio forma. Tačiau pagal savo reikšmę šis daiktavardis yra iš tos daiktavardžių grupės, kurių reikšmei svarbus įnagininkas (plg. *eiti keliu, lipti laiptais* – nurodoma vieta). Tokiu atveju pravartu patyrinėti šios formos vartosenos pavyzdžius mokomajame tekстыne. Pavyzdžiui, atlikę paiešką rašytinės kalbos tekstuose (B1–B2 lygio tekstuose), randame 26 pavyzdžius ir galime pastebėti būdo aplinkybės reikšmę, kuri, nors reta šiame nedideliame tekстыne (3 pavartojimo atvejai), bet šiaip jau labai paplitusi (tai aiškiau parodytų didesnio bendrojo tekstyno, tokio kaip *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, duomenys):

*Taigi žmonės tampa bedieviai ir eina susinaikinimo **keliu**.*

*Keistuolių teatras vengia visko, kas nuobodu ir banalu, stengiasi vesti žiūrovą spalvingu **keliu** iš nuostabios vaikystės į keistą suaugusiųjų pasaulį.*

*Bet įtariu, kad ketinate pasukti lengviausiu **keliu**.*

Įdomu, kad šios perkeltinės reikšmės realizacija gramatiškai yra labai panaši konstrukcija kaip ir tiesioginės reikšmės (*eiti, važiuoti, pasukti, vesti vingiuotu, duobėtu keliu*), bet skiriasi būdvardžiai ir daiktavardžiai derinamųjų ir nederinamųjų atributų pozicijoje. Analizuodami žodžių vartoseną su mokiniais ir atkreipdami jų dėmesį į tokius skirtumus, ugdysime mokinių gebėjimus patiems atpažinti su konkrečia reikšme

susijusios vartosenos dėsningumus, įsidėmėti to paties žodžio reikšmių arba dviejų panašios reikšmės žodžių vartosenos skirtumus.

17. Prie antraštinių žodžių leksikone nurodoma, kai tam tikras daiktavardis **vartojamas tik vienaskaita** (pvz., tokie abstrakčių sąvokų pavadinimai, kaip *laimė*) arba daugiskaita (pvz., *akiniai*). Vadinasi, mokant ir mokantis šių daiktavardžių, reikia žinoti tik kurio nors vieno skaičiaus kaitybines formas. Daiktavardžiai, turintys tik kurią nors vieną skaičiaus formą, ir tų daiktavardžių leksinės semantinės grupės parodytos *Praktinėje lietuvių kalbos gramatikoje* (2003: 82). Leksikono antraštyno leksinių vienetų sąrašė galima išrinkti pavyzdžių kiekvienai leksinei semantinei grupei iliustruoti.

18. **Vienaskaita ir daugiskaita gali skirti skirtingas žodžio reikšmes**, apie tai minima ir *Praktinėje lietuvių kalbos gramatikoje* (2003: 84): Lietuvių kalboje yra daiktavardžių, kurių vienaskaitos forma reiškia viena, o daugiskaita ką kita, pvz., *ledas – ledai, namas – namai, metas – metai*. Šie daiktavardžiai leksikone pateikti atskirais antraštiniais žodžiais, be to, jeigu prireiks daugiau pavyzdžių, galima panaudoti leksikone aprašytus žodžius *taurė, giminė, paslauga*. Pavyzdžiui, *paslauga* 1-ąja reikšme vartojama abiem skaičiais (žr. 1.5 modelį), o *paslauga* 2-ąja reikšme – tik vienaskaita (ir tik vienu modeliu), predikatiniuose modeliuose abi reikšmės yra su visai kitais veiksmažodžiais (plg. *atsiskaityti už paslaugas* ir *paprašyti paslaugos*), be to, 2-ąją reikšmę rodantys veiksmažodžiai dažnai vartojami liepiamosios nuosakos forma (Pred_imp), pvz., *padaryk man paslaugą*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.1 modelis:

[Sub] [TAPTI+N_ins] [[Pred+TAPTI+N_ins]

Sub	asmuo	jis, žmogus
TAPTI+N_ins Pred+TAPTI+N_ins	Pred+specialybė	TAPTI+
	vertinamasis	galėti, norėti+TAPTI+
	modalinis+V+specialybė	

- Bet jis šiuo metu dirba ir gyvena Šveicarijoje, universitete krenta vadybos mokslus, neabejoju, kad ateityje jis taps puikiu specialistu.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

2 REIKŠMĖ

2.1 modelis:

[Pred+V][Pred_imp] [PASLAUGA_gen][PASLAUGA_acc]

Pred+V Pred_imp	modalinis+aktyvus
	aktyvus
PASLAUGA_gen PASLAUGA_acc	Obj

- Nekai, noriu tavęs paprašyti dar vienos paslaugos.
- Ar negalėtum padaryti man paslaugos?.. Nueik į dvyliką auditoriją, atsiprašyk už mane ir pasakyk, kad mano paskaitos šiandien nebus. (DLKT)

Įdomu būtų kartu su mokiniais atlikti nedidelį tyrimą ir patikrinti, ar informacija apie skaičių pateikiama prie tų žodžių reikšmių *Mokomajame lietuvių kalbos žodyne* arba bendrajame aiškinamajame žodyne, pvz., *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne*. Tokios užduotys padės mokiniams kaupti žinias apie žodynus ir jais naudotis efektyviai bei kritiškai.

SINTAKSINIŲ FUNKCIJŲ RAIŠKA: SUBJEKTAS, OBJEKTAS, ATRIBUTAS, APLINKYBĖS

19. Dažnai subjektas (veikėjas) nurodomas vardininko linksniu, bet su kai kuriais veiksmažodžiais gali prireikti kito linksnio, pvz., naudininko arba galininko (apie subjekto raišką kitais linksniais nei vardininkas žr. *Praktinė lietuvių kalbos gramatika* 2003: 100). Galima patyrinėti kelis tokius veiksmažodžius, kurių subjektui išreikšti reikia naudininko, tarkim, *patikti*, *derėti_1* (beje, leksikone rasite dar vieną homonimą *derėti_2*, bet tik *derėti_1* tiks šiai užduočiai).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
Jei vyras užkalbino moterį, vadinasi, ji jam labai patinka.

1.2 modelis:

[Sub_dat] [Adv] [PATIKTI+V]

Sub_dat	asmuo	man
Adv	būdas	labai
PATIKTI+V	Pred+aktyvus	PATIKTI+dirbti, skaityti
	būsena	būti

- ...man patinka vienai būti namuose, mėgstu svajoti, garsiai ką nors dainuoti ...
- Man patinka dirbti su vaikais.
- Man labai patinka gulėti lovoje ir skaityti knygą.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

2.3 modelis:

[Sub_dat] [DERĖTI_cond+V]

Sub_dat	asmuo
DERĖTI_cond+V	Pred+aktyvus

- Tau derėtų persirengti.
- Tau šiandien derėtų eiti pasivaikščioti.
- Man turbūt derėtų išeiti.
- Bet nors kartais derėtų pagalvoti apie tai, kaip verčiame jaustis kitus žmones.

Mokiniamis galima skirti užduotį mokomajame tekste patyrinėti ir veiksmažodžius *gailėti* (man gaila), *troškinti* (mane troškina – noriu gerti), *skaudėti* (man skauda), *rūpėti* (man rūpi), *atrodyti* (man atrodo). Kai jau bus sukaukę šių veiksmažodžių vartosenos pavyzdžių, pasiūlykite mokiniamis klausimą: ar galima įvardyti kokią konkrečią semantinę grupę / grupes, siejančią šiuo veiksmažodžius?

Atkreipkite mokinių dėmesį, kad ir kai kurie frazeologizmai, kurie veikia kaip veiksmažodžiai, taip pat vartojami su subjektu, išreikštu naudinininko linksniu, plg.: *įstrigti į širdį*, *išeiti į naudą*, *niežėti pirštai*. Mokantis vartoti frazeologizmus, gramatika taip pat svarbi (apie frazeologizmų formų ypatybes rašoma žodyno kompetencijos dalyje).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

ąčėęįšūųž

ieškoti

įstrigti į širdį verb

Reikšmės

Kaitybinės formos

Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

 pavyzdys:

Jeigu išsiruosite keliauti toliau, turėsite galimybių susipažinti su asmenimis, su kuriais praleisite puikų atostogų laiką. Neatmetama galimybė, kad po tokio laisvalaikio tam tikri žmonės jums įstrigs giliai į širdį...

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

ą č é ė į š ū ū ž

išeiti į naudą Ieškoti

išeiti į naudą verb

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

 pavyzdys:
Savaitės pabaigoje patirsite, ką reiškia nusivilti, tačiau šis nesklendimas jums išeis į naudą...

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

ą č é ė į š ū ū ž

niežėti pirštai Ieškoti

niežėti pirštai verb

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

 pavyzdys:

- Kai Mindaugas nutarė, kad atėjo laikas karaliauti, pasirodė, kad jis turi labai daug draugų, pažįstamų, giminių, sąjungininkų, kuriems taip ir niežėjo pirštai jam visai padėti ir po to įsitaisyti kur muitinėje ar karaliaus kanceliarijoje.

20. Vartojant veiksmažodžius, svarbu žinoti, kokio linksnio turi būti kartu vartojamas daiktavardis. Todėl vartosenos modeliuose nurodomas daiktavardžio, einančio objektu, linksnis, pavyzdžiui, daiktavardžio *bilietas* 1.7 vartosenos modelis: visi predikato pozicijoje nurodyti aktyvaus veiksmo veiksmažodžiai *pirkti*, *nupirkti*, *užsisakyti*, *gauti*, *pažymėti* vartojami su daiktavardžio *bilietas* galininku – *pirkti*, *užsisakyti*, *gauti*, *pažymėti bilietą*. Kitas pavyzdys – *stalas* 1.4 vartosenos modelis, pvz., *(pa)dengti stalą*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

 1.7 modelis:

[Pred]][Pred+V] [BILIETAS_acc]

Pred Pred+V	aktyvus	pirkti, nupirkti, užsisakyti, gauti, pažymėti
	būsena	turėti
BILIETAS_acc	Obj	BILIETAS_acc

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.4 modelis:		
[Pred] [STALAS_acc]		
Pred	aktyvus	dengti, padengti,
STALAS_acc	Obj	STALAS_acc

Tačiau viename vartosenos modelyje dažnai gali būti nurodomas skirtingais linksniais reiškiamas objektas – tada linksnį reikia pasirinkti pagal atitinkamą veiksmažodį, esantį predikato pozicijoje. Susiorientuoti padės pavyzdžiai, pateikiami kartu su atitinkamu vartosenos modeliu. Pavyzdžiu galėtume paimti daiktavardžio *patiekalas* 1.9 modelį:

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.9 modelis:		
[Pred][Pred+V] [PATIEKALAS_acc][prie PATIEKALAS_gen][PATIEKALAS_acc][PATIEKALAS_ins][PATIEKALAS_dat][PATIEKALAS_gen]		
Pred Pred+V	aktyvus	gaminti, pagaminti, ruošti, paruošti, gardinti, ragauti, paragauti, suteikti
	būsena	
	modalinis+aktyvus	galėti+
PATIEKALAS_acc prie PATIEKALAS_gen PATIEKALAS_acc PATIEKALAS_ins PATIEKALAS_dat PATIEKALAS_gen	Obj	PATIEKALAS_acc
		prie PATIEKALAS_gen
		PATIEKALAS_acc
		PATIEKALAS_ins
		PATIEKALAS_dat

Užduotis mokiniams galėtų būti tokia: išsisaugokite prie šio modelio pateiktus pavyzdžius ir išrinkite, su kokiais veiksmažodžiais *patiekalas* vartojamas galininku (acc), įnagininku (ins) ir kilmininku (gen). Ar skiriasi predikato sandara?

Žodis *darbas* dažnai vartojamas modeliuose, kuriuose žymi objektą, dažniausiai su koku nors prielinksniu (žr. 2.4 modelis, 2.8 modelis), dėl to taip pat gali tikti mokant skirtingų veiksmažodžių valdymo, plg. *atlikti darbą, galvoti apie darbą, netekti darbo, atitrūkti nuo darbo*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
2.4 modelis:		
[Pred][Pred+V][DARBAS_acc][apie DARBAS_acc][dėl DARBAS_gen][nuo DARBAS_gen][už DARBAS_acc][be DARBAS_gen][DARBAS_gen]		
Pred] Pred+V	aktyvus	dirbti, atlikti, turėti, baigti, rasti, daryti, gauti, susirasti, padaryti, pradėti, pabaigti, pristatyti, rašyti, palikti, kalbėti, ieškoti, imtis
	būseną	mylėti, galvoti, netekti
DARBAS_acc] apie DARBAS_acc] dėl DARBAS_gen] nuo DARBAS_gen] už DARBAS_acc] be DARBAS_gen] DARBAS_gen	Obj	DARBAS_acc
		apie DARBAS_acc
		dėl DARBAS_gen
		nuo DARBAS_gen
		už DARBAS_acc
		be DARBAS_gen

21. Kaip matyti sintaksinių funkcijų lentelėje (žr. 2.3.3 poskyrį), pažyminiai gali būti derinamieji ir nederinamieji. Aprašant daiktavardžius kaip pirmieji visada nurodomi būtent tie modeliai, kuriuose tas daiktavardis vartojamas su nederinamaisiais ir derinamaisiais pažyminiais, arba kai pats daiktavardis eina nederinamuoju pažyminiu (žr. aukščiau aptartą daiktavardį *kalnas*). Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad sudėtinių nederinamųjų pažyminių sandaroje gali būti du dėmenys: [būdvardis kilmininku + daiktavardis kilmininku] + [modifikatorius]. Yra tam tikros reikšmės daiktavardžių grupė, kurie sudaro tokius pažyminius: tokių modelių rasite daiktavardžių *ūgis*, *amžius*, *būdas* vartosenos modeliuose, plg. žodžio *ūgis* 1.1 modelį su pavyzdžiais: *tai buvo vidutinio ūgio vyras*. Būtent dėl vartojimo šiame dažname modelyje daiktavardžio *ūgis* vienaskaitos kilmininko formos dažnumas – 306 pavartojimo atvejai (plg.: bendras šio daiktavardžio dažnumas mokomajame tekстыne – 392 pavartojimo atvejai). Vadinas, analizuojant tokio daiktavardžio vartoseną, labai svarbu įsidėmėti dvi dažniausias jo formas – kilmininką ir vardininką.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
ŪGIS noun_sg (392)		
Reikšmės	Kaitlybinės formos	Fonetinė informacija
1 REIKŠMĖ		
1.1 modelis:		
[AtrA ŪGIS_gen] [Mod]		
AtrA ŪGIS_gen	AtrN	vidutinio, neaukšto, x cm ŪGIS_gen
Mod	asmuo	vilnietė, vilnietis, moteris, kaunietė, lietuvė, lietuvis, našlė, vaikinai
<ul style="list-style-type: none"> Tai buvo vidutinio ūgio vyras. 58 Buto duris atidarė neaukšto ūgio storuliukas. Esu liekna, 174 cm ūgio tamsiaplaukė vilnietė. Esu 50 m., 177 cm ūgio vilnietis, rusas. Patraukli, gerai apsirepinusi 160 cm ūgio moteris laukia išsamaus laiško iš savarankiško 54 - 63 m. vyriškio. 		

Galima mokiniams skirti užduotį rasti tokius modelius daiktavardžių *amžius*, *būdas* aprašuose ir pasipraktikuoti juos vartoti atributiškai pagal pateiktus pavyzdžius (žr. taip pat pragmatinės kompetencijos dalį).

22. Atributo funkciją gali rodyti ir kitokios konstrukcijos, kurių pagrindas gali būti ir konkretus žodžių junginys, ir žodžių junginys su kintamuoju. Pavyzdžiui, aprašant būdvardžio *vertas* vartoseną, 1.1 modelyje matyti, kad kai vartojamas su tam tikru daiktavardžiu kilmininko linksniu, šis būdvardis atlieka nederinamojo pažyminio funkciją: [noun_gen+VERTAS] [Mod] – [pasitikėjimo vertas] [gėrimas], [pagalbos vertą] [galvą]. Panašių vartosenos modelių galima rasti būdvardžio *laisvas* (žr. 3 reikšmę, 3.2 modelį) ir būdvardžio *asmeninis* aprašuose (1.2 modelis).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

☰ 1.1 modelis:

[noun_gen+VERTAS] [Mod]

noun_gen+VERTAS	AtrA
Mod	

- Iki XVII a. pradžios vynas buvo vienintelis ilgai išlaikomas ir pasitikėjimo vertas gėrimas...
- Ne visuomet puošni skrybėlė dengia pagarbos vertą galvą.
- Nuo tada jai teko patirti knygos vertų nuotykių.

Kiti pavyzdžiai su daiktavardžiais: kai daiktavardžio *pasaulis* vietininko linksnis vartojamas su derinamuoju pažyminiu (*pirmasis pasaulyje*, *didžiausias pasaulyje*), šis junginys modelyje su modifikatoriais daiktavardžiais atlieka nederinamojo pažyminio funkciją, pvz., [didžiausias pasaulyje] [meno lobynas]:

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

☰ 1.4 modelis:

[AtrA PASAULIS_loc] [Mod]

AtrA PASAULIS_loc	
Mod	

- Japonijos nacionalinis transliuotojas pirmasis pasaulyje pradėjo testuoti itin didelės raiškos televizijos transliacijas.
- Lankymasis * Vatikano muziejuje – viename iš didžiausių pasaulyje meno lobynų.

Derinamąjį pažyminį rodo pastovusis žodžių junginys [*neturintis žalingų įpročių, neturinti žalingų įpročių*], todėl vienas iš daiktavardžio *įprotis* modelių – 1.3 modelis – atrodo taip: [neturintis]neturinti žalingų [PROTIS_pl.gen] [Mod]: *Susipažinčiau su neturinčiu žalingų įpročių vyru nuo 50 iki 60 m.* Šitame pavyzdyje pažyminio funkciją atlieka kolokacija *neturintis žalingų įpročių*. Tačiau pažyminį gali žymėti konstrukcija su kintamaisiais, tarkim, daiktavardžio *euras* 1.3 modelyje galima matyti tokią konstrukciją: [x|x milijonas|x tūkstantis EURAS_pl.gen] [Mod]; šį modelį iliustruojantis pavyzdys: *Pasak BBC, tokį veidą slepiantį apdangalą dėvinti moteris gali gauti **150 eurų baudą**.* Daugiau pavyzdžių, kur pažyminio funkciją atlieka konstrukcija su kintamaisiais, galima rasti žodžių *metai, aukštis, metras* įrašuose (Bielinskienė et al. 2021). Tokius sudėtingesnės struktūros pažyminius verta patyrinėti su aukštesnių lygių mokiniais.

23. Gramatikose aprašoma labai skirtinga aplinkybės funkcijos raiška – aplinkybes žymi linksniai, prielinksninės konstrukcijos, ilgesnės konstrukcijos su tam tikromis konkrečiomis žodžių formomis (žr. *Praktinę gramatiką* 2003, 4 dalis. Prieveiksminė grupė). Pavyzdžiui, veiksmažodžio *gyventi* 1.1 modelyje, matome gana didelę aplinkybių (žymima Adv) įvairovę ir kaip jos skirtingai reiškiamos: irrieveiksmiais, ir daiktavardžių linksniais, ir samplaikiniaisrieveiksmiais (*šiuo metu*).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.1 modelis:

[Sub][apie x Sub_gen] [GYVENTI][Pred+GYVENTI] [su Obj_ins] [pas Obj_acc][Adv_loc][ant Adv_gen] [Adv_ins] [Adv][Adv_acc]

Sub apie x Sub_gen	asmuo	žmogus, šeima, lietuvis, vaikas, tėvai, senelis
	gyvūnas	šuo
GYVENTI Pred+GYVENTI	Pred	GYVENTI
	modalinis+V	galėti, turėti+GYVENTI
su Obj_ins	asmuo	su tėvais, sūnumi, dukra, žmona
pas Obj_acc Adv_loc ant Adv_gen	asmuo	savęs
	vieta	butas, kaimas, miestas, senamiestis, trobelė
Adv_ins	laikas	šiuo metu
	būdas	viena
Adv Adv_acc	laikas	laikiniai, dabar, nuolat, ilgai, toliau
	vieta	čia, ten

Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad aplinkybes gali žymėti ir sudėtingesnės konstrukcijos: tarkime, veiksmažodis *naudoti* savo pusdalyvio forma 1.3 modelyje įeina į

tokią konstrukciją, kuri žymi laiko aplinkybę. Palyginkime: [prieš NAUDOTI_psd Obj_acc] [Pred], pavyzdys: *Prieš naudodami prietaisą, naudojimo instrukciją atidžiai perskaitykite net ir tuo atveju, kai žinote, kaip naudotis panašaus tipo prietaisais.* Tokios konstrukcijos gali įeiti į modelį kaip vienas elementas ir gali būti svarbi tam tikrų žodžių vartosenos dalis. Ir sudėtingesnės formos, ir sudėtingesnės konstrukcijos gali būti lengviau išmokstamos, jeigu jos susiejamos su konkrečia mokinių lygio leksika.

24. Aplinkybės, ypač būdo, dažnai reiškiamos ir pastoviaisiais žodžių junginiais, tarp jų gausi frazeologizmų grupė: veiksmo būdas (kokybė, laipsnis, pobūdis) gali būti nuskaitomas frazeologizmais, pvz., **vargais negalais** (sunkiai) *pasiekiau miestelį; jam iki gyvo kaulo* (labai labai) *atsibodo barniai; muitinėje jį iškratė nuo galvos iki kojų* (labai nuodugniai) (pavyzdžiai imti iš *Praktinės lietuvių kalbos gramatikos* 2003: 186). Tačiau ir iš antraštyno vienetų sąrašo galima pasirinkti nemažai frazeologizmų, atliekančių prieveiksmio funkciją (pvz., *tik per plauką, aplinkiniais keliais, kaip iš po žemių, paskutinę minutę* ir kt.). Tai gali būti užduotis patiems mokiniams. Galima pastudijuoti jų funkciją (požymis, būdas, vieta, laikas...) ir reikšmes (pagal leksikone pateikiamus pavyzdžius). Daug prieveiksmio funkcija vartojamų frazeologizmų yra su tam tikrais dažniais daiktavardžiais, pvz., su daiktavardžiu *akis*: *akis į akį, kaip akis išdegęs, akies krašteliu* – sakinyje žymi būdą, *per akis* – kiekybę.

2.4.2. LEKŠINĖ KOMPETENCIJA

KALBOS FRAZIŠKUMAS IR PASTOVIEJI ŽODŽIŲ JUNGINIAI

Dalį kalbos fraziškumo (apie fraziškumą žr. 2.2.1 poskyrį) atspindi gana įprasti žodyno vienetai – pastovieji žodžių junginiai. Pastovieji žodžių junginiai (kartais vadinami stabiliaisiais junginiais) – tai pastoviai vartojami, sustabarėję ar apstabarėję, įvairios sandaros (dvižodžiai ir ilgesni) junginiai, vartojami kaip vienas leksinis vienetas. Iš pastoviųjų žodžių junginių gerai žinomi vaizdingi, perkeltinės reikšmės junginiai – frazeologizmai (pvz., *užmesti akį* reiškia „pasižiūrėti“), tačiau kur kas didesnę pastoviųjų žodžių junginių dalį sudaro kolokacijos – dažniausia dviejų ar trijų žodžių pastovūs junginiai, kurie rodo tai kalbai būdingus žodžių derinius, kitaip – įprastą leksinį junglumą (pvz., *didelė laimė, laikyti egzaminą*). Yra ir pastoviai vartojamų sakinių, paprastai jie vadinami posakiais: prie jų priskiriamos mandagumo frazės, pvz., *laba diena, viso geriausio, labai malonu susipažinti*, patarlės ir priežodžiai, situaciniai posakiai, pvz., *per jėgą mielas nebūsi, vilką minim, vilkas čia ir pan.*

Leksikono antraštyno leksinių vienetų sąrašė galima matyti, kad leksikone atskirais antraštiniais vienetais išskelti tokie pastovieji žodžių junginiai, kaip frazeologizmai, sudėtiniai pavadinimai ir posakiai. Kolokacijos atskirais antraštiniais vienetais nepateikiamos, jos nurodomos bazinių žodžių vartosenos modeliuose (žr. leksinį vartosenos modelio lygmenį, 2.3.3 poskyrį).

Toliau pateikiame idėjų, kurios, tikimasi, padės į leksinės kompetencijos ugdymą integruoti ir pastoviuosius žodžių junginius. Nors čia naudosime leksikone sukauptus

duomenis, norime atkreipti dėmesį, kad kolokacijų užduotims galima panaudoti ir specialius kolokacijų žodynus – jau yra *Lietuvių kalbos kolokacijų žodynas*, kuriame pateikta daug kolokacijų, tiesa, kol kas tik su 97 daiktavardžiais, pvz., *dėmesys, galimybė, dalis, įstatymas aplinka, būdas, oras* ir kt. Beveik visi šie 97 daiktavardžiai yra įtraukti į leksikoną (su ilgaliais aprašais), bet jeigu aukštesnių lygių mokiniams reikėtų daugiau informacijos apie šių dažnų daiktavardžių kolokacijas, jas gali rasti minėtame *Lietuvių kalbos kolokacijų žodyne* arba gali naudotis paieška *Lietuvių kalbos pastoviųjų žodžių junginių (PASTOVU) bazėje*⁵⁰. Frazeologizmams, posakiams yra išleista specialiųjų žodynų, kai kurie jų prieinami internete, pvz., *Frazeologijos žodynas*⁵¹.

1. Dalis labai dažnų žodžių yra tokie dažni todėl, kad įeina į daug pastoviųjų žodžių junginių. Užduotis mokiniams: patyrinėkite, kokių pastoviųjų žodžių junginių dalis yra daiktavardžiai *pusė* ir *kalba*. Dėmesio: į paieškos laukelį leksikone įveskite skirtingas kaitybines formas (*pusė, pusės, pusei, puse, pusę...*) arba bandykite ieškoti tik pagal žodžio pradžią (*kalb*). Kokia rastų junginių reikšmė? Kuriuos iš jų priskirtumėte frazeologizmams? Pasitikrinti galite frazeologizmų žodynuose.

The image shows two search results side-by-side. The left search is for the word 'pusė'. The results include: 'suprasti iš pusės žodžio', 'pusė velnio', 'iš kitos pusės', 'iš vienos pusės' (highlighted in pink), and 'kita medalio pusė'. The right search is for the word 'kalb'. The results include: 'rasti bendrą kalbą' (highlighted in pink), 'negali būti nė kalbos', 'leistas į kalbas', 'veltis į kalbas', and 'užvesti kalbą'. Both interfaces have a search bar with the letters 'ą č é ė i š ū ū ž' above it.

2. Frazeologizmai labai dažnai apibūdinami kaip visiškai sustabarėję žodžių junginiai. Patyrinėjus, kaip vartojami frazeologizmams priskiriami junginiai, paaiškėja, kad ne visi frazeologizmai yra tokie nelankstūs, kaip apie juos manoma (Kovalevskaitė 2014). Šią ypatybę gali būti įdomu aptarti su mokiniais. Dalis frazeologizmų iš tikrųjų sustabarėję ir vartojami tik viena forma, pvz., *akis į akį, kaip iš pypkės, trumpai drūtai* ir kt. Bet yra daug tokių frazeologizmų, kuriuose yra ir kintamasis dėmuo, dažnai tai veiksmazodis: pavyzdžiui, leksikone yra aprašytas frazeologizmas *pakišti koją*, du pavyzdžiai iliustruoja, kaip jis vartojamas: *Kažkas iš jums labai artimų žmonių vis pakiš koją, kad tik neišsiveržtumėte į priekį. Nutaikęs progą pakišau konkurentui koją*. Matome, kad veiksmazodis *pakišti* pavartotas dviem formomis: būsimąjo ir būtojo kartinio laiko. Antrasis žodis – daiktavardis, visada tos pačios formos – vienaskaitos galininko. Žinoma, prie frazeologizmų leksikone

⁵⁰ <http://resursai.pastovu.vdu.lt/paieska/paprastoji>

⁵¹ <https://ekalba.lt/frazeologijos-zodynas/>

pateikta mažai pavyzdžių, o pačiame mokomajame tekстыne tokie junginiai nėra dažnai vartojami, todėl, norint patikrinti, kokiomis formomis tam tikras frazeologizmas paplitęs lietuvių kalboje, gali prireikti atlikti paiešką didesniame tekстыne, pvz., *Dabartinės lietuvių kalbos tekстыne*⁵². Išplėstinėje paieškoje įvedę stabilią dalį (laukelyje „forma“ daiktavardžio formą *koją*) ir nurodę, kad ieškome kontekstinio žodžio *pakišti* lemos, gausime net 136 vartosenos pavyzdžius:

Paieška tekстыne Išplėstinė paieška

koją Lema Morfologija ? Q leškoti +

KONTEKSTINIS ŽODIS

Forma pakišti Morfologija 1 -

TEKSTYNAS

Visas tekстыnas

RŪŠIAVIMAS

Nerūšiuoti	-3	-2	-1	0	1	2	3
------------	----	----	----	---	---	---	---

RASTA 136 REZULTATU

Atsisiųsti

1. esmės ir kūrėjo mentaliteto . Breckui Eisneriui **koją** pakišo jo noras atrodyti svarbesniam nei tikimas
2. r žiūrovai . Beje , šiais metais Aukso gaubliams **koją** pakišo ir per konkuruojantį ABC kanalą sekmadien
3. u toliau skambių šūkių nenuėita – neva pradžioje **koją** pakišo R . Paksas , o vėliau – viešumon iškilę f
4. jo balsas turėtų būti įtikinamesnis . Deja , vėl **koją** pakiša vakarietiškais pinigais žiniasklaidą paku
5. vo , tad teko eiti pėsčiomis . Tačiau čia ir vėl **koją** pakišo . . . Stalinas . Vienam pro šalį keliavus
6. kad ne Vašingtono politika lems jo sprendimus , **koją** pakišo vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas . K
7. Vis dėlto negalima teigti , jog egzaminų sesijai **koją** pakišo tik pats lietuvių gimtosios kalbos valsty
8. išvengiamai jaučiasi netobula . Kitąsyk moteriai **koją** pakiša jos uždaramas : jai atrodo , kad viskas t
9. riimto elgesio kodekso . Šiems planams ir norams **koją** pakišo JAV ir Didžiosios Britanijos derybininkai
10. gas bylinėjamas . Neretai projektų vykdytojams **koją** pakiša ir projektavimo , statybų leidimų išdavim
11. ioliktą dieną . Bet šį vakarą ponui de Šarliusui **koją** pakišo prastas jo kviestų svečių , jau pradėjusi
12. Jei žmogus skubi , tai būtinai pats liucipierius **koją** pakiš ! Vacius nuvairavo sunkvežimį į šalikelę i
13. ebesėlio nukrito , iš asfalto išdygo , nelabasis **koją** pakišo ? Tik iš kur žinoma , kad nelabojo koja s
14. . pradžios rusų dailininkė G. Serebriakova ? Gal **koją** pakišo Galina Serebriakova , romanų apie marksiz
15. kaip daugumai žmonių patinka . Ir čia man nuolat **koją** pakišdavo tas kategoriškasis imperatyvas . - Mat
16. ško socializmo idėjas [990 , p. 161] . Bet jai **koją** pakišo ideologiniai socialistų nesutarimai , ypa
17. s piktas intrigantas : visiems pavydi , daug kam **koją** pakiša , šmeižia savo kolegas . Trečias girtuokl
18. , kai moteris mūvi kelnes , gerai tinka sulenktą **koją** pakišti po kita , o sulenktosios kelią nukreipti
19. teriniu teatro dvasiu . tai nežinia kas čia toms **koja** pakiša - dramaturgas ar režisierius . Kažkaip sa

Iš atliktų frazeologizmų variantiškumo tyrimų (Virbickienė 2017) matyti, kad, ištyrus 427 dabartinėje kalboje vartojamus frazeologizmus pagal tris gramatinio variantiškumo ypatybes – gramatinės formos kaitą, papildomų dėmenų įsiterpimą ir žodžių tvarkos kaitą, nustatyta, kad 56 proc. visų tirtų frazeologizmų (242) pasižymi variantiškumu; frazeologizmams, kurių pagrindinis dėmuo yra veiksmažodis, 100 proc. atvejų būdingi gramatinės formos pokyčiai (jau aptartas frazeologizmas *pakiša koją, pakišo koją*);

⁵² <http://corpus.vdu.lt/lt/>

72,5 proc. atvejų būdingi žodžių tvarkos pokyčiai (*pakišo koją, koją pakišo*) ir 14 proc. atvejų būdingas papildomų dėmenų įsiterpimas (pvz., *koją [man / jam] pakišo*). Atrinkus dažnų frazeologizmų, galima paraginti mokinius atlikti tų junginių vartosenos tyrimą tekstyne pagal pavyzdį.

3. Kolokacijos yra pastoviai vartojami žodžių junginiai, kurie rodo tam tikros kalbos žodžių leksinio junglumo dėsningumus, pvz., lietuvių kalboje įprasta sakyti *stipri kava*, bet ne *galinga kava*; *didelis dėmesys*, bet ne *stiprus dėmesys*, *galingas automobilis*, bet ne *stiprus automobilis*, *laikyti*, bet ne *daryti* egzaminą, *dėti*, bet ne *guldyti* pastangas. Ir kalbėdami, ir rašydami kolokacijų vartojame daug daugiau negu vaizdingų frazeologizmų, todėl į žodyno kompetencijos ugdymą svarbu įtraukti užduočių, skirtų kolokacinei kompetencijai lavinti.

Kolokacijų užduotys paprastai yra dviejų tipų (Bahns 1997, cit. iš Müller (2011):

1) tos užduotys, kuriose reikia bazei (pagrindiniam kolokacijos žodžiui, paprastai daiktavardžiui) rasti tinkamą kolokatą (dažnai kartu vartojamą žodį) iš pateiktų žodžių sąrašo, pvz., daiktavardžiui *dėmesys* parinkti tinkamą veiksmažodį iš panašių veiksmažodžių grupės: *duoti, skirti, teikti*;

2) tos užduotys, kuriose reikia pačiam mokiniui rasti tinkamą kolokaciją, pvz., žinoti lietuvių kalbai būdingą veiksmažodis + daiktavardis kolokaciją *skirti dėmesio* arba būdvardis + daiktavardis kolokaciją *išskirtinis dėmesys*.

Kolokacijų mokymo tyrimuose pabrėžiama, kad svarbu ne tik mokyti visų aktualių tam tikros kalbos kolokacijų, bet pirmiausia išugdyti kompetenciją suprasti, kas yra kolokacijos ir gebėjimą jas atpažinti (angl. *collocation recognition*). Taigi reikalingi ir kolokacijoms įsidėmėti, ir kolokacijas praktikuoti skirti pratimai, ir mokymosi veiklos, ugdančios gebėjimą atpažinti kolokacijas (angl. *collocational awareness*). Mokinys negali išmokti visų kolokacijų, bet jam reikia įsidėmėti, kurios iš jų itin svarbios, ir gebėti jas atpažinti rašytinėje ir sakininėje kalboje (plačiau apie šią temą, taip pat konkrečius kolokacijų mokymo metodus žr., pavyzdžiui, Lindstromberg et al. 2008; Peters 2009; Müller 2011).

4. Tyrinėjant kolokacijas, galima naudotis tekstynų konkordansais, pvz., mokomajame tekstyne sudaryti analizuojamojo daiktavardžio konkordansus ir paskatinti mokinius pačius tyrinėti, kokie veiksmažodžiai dažnai vartojami su daiktavardžiu *dėmesys*. Pirmiausia išplėstinėje paieškoje reikia nurodyti, kokioje tekstyno dalyje atliksite paiešką, tada pasirinkti, kad pirmasis žodis būtų bet koks veiksmažodis, o antrasis – konkretus daiktavardis (čia: *dėmesys*). Kadangi kolokacijose su veiksmažodžiu *dėmesys* gali būti vartojamas keliais linksniais, svarbu nurodyti, kad ieškome daiktavardžio *dėmesys* lemos:

MOKOMASIS TEKSTYNAS

Paprastoji paieška
Išplėstinė paieška
Apie paiešką
Apie tekstyną

Tekstynas

visas tekstynas

Tekstų tipas

visi tipai

1 žodis

žodis lema

Gramatinė informacija

Kalbos dalis: Veiksmažodis

Kalbos atmaina

rašytinės kalbos tekstai

Tekstų žanrai

visi žanrai

2 žodis

dėmesys

žodis lema

Gramatinė informacija

Kalbos dalis: -

Atlikę paiešką visų lygių rašytiniuose tekstuose, gavome 69 pavartojimo atvejus, tai gi turime nemažai pavyzdžių. Susigrupavę taip, kad ieškomi žodžiai (čia: veiksmažodžiai) būtų pateikiami pagal abėcėlę, galime matyti, kokie konkretūs veiksmažodžiai yra dažni, vadinasi, su tais veiksmažodžiais daiktavardis *dėmesys* sudaro kolokacijas. Taip susigrupavę konkordansą pagal kairįjį kolokatą veiksmažodį, pirmiausia pamatysime *atkreipti* formas, tada pagal abėcėlę ir kitus veiksmažodžius: *nekreipkite dėmesio*, *nukreipti dėmesį*, *reikalauti dėmesio* ir pan.

MOKOMASIS TEKSTYNAS

Rasta rezultatų: 69

	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	iš ten yra nusiteikęs parvežti aukso medalį . H. Žustautas	atkreipia	dėmesį , jog Lietuvoje konkurencija tarp kanojininkų yra ti
2	s . Kelias į olimpiadą nebuvo labai lengvas . H. Žustautas	atkreipia	dėmesį , kad kitų sporto šakų atstovai išsikovoja kelialapį
3	magistralėse laikymasis) . Lietuvos kelių policijos tarnyba	atkreipia	dėmesį , kad per pirmąjį šių metų pusmetį policijos pareig
4	Pirmiausia	atkreipiame	dėmesį į žmogaus išvaizdą . Drabužiai atspindi jo grožio s
5	e , čiuožykoje , prie jūros , miške , prie upeliuko ir t. t. Tik	atkreipkite	dėmesį į vaikų amžių ir pomėgius : čiuožykoje kelių įvair
6		Atkreipkite	dėmesį į laikrodį
7	įinto kompozitorių ir poetų sambūrio dainos . No rėdamas	atkreipti	dėmesį į tuo metu Amerikoje itin paplitusias antirasistines
8	nis šunytis . - Čir čir čir ! – neramiai sučiškė žvirbliukai . -	Nekreipkite	į jį dėmesio . - nuramino senasis žvirblis . – Šuns nėra ko

Kitas būdas tyrinėti kolokacijas – naudotis jau sukauptais duomenimis leksikone: vienas iš vartosenos modelio lygmenų yra leksinis (violetinės spalvos stulpelis), jame pateikiami dažnai (3 arba daugiau kartų) su aprašomu žodžiu mokomajame tekстыne

vartojami žodžiai – kolokatai (žr. daiktavardžio *dėmesys* 1.1 modelį, kuriame matyti, su kokiais būdvardžiais *dėmesys* sudaro kolokacijas, pvz., *išskirtinis dėmesys*, arba 1.4 modelį, kuriame pateikiamos *dėmesys* kolokacijos su veiksmažodžiais, pvz., *nekreipti dėmesio*).

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

[AtrA] [DĖMESYS]

AtrA	vertinamasis	ypatingas, didelis, išskirtinis, pagrindinis
DĖMESYS	Mod	DĖMESYS

- Daktaras ypatingą dėmesį skyrė vaikų sveikatos problemoms, todėl skulptūra vaizduoja Cemachą Šabada, besikalbantį su vaiku.
- Jis taip pat teigė, kad didelį dėmesį skiria aptarnavimo ir produktų kokybei.
- Liepos mėnesį didesnio dėmesio gali pareikalauti finansiniai įsipareigojimai ir planai.
- Jeigu pats autorius jus pakvietė į savo kūrinių parodos atidarymą, nereikalaukite sau išskirtinio dėmesio, leiskite renginio šeimininkui pabendrauti ir su kitais svečiais.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.4 modelis:

[Pred] [DĖMESYS_acc][DĖMESYS_gen]

Pred	aktyvus	atitraukti, nekreipti, atkreipti, nukreipti, kreipti, skirti, patraukti, sutelkti, sulaukti, nereikalauti
DĖMESYS_acc DĖMESYS_gen	Obj	DĖMESYS_acc
		DĖMESYS_gen

- Keleivis neturi daryti nieko, kas bent akimirka atitrauktų vairuotojo dėmesį nuo eismo kelyje.
- Galų gale visiems nusibodo, dabar jau niekas nekreipia į jį dėmesio.
- Tada, mokykloje, į tą pamoką per daug nekreipiau dėmesio.
- O jūs nekreipkite dėmesio, ką jie čia šneka.
- Atkreipkite dėmesį į šį laikotarpį – gyvenimo aplinkybės klostysis pačiu palankiausiu jums būdu.
- ...tyrimas apie darbuotojų poreikius... atskleidė, kad jaunesni darbuotojai labiau kreipia dėmesį į tai, kaip jie nori atrodyti darbo aplinkoje, tuo tarpu vyresni – kaip nori jaustis...
- Visus metus pagrindinį dėmesį jis skyrė savo tikslams.

5. Remdamiesi M. Lewis (2001, žr. skyrių „Learning / working with collocation using dictionaries“), pasiūlysimė kelias idėjas, kokios medžiagos mokytojai gali rasti leksikone kolokacijų pratimams ir kaip ją panaudoti kolokacijų mokymo praktikoje.

Ruošiantis dirbti su nauja tema, galima duoti mokiniams daiktavardžių sąrašą ir nurodyti, kad šiems daiktavardžiams išrinktų dažniausius kolokatus, nurodytus vartosenos modeliuose, pvz., mokantis leksikos apie transportą, iš antraštyno vienetų sąrašo galima

atrinkti žodžius, kurie susiję su šia tema (*bilietas, autobusas, vairuotojas, keleivis, važiuoti* ir pan.) ir, peržiūrėjus jų vartosenos modelių leksikos lygmenį, išsirinkti kolokacijas, kurių struktūra būtų veiksmažodis + daiktavardis (*važiuoti autobusu, pažymėti bilietą*), būdvardis + daiktavardis (*vienartinis bilietas*), daiktavardžio kilmininkas + daiktavardis (*autobusų stotis, važiavimas be bilieto*). Žinoma, prieš tai svarbu supažindinti mokinius, kokiuose modeliuose kokios struktūros kolokacijų ieškoti: pvz., būdvardis + daiktavardis kolokacijų jie ras daiktavardžio modeliuose su atributais, o daiktavardis + daiktavardis kolokacijų – tokiuose modeliuose, kur nurodomas analizuojamo daiktavardžio nederinamasis pažymynys, reiškiamas kito daiktavardžio kilmininku. Susirinkę temai aktualias kolokacijas, mokiniai bus geriau pasiruošę kalbėti ir (ar) rašyti šia tema: pasak M. Lewis (2001: 100), „žodžiui būdingų kolokacijų atranka prieš rašto darbą padės mokiniams išvengti leksikos klaidų ir geriau išreikšti mintį“.

Mokydamas vartoti dažnus žodžius, mokytojas gali parinkti kelis tokius gana abstrakčios reikšmės daiktavardžius (pvz., *situacija, problema, sprendimas*) ir pateikti mokiniams tų žodžių kolokacijas. Su *sprendimas* (1 reikšmė) galima pateikti tokias skirtingų struktūrų kolokacijas iš kelių skirtingų modelių: *priimtas sprendimas, svarbus sprendimas, geras sprendimas, sprendimo būdai, priimti sprendimą, apgalvoti sprendimą, apsvarstyti sprendimą*. Skyrus laiko pasiruošti, mokiniai kviečiami sudaryti jų patirtį atspindintį sakinį su šiomis kolokacijomis, tarkim: *Sportuoti buvo geras sprendimas*. Tikėtina, kad dirbdami su kolokacijomis mokiniai geriau jas įsimins ir darys mažiau klaidų patys jas vartodami (Lewis 2001: 101).

Tokiomis ir panašiomis užduotimis mokytojas ugdo mokinių supratimą, kad kalba yra fraziška: vartojant kalbą, svarbūs ne atskiri žodžiai, o žodžių junginiai, ilgesnės konstrukcijos, žodžių vartosenos modeliai. Dar vienas būdas kolokacinei kompetencijai ugdyti – skirti tokias užduotis, kur mokiniai turėtų išversti kolokaciją į savo gimtąją kalbą: pamatę, kad parenkant atitikmenį reikia iš karto galvoti apie du ar net tris žodžius, mokiniai įgis suvokimą, kad reikšmė kalboje dažnai perteikiama ilgesniu vienetu negu žodis (Lewis 2001: 103).

6. Naudojantis leksikonu, gali prireikti daugiau žodžių, negu yra įtraukta į antraštiną. Daug jų galima susirasti per „Kolokatų paiešką“, nes ji skirta ieškoti žodžių, kurie yra nurodyti kaip kolokatai antraštinių žodžių vartosenos modeliuose. Pavyzdžiui, jeigu ieškosite prieveiksmio *įspūdingai* pasirinkę kortelę „Antraštyno vienetų paieška“, jums nepateiks jokių rezultatų, bet „Kolokatų paieškoje“ jums bus pateiktas veiksmažodis *atrodyti*, vadinasi, *įspūdingai* yra dažnas *atrodyti* palydovas, o *įspūdingai atrodyti* – verta įsiminti kolokacija, kaip ir kiti 1.1 modelyje užfiksuoti kolokatai: **puikiai atrodote, gerai atrodai**.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS

[Antraštyno vienetų paieška](#)
 [Kolokatų paieška](#)
 [Apie leksikoną](#)
 [Apie paiešką](#)

ATRODYTI verb (551)

7. Leksikoną galima būtų panaudoti ir tada, kai iškyla klausimas dėl sinonimų leksinio junglumo. Pavyzdžiui, kyla klausimas, kada vartoti *virtoti*, kada – *naudoti*? Kaip skiriasi jų leksinis junglumas, t. y. su kokiais žodžiais sudaro kolokacijas vienas ir kitas veiksmažodis? Sinonimai, nors ir yra panašios (artimos) reikšmės žodžiai, bet dažnai skiriasi pagal su kitais žodžiais sudaromas kolokacijas. Įdomu pasirinkti kelis artimos reikšmės veiksmažodžius arba būdvardžius ir patyrinti, su kokiais daiktavardžiais jie paprastai vartojami kaip kolokatai: pvz., *sunkus, sudėtingas; virtoti, naudoti; mylėti, mėgti; rengti, ruošti*.

Kartu su mokiniais galima atlikti tyrimą: susiradus veiksmažodžius *virtoti* ir *naudoti* leksikone (jie abu yra dažni, todėl turi ilguosius aprašus), galima peržiūrėti semantines grupes modeliuose, kur nurodytas veiksmažodžių objektas, susirinkti kolokacijas ir padaryti apibendrinimą, kad vartojame *žodžius, vaistus (medžiagas), maistą*, o naudojame nepalyginamai daugiau įvairių dalykų – įrenginius, daiktus ir pan. Kadangi *naudoti* junglumas daug platesnis, įsidėmėti reikėtų tik kolokacijas su *virtoti*, nes *virtoti* junglumas gana siauras ir tikimybė suklysti jungiant žodžius nedidelė.

Palyginti sinonimų leksinį junglumą galima ir susiradus informacijos naudojant „Kolokatų paiešką“: susiradus žodžius, kurių kolokatais nurodomi *rengti* ir *ruošti*, galima nustatyti artimos reikšmės žodžių leksinio junglumo skirtumus: pvz., su maistu paprastai vartojama *ruošti*, taip pat vartojama ir *rengti*, bet ne *ruošti koncertą*, įsidėmėti panašumus (apie *vaišes* galima sakyti ir *rengti vaišes*, ir *ruošti vaišes*). Palyginus *mylėti* ir *mėgti* kolokatus, matyti, kad *mėgti* jų turi kur kas daugiau; įdomu, kad tarp jų nemažai veiksmažodžių, vadinasi, *mylėti* ir *mėgti* skiriasi ne tik kartu vartojamų žodžių leksinėmis semantinėmis grupėmis, bet ir gramatine struktūra, nes *mėgti* dažnai vartojamas kaip sudėtinio predikato narys (žr. *skaityti* 1.1 modelį), pvz.: *mėgstu skaityti* (taip pat: *mėgstu auginti, dainuoti, keliauti, žiūrėti*).

Šią užduotį galima būtų daryti ir kaip greitą užduotį: mokytojas, parinęs du sinonimus daiktavardžius, gali iš anksto pats surinkti jų kolokatus (tarkim, veiksmažodžius). Tada padalyti grupę į tris dalis ir duoti visą veiksmažodžių sąrašą, kad pirmoji grupė atsirinktų, kurie veiksmažodžiai iš sąrašo vartojami su pirmuoju daiktavardžiu, antroji grupė pasirinktų, kurie – su antruoju, trečioji atrinktų, kurie tinka abiem. Grupėms baigus darbą, mokytojas pakomentuotų, kokios kolokacijos yra paplitusios ir įprastos vartosenoje.

8. Dažnai kolokacijoms priskiriami ir vadinamieji **sudėtiniai pavadinimai**. Tai yra tokie pastovieji žodžių junginiai, kurių dažniausia struktūra yra daiktavardžio kilmininkas

+ daiktavardis arba būdvardis + daiktavardis. Sudėtinis pavadinimas yra tam tikro dalyko įvardijimas dviem žodžiais, pvz., *akies obuolys, vaikų darželis, svogūnų laiškai, sausi pusryčiai, kavos pertraukėlė, asmens dokumentas, ligos istorija, pašto ženklas, oro uostas*. Rengdami leksikoną, sudėtinius pavadinimus skyrėme pagal tokius požymius:

a) norėdami įvardyti tą daiktą būtina turime pavartoti visą žodžių junginį, pvz., nebus aišku, kad turime omenyje *oro uostą ar pašto ženklą*, jeigu pasakysime tik antrąjį žodį – *uostas* arba *ženklas*;

b) dažnai vienas kuris sudėtinio pavadinimo žodis tam tikrą reikšmę įgyja tik tame junginyje (pvz., *vaikų darželis* – tai ne mažas daržas, o vaikų priežiūros vieta) arba yra perkeltinės reikšmės (*aguonų pienas* nėra pienas, pienu jis vadinamas dėl to, kad balsvos spalvos; *bobų vasara* nėra vasaros rūšis (kaip *dienos pietūs* – pietų rūšis) – tai rudens laikotarpis);

c) vienas kuris junginio žodis vartojamas išskirtine forma: *namų vaistinė* turi būti vartojama būtent deminutyvine forma (ne **namų vaistinė*).

Į sudėtinius pavadinimus panašūs **rūšiniai terminai**, bet sudėtiniai pavadinimai ir rūšiniai terminai leksikone aprašomi skirtingai:

a) rūšiniai terminai nurodo tam tikro daikto rūšį (pvz., *rašomasis stalas, darbo stalas*), todėl leksikone jie aprašomi prie pagrindinio daiktavardžio (čia: *stalas*);

b) sudėtiniai pavadinimai neįeina į to paties lygmens (rūšinių) terminų sistemą: pvz., *švediškas stalas* nėra stalas, tai tam tikras vaišinimosi būdas, taigi netinka į grupę su *rašomasis, darbo stalas*.

Todėl sudėtiniai pavadinimai arba iškelti atskirais antraštiniais vienetais, arba aprašomi kaip tam tikro daiktavardžio skirtingos reikšmės, žr. toliau aptariamą atvejį su *narys*.

Pasižiūrėkime į pavyzdžius: rūšinius terminus dažniausiai rasime atitinkamo daiktavardžio atributiniuose vartosenos modeliuose, plg. *stalas* 1.2 modelį, kuriame galima matyti, kad *stalo* atributu gali eiti būdvardis arba būdvardiškai vartojamas neveikiamasis dalyvis iš semantinės grupės „rūšiniai“, ir kaip vienas iš dažnų kolokatų nurodomas ir *rašomasis stalas*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1.2 modelis:

[AtrA] [STALAS]

AtrA	fizinis	ilgas, apvalus, medinis, didelis, atskiras, bend
	rūšinis	šventinis, rašomasis
STALAS	Mod	STALAS

Kito daiktavardžio – *išsilavinimas* – vartosenos modelyje su derinamuoju pažyminiu galime rasti įvairaus išsilavinimo pakopų pavadinimus: matyti, kad išsilavinimo rūšys gali būti *aukštasis, vidurinis, aukštesnysis išsilavinimas*, taip pat *medicininis* (galime pridėti: *teisinis, pedagoginis...*), prie vertinamųjų būdvardžių semantinės grupės kolokatų nenurodyta (nebuvo greta dažnai vartojamų žodžių), tačiau pavyzdžiuose matome: *puikus, visapusiškas išsilavinimas*. Atitinkamai, kad ir kokią išsilavinimo rūšį norėtume įvardyti, modeliuose su predikatais tiktų vartoti tuos pačius veiksmažodžius: *įgyti (...) išsilavinimą, turi (...) išsilavinimą, gavo (...) išsilavinimą* ir pan.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

[AtrA] [IŠSILAVINIMAS]

AtrA	rūšis	aukštasis, aukštesnysis, vidurinis, medicininis
	vertinamasis	
IŠSILAVINIMAS	Mod	IŠSILAVINIMAS

- Susipažinčiau su turinčiu aukštąjį išsilavinimą, veikliu, sportišku lietuviu iki 43 m.
- Turiu aukštesnį išsilavinimą.
- Dažniau už kitus demokratijos veikimu šalyje yra nepatenkinti vyresni nei 50 metų žmonės, gyvenantys kaime, respondentai su viduriniu išsilavinimu...
- Omalai, ar turite medicininį išsilavinimą? Taip. Baigiau Nigerijos universitetą.

Kaip jau minėta, sudėtiniai pavadinimai leksikone aprašomi dvejopai: arba iškeliami į antraštiną, arba kaip atskiros pagrindinio daiktavardžio reikšmės. Pavyzdžiui, daiktavardžio *narys* išskirtos trys reikšmės pagal tai, kad 1-oji – tai bet kokio kolektyvo (tarp kolokatų yra *komandos, grupės, komiteto, tarybos*) narys, 2-oji – šeimos narys, 3-oji – Seimo narys. Sudėtinius pavadinimus geriausiai rodo modeliai su pažyminiais – derinamuoju arba nederinamuoju.

Įdomu tai, kad skirtingas *nario* reikšmės (skirtingus *narių* tipus) perteikiančių sudėtinių pavadinimų vartoseną kiek skiriasi: pirmiausia skiriasi modelių skaičius, tačiau svarbu, kad, tarkim, kalbant apie įvairius komandos ar kitokios grupės narius, dažniausia kalbama, kokios grupės narys esi, plg. 1.2 modelį (*Esu labdaros renginio komiteto narys*), o kalbant apie šeimos narius, dažnai svarbu pasakyti, kad esi laikomas šeimos nariu, tapai šeimos nariu, plg. 2.4 modelį (*Aš tave laikiau šeimos nare*). Žinoma, vartoseną *tapti Seimo nariu* didesniame tekstyne taip pat greičiausia būtų išryškėjusi ir tokį modelį būtų buvę galima išskirti ir prie 3-osios *narys* reikšmės. Galime apibendrinti, kad skirtingų sudėtinių pavadinimų junglumas dažniausiai skiriasi, o rūšiniai terminai vartojami panašiuose junginiuose.

Kartu su mokiniais galima būtų patyrinti, į kokius sudėtinius pavadinimus įeina koks nors labai dažnas ir jiems žinomas ar aktualus žodis (pvz., *paštas*) ir kaip skiriasi tų sudėtinių pavadinimų vartosenos modeliai.

9. Nemažą kolokacijų dalį sudaro **leksinės analitinės konstrukcijos**. Fleksinėse analitinėse kalbose, pvz., anglų, tokių kolokacijų labai daug, jos vadinamos *light verb constructions*. Lietuvių kalboje jos retesnės, mažai tyrinėtos (Kovalevskaitė et al. 2020c). Leksinėse analitinėse konstrukcijose sintaksiškai daiktavardį valdo veiksmožodis, bet reikšmę signalizuoja daiktavardis, nes veiksmožodis yra išblukusios reikšmės (desemantizuotas), pvz., *priimti sprendimą, atlikti analizę, vykdyti patikrinimus, daryti spaudimą*. Tokie junginiai yra geras pavyzdys desemantizacijos reiškiniui aptarti (Marcinkevičienė 2000: 44), kuriam ne visada skiriama pakankamai dėmesio mokant kalbą (Tognini-Bonelli 2000: 232): kai veiksmožodžio reikšmė „nublunka“, jis įgyja kitą funkciją ir reikšmę didesnės apimties leksiniame vienetė, šiuo atveju – leksinėje analitinėje konstrukcijoje. Lietuvių kalboje tipiški veiksmožodžiai, dažniausiai vartojami šiuose junginiuose, yra: *(j) vykdyti (vykdyti tyrimą, įvykdyti nusikaltimą), atlikti (atlikti analizę), (pa)daryti (padaryti poreikį, daryti spaudimą)*. Kiti veiksmožodžiai retesni (*suteikti, pateikti, surengti, imtis, priimti, patirti*) (daugiau pavyzdžių rasite Kovalevskaitė et al. 2020c, 2 lentelėje). Dauguma leksinės analitinės konstrukcijas sudarančių daiktavardžių turi priesagas *-imas* ir *-ymas*.

Leksinių analitinių konstrukcijų veiksmožodžiai yra dažni veiksmožodžiai, taigi į jų vartoseną itin svarbu atkreipti mokinių dėmesį: dažni žodžiai paprastai yra tokie dažni dėl to, kad vartojami įvairiose konstrukcijose, įvairiomis funkcijomis, vadinasi, ir reikšmė sunkiau apibrėžiama, ir dėl to išmokti juos vartoti gali būti sudėtingiau nei, tarkim, konkrečios reikšmės žodžius. R. Juknevičienės (2008) tyrimas rodo, kad didelio dažnumo anglų kalbos veiksmožodžių (*have, do, make* ir *take*) kolokacijų vartojimas gimtakalbių ir negimtakalbių kalboje skiriasi, vadinasi, tokių veiksmožodžių kolokacijų mokymasis yra svarbi leksinės kompetencijos lavinimo dalis.

Kartu su mokiniais galima atlikti nedidelį tyrimą ir patikrinti šį teiginį: didesnę „nublukusios“ reikšmės veiksmožodžių vartosenos dalį sudaro jų vartojimas pastoviuosiuose žodžių junginiuose. Mokiniai gali pasirinkti (arba mokytojas gali parinkti) kelis dažnai leksinėse analitinėse konstrukcijose vartojamus veiksmožodžius ir patyrinti jų vartojimo pavyzdžius mokomajame tekстыne, kad nustatytų, kokią šių veiksmožodžių vartosenos dalį sudaro leksinės analitinės konstrukcijos. Taip pat galima būtų palyginti, su kokiais daiktavardžiais leksinės analitinės konstrukcijas sudaro panašūs veiksmožodžiai, tarkim, *(j)vykdyti* ir *(pa)daryti*. Ar galima pagal daiktavardžių leksinės semantines grupes orientotis, kada kurį veiksmožodį pasirinkti?

LEKŠINĖS SEMANTINĖS GRUPĖS

10. Leksikono naudotojai gali rasti kolokacijų ilguoju aprašu aprašytų žodžių vartosenos modeliuose, leksiniame lygmenyje (violetinis stulpelis). Kolokatai yra susieti su semantinėmis grupėmis, nurodytomis antrajame stulpelyje (pvz., *ilgas, apvalus, medinis* – tai fizinės ypatybės reiškiantys būdvardžiai), todėl ši informacija gali būti taip pat panaudojama mokantis tam tikros reikšmės žodžių. Pavyzdžiui, jeigu analizuojami veiksmožodžio *pirkti* vartosenos modeliai, ir 1.2 modelyje nurodyta, kad objektą žymi daiktavardžiai iš leksinės semantinės grupės „pastatas“, iš nurodytų kolokatų (*butas, namas*)

mokynys gali pasikartoti arba papildyti savo leksiką šioje konkrečioje grupėje. Be to, jeigu kolokatų modelyje nenurodyta (nė vienas iš artimiausiame kontekste vartojamų žodžių nebuvo pavartotas tris ar daugiau kartų), modelyje nurodytos leksinės semantinės grupės žodžių galima matyti iš pavyzdžių, pvz., iliustruojant *pirkti* 1.2 modelį su semantine grupe „baldai“, pavyzdžiuose galima rasti baldų pavadinimų: *Perku baldus: sofą, stalą, knygų lentynas ir spintą*.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.2 modelis: ↓		
[Sub] [PIRKTI_prs.1][PIRKTI_fut.1] [Obj_acc]		
Sub	asmuo	
PIRKTI_prs.1 PIRKTI_fut.1	Pred	PIRKTI_prs.1
		PIRKTI_fut.1
Obj_acc	pastatas	butas, namas
	baldai	baldai

- Perku gerą 4-5 kambarių butą centre arba netoli centro.
- Pirksiu 3 kambarių butą. Tel. 450056
- Perku medinį namą prie Vilniaus.
- Perku baldus: sofą, stalą, knygų lentynas ir spintą.

Pastaba: semantiniame lygmenyje gali būti nurodoma semantinė grupė, bet leksiniame lygmenyje neįrašytas nė vienas tą grupę iliustruojantis kolokatas, nes mažame tekстыne retesniems žodžiams kolokatų nenustatyta (pvz., *tikti* vartosenos modelis, aptartas 2.2.2 poskyryje). Jeigu tokių atvejų viename modelyje yra keli, vartotojas pats turi susiorientuoti, kurie žodžiai pavyzdžiuose iliustruoja kurią semantinę.

Vartotojui gali būti sudėtingi ir tokie atvejai, kai modelyje semantiniame lygmenyje rodoma grupė be pavadinimo, tada taip pat tik iš pavyzdžių, lyginant kitų grupių žodžius, galima susiorientuoti, kurie žodžiai atspindi tą neįvardytą grupę. Semantinių grupių be pavadinimo atsirado dėl to, kad kontekste buvo per didelė žodžių įvairovė, kad būtų galima juos apibendrinti kokia nors viena semantine grupe.

11. Reikšmių skirtumų gali išryškėti jau gramatiniame lygmenyje (žr. pavyzdžius, aptartus skyriuje apie gramatinę kompetenciją), bet jeigu gramatinis modelio lygmuo sutampa, skirtumai matyti semantiniame arba leksiniame lygmenyje. Pavyzdžiui, ilguoju aprašu aprašytas daiktavardis *pavyzdys* turi 2 reikšmes, prie abiejų yra vartosenos modelis su derinamuoju pažyminiu (AtrA). Pasižiūrėjus į 1.1 ir 1.2 modelio semantines grupes, matyti, kad 1-osios reikšmės pažyminiai – tai vertinamieji būdvardžiai (*geras, tinkamas*), o 2-osios reikšmės pažyminiai – fizinės reikšmės būdvardžiai (*senieji, sunkiausi*):

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIŠMĖ

1.1 modelis:

[AtrA] [PAVYZDYS]

AtrA	vertinamasis
PAVYZDYS	Mod

- Dar tikiuosi surasti sau mielą, artimą gyvenimo draugą, o savo vaikučiams - ir gerą pavyzdį.
- Prieš pradėdami mokyti savo vaiką etiketo taisyklių, atminkite, kad vaikai turi polinkį kopijuoti tėvų elgesį. Jei mažylis nematys tinkamo pavyzdžio, visos jūsų pastangos gali nueiti perniek.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

2 REIŠMĖ

2.1 modelis:

[AtrA] [PAVYZDYS]

AtrA	fizinis
PAVYZDYS	Mod

- Restauruojant parką, pagal senuosius pavyzdžius buvo pagaminti dujiniai žibintai.
- Lankytojai supažindinami su Baltijos gintaro atsiradimo, susidarymo istorija, galima išvysti visą jo įvairovę, pakilnoti sunkiausių pavyzdžius.

Taigi kolokacijos svarbios dar ir tuo, kad pagal jas paprastai gana greitai galima atskirti daugiareikšmio žodžio reikšmes. Pavyzdžiui, palyginus būdvardžio *brangus* 1 ir 2 reikšmę, matyti, kad antrąją vartojamas žodis apibūdina asmenis, ir pagal greta vartojamus asmenų pavadinimus (žmogus, artimasis, tėvas, motina) galima atpažinti šio žodžio reikšmę „emociškai brangus“.

Skirtingoms žodžio reikšmėms įsidėmėti taip pat gali būti gerai panaudojami sinonimai, pvz., *brangus* 1 ir 2 reikšmę galima skirti ir pagal skirtingus sinonimus: 1-ai reikšmei tiktų *artimas*, o 2-ai reikšmei – *vertingas*.

Analizuojant reikšmes, mokiniams gali būti naudinga sužinoti jų atitikmenis gimtojoje kalboje: tarkim, abi *brangus* reikšmės („brangus dėl kainos“ ir „brangus emociškai“) rusų kalboje taip pat bus reiškiamos tuo pačiu žodžiu, o anglų kalboje – jau skirtingais, kaip ir daiktavardžio *vieta* 1-oji ir 2-oji reikšmės („vieta erdvėje“ – „a place“ ir „vieta transporte“ – „a seat“). Jeigu yra galimybė, šioje užduotyje galima panaudoti dvikalbius lietuvių–X kalbos žodynus (lietuvių–rusų, lietuvių–anglų, lietuvių–norvegų,

lietuvių–prancūzų, lietuvių–turkų kalbų žodynus) arba lietuvių–X kalbų lygiagrečiuosius tekstynus, pvz., lietuvių–čekų⁵³; lietuvių–latvių⁵⁴.

Pavyzdžiui, lietuvių–latvių lygiagrečiajame tekстыne LILA iš 27 pavyzdžių matome, kad dažniausias latviškas atitikmuo lietuviškajam *brangus* yra *dārgs*, bet reikšmė „brangus dėl kainos“ retais atvejais reiškia ir būdvardžiu *vertīgs* (17 pavyzdys), kaip ir lietuvių kalbos būdvardžiu *vertingas*, kuris taip pat vartojamas sinonimiškai su *brangus*:

- [17] Jeigu būtų pavykę įrodyti, jog Žvainius pavogė laikrodžius... ir jeigu tas auksinis būtų iš tiesų toks **brangus**, jis būtų sėdęs keleriems metams ir dingęs iš mūsų gyvenimo.
Ja būtų izdėvies pierādīt, ka Žvainius nozadzis pulkstepus... un ja tas zelta tiešām izrādītots tik vērtīgs, tad viņš būtu iesēdies uz vairākiem gadiem un pazudis no mūsu dzīves.
-
- [18] Bet turbūt **brangus**?
Laikam dārga?
-
- [19] Ne laikroštyje, **brangus** pone, ir ne žurnale,
— Ne laikrakstā, dārgais kungs, ne žurnālā!
-
- [20] - trumpai atsakė Malcevas, venqdamas žiūrėti į šalimais sėdintį pašnekova, kurio **brangus** kostiumas, rodos, atsisakė glamžytis ankštoje "Volkswageno" kabinoje.
— Semjons Maļcevs strupi atbildēja, vairīdamies paskatīties uz līdzās sēdošo sarunbiedru, kura dārgais uzvalks, liekas, neburzījās pat folksvāgena šaurajā kabinē.
-
- [21] Jūs patys mane susiradote, o mano laikas, žinokite, yra gana **brangus**.
Jūs pats mani sameklējāt, bet laiks man, zināt, ir visai dārgs!

Laufer ir Shmueli (1997) įrodo (cit. iš Barclay et al. 2019), kad, pateikus gimtosios kalbos atitikmenis, mokiniai greičiau išmokdavo svetimiosios kalbos žodžių.

DARYBINIAI ŽODŽIŲ RYŠIAI

12. Dariniai (vediniai ir dūriniai) nurodomi prie kiekvienos reikšmės, kad būtų aišku, su kuria daugiareikšmio žodžio reikšme susiję, pvz., prie veiksmažodžio *laukti* yra nurodytos dvi reikšmės, visi prie darinių nurodyti vediniai priskirti pirmajai reikšmei: *lauktuvės*, *palaukti*, *sulaukti*, *nelaukti*, *susilaukti*. Atkreipkite dėmesį, kad prie kai kurių žodžių darinių eilutėje pridėtas grotažymės ženklas – taip siekiama parodyti, kurie pagal sandarą panašūs žodžiai iš tikrųjų nėra susiję su aprašomojo žodžio konkrečia reikšme. Pavyzdžiui, prie 1-osios *laukti* reikšmės žodis *lauktis* yra su grotažyme, vadinasi, pagal reikšmę jis nesietinas su *laukti*, nes tarp *lauktis* ir *laukti* semantinis atotrūkis didesnis, nei, pavyzdžiui, tarp *laukti* ir *palaukti*.

⁵³ <https://klc.vdu.lt/lygiagretus-tekstynas/>

⁵⁴ <https://klc.vdu.lt/lila-lygiagretusis-tekstynas/>

LAUKTI verb (504)

Reikšmės [Kalibinės formos](#) [Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
Aš tavęs laukiau.

1.2 modelis:
Ar reikia laukti vėluojančio svečio?

1.3 modelis:
...laukdavau, kad viskas greičiau baigtųsi.

1.4 modelis:
Negalime ir nenorime laukti, kol įmonės skolos užaugs...

1.5 modelis:
Vakarėliuose būsite itin laukiami svečiai.

Dariniai: [lauktuvės](#), [palaukti](#), [sulaukti](#), [nelaukti](#), [lauktis](#), [susilaukti](#)

2 REIKŠMĖ

2.1 modelis:
Rudenį jūsų laukia keli pokyčiai...

2.2 modelis:
...jam didžiųjų nerimą kelia ir laukianti akistata su Brazilijos komanda.

Su kai kuriais veiksmažodžiais gali būti sudaroma gana daug priešdėlinių vedinių, todėl jų mokant gali praversti informacija apie dažnų veiksmažodžių vedinius. Tarkim, *gyventi* yra vienas iš dažnų pagrindinio žodyno žodžių, todėl gali būti naudinga mokant panaudoti jo vedinius: *apsigyventi*, *išgyventi*, *nugyventi*, *negyventi*, *pagyventi*, *pergyventi*, *pragyventi*.

Visi šie vediniai yra su aktyviomis nuorodomis, vadinasi, leksikone rasite ir kiekvieno iš šių veiksmažodžių aprašą su pavyzdžiais, pateikiamais prie atskirų reikšmių. Kai kurie šių priešdėlinių vedinių turės ne vieną reikšmę (*išgyventi*, *pragyventi*), o prie *pergyventi* pamatysite vedinį *nepergyventi*, kurį galima panaudoti tam, kad parodytumėte du vartosenoje konkuruojančius vedinius – *pergyventi* (tiksliau, jo neigiamąją formą *nepergyvenk*, *nepergyvenkite*, tai iš rusų kalbos nusikopijuotas vertinys, bendrinėje kalboje neteiktinas) ir *išgyventi*. Bendrinėje kalboje vietoj *nepergyvenkite* turi būti vartojama *nesijaudinkite*, *neišgyvenkite*, nors šnekamojoje kalboje šiai reikšmei perteikti dažniau vartojamas veiksmažodis *nepergyvenk(ite)*.

13. Leksikono vartotojo sąsajoje (arba antraštyno leksinių vienetų sąrašė) galima peržiūrėti ir pasirinkti veiksmažodžių vedinius su konkrečiu priešdėliu, pvz., *per-* (čia, žinoma, gali išryškėti skirtingų to paties priešdėlio reikšmių):

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

Antraštyno vienetų paieška Kolokataų paieška Apie leksikoną Apie paiešką Antraštynas

ą ĉ é ė ĭ š ū ū ž

per ieškoti

Paieško

- pernakvoti
- persivalgyti
- perverti
- pervežti

14. Leksikone yra veiksmažodžių, kurių yra ir forma su *ne-*, ir forma be *ne-*, pvz., *baigti* ir *nebaigti*. Bet atkreipkite dėmesį, kad kai kurių veiksmažodžių vartosenai aktuali tik neigiamoji forma: pvz., nors yra *piktnaudžiauti*, bet vartojamas tik *nepiktnaudžiauti*, nes apie šį veiksmažodį įprastai kalbama kaip apie veiksmažodį, kurio reikėtų vengti, pvz.: *Nepiktnaudžiaukite alkoholiniais gėrimais*. Pasižiūrėjus į leksikono antraštyno vienetų sąrašą ir pasirinkus kelis veiksmažodžius, kurie yra tik su priešdėliu *ne-*, galima pasiūlyti mokiniam patyrinti jų vartosenos pavyzdžius ir nustatyti, kodėl jie vartojami tik neigiamą formą, ar tai susiję su jų reikšme?

Čia pateiktus pasiūlymus galima papildyti darybos užduotimis iš 1.4.2 poskyrio.

LESIKA, SUSIJUSI SU LIETUVOS KULTŪRA IR ISTORIJA

15. Iš leksikono antraštyno vienetų sąrašo galima išrinkti ir patyrinti vadinamųjų kultūrinių realių, pvz., *Baltijos kelias*, *Dainų šventė*, *Kryžių kalnas*, *didysis kunigaikštis*, *kolektyvinis sodas*, *Mažoji Lietuva*, *sovietai*, *aguonų pienas*, *šaltibarščiai* ir kt.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

baltijos kelias ieškoti

Baltijos kelias noun_prop.sg.gen noun

Reikšmės [Kaitybinės formos](#) [Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

☐ pavyzdys: 📄

- Baltijos kelias – akcija, surengta Estijos, Latvijos liaudies frontų ir Lietuvos Sąjūdžio, išreiškiant Baltijos žmonių valią, vienybę, ryžtą siekiant nepriklausomybės bei sovietinės armijos išvedimo.
- 2009 m. Baltijos kelias įtrauktas į UNESCO dokumentinio paveldo programą „Pasaulio atmintis“.
- Stovėjimas Baltijos kelyje petys petin, ranka rankon seniai tapo metafora.
- Lietuvos Baltijos kelio ruožas buvo suskirstytas į 50 atkarpų, pabrėžiant 50 kančios ir nelaisvės metų.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

šaltibarščiai ieškoti

šaltibarščiai noun_pl (17)

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

+ pavyzdys:
Viena įdomiausių lietuviškų sriubų yra šaltibarščiai, gaminami iš burokėlių, kefyro, žalumynų, kiaušinių.

Pamatinis žodis: saltas; barščiai@

Dalis tokios leksikos nepateko į leksikono antraštiną, bet randama mokomajame tekстыne (plg. daiktavardžio *tremtinys* konkordansą):

MOKOMASIS TEKSTYNAS

tremtinys ieškoti

žodis lema

Rasta rezultatų: 10

	Kairysis kontekstas	ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ su lietuvių kapais Dešimtis metų atšauriose teritorijose stovintys lietuvių	tremtinių	kryžiai – tikrai ne geriausias būklės . Neretai juos pavyksta aptikti tik žini
2	☐ ilies priežastis dar galima pateisinti , tačiau to , kas buvo aptikta vienoje	tremtinių	kapinėse , nesitikėjo niekas . Ant srauniosios Manos upės kranto , Krasr
3	☐ kranto , Krasnojarsko krašte , įsikūrusi Unguto gyvenvietė . Čia gyvenę	tremtiniai	daugiausiai dirbo miško ūkyje , plukdė medieną . Apie čia ištrėmtus tauti
4	☐ lio , tačiau nuo rudens prasidės intensyvūs susitikimai su moksleiviais ,	tremtiniais	, bendruomenėmis ir visais , kuriems įdomi „ Misija Sibiras “ projekto veil
5	☐ a į apleistas Sibiro vietas susitikti su dar ten tebegyvenančiais lietuvių	tremtiniais	ir sutvarkyti apleistas kapavietes . Nuo 2006 m. savo norą dalyvauti proj
6	☐ enkis laiškus , adresuotus Krasnojarsko krašte , Igaroje gyvenantiems	tremtiniams	ir jų palikuonims . Misijos dalyviai šalies vadovei parvežė atsakymą , kur
7	☐ už poliarinio rato , į Igarą , kur jos dalyviai sutvarkė didžiausias lietuvių	tremtinių	kapines Sibire . Jų pagrindinėse erdvėse , nuo kurių atsiveria vaizdas į k
8	☐ ū daktaras pranešė turįs vykti toliau , lankyti kitų lagerių su kėnčiančiais	tremtiniais	. Atidaviau jam visus laiškus , kuriuos buvau parašiusi Andriui . Jis pažar
9	☐ . Iš esmės tai yra dainuojančios revoliucijos himnas . Dainuojame Sibiro	tremtinių	, pokario pasipriešinimo dainas . Žiūrių į čia susirinkusius žmones . Kai
10	☐ . Lietuvių tauta skilo į tris dalis : išeivius – tuos , kurie pabėgo į Vakarus ;	tremtinis	– tuos , kurie buvo deportuoti , prievarta išvežti į Rytus ; ir tuos , kurie lik

Ši leksikos dalis yra svarbi mokantis kalbos, nes vartojama lietuvių kultūroje, istorijoje svarbiems reiškiniams, objektams įvardyti; be to, dažnai tai yra vadinamoji beekvivalentė leksika, kuriai nėra atitikmenų kitose kalbose.

2.4.3. DISKURSO KOMPETENCIJA

Kadangi leksikone aprašomi tik keturių pagrindinių kalbos dalių žodžiai – veiksmažodžiai, daiktavardžiai, būdvardžiai irrieveiksmai – antraštyne nėra daug diskurso žymikliams skirtų įrašų. Be to, kaip jau minėta anksčiau, leksikono pagrindas – mokomojo tekстыno rašytinė dalis, o daugumos diskurso žymiklių teritorija yra šnekamoji, spontanišė kalba (Šinkūnienė et al. 2020: 5). Vis dėlto tekстыno rašytinėje dalyje yra grožinės literatūros tekstų, filmų subtitrų, kurie reprezentuoja šnekamąją kalbą, todėl, analizuojant dažnus žodžius, susidurta ir su diskurso žymikliais:

a) savarankiškų kalbos dalių tam tikros formos buvo vartojamos kaip įterpiniai, modaliniai žodžiai, pertarai ir tokia vartoseną atspindėta modeliuose (plg. gramatinės kompetencijos dalyje aptartą būdvardžio formos *panašu* vartoseną) arba parengti specialūs kitų kalbos dalių įrašai (plg. *vadinas* kaip dalelytė; *tipo* kaip dalelytė);

b) tarp pastoviųjų žodžių junginių yra daug jaustukų, atliekančių tarpasmeninę pragmatinę funkciją (*sveiki atvykę, kaip miela*), taip pat tokių įvairių stabilių frazių, kurios veikia kaip teksto kūrimo priemonės (*kitaip sakant*) (kokios žodžių ir žodžių junginių grupės priskiriamos diskurso žymikliams, kokios jų funkcijos, apžvalgą žr. Šinkūnienė et al. 2020).

Toliau siūlome kelias idėjas, skirtas konkrečių diskurso žymiklių mokymui, su kalbos atmaina ir konkrečiu žanru susijusios leksikos mokymui.

1. Leksikone nėra specialių pažymų, nurodytų prie skirtingo formalumo, skirtingo stiliaus pavyzdžių, tačiau, susidūrus su tam tikra leksika, galima į tai atkreipti mokinių dėmesį, patikrinti mokomajame tekстыne, kokiam tekste (kontekste) pavartotas konkretus žodis ar kolokacija. Pavyzdys galėtų būti daiktavardžio *gyvenimas* 1.1 vartosenos modelyje užfiksuotas kolokatas *sumautas*. Tarp pavyzdžių randame tokį: *Kad tave kur! Sumauta gelda! **Sumautas gyvenimas!** Rute, kodėl man viskas griūva?* Iš sakinio struktūros matyti, kad tai dialogo fragmentas, yra ir kitų šnekamajai kalbai būdingų posakių, todėl šitas pavyzdys – gera proga mokiniams susipažinti su neformaliai leksikai priklausančiu posakiu.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:

[AtrA] [GYVENIMAS]

AtrA	rūšinis	asmeninis, kasdienis, dvasinis, visuomeninis, profesinis, bendras, privatus, savarankiškas,
	vertinamasis	rimtas, laimingas, sumautas, geras
GYVENIMAS	Mod	GYVENIMAS

- Per didžiuosius darbus nepamirškite ir asmeninio gyvenimo.
- Noriu sutikti draugą bendram gyvenimui.

2. Kaip teigiama metodiniuose patarimuose (Ramonienė 2009: 99), dažniausiai rašymo mokoma einant nuo valdomo rašymo, kai mokiniams duodami konkretūs pavyzdžiai ir labai konkrečios rašymo užduotys, prie nereguliuojamo kūrybiško rašymo, kai mokiniai rašo visai laisvai. Atsižvelgiant į tai, kokių žanrų tekstų yra mokomojo tekstyno rašytinėje dalyje (žr. informaciją apie tekstyno sandarą 2.1 poskyryje), ugdant rašytinę kompetenciją leksikone galima rasti skirtingų žanrų tekstams būdingos leksikos. Pavyzdžiui, mokydamiesi rašyti skelbimų tekstus arba susipažindami su šio žanro leksika, mokiniai gali atidžiau pastudijuoti veiksmažodžių *parduoti, pirkti* vartosenos modelius ir atrinkti

tuos, kurie būdingi skelbimams (žr. *parduoti* 1.2 modelį, *pirkti* 1.2 modelį). Svarbu atkreipti mokinių dėmesį, kad iš vartosenos modelių jie gali pastebėti ne tik leksikos ypatybes (perkamas *butas, namas, baldai...*), bet ir skelbimams būdingą veiksmažodžio gramatinę formą (*perku* arba *pirksiu*). Taip kartu bus mokomasi konkrečiam teksto tipui būdingos leksikos ir gramatikos.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS		
1.2 modelis:		
[Sub] [PIRKTI_prs.1][PIRKTI_fut.1] [Obj_acc]		
Sub	asmuo	
PIRKTI_prs.1 PIRKTI_fut.1	Pred	PIRKTI_prs.1
		PIRKTI_fut.1
Obj_acc	pastatas	butas, namas
	baldai	baldai

- Perku gerą 4-5 kambarių butą centre arba netoli centro.
- Pirksiu 3 kambarių butą. Tel. 450056
- Perku medinį namą prie Vilniaus.
- Perku baldus: sofą, stalą, knygų lentynas ir spintą.

Nuomoti leksikono antraštyne nėra, bet galima jo paieškoti per „Kolokatų paiešką“; šį veiksmažodį mokiniai ras žodžio *butas* modelyje (plg. *nuomotis butą*). Taip pat leksikone galima rasti veiksmažodžių *išnuomoti*, *išsinuomoti* vartosenos pavyzdžių.

3. Liepiamosios ir tariamosios nuosakos formų prireikia susidūrus su tokiais tektais, kaip pažinčių skelbimai ar instrukcijos, todėl ir minėtų veiksmažodžio formų gali būti lengviau išmokti ir išmokyti susiejant su konkrečia leksika ir jai įprastu kontekstu: pvz., veiksmažodžio *susipažinti* atveju prie 1-osios reikšmės nurodytas 1.1 modelis yra tinkamas norint išmokti pristatyti asmenį; šioje situacijoje reikia liepiamosios nuosakos, o 1.2 modelyje fiksuojama tariamoji nuosaka.

susipažinti ieškoti

SUSIPAŽINTI verb. refl. (547)

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
–...Sofija, susipažink – čia Ida!

1.2 modelis:
Susipažinčiau su rimta mergina nuo 21 iki 28 m. Iš Kauno ar Vilniaus.

1.3 modelis:
Susipažinčiau rimtai draugystei su 24 - 30 metų amžiaus mergina, kuri mokėtų suprasti, užjausti, paguosti.

1.4 modelis:
...jėdu susipažino vedžiodami šunis.

Pamatinis žodis: [pažinti](#)

4. Pažinčių skelbimuose daug išvaizdos, charakterio aprašymų, todėl jų pavyzdžiais yra iliustruota tokių daiktavardžių, kaip *būdas*, *amžius*, *spalva*, *ūgis*, vartoseną. Šių daiktavardžių atitinkamų atributinių modelių medžiagą gali panaudoti mokytojas dirbdamas su pradedančiųjų grupe, mokydamas apibūdinti asmenį – save ar savo artimuosius, draugus, be to, čia vėl būtų jungiama ir leksika, ir gramatika (apie sudėtinius atributus žr. gramatinės kompetencijos dalyje).

5. Jeigu rašomi tekstai, kuriuose mokomasi reikšti nuomonę, raiškos priemonių galima ieškoti pasiūlius mokiniams konkrečių veiksmažodžių, pvz., *galvoti*, *manyti* ir pan.

MANYTI verb. (767)

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
Aš manau, kad reikėtų apsirengti raudoną megztinį, džinsus ir striukę.

1.2 modelis:
Kodėl manote, kad turėčiau tokius pažinti?

1.3 modelis:
Manau, jei su žmonėmis elgsies tinkamai, nugalėsi gerą gyvenimą.

1.4 modelis:
– Kaip manai, ar jie leistų mums išlipti, nors kelioms minutėms?

1.5 modelis:
Ir aš taip manau.

1.6 modelis:
Ką manai?

Tačiau gali būti naudinga paskatinti mokinius išsirinkti ne tik tinkamus šių žodžių vartosenos modelius, bet ir patikrinti, gal leksikone galima rasti posakių su šiais veiksmažodžiais, kurie taip pat galėtų būti pavartojami kalbant apie nuomonę, pvz.: *turėti galvoje, gerai pagalvojus, niekada nebūčiau pagalvojęs*.

6. Gali būti keista, kad leksikone liepiamosios nuosakos formos *klausyk* (5 reikšmė) ir *žiūrėk* (4 reikšmė) prie atitinkamų veiksmažodžių *klausyti* ir *žiūrėti* pateiktos kaip atskiros reikšmės: *klausyti* (5 reikšmė) ir *žiūrėti* (4 reikšmė), plg.:

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

4 REIKŠMĖ

⊕ 4.1 modelis:

Nuolat privalot klausyti mano nurodymų.

Dariniai: *neklusyti, paklausyti*

5 REIKŠMĖ

⊕ 5.1 modelis:

Klausyk, Rimai, paskolink dešimt litų, man pritrūko. Kiek reikia? Dešimt.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

4 REIKŠMĖ

⊕ 4.1 modelis:

Žiūrėk, neprisidaryk gėdos.

⊕ 4.2 modelis:

Labas. Žiūrėk, kada tau mieliau ryt pas mane atvažiuoti?

Tyrinėjant tekstyno medžiagą pastebėta, kad forma *klausyk* dažnai vartojama ne liepiant, o siekiant kitų tikslų. Galima pateikti mokiniams visą šio veiksmažodžio liepiamosios

nuosakos formų konkordansą ir paraginti patyrinti, kur yra liepiama (ar tokių situacijų apskritai yra?), o kur norima pasakyti ką nors kita, siekiama kitų tikslų (kokių?).

MOKOMASIS TEKSTYNAS			
	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
51	☐ ☐ Nesvarbu , jei tik jauti . Jam patinka katinėški bučinukai . Jie tokie mieli .	Klausyk	, aš turiu poreikį ir dabar tu juos blokuoji . Eik pasikalbėti su Melori . Jai
52	☐ ☐ tu mano . Tu čia taip juokauji ? Bliamba , seni , tavo kalbos nepadaeda .	Klausyk	Meilė sukniestas dalykas . Ji paini , gąsdinanti , skausminga , sumaula .
53	☐ ☐ kas . Padaryk apšilimą , aš tuoj ateisiu . Turiu dar kai kam paskambinti .	Klausyk	Nebenoriu čia būti . Skambinau treneriui Bičemui iš BYU . Sakė , kad g
54	☐ ☐ p reikia iš stoties pas tave ateiti . Ateik tiesiai į mokyklą , ten visai netoli .	Klausyk	Išlipi stotyje . Prie stoties yra didelis skveras . Desinėje pamatyti bank
55	☐ ☐ sužinišk , kad 22 - turėsi išvėžti vaikus į kaimą . Žinau , už dviejų dienų .	Klausyk	, brangusis , 24 - Jono gimtadienis . Reikia ruošti pasveikinti . Ką pirkir
56	☐ ☐ reikia nueiti į kirpyklą , į parduotuvę ir į valyklą . Gal dar negreit pareis .	Klausyk	, o kur arbatos puodeliai ? Čia , ant lentynos . Ko tau dar reikia ? Nuimk
57	☐ ☐ inkšmiu . Aš taip pot manau , tik sunkiausia sugalvoti , kur atostogauti .	Klausyk	Veronika , ar man vorta draugauti su Tautvilu ? Jis toks užuomara , nc
58	☐ ☐ š jums paskambinsiu . Atsiprašau , bet dabar jau turiu eiti , labai skubu .	Klausyk	Mišeli , aš skaičiau , kad į Vilnių atvažiuoja žvėrynas . Kaip manai , ar t
59	☐ ☐	Klausyk	sekmadienį rinkimai Turbūt eisime balsuoti drauge ? Galbūt Dar apie
60	☐ ☐	Klausyk	Rimai , paskolink dešimt litų , man pritrūko . Kiek reikia ? Dešimt . Imk

Ir *klausyk*, ir *žiūrėk* formos tyrinėjusi E. Jasionytė-Mikučionienė (2016) aprašė, kad jos gali turėti įvairių pragmatinių funkcijų: dėmesio atkreipimo, naujos temos įvedimo, temos nutraukimo arba grįžimo prie ankstesnės temos, prieštaravimo, nuostabos ir pan. Funkcija labai priklauso nuo konteksto. Tačiau aišku, kad kai *klausyk* ir *žiūrėk* formos pradeda elgtis kaip diskurso žymikliai, liepimo reikšmė išblunka. J. Šinkūnienės et al. (2020: 35) straipsnyje veiksmožinės kilmės diskurso žymiklių minima ir daugiau: *žinok*, *supranti*, *reiškia*, *patikėk*, *įsivaizduok* ir kt. Galima skirti užduotį patyrinti šias formas mokomajame tekстыne atrenkant pavyzdžius, kur yra diskurso žymikliai. Tyrimui labiau tiktų sakytinė tekstyno dalis.

7. Tarp leksikono antraštyno leksinių vienetų yra nemažai vienažodžių ir keliažodžių, atliekančių jaustukų funkcijas. Šiuos vienetus mokiniai gali tyrinėti užduotyje, kuri skirta išsiaiškinti, kokiose situacijose, kalbėdami lietuviškai, vartojame: *eina sau*, *bala nematė*, *gink Dieve*, *kokio velnio*, *labos nakties*, *labai malonu*, *į sveikatą*. Klausimai, kurie gali padėti mokiniams: ar tai viešos, ar privataus bendravimo situacijos? Kokios frazės neutralios, kuriomis reiškiamas teigiamas ar neigiamas emocijas?

MOKOMASIS TEKSTYNAS

Kalbos atmaina

sakytinės kalbos tekstai

blemba

žodis lema

Rasta rezultatų: 11

	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ xasirodykit . bet ant galvos siauresnę reik dėt . neradau . kaip nindzė , o j	blemba	, aš tai netikiu tokiom mintim , kad čia - tėvam va kažkokie draugai va pr
2	☐ ☐ nu , tai taip . eik tu , bet kokios fainos . bet tai baigias jau , nu tu pridėk ,	blemba	. gerai , gerai . nu tai aišku pirma sau prisidėg . a nebūsi taksistė ? kas t
3	☐ ☐ ženis ar šeštadienis ? penktadienis . eisiu sportuot . nusprendžiau . eik .	blemba	, čia man žinok , nežinau , užėjo kažkokia tai . kažkas šiandien biškį par:
4	☐ ☐ a sau ! jau mano kōnas man padėkos , jeigu aš čia apsilimsiu visai p . tai	blemba	, ir jogą kartą per savaitę pati vesdam aš ten šiandien padusau net , ka
5	☐ ☐ u juo neprisitaikydavau , žinai , būdavo žiauriai sunku . ir aš galvoju , nu	blemba	, nu , blemba , galvoju , kas čia ne taip , nu atrodo , lyg ir ritmą jaučia , b
6	☐ ☐ ilkiydavau , žinai , būdavo žiauriai sunku . ir aš galvoju , nu blemba , nu ,	blemba	, galvoju , kas čia ne taip , nu atrodo , lyg ir ritmą jaučia , bet žiauriai kei
7	☐ ☐ rašiau sėdėdama apie tai , kaip nežinau , aple ką rašyt . nu parašiau ir ,	blemba	, toksai girdžiu , kaip prieky kažkas sėdi , nesėdi , o gu -- [/] ta prasme
8	☐ ☐ snat , reikia eit raktō pasilimint . ir kaip lieval yra ir dar dėl to , kad nugl ,	blemba	, įsivaizduok , užšąja tavo produktai šaldikly , paskui atsýja , atitirpinėja į
9	☐ ☐ ežinau . nesisėlik , , va vištos turi . nu ir nuobodu xxx . lydekos dabar ,	blemba	. taigi dabar eina eik tu sau lydekos . neatsivežiau savo . o senelis pečių
10	☐ ☐ am . laukiu , laukiu , laukiu , laukiu kokias dvi tris valandas , galvoju . nu	blemba	, nežinau , kokiu greičiu jie ten važiuo , bet jau turėjo šimtu procentų at

Norint patyrinti daugiau privačiai sakytinei kalbai būdingų leksinių vienetų, galima jų pasirinkti iš mokomojo tekstyno sakytinės kalbos patekstyvio dažninių žodžių sąrašo arba viso tekstyno dažniausių jaustukų ir išiktukų lemų sąrašo (pvz., jaustukas *blemba*), o konteksto tyrimams susigeneruoti konkordansą mokomajame tekстыne (pasirinkus sakytinės kalbos tekstus).

8. Pragmatinės kompetencijos įgūdžiams formuoti svarbi platesnio konteksto analizė. Platesnis kontekstas padeda suprasti, kokiose situacijose vartojamos kai kurios frazės, todėl prie tokių frazių pateikiamuose pavyzdžiuose matyti dialogų fragmentai: tarkim, studijuodami frazės *eik tu sau* vartoseną, iš vieno, bet plataus konteksto pavyzdžio galima atpažinti, kad ši frazė vartojama bendraujant privačiai, neoficialiai.

MOKOMASIS LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS LEKSIKONAS

ą č é ė ė į š ū ū ž

eik tu sau ieškoti

eik tu sau interjection

Reikšmės Kaitybinės formos Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

▢ pavyzdys:

- Pažiūrėk, koks laimingas atbėga Algis. Gal premiją gavo ar ką? Valio! Algą pakėlė! Ar daug daugiau? Dviem šimtais litų! Hh, eik tu sau, kaip gerai.

Galima pateikti mokiniams skirtingu formalumo laipsniu pasižyminčių frazių sąrašą ir pasiūlyti pagal leksikono ir (ar) mokomojo tekstyno pavyzdžius nustatyti, kurios vartojamos kalbant labiau oficialiai, kurios – neoficialioje, spontanineje, privačioje kalboje.

2.5. APIBENDRINAMOSIOS PASTABOS

Antrame skyriuje pristatyta nauja tekstyno pagrindu parengta leksinė duomenų bazė – vartosenos leksikonas, kurį galima laikyti aktyviojo tipo mokomojo žodyno prototipu. Leksikone vartotojai ras įvairialypės informacijos apie 3700 leksinių vienetų (žodžių ir pastoviųjų žodžių junginių) tarimą, kirčiavimą, kaitybą, darybinius ryšius, leksines ir gramatines vartosenos ypatybes. Leksikone siekta sukaupti kuo daugiau informacijos apie vartoseną – autentišką, būdingą dabartinei lietuvių kalbai ir aktualią kalbos mokymui(si). Pastebėta, kad informacijos apie žodžių vartoseną dažnai pritrūksta kituose lietuvių kalbos žodynuose, todėl leksikonas rengtas tekstyno pagrindu, šaltiniu pasirinkus lietuvių kalbos mokinių poreikiams sukurtą mokomąjį tekstyną. Šiame tekстыne iširta dažniausių žodžių gramatinė bei leksinė aplinka, o nustatyti dėsningumai pateikti vartosenos modelių pavidalu.

Leksikone taikytas tekstynų lingvistikos požiūris į reikšmę: žodžio reikšmė išryškėja iš jo vartosenos, todėl vartosenos modeliuose fiksuojama informacija apie atskiroms

reikšmėms būdingą kontekstą. Reikšmių skirtumams atskleisti naudojami ne reikšmių aiškinimai, o vartosenos modeliai. Turint gausios gramatinės, semantinės ir leksinės informacijos, daug pavyzdžių, galima aiškiau suprasti, kokie vartosenos dėsningumai su kokia reikšme yra susiję, o mokant ir mokantis žodžių kartu su jiems būdingu kontekstu, geriau lavinami produkavimo gebėjimai. Šiame skyriuje pasiūlyta idėjų užduotims ir aptarta nemažai pavyzdžių, kurie, tikimasi, bus naudingi mokytojams, norintiems savo praktikoje dažniau taikyti duomenimis grįstus kalbos mokymo metodus (angl. *data-driven learning*). Leksikone sukaupta medžiaga gali būti panaudojama lavinant leksinę, gramatinę kompetenciją, leksinę ir gramatinę kompetencijas kartu, diskurso kompetencijas.

2.6. LITERATŪRA

1. Akelaitis G. 2011: *Panašu* – naujas modalinis žodis? *Gimtoji kalba* 11, 3–10, <http://www.vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/panasu-naujas-modalinis-zodis>.
2. Atkins B. T. S., Rundell M. 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
3. Barclay S., Schmitt N. 2019: Current Perspectives on Vocabulary Teaching and Learning. *Second Handbook on English Language Teaching* (ed. X. Gao), Springer, 799–819.
4. Bielinskienė A., Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2021: Grammatical patterns in the corpus-driven “Lexical Database of Lithuanian”. *Valoda: nozīme un forma / Language: Meaning and Form* 12, 7–30, <https://doi.org/10.22364/vnf.12.01>.
5. Bielinskienė A., Boizou L., Bumbulienė I., Kovalevskaitė J., Krilavičius T., Mandravickaitė, J., Rimkutė E., Vilkaitė-Lozdienė L. (sud.) (2019): *Lietuvių kalbos kolokacijų žodynas*. Vytauto Didžiojo universitetas, <http://mwe.lt/wp-content/uploads/2019/02/zodynas.pdf>.
6. Boizou L., Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2020: Lithuanian Pedagogic Corpus: Correlations between Linguistic Features and Text Complexity. The Ninth Conference Human Language Technologies – The Baltic Perspective (eds. A. Utka, J. Vaičėnionienė, J. Kovalevskaitė, D. Kalinauskaitė), *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications* 328, IOS Press, 233–240, doi:10.3233/FAIA200628
7. Brezina V., Gablasova D. 2015: Is There a Core Vocabulary? Introducing the New General Service List. *Applied Linguistics* 36 (1), 1–22.
8. Bružaitė-Liseckienė J. 2020: Vartosenos dažnumo įtaka lietuvių kalbos objekto raiškos taisyklingumui: rusakalbių gimnazistų atvejis. *Kalbų studijos* 36, 97–116. <https://kalbos.ktu.lt/index.php/KStud/article/view/24082>
9. Frankenberg-Garcia A. 2015: Dictionaries and encoding examples to support language production. *International Journal of Lexicography* 24 (4), 490–512.
10. François Th., Gala N., Watrin P., Faron C. 2014: FLELex: a graded lexical resource for French foreign learners. *Proceedings of International conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2014)*, 91–102, http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2014/pdf/1108_Paper.pdf.
11. Gaižauskaitė L. 2012: Dvikalbių žodynų leidyba Lietuvoje (1990–2010). *Knygotyra* 59, 140–160.
12. Gilguin G., Granger S. 2010: How can data-driven learning be used in language teaching? *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (eds. Anne O’Keeffe, Michael McCarthy), Routledge: London, 359–370.
13. Grigonytė G., Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2018: Linguistically Motivated Automatic Classification of Lithuanian Texts for Didactic Purposes. Proceedings of the Eighth International Conference Baltic HLT (eds. K. Muischnek and K. Müürisep). *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications* 307. IOS Press, 38–46, <http://ebooks.iospress.nl/volumearticle/50302>.
14. Hanks P. 2004: Corpus Pattern Analysis. *Euralex 2004 Proceedings*. Université Bretagne Sud, 87–99, http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2004/009_2004_V1_Patrick%20HANKS_Corpus%20pattern%20analysis.pdf.

15. Hanks P. 2012: How People Use Words to Make Meanings: Semantic Types Meet Valencies. *Input, Process and Product: Developments in Teaching and Language corpora* (eds. A. Boulton, Th. James), Maastricht University Press, 52–67, <http://clg.wlv.ac.uk/papers/hanks-2012a.pdf>.
16. Howarth P. 1998: Phraseology and Second Language Proficiency. *Applied Linguistics* 19 (1), 24–44.
17. Humblé Ph. 2001: *Dictionaries and Language Learners*. Haag & Herchen.
18. Hunston S. 2004: The Corpus, Grammar Patterns, and Lexicography. *Lexicographica* 20, 100–113.
19. Jasionytė-Mikučionienė E. 2016: Imperatyvinės kilmės diskurso markeriai lietuvių kalboje: *klausyk ir žiūrėk* atvejais. *Kalbotyra* 68, 23–41, <https://doi.org/10.15388/Klbt.2016.10317>.
20. Jasionytė E. 2009: Lietuvių kalbos *gauti ir tekti*: gramatinimo aspektai. *Baltistica* 44 (2), 243–260, <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/article/view/1314>.
21. Juknevičienė R. 2008: Collocations with High-frequency Verbs in Learner English: Lithuanian Learner vs. Native Speakers. *Kalbotyra* 59 (3), 119–127, <https://www.zurnalai.vu.lt/kalbotyra/article/view/7599/5475>.
22. Kallas J., Tuulik M., Langemets M. 2014: The Basic Estonian Dictionary: the first Monolingual L2 learner's Dictionary of Estonian. *Proceedings of the 16th EURALEX International Congress*, EURAC research, 1109–1117, <https://euralex.org/publications/the-basic-estonian-dictionary-the-first-monolingual-l2-learners-dictionary-of-estonian/>.
23. Kamandulytė-Merfeldienė L. 2018: Nuo buitinės kalbos iki viešojo kalbėjimo: kiekybinis kai kurių leksikos ir gramatikos ypatybių tyrimas tekstynų lingvistikos metodu. *Lituanistica* 64 (4), 255–270, <https://www.lituanistika.lt/content/77082>.
24. Kamandulytė-Merfeldienė L., Balčiūnienė I. 2016: Apie pažymimuosius pasakymus sakytinėje lietuvių kalboje. *Taikomoji kalbotyra* 8, 55–71, <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17506/16675>.
25. Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2022 (priimta spausdinti): Mokomasis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas – nauja tekstyno pagrindu parengta leksinė bazė. *Darnioji daugiakalbystė* 22.
26. Kovalevskaitė J., Bielinškienė A., Boizou L., Jancaitė L., Rimkutė E. 2020a: The First Corpus-driven Lexical Database of Lithuanian as L2. The Ninth Conference Human Language Technologies – The Baltic Perspective (eds. A. Utkā, J. Vaičėnionienė, J. Kovalevskaitė, D. Kalinauskaitė). *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications* 328, IOS Press, 245–252, <https://ebooks.iospress.nl/volumearticle/55551>.
27. Kovalevskaitė J., Rimkutė E. 2020b: Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas: naujas išteklius lietuvių kalbos besimokantiejiems. *Darnioji daugiakalbystė* 17, 201–233, <https://doi.org/10.2478/sm-2020-0019>.
28. Kovalevskaitė J., Rimkutė E., Vilkaitė-Lozdienė L. 2020c: Light-Verb Constructions in Lithuanian: Identification and Classification. *Kalbų studijos* 36, 5–16, <https://kalbos.ktu.lt/index.php/KStud/article/view/22846>.
29. Kovalevskaitė J., Jancaitė L. 2019: Vartosenos modelių analizė mokomojoje leksikografijoje: žvalgomasis tyrimas lietuvių kalbos veiksmažodžių pavyzdžiu. *Taikomoji kalbotyra* 12, 124–154, <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17235/16403>.
30. Kovalevskaitė J. 2014: Phraseme-type and phraseme-token: a corpus-driven evidence for morphological flexibility of phrasemes. *Res humanitariae*, 126–143.
31. Labutis V. 2002: *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
32. Lewis M. 2001: *Teaching Collocations: Further Development in the Lexical Approach*. Language Teaching Publication.
33. Lindstromberg S., Boers F. 2008: *Teaching chunks of language: from noticing to remembering*. Helbling Languages.
34. Marcinkevičienė R. 2011: *Žodžio reikšmė. Žodynai ir tekstynai*. Vadovėlis. Kaunas: VDU. El. knyga.
35. Marcinkevičienė R. 2000: Tekstynų lingvistika: teorija ir praktika. *Darbai ir Dienos* 24, 7–64, <https://www.lituanistika.lt/content/37789>.
36. Martinez R., Schmitt N. 2012: A Phrasal Expressions List. *Applied Linguistics* 33 (3), 299–320.
37. Moon R. 2016: Explaining Meaning in Learner's Dictionaries. *The Oxford Handbook of Lexicography* (ed. Ph. Durkin). Oxford University Press, 123–143.

38. Moon R. 2007: Sinclair, lexicography, and the *Cobuild* Project. *International Journal of Corpus Linguistics* 12 (2), 159–181.
39. Müller T. 2011: *Aware of Collocations. Ein Unterrichtskonzept zum Erwerb von Kollokationskompetenz für fortgeschrittene Lerner des Englischen*. Peter Lang Verlag.
40. Narbutas E., Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Skapienė S., Vilkienė L. 2002: *Slenkstis*. Council of Europe Press.
41. Norkaitienė M., Šepetytė R., Šimėnaitė Z. 2010: *Mokomasis lietuvių kalbos žodynas* (antras pataisytas leidimas). Vilnius: Baltos lankos.
42. Paquot M., Naets H., Gries S. Th. 2021: Using syntactic co-occurrences to trace phraseological complexity development in learner writing: verb + object structures in LONGDALE. *Learner Corpus Research Meets Second Language Acquisition* (eds. B. Le Bruyn, M. Paquot), Cambridge University Press, 122–147.
43. Peters E. 2009: Learning Collocations through Attention-drawing Techniques. *Researching Collocations in Another Language* (eds. Andy Barfield, Henrik Gyllstad), Palgrave Macmillan, 194–207.
44. Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Stumbrienė V., Vilkienė L. 2009: *Lietuvių kalbos kaip svetimosios mokymas. Keletas metodikos klausimų*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
45. Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Skapienė S., Vilkienė L. 2000: *Aukštuma*. Council of Europe Press.
46. Puškoriūtė I. 2019: *Pavyzdžių pateikimo principai „Mokomajam lietuvių kalbos žodynui“*. Magistro darbas. VDU.
47. Ramonienė M., Pribušauskaitė J. 2003: *Praktinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Baltos lankos.
48. Ramonienė M., Pribušauskaitė J., Vilkienė L. 2006: *Pusiaukelė*. Europos Taryba.
49. Ramonienė M., Brazauskienė J., Burneikaitė N., Daugmaudytė J., Kontutytė E., Pribušauskaitė J. 2012: *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
50. Savickienė I. 2006: Linksnio kategorijos įsisavinimas: lietuvių kalba kaip gimtoji ir svetimoji. *Kalbotyra* 56 (3), 122–129, <https://www.lituanistika.lt/content/8811>.
51. Savickienė I. 2005: Linksnų vartojimo dažnumas ir daiktavardžio reikšmė. *Acta linguistica Lithuanica* 52, 59–65, <https://www.lituanistika.lt/content/8941>.
52. Schmitt N. 2010: Key Issues in Teaching and Learning Vocabulary. *Insights into Non-native Vocabulary Teaching and Learning*. (eds. R. Chacón-Beltrán, C. Abello-Contesse, M. Torreblanca-López), Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 28–40.
53. Sinclair J. 1991: *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press.
54. Sinclair J. 1996: The Search for Units of Meaning. *Textus IX*, 1, 75–106.
55. Sinclair J. 2000: Lexical Grammar. *Darbai ir dienos* 24, 191–203, <http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/sinclair.pdf>
56. Šinkūnienė J., Jasionytė-Mikučionienė E., Ruskan A., Šolienė A. 2020: Diskurso žymikliai lietuvių kalboje: reikšmės ir funkcijų kaitos aspektai. *Lietuvių kalba* 14, <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22460>.
57. Sripicharn P. 2010: How can we prepare learners for using language corpora? *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (eds. Anne O'Keefe, Michael McCarthy), Routledge: London, 371–384.
58. Tognini Bonelli E. 2000. Corpus Classroom Currency. *Darbai ir dienos* 24, 205–243, <http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/bonelli.pdf>
59. Utkā A. 2000: Kalbinė įranga ir jos galimybės. *Darbai ir dienos* 24, 275–285, <https://www.lituanistika.lt/content/37793>
60. Virbickienė G. 2017: *Lietuvių kalbos frazeologizmų gramatinis variantiškumas: tekstynų paremtas tyrimas*. Bakalauro darbas. VDU.
61. Wray A. 2012: Formulaic language. *Routledge Encyclopedia of Second Language Acquisition*, Routledge: London 252–256.
62. Zubaitienė V., Judžentytė-Šinkūnienė G., Gudavičienė E., Plaušinaitytė L., Volungevičienė S. 2020: *Studentų darbų fraziškumas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

3 Lietuvių kalbos mokinių tekstynas (MOKATE)

3.1. ĮVADAS

Lietuvių kalbos mokinių tekstynas (toliau – mokinių tekstynas, MOKATE) sudarytas 2017–2019 m. (<https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokiniu-tekstynas/>). Tekstyną sudaro mokinių, besimokančių lietuvių kalbos kaip svetimšios, tekstai (iš viso 318 641 žodis). MOKATE sudaro keturi kitakalbių sakininės ir rašytinės kalbos rinkiniai (arba partekstyniai), kurie reprezentuoja keturis lietuvių kalbos mokėjimo lygius: A1, A2, B1 ir B2 (pagal Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis, 2008). Tekstai surinkti bendradarbiaujant su baltistikos centruose dirbančiais dėstytojais ir kitais lietuvių kalbos kaip svetimšios mokytojais.

Šis tekstynas skirtas įvairialypei vartotojų auditorijai: lietuvių kalbos kaip svetimšios mokytojams, mokiniams, tyrėjams, leksikografams, mokomųjų priemonių rengėjams ir visiems besidomintiems lietuvių kalba. Panaudodami šią naują duomenų bazę, mokytojai galės taikyti duomenimis grįstus kalbos mokymo būdus (angl. *data-driven-learning*, DDL; žr. Johns 1991a, 1991b) remdamiesi tekstynų lingvistikos metodais ir turės daug autentiškų pavyzdžių paaiškinimams, pratimams, užduotims ir apskritai medžiagos, sistemingiau atskleidžiančios sunkumus, su kuriais susiduria besimokantieji lietuvių kalbos kaip svetimšios. Besimokantiems svetimšios kalbos svarbu ne tik žinoti, kaip kalba gimtakalbiai, bet ir kokias kategorijas sunkiau ar lengviau įsisavina kitakalbiai, ką jie vartoja pernelyg dažnai ar retai lyginant su gimtakalbiais. Tekstynas, kaip didelė empirinių duomenų bazė, padeda išvengti subjektyvumo ir intuicija paremtų apibendrinimų (Granger 2003).

Mokinių tekstynas suteikia mokytojams ir tyrėjams prieigą prie realios kalbos vartosenos, čia galima matyti tipines ir dažnai besikartojančias klaidas, tam tikrus intuityviai dažnai nepastebimus vartosenos dėsningumus, lyginti gimtakalbių ir kitakalbių kalbos vartoseną pasitelkiant gimtakalbių tekstynus, atsižvelgti, kaip mokinių kalbai įtaką daro jų gimtoji kalba. Mokinių tekstynas, kaip ir kiti tekstynai apskritai, leidžia kalbos mokymą grįsti duomenimis, pvz., užsiėmimų metu tipinę kitakalbių vartoseną galima aptarti su mokiniais, naudoti kaip medžiagą įvairaus pobūdžio užduotims rengti, baziniams žodžių sąrašams sudaryti. MOKATE vartotojai gali analizuoti ir naršyti internete pagal pasirinktus paieškos kriterijus, tad atsiranda galimybė atsižvelgti ir į tam tikrų ekstralingvistinių faktorių (pvz., kalbos atmainos, žanro, gimtosios kalbos, amžiaus ir kt.) poveikį kalbos

vartojimui. Kadangi priemonė elektroninė, o paieška kompiuterizuota, vartotojui nesunku vykdyti paiešką ir rasti dažninę informaciją apie žodžių vartojimą apskritai arba tam tikrose kalbėtojų grupėse, žanruose ar užduočių tipuose (plačiau paieškos galimybės paaiškintos 4.3 poskyryje).

Nors mokinių tekstynai yra sukurti daugeliui kalbų, dauguma jų skirti anglų kalbai, pvz., ICLE (Granger 1998), kurį sudaro anglų kalbos mokinių tekstai, atspindintys 20 skirtingų gimtųjų kalbų; TOEFL11 (Blanchard et al. 2013); *Longman Learners' Corpus* (Gillard et al. 1998) ir *Cambridge Learner Corpus* (Nicholls 2003). Pastaraisiais dešimtmečiais sukurta mokinių tekstynų ir rečiau vartojamoms kalboms, pvz., arabų, kinų, korėjiečių, persų, čekų, olandų, portugalų, ispanų, italų, vokiečių, estų, gėlų, vengrų, norvegų, latvių ir lietuvių, rusų ir slovėnų (žr. Centre for English Corpus Linguistics, <https://uclouvain.be/en/research-institutes/ilc/cecl/learner-corpora-aroundthe-world.html>). Mokant šių kalbų (ypač anglų kalbos), mokinių tekstynai jau yra tapę įprastu reiškiniu mokymo procese rengiant mokymo priemones, užduotis, testus ir planuojant mokymo turinį.

Renkant, skaitmeninant ir sisteminant tekstus MOKATE tekstynui, kaip bus minima ir vėliau šiame poskyryje, buvo taikoma kitų kalbų mokinių tekstynų kūrimo metodika. Daugiausia remtasi ICLE tekstyno (Granger 1998) sudarymo principais ir portugalų kalbos mokinių tekstyno (*Learner Corpus of Portuguese L2*, COPLE2) metodika, jų naudota tekstų transkribavimo ir anotavimo programa TEITOK (Del Rio et al. 2016, Jansen 2016). Patys svarbiausi principai, kuriais vadovautasi kuriant MOKATE, išvardyti Granger et al. (2002: 7) mokinių tekstyno apibrėžime: „Mokinių tekstynai yra skaitmeniniai autentiškų svetimosios kalbos besimokančiųjų tekstinių duomenų rinkiniai, sukaupiti pagal konkrečius kriterijus, atitinkančius tekstyno paskirtį. Jie yra nuosekliai ir sistemingai užkoduoti dokumentuojant tekstų kilmę ir šaltinį.“ Tad, kuriant MOKATE, ir buvo svarbiausi šie kertiniai aspektai: tekstų autentiškumas, jų atrankos kriterijai, sistemingas metaduomenų kodavimas ir pagal juos sukurta elektroninė suskaitmenintų tekstų paieška.

Šis naujas tekstynas kol kas yra vienintelė viešai prieinama skaitmeninių lietuvių kalbos mokinių tekstų duomenų bazė, kurioje pateikiamas platus mokinių kalbos spektras pagal tekstų tipus, mokinių gimtąsias kalbas ir institucijas, kuriose dėstoma lietuvių kalba kaip svetimoji. Tekstyną ESAM (<http://esam.korpuss.lv/>) taip pat sudaro lietuvių kalbos mokinių tekstai, jam kurti taip pat buvo naudota TEITOK programa, tačiau jis apsiriboja pradedančiųjų lygiu ir tik latvių kalba kaip pirmąja kalba (K1). Taip pat jis yra žymiai mažesnis (52 000 žodžių) (Znotina 2017).

Mokinių kalbos tyrimuose mokinių tekstynai jau tapo įprastu empiriniu šaltiniu (Granger 2004, 2015), o jų tyrimai tapo nusistovėjusia šaka nuo tada, kai tokie tekstynai atsirado devintojo dešimtmečio pabaigoje (žr. išsamią mokinių tekstynų tyrimų apžvalgą Granger et al. 2015; Tono 2003). Tekstynais grįstam mokymui paprastai naudojami trys tekstynų tipai: gimtakalbių tekstynai, mokinių tekstynai ir vadovėlių arba mokomieji tekstynai (apie lietuvių kalbos mokomąjį tekstyną ir jo pagrindu sudarytus dažninius sąrašus žr. 1 skyrių). Mokant lietuvių kalbos kaip svetimosios, pirminiai skaitmeniniai kalbos ištekliai kol kas vis dar naudojami itin ribotai, jų pasirinkimas bei prieinamumas yra

menkas, o viešai prieinamo skirtingus kalbos kompetencijos lygius atspindinčio lietuvių kalbos mokinių tekstyno kol kas nebuvo, tad šis tekstynas bent iš dalies užpildys šio tipo skaitmeninių išteklių spragas.

Galima išskirti dvi pagrindines tekstynų tyrimų ir jų rezultatų taikymo kalbos mokyme kryptis: a) remiantis tekstynais, kuriami testavimo įrankiai, sudaromos kalbos mokymo programos, mokymo priemonės ir turinys, aprašomas mokinio kalbinis profilis skirtingiems kalbos kompetencijų lygiams ir pan.; b) tekstynų duomenys naudojami užsiėmimuose įvairiems (spontaniškai) kylantiems klausimams atsakyti, kalbos vartosenai patikrinti, kalbos faktams tirti (Gabrielatos 2005; Gillard 1998; Granger 1998, 2005; Hunshton 2002 ir kt.). Pavyzdžiui, pagrindinis, nors ir ne absoliutus, kriterijus atrenkant mokomąją medžiagą ir numatant mokomų kategorijų eiliškumą yra skirtingų kategorijų ir jų formų dažnumas tekстыne. Tai, kas itin dažna gimtakalbių tekстыne, paprastai įtraukiama ir į kalbos kaip svetimšios mokymo turinį, ypač jei pastebima, kad tam tikri kalbos elementai kitakalbių kalboje vartojami netaisyklingai, per retai ar pernelyg dažnai.

Kaip pastebi Granger (2004: 135), mokinio kalba yra labai sudėtingo skirtingų veiksnių tarpusavio ryšių rezultatas, o jos ypatumus lemia ne tik kompetencijos lygis, bet ir mokymo metodai ir turinys, mokinio gimtoji kalba ir kitos mokamos, vartojamos kalbos. Kai kurie mokinių kalbos ypatumai gali būti būdingi kelioms mokinių grupėms, o kiti – specifiskesni, pasitaikantys tik tam tikroje kitakalbių grupėje (Granger 2004: 135). MOKATE tekстыne atspindima mokinių populiacija yra gana įvairi: ją sudaro skirtingos lyties, amžiaus, išsilavinimo ir ypač skirtingų kalbinių aplinkų kalbėtojai. Todėl MOKATE duomenys gali atskleisti svarbių ir (ar) netikėtų tipologinių skirtumų bei panašumų tarp skirtingų kalbinių profilių kitakalbių (daugiau informacijos apie tekstyno sandarą pagal skirtingus kalbėtojų parametrus pateikiama 3.1 poskyryje).

Tekstyno duomenys įvairiais lygmenimis gali išryškinti kalbos vartojimo ypatumus. Be gramatikos, žodyno kompetencijų, itin svarbūs yra su diskurso kompetencijomis susiję pragmatiniai aspektai, pavyzdžiui, netiksli kalba, netiesioginiai pasakymai, sąšvelniai, nusistovėjusių normų ir (sub)kultūros svarba, tarpžanriniai skirtumai ir pan.

Kaip rodo mokinių tekstynų tyrimai, mokinių kalboje svarbi ir netaisyklinga kalbos vartoseną (klaidos), ir taisyklinga vartoseną, kai tam tikros kalbos kategorijos vartojamos taisyklingai, bet vartojamos per dažnai ar per retai (angl. *overuse* ir *underuse*) (pvz., Granger 1998, 2004, 2015; Granger et al. 2002). Tad mokinių kalbos tyrimuose ir mokymo(si) procese svarbu ne tik kokias klaidas kitakalbiai daro, bet ir kaip dažnai vartoja tam tikras taisyklingas kalbos formas. Pavyzdžiui, anglų kalboje pastebėta, jog tokie menką semantinę krūvį turintys, bet pragmatiškai itin svarbūs žodžiai ar frazės, kaip *well, you know* ir *I mean*, yra neįprastai retai vartojami kitakalbių kalboje lyginant su gimtakalbiais (Granger et al. 2002). Taip pat pastebėta, jog mokiniai pernelyg dažnai vartoja *I think* argumentaciniuose rašiniuose anglų kalba, pvz., švedų studentų tekстыuose pavartotas 41 atvejais; gimtakalbių tekстыuose – tik 3 atvejai (Granger et al. 2002).

Žvelgiant iš mokinio perspektyvos, ypač svarbu tai, kad tekstynais paremtas, arba dar kitaip vadinamas jau minėtas duomenimis grįstas mokymas (DDL), keičia mokinio

vaidmenį mokymo aplinkoje. Taikant tokį mokymą, mokiniai jaučiasi aktyvūs mokymo(-si) proceso dalyviai: jie tampa tyrėjais, savotiškais kalbos detektyvais ir patys atranda kalbos vartosenos faktus autentiškuose pavyzdžiuose (ypač naudodami gimtakalbių kalbos tekstynus). Literatūroje, aptariančioje tekstynų naudojimą mokant kalbų, pabrėžiama, kad efektyvus mokymas(is) yra lingvistinio tyrimo forma. Duomenimis grįstame mokyme mokiniai gali patys formuluoti hipotezes, patys rasti atsakymus, daryti išvadas ir apibendrinimus, formuluoti taisykles. Itin svarbu ir tai, kad mokiniai mato kalbą kontekste, nes tekstyne pagrindinis žodžių paieškos rezultatų pateikimo būdas yra konkordanso eilutės, kurių ilgį galima modifikuoti, tačiau jose visada matomas bent minimalus kontekstas. Taip pat tekstynuose gali išryškėti anksčiau ar kituose šaltiniuose nepastebėti faktai, tad tokį mokymąsi lydi atradimo malonumas (angl. *Discovery Learning*). Kaip rodo tyrimai, mokiniai geriau įsidėmi tai, ką patys atranda. Toks mokymasis maksimaliai sustiprina studentų motyvaciją, o mokiniams prieinami kalbiniai faktai skatina jų autonomiškumą. Prie šių aspektų bus grįžta 4.5 poskyryje rašant apie tekstyno pritaikymo galimybes ir mokinių tekstyno derinimą su kitais ištekliais.

3.2. TEKSTYNO SANDARA

Kaip minėta, MOKATE sudarytas remiantis kitų panašių mokinių tekstynų kūrimo metodika, daugiausia atsižvelgiant į ICLE (Granger 1998) ir ypač COPLE2 (Del Rio et al. 2016) tekstynų sudarymo principus. Daugumą tekstynui surinktų duomenų sudaro tekstai, rašyti pagal mokytojo klasės ar namų darbų užduotis, taip pat egzaminų ir kitų tarpinių atsiskaitymų tekstai. Nedidelė dalis tekstų parašyti pagal tekstyno sudarytojų pateiktą temų sąrašą (žr. 1 priedą). Šiek tiek yra ir elektroninių laiškų, rašytų ne kaip mokymo užduotys. Tekstai surinkti nuosekliai dokumentuojant anketinius mokinių duomenis ir juos fiksuojant kiekvieno teksto metaduomenų lentelėje, kurią sudarė tokie laukeliai: teksto pavadinimas, projekto pavadinimas, kalba, kalbos atmaina, žanras, užduoties tipas, naudojimasis šaltiniais (pagalbinėmis priemonėmis), amžius, lytis, kalbos kompetencijos lygis, gimtoji kalba, užsienio kalbos, motinos kalba, tėvo kalba, namų kalba, išsilavinimas, institucija, mokinio identifikacijos numeris ir teksto ilgis žodžiais (žr. 3.1 paveikslą).

Jei nurodant kalbą, mokiniui reikėjo žymėti daugiau nei vieną vartojamą kalbą, buvo prašoma surašyti jas pagal kompetencijos lygį pradedant nuo geriausiai mokamos ar dažniausiai vartojamos kalbos. Kadangi ne visais atvejais projekto dalyviai nurodė visą prašomą informaciją, kaip bus matyti vėliau, kai kuriuose laukeliuose informacija žymėta kaip „nežinoma“. Buvo stengiamasi aprėpti kuo įvairesnį mokinių profilį, kuo įvairesnes K1 ir kuo didesnę kalbėtojų skaičių, nes tekstyno tikslas – atspindėti besimokančius lietuvių kalbos kaip svetimšios apskritai, o ne pagal kurį nors pirmosios kalbos tipą ar kitą konkretų parametą.

Visi tekstai buvo skaitmenizuoti: ir sakininiai, ir rašytiniai tekstai transkribuoti naudojant TEITOK programą (Janssen 2016). Ranka rašyti tekstai buvo suskaitmeninti perspausdinant tekstus į TEITOK programos aplinką, elektroniniai tekstai buvo įkopijuoti

tiesiai iš mokinio darbo. Kad suvedant rašytinius tekstus neatsirastų papildomų klaidų ar originalo neatitinkančių formų, suvedamam tekstui TEITOK programos aplinkoje buvo įkeliamas skenuotas originalus tekstas, kad būtų galima patikrinti transkripcijos tikslumą.

Text title	<input type="text"/>
Project title	<input type="text"/>
Project language	<input type="text"/>
Mode	<input type="text"/>
Genre of the text	<input type="text"/>
Type of task	<input type="text"/>
Reference tools	<input type="text"/>
Age	<input type="text"/>
Sex	<input type="text"/>
Level of language proficiency for the language being learned	<input type="text"/>
First language	<input type="text"/>
Foreign languages	<input type="text"/>
Mother's first language	<input type="text"/>
Father's first language	<input type="text"/>
Home language	<input type="text"/>
Education	<input type="text"/>
Institution	<input type="text"/>
Person ID	<input type="text"/>
Length of text in words	<input type="text"/>

3.1 paveikslas. Teksto metaduomenų lentelė MOKATE tekстыne

Šiuo metu prieinamų mokinių tekstynų „kraštovaizdis“ yra gana įvairus ne tik tikslinių kalbų atžvilgiu, bet ir bendro dydžio (yra tekstynų nuo maždaug 50 000 iki daugiau nei 1 mln. žodžių) ar vidinės sandaros požiūriu. Kalbant apie pastarąjį, mokinių tekstynai gali atspindėti įvairius kalbinius profilius (nuo vieno tipo kitakalbių iki daugiau nei 60 skirtingų K1 atspindinčių tekstynų) ir įvairius teksto tipus ar žanrus (nuo vienaarūšių

tekstynų, pavyzdžiui, skirtų tik akademiniam rašymui, iki tekstynų, apimančių visų tipų (rašto) užduotis, egzaminus ir žodinį bendravimą). Mokinių tekstynai skiriasi ir pagal kalbos atmainą (nuo išskirtinai sakininių ar rašytinių tekstų iki tekstynų, apimančių ir sakininius, ir rašytinius tekstus), pagal kalbos mokymo institucijų įvairovę (gali apimti vieną arba kelias institucijas) ir kalbos mokėjimo lygį (nuo vieno lygio tekstynų iki visos A1–C2 apimties) (žr. Centre for English Corpus Linguistics, <https://uclouvain.be/en/research-institutes/ilc/cecl/learner-corpora-aroundthe-world.html>).

Kaip jau minėta, MOKATE siekia atspindėti kuo didesnę K1, užduočių tipų, žanrų ir kitą įvairovę. Mokinių tekstai suklasifikuoti į A1, A2, B1 ir B2 lygius pagal *Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis*. Mokinių lygis nustatytas pagal tekstus dovanojusių mokymo institucijų testavimo būdus, taikomus kalbos mokėjimo lygiui nustatyti.

Tekstyną sudaro skirtingų kalbos atmainų (rašytiniai ir sakininiai) tekstai:

- 103 148 žodžių A1 lygio tekstų (81 339 rašytinės kalbos ir 21 809 sakininės kalbos);
- 99 359 žodžių A2 lygio tekstų (85 158 rašytinės kalbos ir 14 201 sakininės kalbos),
- 64 400 žodžių B1 lygio tekstų (39 558 rašytinės kalbos ir 24 842 sakininės kalbos),
- 51 734 žodžių B2 lygio tekstų (24 211 rašytinės kalbos ir 27 523 sakininės kalbos).

Iš viso tekstyną sudaro 318 641 žodis.

3.2.1. KALBOS ATMAINOS

Didžiąją tekstyno dalį, t. y. maždaug tris ketvirtadalius duomenų, sudaro rašytiniai tekstai (žr. 3.1 lentelę). Tokios proporcijos, kai sakininės kalbos duomenų mažiau nei rašytinės, įprastos tekstynų kūrimo praktikoje. Rašytinius duomenis paprasčiau surinkti, skaitmenizuoti. Be to, mokinių kalbos atveju pradedantieji mokiniai gali lengviau produkuoti rašytinius tekstus, o jų kalbėjimo gebėjimai – dar gan riboti.

3.1 lentelė. Kalbos atmaina

Kalbos atmaina	Žodžių skaičius	%
Rašytinė kalba	240299	75
Sakininė kalba	78342	25
Iš viso	318641	100

Tekstų ilgis nuo 6–7 iki 1964 žodžių. Vidurkis – 94 žodžiai. Trumpiausius, vos kelių ar keliolikos žodžių tekstus sudaro atvirukai (sveikinimai) ir dėl kalbinės kompetencijos stokos neišplėtoti pradedančiųjų tekstai. Ilgiausi tekstai yra pažengusiųjų mokinių patekstynyje (B2 lygio dalyje). Tai – daugiausia kūrybinio rašymo užduotys.

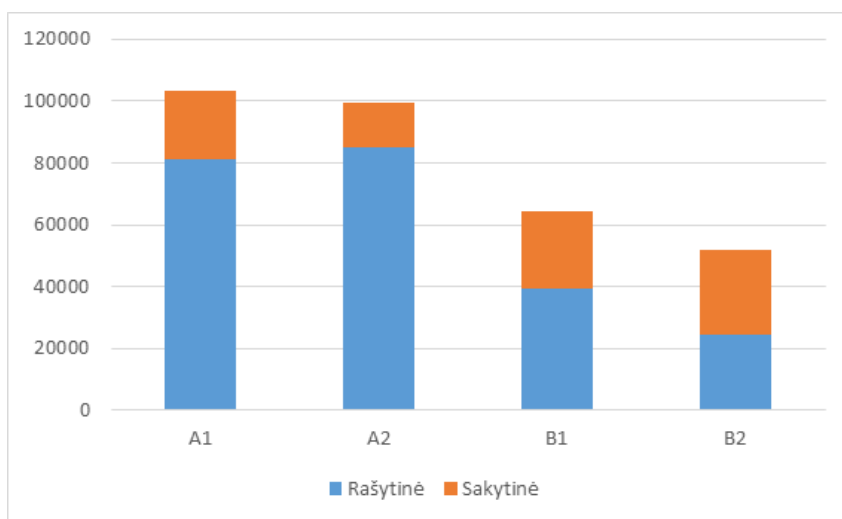
3.2.2. KALBOS MOKĖJIMO LYGIS

Pagal mokėjimo lygį MOKATE tekстыne duomenys pasiskirstę kiek nevienodai: A1 ir A2 lygiuose yra po maždaug 100 000 žodžių, o B1 ir B2 lygiuose yra atitinkamai 64 400 ir 51 734 žodžių (žr. 3.2 lentelę). Kaip dažnai nutinka mokant rečiau vartojamų kalbų, mokant lietuvių kaip svetimšios, paprastai būna daug mokinių A1 ir A2 lygiuose, bet pažengusių lietuvių kalbos vartotojų yra žymiai mažiau, be to, ne visi sutinka dovanoti savo tekstus, tad surinkti didesnę B1 ir B2 lygių tekstų skaičių buvo nemenkas iššūkis. Vis dėlto, lyginant su kitais mokinių tekstynais (žr. Centre for English Corpus Linguistics 2021), minėtos apimtys yra gana reprezentatyvios, o bendras žodžių skaičius visame tekстыne ir atskiruose patekstyniuose panašus ar net ir didesnis nei daugelyje kitų panašių tekstynų.

Kalbos atmainos atžvilgiu A1 ir A2 lygio tekstyno dalyse yra panašios rašytinių ir sakytinių tekstų proporcijos, tačiau B1 ir ypač B2 lygio patekstyniuose sakytinių tekstų yra daugiau nei A1 ir A2 lygiuose. Tokį pasiskirstymą iš dalies lėmė jau minėti skirtingų lygių nevienodi mokinių kalbėjimo gebėjimai. Taip pat pažengusieji kalbos vartotojai buvo labiau linkę kalbėti nei rašyti tekstus.

3.2 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal kalbos mokėjimo lygį ir kalbos atmainą

Kalbos mokėjimo lygis	Rašytinė	%	Sakytinė	%	Žodžių skaičius iš viso
A1	81339	79	21809	21	103148
A2	85158	86	14201	14	99359
B1	39558	61	24842	39	64400
B2	24211	47	27523	53	51734

3.2 paveikslas. MOKATE tekstyno sandara pagal lygį ir kalbos atmainą (žodžiais)

MOKATE tekstyną sudarančių tekstų skaičius, pateiktas 3.3 lentelėje, rodo, kad sakytinės kalbos įrašų surinkta panašiai visuose lygiuose (apie 50), išskyrus šiek tiek didesnį skaičių A1 lygyje, nes šiame lygyje pokalbiai žymiai trumpesni nei aukštesniuose lygiuose. Sakytinės kalbos patekstyniui rinkta po vieną pokalbį iš vieno pašnekovo ir tik su vos vienu kitu mokiniu padarytas daugiau nei vienas įrašas. Rašytinės kalbos patekstyniuose maksimalus iš vieno kalbėtojo surinktas tekstų skaičius – 10, kai kurie kalbėtojai pateikė tik vieną tekstą, o vidutiniškai vienam mokiniui tenka 3–5 tekstai. Ne iš visų mokinių surinkti ir sakytinės, ir rašytinės kalbos tekstai. Kitaip tariant, jei tam tikro lygio patekstynyje yra 50 įrašų, tai nereiškia, jog jame reprezentuota 50 kalbėtojų, kurie produkavo visus tos tekstyno dalies tekstus. Ypač B2 lygiui tekstus dovanoję mokiniai buvo linkę tik rašyti arba tik kalbėti.

3.3 lentelė. Tekstų skaičius pagal lygį ir kalbos atmainą

Kalbos lygis	Rašytinė	%	Sakytinė	%	Iš viso
A1	1015	92	88	8	1103
A2	613	93	50	7	663
B1	324	86	54	14	378
B2	140	73	53	27	193

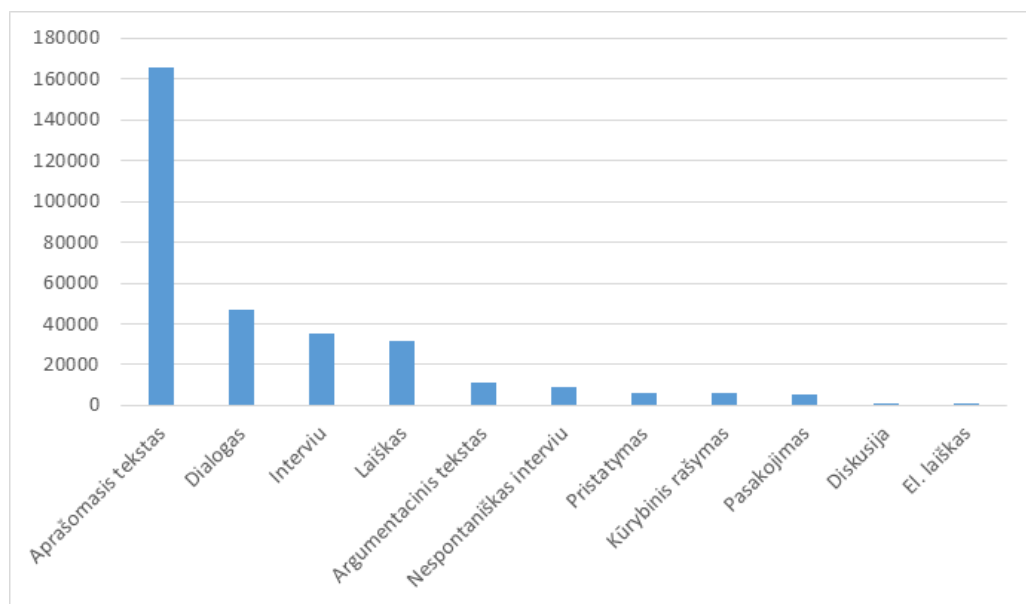
Apibendrinant galima pasakyti, kad MOKATE duomenų apimtis pakankamai reprezentatyvi, kad atspindėtų pagrindines skirtingų lygių ir kalbos atmainų mokinių kalbos tendencijas. Visuose lygiuose, išskyrus B2, rašytinės kalbos tekstų yra daugiau nei sakytinės, į ką svarbu atkreipti dėmesį tiriant skirtingus patekstynius. Pačiame tekстыne į tai buvo atsižvelgta nurodant paieškos žodžio santykinį dažnumą 100 000 žodžių (apie tai bus plačiau rašoma 4.3 poskyryje).

3.2.3. TEKSTŲ ŽANRAI

Tekstai MOKATE tekстыne suklasifikuoti į 11 žanrų, jie iš esmės priklauso nuo kalbos atmainos. Rašytinės kalbos patekstyinį sudaro aprašomieji tekstai, dialogai, laišakai, argumentaciniai tekstai, kūrybinio rašymo užduotys, pasakojimai ir el. laišakai. Sakytinės kalbos patekstyinis apima interviu, nespontaniškus interviu, pristatymus ir diskusijas. Šią tekstyno dalį sudaro mokinių monologai ir pokalbiai (dažniausiai tarp mokytojo ir mokinio, bet mokytojo vaidmuo juose minimalus). Žanrų pasiskirstymas pateiktas 3.4 lentelėje ir atvaizduotas 3.3 paveiksle.

3.4 lentelė. MOKATE tekstyno žanrai

Žanras	Žodžių skaičius	%
Rašytinės kalbos patekstynis		
Aprašomasis tekstas	165342	62,0
Dialogas	46870	17,6
Laiškas	31552	11,8
Argumentacinis tekstas	11183	4,2
Kūrybinis rašymas	5919	2,2
Pasakojimas	5338	2,0
El. laiškas	498	0,2
Iš viso rašytinės kalbos patekstynyje:	266702	100
Sakytinės kalbos patekstynis		
Interviu	35516	68,4
Nespontaniškas interviu	9131	17,6
Pristatymas	6363	12,3
Diskusija	929	1,8
Iš viso sakytinės kalbos patekstynyje:	51939	100

3.3 paveikslas. MOKATE tekstyno žanrai

Svarbu atkreipti dėmesį, kad rašytinių tekstų dalyje yra kategorija „dialogai“, tačiau jie reikšmingai skiriasi nuo pokalbių sakytinės kalbos patekstynyje. Raštu rašyti dialogai tik imituoja gyvą pokalbį – iš tiesų tai išgalvoti mokinio pokalbiai tarp išgalvotų pašnekovų. Tai pokalbiai, parašyti užduotims, kur prašoma pagal sukurtą situacinę scenarijų

įsivaizduoti ir užrašyti pokalbį (pavyzdžiui, prašoma susitarti eiti kur nors pramogauti, užsisakyti maistą restorane, paklausti kelio ir pan.). Tokios užduotys itin būdingos A1 lygiui, tad aukštesnių lygių tekstyno dalyse tokio pobūdžio tekstų galima ir nerasti.

Sakytinės kalbos patekstyntyje skiriamas „interviu“ nuo „nespontaniško interviu“, kadangi daliai pokalbių mokiniai turėjo galimybę iš anksto pasiruošti kalbėti nurodytomis temomis, o kai kurie pokalbiai vyko spontaniškai, be jokio išankstinio pasirengimo, iš anksto net nežinant pokalbio temų. Ši aplinkybė buvo žymima teksto metaduomenyse.

Tam tikrų rašytinės kalbos patekstytnio žanrų tekstų yra gan skirtingas skaičius (žr. 3.4 lentelę ir 3.3 paveikslą), todėl kai kurių žanrų tekstuose galima nerasti ir palyginti dažnų žodžių, o klaidų įvairovė gali būti itin ribota.

3.2.4. UŽDUOČIŲ TIPAI

Tekstyną sudaro keli užduočių tipai: namų ir klasės darbai, taip pat atsiskaitymai: tarpiniai atsiskaitymai klasėje, egzaminai ir diagnostiniai testai. Tais atvejais, kai tekstų anketose trūko informacijos apie užduoties tipą, tekstai priskirti kategorijai „Nežinoma“. Didžiąją tekstų dalį sudaro namų darbai ir egzamino užduotys (žr. 3.5 lentelę).

3.5 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal užduoties tipą

Užduoties tipas	Žodžių skaičius	%
Namų darbas	120300	38
Egzaminas	89409	28
Atsiskaitymas klasėje	32793	10
Klasės darbas	26573	8
Diagnostinis testas	11422	4
Nežinoma	38144	12

3.2.5. NAUDOJIMASIS ŠALTINIAIS

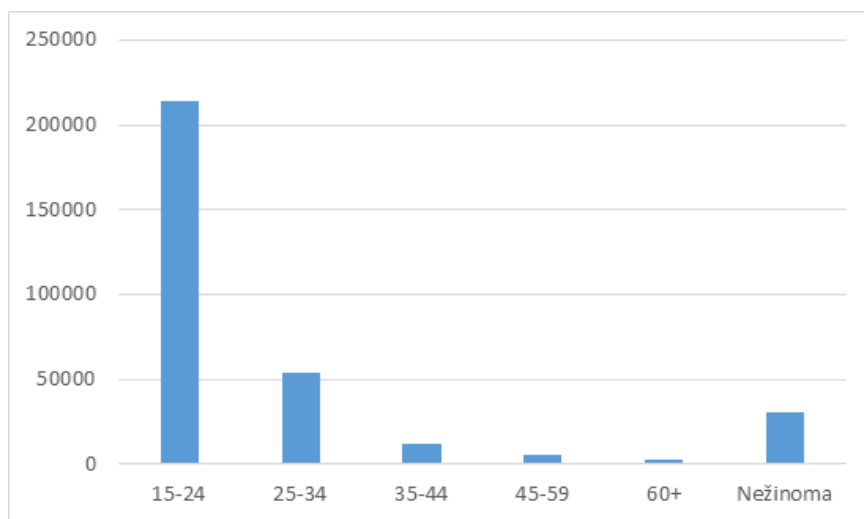
Dauguma mokinių, kalbėdami ar rašydami tekstus, tokių šaltinių, kaip gramatikos, žodynai, internetiniai ištekliai, nenaudojo (48 proc. duomenų). Tačiau kadangi didelę dalį rašytinių tekstų sudaro namų darbų užduotys, taip pat ir kai kuriems klasėms darbams studentai naudojami šaltiniai (39 proc. mokinių kalbos duomenų produkuota remiantis šaltiniais) (žr. 3.6 lentelę).

3.6 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal tai, ar buvo naudojamasi šaltiniais

Ar naudoti šaltiniai	Žodžių skaičius	%
Taip	154133	39
Ne	125640	48
Nežinoma	38868	13

3.2.6. AMŽIUS

Didžiąją dalį duomenų sudaro studentų tekstai – didžiausia tekстыne atspindėta grupė yra 18–29 m. (žr. 3.4 paveikslą). Jauniausias kalbėtojas – 16 metų, vyriausias – 70 metų.

3.4 paveikslas. Duomenų pasiskirstymas pagal amžių

3.2.7. IŠSILAVINIMAS

Dauguma mokinių yra įgiję vidurinį išsilavinimą, kiek mažiau – aukštąjį.

3.7 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Išsilavinimas	Žodžių skaičius	%
Vidurinis	165946	52,1
Aukštasis	100419	31,5
Nežinoma	50641	15,9
Kita	1564	0,5

3.2.8. KALBINIS FONAS: GIMTOJI KALBA, TĖVŲ KALBA IR NAMŲ KALBA

Tekstyno duomenys atspindi didelę mokinių gimtųjų kalbų, jų tėvų ir namų kalbų įvairovę (iš viso apie 80 kalbų). Jei mokiniai buvo nurodę daugiau nei vieną gimtąją, tėvų ar užsienio kalbą, toliau pateiktose lentelėse jos išrikuotos pagal kalbėtojų nurodytą mokėjimo lygį pradedant nuo geriausiai mokamos kalbos.

Gimtoji kalba. Dažniausių gimtųjų kalbų dešimtuką sudaro kartvelų, latvių, rusų, kinų, japonų, vokiečių, čekų, anglų, prancūzų ir ukrainiečių kalbos. Taip pat, kaip matyti 3.8 lentelėje, nemaža dalis mokinių yra dvikalbiai ar daugiakalbiai.

3.8 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal gimtąją kalbą

Kalbos	Žodžių skaičius	%	Kalbos	Žodžių skaičius	%
kartvelų	37244	12,3	hindi	1142	0,4
latvių	25385	8,4	švedų	1102	0,4
rusų	24741	8,2	portugalų	1101	0,4
kinų	22447	7,4	urdu	1004	0,3
japonų	22159	7,3	lezginų	878	0,3
vokiečių	19234	6,4	totorių	865	0,3
čekų	16259	5,4	slovėnų	843	0,3
anglų	15752	5,2	albanų	837	0,3
prancūzų	11184	3,7	arabų	743	0,2
ukrainiečių	9643	3,2	anglų, vokiečių	722	0,2
ukrainiečių, rusų	7695	2,6	čekų, slovakų	684	0,2
slovakų	6197	2,1	danų, suomių	643	0,2
olandų	5825	1,9	azerbaidžaniečių, kartvelų	638	0,2
italų	4671	1,5	bulgarų	594	0,2
rusų, ukrainiečių	4634	1,5	vokiečių, rusų	532	0,2
suomių	4373	1,4	bengalų	491	0,2
azerbaidžaniečių	4161	1,4	anglų, ispanų	445	0,1
lenkų	4064	1,3	vokiečių, turkų	406	0,1
estų	3751	1,2	vietnamečių	398	0,1
rumunų	3604	1,2	vokiečių, vietnamečių	362	0,1
rusų, baltarusių	3091	1,0	puštūnų	361	0,1
vengrų	2706	0,9	bantų, anglų	358	0,1
čekų, serbų	2518	0,8	maratų, hindi, telugų, anglų	350	0,1
ispanų	2336	0,8	prancūzų, anglų, korėjiečių	343	0,1
baltarusių	2098	0,7	anglų, kinų	303	0,1
graikų	1876	0,6	katalonų, ispanų	302	0,1
kirgizų	1868	0,6	kurdų	295	< 0,1
ispanų, katalonų	1832	0,6	anglų, vokiečių, malajalių	288	< 0,1
korėjiečių	1794	0,6	baltarusių, rusų	287	< 0,1
nežinoma	1766	0,6	indoneziečių, anglų	283	< 0,1
latvių, rusų	1367	0,5	malajalių, tamilų	268	< 0,1
kartvelų, anglų	1273	0,4	suomių, japonų	261	< 0,1
suomių, rusų	1261	0,4	tamilų	251	< 0,1
armėnų	1248	0,4			

Kalbos	Žodžių skaičius	%	Kalbos	Žodžių skaičius	%
rumunų, rusų	244	< 0,1	malajalių	173	< 0,1
sardų, italų	242	< 0,1	hindi, nepaliečių	167	< 0,1
uzbekų, tadžikų	240	< 0,1	kroatų	122	< 0,1
filipinų, tagalų, sebuanų	235	< 0,1	kazachų, rusų	120	< 0,1
filipinų, tamilų, bisajų	214	< 0,1	filipinų, tagalų, bisajų	115	< 0,1
kazachų	208	< 0,1	olandų, jorubų, anglų	114	< 0,1
italų, lenkų	204	< 0,1	turkų	106	< 0,1
urdu, persų, anglų	195	< 0,1	vokiečių, šveicarų vokiečių	81	< 0,1
indoneziečių	191	< 0,1	maratų	73	< 0,1
arabų, prancūzų	177	< 0,1	igbų	63	< 0,1

Motinos kalba. Kaip matyti 3.9 lentelėje, kai kurie mokiniai nurodė ir lietuvių kalbą kaip motinos gimtąją kalbą, tačiau ir tokiais atvejais kalbėtojai mokėsi lietuvių kalbos kaip svetimšios.

3.9 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal motinos kalbą

Kalbos	Žodžių skaičius	%	Kalbos	Žodžių skaičius	%
nežinoma	36556	11,8	serbų	2518	0,8
kartvelų	34552	11,1	korėjiečių	2137	0,7
rusų	29439	9,5	rusų, baltarusių	2043	0,7
latvių	25631	8,3	kirgizų	1868	0,6
kinų	21562	7,0	hindi	1815	0,6
vokiečių	20292	6,5	graikų	1753	0,6
japonų	19546	6,3	portugalų	1666	0,5
čekų	12881	4,2	rusų, ukrainiečių	1522	0,5
ukrainiečių	12059	3,9	turkų	1302	0,4
prancūzų	11095	3,6	rusų, latvių	1185	0,4
slovakų	8576	2,8	suomių, karelių	1138	0,4
anglų	7778	2,5	lietuvių	1102	0,4
ukrainiečių, rusų	4189	1,4	rusų, lenkų	1008	0,3
azerbaidžaniečių	3974	1,3	slovakų, vengrų	918	0,3
rumunų	3848	1,2	armėnų	899	0,3
ispanų	3788	1,2	arabų	882	0,3
italų	3515	1,1	lezginų	878	0,3
estų	2741	0,9	totorių	865	0,3
vengrų	2706	0,9	urdu	850	0,3
suomių	2631	0,8	slovėnų	843	0,3
suomių, rusų	2521	0,8	albanų	837	0,3

Kalbos	Žodžių skaičius	%
vietnamiečių	760	0,2
puštūnų	710	0,2
anglų, lietuvių	661	0,2
danų	643	0,2
bulgarų	594	0,2
pandžabų	559	0,2
olandų	558	0,2
bengalų	546	0,2
tamilų	544	0,2
indoneziečių	474	0,2
kartvelų, rusų	451	0,1
malajalių	441	0,1
maratų	423	0,1
lenkų	382	0,1
bantų, prancūzų	358	0,1
slovakų, čekų	354	0,1
bisajų	329	0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
ispanų, katalonų	325	0,1
anglų, kinų	303	< 0,1
katalonų	302	< 0,1
kurdų	295	< 0,1
kazachų	287	< 0,1
sardų, italų	242	< 0,1
rusų, arabų	242	< 0,1
tadžikų	240	< 0,1
švedų	240	< 0,1
sebuanų	235	< 0,1
rusų, latvių	189	< 0,1
gorubų, anglų	114	< 0,1
baltarusių	110	< 0,1
hindi, marvarių	105	< 0,1
vokiečių, lietuvių	103	< 0,1
šveicarų vokiečių	81	< 0,1

Tėvo kalba. Kaip matyti 3.10 lentelėje ir kaip minėta pristatant motinos gimtąją kalbą, kai kurie mokiniai nurodė ir lietuvių kalbą kaip tėvo gimtąją kalbą, tačiau ir tokiais atvejais kalbėtojai mokėsi lietuvių kalbos kaip svetimšios.

3.10 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal tėvo kalbą

Kalbos	Žodžių skaičius	%
nežinoma	38167	14,1
kartvelų	33713	12,4
rusų	31235	11,5
kinų	21756	8,0
latvių	21416	7,9
čekų	18597	6,9
ukrainiečių	10684	3,9
anglų	7451	2,7
olandų	5952	2,2
lenkų	5235	1,9
slovakų	4598	1,7
azerbaidžaniečių	4065	1,5
rumunų	3604	1,3
italų	3515	1,3
suomių	3329	1,2

Kalbos	Žodžių skaičius	%
ispanų	3109	1,1
lietuvių	2932	1,1
latvių, rusų	2848	1,0
estų	2741	1,0
vengrų	2706	1,0
arabų	2681	1,0
japonų	1979	0,7
ukrainiečių, rusų	1953	0,7
kirgizų	1868	0,7
ispanų, katalonų	1832	0,7
hindi	1815	0,7
korėjiečių	1794	0,7
graikų	1753	0,6
rusų, ukrainiečių	1676	0,6
portugalų	1666	0,6

Kalbos	Žodžių skaičius	%
kartvelų, rusų	1624	0,6
turkų	1315	0,5
suomių, karelių	1138	0,4
lietuvių, rusų	1078	0,4
tamilų	985	0,4
prancūzų	968	0,4
vokiečių, lietuvių	940	0,3
slovakų, čekų	918	0,3
armėnų	899	0,3
lezginų	878	0,3
totorių	865	0,3
slovėnų	843	0,3
albanų	837	0,3
lietuvių, čekų, anglų	780	0,3
vietnamiečių	760	0,3
puštūnų	710	0,3
urdu	655	0,2
suomių, švedų	643	0,2
bulgarų	594	0,2
pandžabų	559	0,2
igbų	548	0,2
bengalų	546	0,2

Kalbos	Žodžių skaičius	%
indoneziečių	474	0,2
maratų	423	0,2
vakarų fryzų, olandų	420	0,2
anglų, vokiečių	369	0,1
bantų, prancūzų	358	0,1
slovakų, vengrų	354	0,1
bisajų	329	0,1
katalonų	302	0,1
kurdų	295	0,1
kazachų	287	0,1
sardų, italų	242	< 0,1
uzbekų	240	< 0,1
švedų	240	< 0,1
sebuanų	235	< 0,1
persų	195	< 0,1
vokiečių	191	< 0,1
arabų, prancūzų	177	< 0,1
lietuvių, anglų	164	< 0,1
hindi, marvarių	105	< 0,1
tagalų	84	< 0,1
rusų, baltarusių	19	< 0,1

Namų kalba. Dažniausios namų kalbos: rusų, latvių, kinų, vokiečių. Didelė dalis mokinių nenurodė tėvų ir namų kalbos, ką rodo gana gausi kategorija „nežinoma“ 3.8–3.11 lentelėse. Tokį pasirinkimą galėjo lemti nenoras atskleisti asmeninius duomenis, kartais galėjo buvo sunku įvardyti konkrečią kalbą, jei šeimoje kalbama ne viena kalba.

3.11 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal namų kalbą

Kalbos	Žodžių skaičius	%
nežinoma	47454	17,9
rusų	27947	10,5
latvių	22695	8,6
kinų	21162	8,0
vokiečių	19911	7,5
čekų	9701	3,7
ukrainiečių	8107	3,1
prancūzų	7525	2,8
anglų	6988	2,6

Kalbos	Žodžių skaičius	%
slovakų	4627	1,7
čekų, slovakų	3978	1,5
rumunų	3533	1,3
italų	3515	1,3
estų	3491	1,3
ukrainiečių, rusų	3158	1,2
olandų, anglų	3158	1,2
kartvelų	3144	1,2
suomių	3122	1,2

Kalbos	Žodžių skaičius	%
azerbaidžaniečių	2869	1,1
vengrų	2706	1,0
čekų, serbų	2518	1,0
kartvelų, anglų	2506	0,9
rusų, ukrainiečių	2133	0,8
japonų	1877	0,7
čekų, lietuvių	1877	0,7
prancūzų, rusų	1868	0,7
korėjiečių	1794	0,7
olandų	1686	0,6
latvių, rusų	1572	0,6
rusų, anglų	1563	0,6
rusų, kartvelų	1541	0,6
suomių, rusų	1374	0,5
ukrainiečių	1214	0,5
rusų, ukrainiečių, anglų	1168	0,4
švedų, anglų, rusų	1155	0,4
rusų, azerbaidžaniečių	1007	0,4
anglų, lietuvių	943	0,4
armėnų	899	0,3
lezginų	878	0,3
rusų, totorių	865	0,3
slovėnų	843	0,3
albanų	837	0,3
anglų, ispanų	828	0,3
latvių, rusų, anglų	806	0,3
anglų, lietuvių, rusų	736	0,3
hindi	731	0,3
arabų	705	0,3
portugalų, japonų	695	0,3
portugalų	659	0,2
vokiečių, ženklų kalba	653	0,2
prancūzų, anglų	646	0,2
danų, suomių, švedų	643	0,2
katalonų	627	0,2
vietnamiečių	618	0,2
anglų, hindi	611	0,2
graikų	605	0,2
čekų, vokiečių	579	0,2

Kalbos	Žodžių skaičius	%
bengalų, anglų	546	0,2
vokiečių, rusų	532	0,2
kartvelų, rusų	513	0,2
vokiečių, anglų	478	0,2
slovakų, vokiečių	474	0,2
ispanų, anglų	458	0,2
malajalių, tamilų	441	0,2
maratų, anglų	423	0,2
olandų, vakarų fryzų, lietuvių	420	0,2
vokiečių, turkų	406	0,2
japonų, kinų	397	0,1
anglų, vokiečių	383	0,1
lenkų	382	0,1
bantų, anglų, prancūzų	358	0,1
anglų, prancūzų, korėjiečių	343	0,1
ispanų	333	0,1
bisajų	329	0,1
puštūnų, urdu, hindi, anglų	320	0,1
hindi, anglų	318	0,1
portugalų, anglų	312	0,1
anglų, kinų	303	0,1
kurdų	295	0,1
indoneziečių	283	0,1
ukrainiečių, rusų, graikų	280	0,1
suomių, japonų	261	< 0,1
tamilų	251	< 0,1
rusų, rumunų	244	< 0,1
sardų, italų	242	< 0,1
uzbekų	240	< 0,1
sebuanų	235	< 0,1
puštūnų, persų, urdu, hindi, anglų	221	< 0,1
turkų, anglų, kinų, urdu, persų	195	< 0,1
prancūzų, vokiečių, anglų	177	< 0,1
puštūnų	169	< 0,1
kazachų	167	< 0,1
hindi, nepaliečių, anglų	167	< 0,1
vokiečių, anglų, prancūzų	154	< 0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
rusų, vokiečių	152	< 0,1
kinų, anglų	150	< 0,1
vokiečių, lietuvių, anglų	147	< 0,1
vietnamiečių, vokiečių	142	< 0,1
olandų, lietuvių	132	< 0,1
kartvelų, anglų, lietuvių, rusų	130	< 0,1
vokiečių, anglų, lietuvių	128	< 0,1
olandų, jorubų, anglų	114	< 0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
baltausių	110	< 0,1
turkų	106	< 0,1
anglų, rusų	105	< 0,1
kazachų, rusų	103	< 0,1
vokiečių, lietuvių, prancūzų	101	< 0,1
hindi, pandžabų, anglų	93	< 0,1
azerbaidžaniečių, rusų	91	< 0,1
vokiečių, šveicarų vokiečių	81	< 0,1
anglų, urdu, pandžabų	60	< 0,1

Užsienio kalbos. Beveik visi mokiniai moka bent vieną užsienio kalbą, dauguma – daugiau nei vieną (žr. 3.12 lentelę). Kalbėtojų, nemokančių nė vienos užsienio kalbos, duomenys sudaro vos 1 976 žodžius. Dauguma nurodė mokantys angliškai, rusiškai ir prancūziškai. Didžiausias nurodytas mokamų kalbų skaičius – 11.

3.12 lentelė. Duomenų pasiskirstymas pagal mokamas užsienio kalbas

Kalbos	Žodžių skaičius	%
anglų	58194	21,0
anglų, rusų	26199	9,4
anglų, prancūzų	8087	2,9
anglų, rusų, lietuvių	5589	2,0
anglų, vokiečių, rusų	5353	1,9
anglų, lenkų	4768	1,7
rusų	4072	1,5
anglų, ispanų	4017	1,4
rusų, anglų	3939	1,4
anglų, rusų, prancūzų	3403	1,2
anglų, rusų, ispanų	3366	1,2
nežinoma	3108	1,1
anglų, ispanų, ispanų, suomių	3051	1,1
anglų, vokiečių, lotynų, japonų	2924	1,1
anglų, rusų, lenkų	2853	1,0
ukrainiečių, anglų	2634	0,9
prancūzų	2601	0,9
anglų, kinų, vokiečių, portugalų	2588	0,9
rusų, vokiečių, latvių	2521	0,9
anglų, vokiečių, prancūzų, ispanų, rusų	2518	0,9

Kalbos	Žodžių skaičius	%
anglų, rusų, prancūzų, lenkų	2509	0,9
rusų, anglų, vokiečių	2303	0,8
anglų, rusų, vokiečių, lietuvių	2221	0,8
anglų, rusų, latvių, kirgizų	2157	0,8
anglų, lietuvių	2153	0,8
nė vienos	1976	0,7
anglų, rusų, vokiečių	1908	0,7
prancūzų, rusų	1868	0,7
anglų, kinų	1827	0,7
anglų, vokiečių, norvegų, graikų, italų, ispanų, danų, lotynų, senovės graikų, suomių	1815	0,7
anglų, japonų	1612	0,6
anglų, vokiečių, ispanų, rusų, ispanų	1581	0,6
anglų, prancūzų, danų	1507	0,5
ispanų	1491	0,5
graikų, lotynų	1415	0,5
rusų, turkų, ispanų	1378	0,5
anglų, latvių, vokiečių	1374	0,5
anglų, japonų, ispanų	1361	0,5
lietuvių, anglų, rusų	1316	0,5

Kalbos	Žodžių skaičius	%
slovakų, anglų, vokiečių	1276	0,5
anglų, vokiečių, ispanų	1272	0,5
čekų, anglų, ispanų	1272	0,5
kinų, prancūzų, anglų	1271	0,5
vokiečių, anglų	1265	0,5
latvių, anglų	1259	0,5
anglų, rusų, japonų	1173	0,4
čekų, anglų	1139	0,4
anglų, karelių, estų, prancūzų, ispanų, rusų, kinų, italų, portugalų, gėlių, vokiečių	1138	0,4
lietuvių	1022	0,4
anglų, korėjiečių	1019	0,4
anglų, vokiečių, kazachų	1018	0,4
vokiečių, čekų, lenkų, anglų	990	0,4
rusų, anglų, prancūzų, lenkų	988	0,4
anglų, ispanų, rusų	988	0,4
anglų, suomių, norvegų, prancūzų, ispanų, italų	963	0,3
vokiečių, prancūzų	943	0,3
hebrajų, ispanų, rusų	939	0,3
vokiečių, anglų, rusų, uzbekų	939	0,3
anglų, slovakų, vokiečių	936	0,3
azerbaidžaniečių, turkų, rusų, anglų	878	0,3
rusų, anglų, lenkų, prancūzų	863	0,3
anglų, vokiečių, italų, ispanų	862	0,3
vokiečių, anglų, uzbekų, korėjiečių, rusų	862	0,3
anglų, ukrainiečių, baltarusių	861	0,3
anglų, turkų	847	0,3
rusų, anglų, ispanų	835	0,3
anglų, prancūzų, ispanų	811	0,3
anglų, lietuvių, rusų, prancūzų, lotynų	806	0,3
anglų, ispanų, ispanų	805	0,3
ispanų, anglų, kinų	795	0,3
anglų, lietuvių, latvių, norvegų	767	0,3
urdu, olandų, vokiečių, prancūzų, graikų, hebrajų	766	0,3

Kalbos	Žodžių skaičius	%
anglų, rusų, turkų	757	0,3
anglų, prancūzų, suomių, norvegų, šiaurės samių, italų	754	0,3
rusų, latvių	736	0,3
lenkų, anglų	711	0,3
ispanų, italų, vokiečių	697	0,3
turkų, anglų	685	0,2
latvių, rusų	678	0,2
vokiečių, norvegų, anglų	672	0,2
anglų, rusų, turkmėnų	656	0,2
anglų, ispanų, suomių	644	0,2
anglų, vokiečių, prancūzų, norvegų, estų	643	0,2
anglų, rusų, kartvelų	638	0,2
italų, vokiečių, slovėnų	613	0,2
hindi, rusų, vokiečių	611	0,2
anglų, ispanų, portugalų	606	0,2
anglų, vokiečių, ispanų, norvegų, latvių, suomių, lotynų	594	0,2
anglų, turkų, čekų	592	0,2
vokiečių, ispanų	591	0,2
vokiečių, anglų, rusų	579	0,2
anglų, ispanų, ispanų	577	0,2
prancūzų, lenkų	573	0,2
anglų, kinų, ispanų	571	0,2
kinų, anglų	567	0,2
nauriečių	566	0,2
prancūzų, vokiečių	563	0,2
anglų, lietuvių, lotynų, norvegų	554	0,2
anglų, ispanų, italų, portugalų, turkų	547	0,2
italų, vokiečių, slovėnų	542	0,2
turkų, anglų, rusų	526	0,2
turkų, rusų, vokiečių	524	0,2
anglų, slovėnų, prancūzų, graikų, lotynų	517	0,2
vokiečių, lenkų, anglų	515	0,2
anglų, prancūzų, ispanų, italų, latvių	507	0,2
anglų, ispanų	506	0,2

Kalbos	Žodžių skaičius	%
ženklų kalba, ispanų, korėjiečių	504	0,2
korėjiečių, anglų	500	0,2
prancūzų, igbų, anglų	485	0,2
anglų, čekų	474	0,2
anglų, prancūzų, suomių	467	0,2
anglų, prancūzų, kinų	451	0,2
anglų, rusų, baltarusių	449	0,2
anglų, vokiečių, ispanų	447	0,2
anglų, vokiečių, norvegų	444	0,2
japonų, anglų	434	0,2
anglų, kroatų	427	0,2
anglų, prancūzų, italų	426	0,2
anglų, čekų, ispanų	425	0,2
anglų, vokiečių, vakarų fryzų	420	0,2
vokiečių, lietuvių, anglų, ispanų	418	0,2
anglų, vokiečių, prancūzų	409	0,1
anglų, vokiečių, turkų	402	0,1
anglų, ispanų, ženklų kalba	398	0,1
vokiečių, ispanų, lietuvių, rusų, islandų	398	0,1
anglų, ispanų, vokiečių	396	0,1
anglų, čekų, prancūzų	395	0,1
kinų	389	0,1
čekų, lenkų, anglų	388	0,1
rusų, prancūzų, vokiečių	386	0,1
anglų, olandų, ispanų	385	0,1
rusų, anglų, vokiečių, lenkų	371	0,1
vokiečių, anglų, ispanų	370	0,1
rusų, anglų, turkų, prancūzų	369	0,1
anglų, italų, graikų	369	0,1
japonų	368	0,1
prancūzų, anglų, turkų	367	0,1
ispanų, rusų	365	0,1
anglų, rusų, italų	365	0,1
anglų, vokiečių, italų	362	0,1
rusų, turkų	359	0,1
anglų, prancūzų, rusų, korėjiečių, suahilių, amharų	358	0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
rusų, baltarusių, lenkų, anglų	356	0,1
anglų, norvegų, ispanų, prancūzų	355	0,1
prancūzų, anglų, korėjiečių	343	0,1
anglų, japonų, olandų	338	0,1
anglų, ispanų, prancūzų, portugalų	338	0,1
anglų, lenkų, ispanų, rusų	327	0,1
anglų, ispanų, norvegų, prancūzų	320	0,1
anglų, prancūzų, rusų	311	0,1
anglų, vokiečių, italų, kartvelų	311	0,1
rusų, vokiečių	310	0,1
ispanų, vokiečių, rusų	308	0,1
rusų, vokiečių, anglų	307	0,1
anglų, prancūzų, vokiečių, lenkų	305	0,1
anglų, kartvelų, ispanų	301	0,1
rusų, kartvelų, vokiečių	296	0,1
anglų, hindi	295	0,1
anglų, ispanų, lietuvių	290	0,1
rusų, anglų, lietuvių, vokiečių	287	0,1
hindi	286	0,1
niasų	285	0,1
anglų, prancūzų, tamilų	279	0,1
rusų, anglų, prancūzų	278	0,1
ispanų, lietuvių	278	0,1
rusų, lenkų, anglų, kinų, vokiečių	274	< 0,1
anglų, vokiečių, rusų, ispanų, kinų	268	< 0,1
anglų, prancūzų, lietuvių	267	< 0,1
anglų, japonų, vokiečių	259	< 0,1
rusų, anglų, lenkų	256	< 0,1
anglų, lenkų, vokiečių	255	< 0,1
anglų, prancūzų, olandų, ispanų, lietuvių, ispanų, arabų	255	< 0,1
bengalų, anglų, hindi	251	< 0,1
anglų, italų, ispanų	248	< 0,1
japonų, estų	247	< 0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
vokiečių, anglų, lietuvių, arabų	246	< 0,1
vokiečių, anglų, uzbekų	245	< 0,1
anglų, vokiečių, lenkų	244	< 0,1
anglų, japonų, lietuvių, vokiečių	243	< 0,1
anglų, rusų, suomių, estų, čekų	242	< 0,1
anglų, rusų, lenkų, baltarusių, prancūzų, kinų	241	< 0,1
rusų, anglų, tadžikų	240	< 0,1
anglų, vokiečių, prancūzų, ispanų	240	< 0,1
čekų, prancūzų, anglų	239	< 0,1
anglų, prancūzų, estų	235	< 0,1
anglų, danų	235	< 0,1
vokiečių, anglų, lietuvių, ispanų	227	< 0,1
anglų, prancūzų, italų, lietuvių	225	< 0,1
prancūzų, turkų, ispanų	224	< 0,1
puštūnų, persų, urdu, hindi, anglų	221	< 0,1
anglų, prancūzų, portugalų	218	< 0,1
arabų, vokiečių, turkų, anglų	217	< 0,1
malajalių, indoneziečių, anglų	216	< 0,1
lietuvių, anglų	215	< 0,1
prancūzų, anglų	215	< 0,1
anglų, rusų, ispanų, kinų	215	< 0,1
prancūzų, japonų	213	< 0,1
anglų, vokiečių, norvegų, graikų, italų, ispanų, danų, lotynų, senovės graikų, suomių	212	< 0,1
anglų, urdu	210	< 0,1
rusų, anglų, anglų, vokiečių	208	< 0,1
anglų, lietuvių, rusų	208	< 0,1
telugų, maratų, anglų	206	< 0,1
anglų, lietuvių, vokiečių	201	< 0,1
turkų	195	< 0,1
tamilų, anglų	192	< 0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
anglų, latvių, norvegų	184	< 0,1
japonų, ispanų	181	< 0,1
vokiečių, anglų, prancūzų	179	< 0,1
arabų, prancūzų, anglų	177	< 0,1
anglų, italų	176	< 0,1
anglų, lotynų	173	< 0,1
urdu, hindi, anglų	169	< 0,1
anglų, prancūzų, ispanų	169	< 0,1
ispanų, vokiečių, italų	164	< 0,1
rusų, turkmėnų, ispanų	163	< 0,1
prancūzų, rusų, anglų	160	< 0,1
anglų, vokiečių, italų, rusų, rumunų	160	< 0,1
prancūzų, turkų, graikų	157	< 0,1
anglų, ispanų, norvegų	154	< 0,1
anglų, lotynų, norvegų	153	< 0,1
anglų, ispanų, japonų, vokiečių	151	< 0,1
rusų, vokiečių, ispanų	147	< 0,1
anglų, lietuvių, ispanų, norvegų, prancūzų	147	< 0,1
anglų, vokiečių, lietuvių	147	< 0,1
anglų, estų, prancūzų	143	< 0,1
prancūzų, vokiečių, anglų, arabų	140	< 0,1
anglų, estų	139	< 0,1
rusų, anglų, korėjiečių	133	< 0,1
anglų, ispanų, prancūzų, airių	133	< 0,1
anglų, ispanų, olandų	133	< 0,1
anglų, rusų, graikų	130	< 0,1
anglų, ispanų, prancūzų	130	< 0,1
anglų, ispanų, italų	129	< 0,1
vokiečių, anglų, ispanų, norvegų, prancūzų	128	< 0,1
anglų, tajų	127	< 0,1
anglų, čekų, ukrainiečių, rusų	124	< 0,1
prancūzų, japonų, vokiečių, lietuvių	121	< 0,1
anglų, prancūzų, žemoji vokiečių, ispanų	121	< 0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
anglų, prancūzų, suomių, lietuvių	121	< 0,1
anglų, rusų, ispanų, čekų	119	< 0,1
olandų, jorubų, anglų	114	< 0,1
vokiečių, anglų, arabų	110	< 0,1
anglų, prancūzų, olandų, ispanų, ispanų, arabų	107	< 0,1
rusų, anglų, kinų, arabų	105	< 0,1
anglų, ispanų, korėjiečių	102	< 0,1
anglų, ispanų	97	< 0,1
vokiečių, ispanų, lietuvių, anglų	97	< 0,1
malajų	96	< 0,1
rusų, vokiečių, turkų, kartvelų	91	< 0,1
puštūnų, urdu, hindi, anglų	91	< 0,1
anglų, vokiečių	91	< 0,1
italų	90	< 0,1
anglų, rusų	87	< 0,1
vengrų, anglų, kinų	84	< 0,1
anglų, prancūzų, žemoji vokiečių	84	< 0,1
rusų, anglų, lietuvių	83	< 0,1

Kalbos	Žodžių skaičius	%
vokiečių, lietuvių	83	< 0,1
arabų, vokiečių, turkų, anglų	78	< 0,1
anglų, ispanų, estų	76	< 0,1
anglų, prancūzų, lietuvių, suomių	69	< 0,1
anglų, malajalių, indoneziečių	67	< 0,1
italų, anglų, lietuvių	66	< 0,1
rusų, anglų, prancūzų, ispanų	65	< 0,1
rusų, anglų, turkų	62	< 0,1
rusų, anglų	62	< 0,1
urdu, pandžabų, prancūzų, graikų, hebrajų	60	< 0,1
vokiečių, ispanų, rusų, islandų	56	< 0,1
baltarusių, anglų	56	< 0,1
anglų, rusų, ispanų	55	< 0,1
anglų, vokiečių ispanų	55	< 0,1
anglų, japonų, ispanų	54	< 0,1
anglų, vokiečių	47	< 0,1
anglų, kinų, prancūzų, ispanų	43	< 0,1
vokiečių, lietuvių, prancūzų	32	< 0,1

3.2.9. KLAIDŲ TIPAI

Naudojant TEITOK programą, mokinių tekстыne buvo anotuotos klaidos išskiriant kelis pagrindinius klaidų tipus. Rašytinės kalbos atmainos tekstuose žymėti šie trys klaidų tipai:

- 1) rašybos klaidos;
- 2) gramatikos klaidos;
- 3) leksikos klaidos.

Sakytinės kalbos atmainos tekstuose žymėtos:

- 1) tarimo klaidos;
- 2) gramatikos klaidos;
- 3) leksikos klaidos.

Jei žodyje pasitaikė daugiau nei viena klaida, jam priskirti visi galimi variantai, tad paieškoje tas pats atvejis gali pakliūti į daugiau nei vieną klaidos kategoriją. Pavyzdžiui, jei prielinksnis *prieš* buvo klaidingai parašytas (pvz., *pries*), jam buvo priskirta rašybos klaida ir tekстыne jis rodomas susiaurinus paiešką pagal klaidos tipą „rašybos klaida“. Jei šis netaisyklingos rašybos prielinksnis tam tikroje konstrukcijoje yra nereikalingas ar

vietoj jo reikalingas kitas prielinksnis, tuomet jam priskirta dar ir gramatikos klaida, o paieškoje jis bus randamas pagal klaidos tipą „gramatikos klaida“.

Skiriami klaidų tipai yra labai baziniai ir neapima visos klaidų įvairovės, tačiau net ir toks skirstymas gali palengvinti tam tikros žodžių vartosenos paiešką (žr. 3.3 poskyrį). Taip pat reikia pabrėžti, kad mokinių tekstyną sudarantys tekstai anotuoti rankiniu būdu numačius tam tikrus anotavimo principus ir kriterijus (plačiau žr. Ruzaitė et al. 2020), tačiau kai kurie klaidų priskyrimo tam tikram tipui atvejai diskutuoti. 3.13 lentelėje pateikiame pagrindinius klaidų anotavimo principus, t. y. klaidų tipų sąvadą, kuriuo klaidų anotuotojai vadovavosi žymėdami klaidas.

3.13 lentelė. **Pagrindiniai klaidų tipai MOKATE tekстыne**

Gramatikos klaidos	
Netaisyklingai parinktos galūnės (linksnių derinimas, linksniuotės klaidos, valdymo klaidos, netinkama veiksmažodžių forma, skaičiaus ir giminės derinimas)	Aš einu į muziejus (=muziejų) ir Kino teatras (=teatrą). Kai aš buvo (=buvau) vaikė, aš gyvenau senamiestyje.
Gramatinė dviprasmybė, kurią lemia diakritikai (t. y. jei diakritiko pavartojimas lemia skirtingas galimas žodžio formas (dažniausiai tai nutinka galūnių vartojimo atvejais), laikome tai gramatikos (ne rašybos) klaida)	o dabar mes turime galimybę (=galimybę)
Priešdėlio vartoseną (kai žymimas veikslas)	Ilgai sugalvojau (=galvojau) apie tai
Reikšmė artima, bet kita kalbos dalis	Jai tu nemegsti karštą (=karščio)
Trūksta prielinksnio	daug turistu atejo, ateina, ir ateis (=į) mano šalyje (=šalį)
Perteklinė prielinksnio vartoseną	Aš buvau į gražų (=gražiamę) parkas Tada aš sėdėjo į kavinę (=kavinėje)
Ne tos reikšmės prielinksnis	malonu sėsti prieš (=prie) ugnies ir papasakoti raganų pasakas!
Sangražinio veiksmažodžio klaidos	Leiskite prisistatyti (=pristatyti) apie mano šalį
Neįprasta kolokacija	Daro (=sukelia) keistą jausmą man.
Rašybos klaidos	
Didžiųjų ir mažųjų raidžių rašyba	Po ekskursijos mes visi „varome“ į Pikniką (=pikniką).
Diakritikų vartojimas (dažniausiai ne galūnėje ir tik tais atvejais, kai nekyla gramatinė dviprasmybė)	Labai skaniai pavalgeme (=pavalgėme) ir važiavome... O dabar mes turime galimybę tureti (=turėti) kaip ir šalta vandeni čiaupo taip ir šalta vandeni. Aš neisivaizduoju (=neįsivaizduoju) kaip gyvenčiau...
Painiojami ilgieji ir trumpieji balsiai (jei nėra gramatinės dviprasmybės)	Muzykos (=muzikos) ira (=yra)
Praleistos raidės	negali nuspęsti (=nuspęsti)
Žodžių rašymas kartu ir atskirai	Vistiek (=vis tiek) Tu niekada ne susitiksi (=nesusitiksi)
Priebalsių asimiliacija (t keičiasi į č)	aukščiausias (=aukščiausias) kalnas
Sukeistos raidės	studijouju (=studijuojau)
Pavartota ne ta raidė	pieno productus (=produktus)

Tarimo klaidos	
Apima tik pačius svarbiausius aspektus, dėl kurių gali pakisti žodžio reikšmė arba žodis tampa sunkiai atpažįstamas (ar visai neatpažįstamas). Taip pat žymėti tam tikri garsų (ypač priebalsių) neatitikimai.	Azijos studentams būdingas / ir r painiojimas: il (=ir)
Akcento ypatumai (pvz., / garso minkštinimas, kai kurių priebalsių aspiravimas, balsių trumpinimas ir pan.) nežymėti.	
Leksikos klaidos	
Reikia kito žodžio	Aš einu (važiuoju) į Vilnių. ir (ar) eini?
Priešdėlio klaida, kai žymimas ne tik veikslas, bet svarbu reikšmės pokytis	Suspaustas (=išspaustas) sultis Nudedu (=Sudedu) Atvyko (=Vyko) (kai reikšmė „įvykti, nutikti“, o ne „keliauti“)
Jungtuko klaida	Mano vardas Alisa Antipova o (=ir) aš studijuoju doktorantūrą Politikos mokslu ir diplomatijos fakultete.

Žymint klaidas, vadovautasi šiomis 3.13 lentelėje pateiktomis gairėmis, bet atskirais atvejais buvo atsižvelgiama ir į kontekstą bei mokytojo pataisymus. Kiekvieno tyrėjo atliktą anotavimą peržiūrėjo dar du tyrėjai, tačiau tikėtina, kad daugeliu atvejų kiti tyrėjai pateiktų ir kitokių pasiūlymų. Klaidų anotavimą itin apsunkina tai, kad nėra bendro anotavimo modelio (skiriasi ir kategorizavimo pagrindas, ir detalumas, ir kt.).

Viena iš itin problemiškų klaidų kategorijų yra prielinksnių klaidos. Kaip matyti 3.13 lentelėje, anotuojant tekstyną išskirti trys prielinksnių klaidų tipai: praleistas būtinas prielinksnis, pavartotas prielinksnis, bet jis nereikalingas, ir pavartotas netinkamas prielinksnis. Pirmieji du klaidų tipai laikyti gramatikos klaidomis, nes jie neatsiejamai priklauso nuo sintaksinės konstrukcijos. Dėl šių atvejų kilo mažiausiai diskusijų (nors ir ši klasifikacija nėra nekvestionuojama, kaip minėsime kiek vėliau šiame skyriuje), bet dėl atvejų, kai pavartotas ne tas prielinksnis ir netinka sakinyje pagal reikšmę, kilo daugiausia abejonių. Visgi nuspręsta laikyti, kad viskas, kas susiję su prielinksnių klaidomis, laikytina gramatikos klaidomis. Vienas iš argumentų tokiam pasirinkimui yra tai, jog prielinksnių, kaip tarnybinių žodžių, svarbiausia funkcija yra rodyti santykius tarp žodžių. Tad prielinksniai atlieka panašią funkciją kaip galūnės ir nors jie skiriasi vienas nuo kito leksine reikšme, ta reikšmė visgi labai priklauso nuo drauge einančių žodžių ir yra sunkiai atsiejama nuo kartu einančio linksnio reikšmės. Taip pat dažnai reikšmė priklauso nuo visos prielinksninės konstrukcijos (plačiau žr. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* 2005).

Ankstesniuose tyrimuose bendro sutarimo dėl prielinksnių nebuvo, o klaidų tipologijoje jie neturi griežtos ir aiškios vietos, nebent tipologija paremta kalbos dalimis, o ne abstraktesnėmis kategorijomis, tokiomis kaip gramatikos ar leksikos klaidos. Kaip pastebi Dagneaux et al. (1998: 164), mokinių klaidų tyrimuose paprastai neįmanoma žinoti, kuriai iš šių dviejų kategorijų prielinksnių klaidos priskirtos (tai galima pastebėti ir didelėje

dalyje naujesnių tyrimų), nes tyrimuose tai tiesiog nenurodyta. Savo tyrime Dagneaux et al. (1998) priskiria nuo žodžio priklausomus prielinksnius (t. y. tuos atvejus, kai reikšminis žodis reikalauja tam tikro prielinksnio, pvz., *priklauso nuo*) prie leksinių gramatinių klaidų. Izumi et al. (2005) prielinksnių klaidas skiria prie leksikos. O Boyd (2010) prielinksnių klaidas klasifikuoja kaip gramatikos klaidas, kaip daryta ir MOKATE tekстыne.

Sužymėjus klaidas remiantis šiame skyriuje aprašyta klasifikacija ir kiekvienai netiksaliai pavartotai formai priskyrus normalizuotą jos variantą, buvo sukurta **normalizuota** tekstyno versija. Kuriant mokinių tekstynus, jų normalizavimas yra įprasta praktika (pvz., Del Rio et al. 2016; Volodina et al. 2019), jei siekiama, kad, vykdant automatinę paiešką, būtų galima rasti ir netaisyklingai, neįprastai pavartotus tam tikro žodžio variantus, kurių dažnai net neįmanoma nuspėti, tad ir neįmanoma įvesti į paiešką. Tad rankiniu būdu atliekamo normalizavimo pagrindinė užduotis – perrašyti mokinių kalboje pavartotus skirtingų tipų nukrypimus ir klaidas taip, kad kalbos vartoseną atitiktų tikslinės kalbos (t. y. kalbos, kurios mokomasi) standartą. Jei tik įmanoma, normalizuojant duomenis atliekami tik minimalūs formos pakeitimai, kuo mažiau keičiamas mokinio teksto turinys. Kadangi bandydamas atkurti, ką iš tiesų mokinys norėjo pasakyti ir kodėl pavartojo tam tikrą formą, tyrėjas neišvengiamai spėlioja ir savaip interpretuoja pavartotas formas, o tas pats formos nukrypimas gali būti taisomas daugiau nei vienu būdu, priimant sprendimus dėl pataisymų neįmanoma išvengti subjektyvumo. Todėl mokinių kalbos tekstynų tyrimuose tokie normalizavimo metu atliekami pataisymai vadinami „tikslinėmis hipotezėmis“ (Volodina et al. 2019: 81) – taip pabrėžiama, jog tai nėra vienintelis galimas variantas, o tik tyrėjo spėjimas, kaip tekstas turėtų būti koreguojamas. Pagrindinis normalizavimo tikslas šiame tekстыne – įgalinti automatinę paiešką rasti netaisyklingą, netipinę kalbos vartoseną, o kiekvienas tyrėjas gali toliau interpretuoti mokinio pavartotus atvejus ir kelti savo hipotezes.

3.2.10. SAKYGINĖS KALBOS TEKSTŲ SPECIFIKA

Kaip įprasta kuriant sakytinės kalbos tekstynus, MOKATE sakytinės kalbos tekстыuose sakiniai pradedami mažąja raide, nežymimi skyrybos ženklai. Kadangi šioje tekstyno dalyje asmeniniai duomenys buvo anonimizuoti, asmenų vardai ir pavardės nerodomi. Todėl kai kuriuose pasakymuose, jei juose buvo asmens vardas ir (ar) pavardė, galite pasigesti veiksnio.

Lyginant su rašytine kalba, sakytinei kalbai būdingas mažesnis rišlumas, todėl transkribuotuose tekстыuose rasite performuluotus pasakymus, pasitaisymus, pvz., *dau daug*, nebaigtus žodžius, pvz., *supr* (= supratau). Performulavimai ir nebaigti pasakymai klaidomis nelaikyti.

Sakytinės kalbos konkordansuose ir išplėstuose kontekstuose rasite įvairių sakytinei kalbai būdingų vokalizacijų: pauzių užpildų, įvairių garsinių intarpų, pritariamųjų jausmų ir pan. Visus jų variantus galima rasti 4 priede. Paieškoje galite ieškoti dažnesnių

vokalizacijų (*mhm*, *mmm*, *aaa*; žr. 3.5 paveikslą), tačiau visa jų formų įvairovė paieškoje negalima. Taip pat vokalizacijos pašalintos iš dažninių sąrašų, tačiau jų variantus galima rasti 3.4 poskyryje, kur aptariami dažniniai sąrašai.

Pavartojimo atvejų: 39 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 221.3)

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ① gerai ačiū mhm koks tavo vardas ? mano vardas yra mhm o iš kur esi ?	aaa	aš es iš Japonijos mhm kur tu gyveni ? aš gyvenu Kaune mhm ar tu dirti
2	☐ ① is rytas labas rytas kaip sekasi ? imm nibogai mhm koks tavo vardas ?	aaa	mano vardas mhm iš kur tu esi ? aš esu iš Japonijos mhm ir kur tu gyve
3	☐ ① sekasi ? gerai mhm koks tavo vardas ? mano vardas yra iš kur tu esi ?	aaa	aš esu Rusijos mhm o kur tu gyveni ? aaa aš gyvenu Kalningrade mhm
4	☐ ① ino vardas yra iš kur tu esi ? aaa aš esu Rusijos mhm o kur tu gyveni ?	aaa	aš gyvenu Kalningrade mhm ar tu esi studentė ? taip kur tu studijuoji ?
5	☐ ① si puikiai mhm kaip laikaisi ačiū labai gerai koks tavo vardas ir pavardė	aaa	mano vardas ir pavardė iš kur tu esi aaa aš esu iš Azerbaidžano mhm i
6	☐ ① labas labas kaip sekasi ?	aaa	gerai mhm koks tavo vardas ir pavardė ? aaa mano vardas mano pava
7	☐ ① sekasi ? gerai mhm o tau ? ačiū puikiai koks tavo vardas ir pavardė ?	aaa	mano vardas mano pavardė mhm iš kur tu esi ? aaa aš esu iš Korejos i
8	☐ ① labas labas kaip sekasi ? puikiai mhm koks tavo vardas ir pavardė ?	aaa	mano vardas mano pavardė mhm iš kur tu esi ? imm esu aš iš Japonijo
9	☐ ① ? imm esu aš iš Japonijos iš Osakos mhm ar tu dabar gyveni Osakoje ?	aaa	ne mhm aaa ne ee gyv gyvena mhm o kur tu dabar gyveni ? imm aš gy
10	☐ ① labas labas kaip sekasi ? gerai mhm koks tavo vardas ir pavardė ?	aaa	mano vardas mano pavar pavardas mhm iš kur tu esi ? aaa aš esu iš J

3.5 paveikslas. Vokalizacija *aaa* sakininės kalbos patekstynyje

Pauzių užpildai (pvz., *aaa*), pavyzdžiui, svarbūs sklandžiai diskurso tėkmei palaikyti. Tokie intarpai gali rodyti abejojamą, signalizuoti, kad kalbėtojas dar tęs pasakymą, kai kurie jų gali rodyti pritarimą ar nepritarimą pašnekovui. Trumpos reakcijos į pašnekovo pasakymus (pvz., tokie pritariamieji jaustukai, kaip *mmm*, *mhm*) vartojamos norint parodyti dėmesingumą ir pan. Visa tai svarbu kuriant natūralų pokalbį, todėl, analizuojant reikšminių žodžių vartoseną sakininėje kalboje, verta atsižvelgti į vokalizacijas paieškos žodžio kontekste.

Pastaba. Sakininės kalbos tekstyno dalyje į paiešką patenka ir mokytojo tekstas. Mokytojų pasakymai yra minimalūs, tačiau jei domina tik mokinių kalba, konkordanso eilutes reikėtų peržiūrėti rankiniu būdu tikrinant tekstų metaduomenis, kad įsitikintumėte, jog rasti atvejai yra ne gimtakalbio.

3.2.11. SANTRUMPOS

Tekstynėje vartojami tokie specifiniai žymėjimai:

xxx – nesuprantamas žodis;

XXX arba X – anonimizuojant duomenis praleistas tikrinis daiktavardis.

Paieškoje pagal klaidos tipus konkordanso centre rodomas ilgasis brūkšnyš „—“ vietoj paieškos žodžio žymi, kad šis žodis buvo praleistas mokinio tekste.

3.3. PAIEŠKOS GALIMYBĖS

Mokinių tekstynėje galima dvejopa paieška: paprastoji ir išplėstinė. Detaliau kiekvienos iš šių paieškų galimybes ir veikimo principus ir aptarsime šiame poskyryje.

3.3.1. KOKIAIS PAIEŠKOS LYGMENIMIS GALIMA IEŠKOTI?

Paprastojoje paieškoje galima ieškoti žodžio visame tekстыne arba tik rašytinės arba sakytinės kalbos dalyje – norimą dalį reikia pažymėti varnele. Galima rasti žodžio dažnumą, jo vartojimo kontekstą (konkordansą), matyti konkordansų šaltinius ir rasti išplėstą kontekstą.

Išplėstinėje paieškoje galima ieškoti žodžio pagal detalesnius paieškos kriterijus nei paprastojoje paieškoje. Į paieškos laukelį reikia įrašyti žodžio formą ir varnele sužymėti kriterijus, pagal kuriuos norite ieškoti žodžio. Galima žymėti tiek kriterijų, kiek reikia.

Abiejose paieškose atsivėrusiame rezultatų lange pateikiamas bendras ieškomo žodžio pavartojimų skaičius ir santykinis jo dažnumas 100 000 žodžių.

Taip pat bet kurios paieškos rezultatų puslapyje galėsite rasti daugiau informacijos apie ieškomo žodžio kontekstą (konkordansą). Prie kiekvienos konkordanso eilutės matysite skaičių, ant kurio paspaudus, atsidarys informacija apie šaltinį (teksto pavadinimas, žanras, kalbos vartotojo demografinė informacija, pvz., amžius, lytis, gimtoji kalba ir pan.). Spustelėję ant ieškomo žodžio, matysite išplėstą kontekstą, kur jis buvo pavartotas.

1. Paprastojoje paieškoje galima rinktis tekstyno dalį pagal kalbos atmainą ir atlikti paiešką tik sakytinės, tik rašytinės kalbos tekstyno dalyje arba abiejose dalyse. Pasirinkus paprastąją paiešką, galima greitai rasti norimą žodį ir matyti visus jo vartojimo atvejus.

3.6 paveikslas. Paprastoji paieška

Galima ieškoti ne tik viso žodžio, bet ir žodžio dalies: prieš ieškomą žodžio dalį ar po jos parašius žvaigždutę (*), pvz., įvedus *važiuo**, **važiuoti*, **važ**, bus pateikti tokie rezultatai:

- *važiuo**: *važiuoju, važiuoja, važiuodavo, važiuosime, važiuokite* ir kt.;
- **važiuoti*: *nuvažiuoti, parvažiuoti, nevažiuoti* ir kt.;
- **važ**: *parvažiavau, privažiuos, nevažiuok* ir kt.

Tokia paieška aktuali, kai norima rasti skirtingas žodžio formas ir matyti visą jų įvairovę tekстыne.

Suformulavus ieškomo žodžio ar jo dalies užklausą, paieškos rezultatas pateikiamas konkordanso forma, t. y. žodį ar jo formas matysite minimaliame vienos eilutės kontekste. Ieškomas žodis ar žodžio formos bus pažymėtos raudonai ir pateikiamos konkordanso eilutės centre (žr. 3.7 paveikslą).

Galima pasirinkti rezultatų skaičių: nuo 10 iki 200 konkordanso eilučių lange. Paieškos lango viršuje rodoma, kiek rasta konkordanso eilučių („Pavartojimo atvejų“).

The screenshot shows the search interface with the following elements:

- Buttons: Paprastoji paieška, Išplėstinė paieška, Apie paiešką, Apie tekstyną
- Textyno dalis: -
- Ieškomas žodis: galbut
- Buttons: Ieškoti
- Summary: Pavartojimo atvejų: 81 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 248.2)
- Table of results:

	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	ilu rasti klausimų , galiu galvoti geriau . Ir Kinijoje nėra jo knygų dabar .	galbūt	aš nerandu . Bet aš randu jo filmus . Jeigu turėčiau laiko , žūrėčiau . Ai
2	šalis . Labai noriu keliauti po Albaniją ateityje . Kinija taip pat yra graži .	Galbūt	norėtum čia važiuoti ir keliauti . Tada aš būtinai susitikčiau su tavimi ir t.
3	rumpi . Atakai yra juodi taip pat ir labai platus ir stori . Akys labai tamsi ,	galbūt	rudi . Aš galvoju kad jis nemato gerai kadangi jis turi didelius akinius . t
4	ketvirtaisiais arba penktaisiais . Mes nežinome , ką jis veike vaikystėje .	Galbūt	mokydavosi visą dieną , atostogaudavo kaime pavasarį ir plaukiodavo
5	. Palanga jau neilgai į Klaipėdą . Tik sakyk , kada galiu ateiti pas tave .	Galbūt	mes galime maudyti jūroje ? Aš labai džiaugiuosi . Gerai , dabar turiu i
6	intele vietą , kurią aš aplankau . yra Maxima Norėčiau keliauti kažkur	Galbūt	vieną dieną laimė bus mano pusėje . Tikriausiai mes keliausime kartu
7	ėgstamas miestas . Aš taip pat galvoju apie naujos kalbos studijavimą .	Galbūt	ispanų kalba . Kuriomis kalba jūs kalbate ? Aš skaičiau , tu mėgsti vieti
8	ėtas lauke 1 - Leiskite man žinoti , ar mes einame į tą pačią vietą ? 2 -	Galbūt	jums šiandien yra instrumentinės analizės paskaitos ? 1 - Teisingai , ter
9	į į parką V Einame į kavine Ne , Ne aš nepatinka Aš patinka parką . V	Galbūt	, einame į Barą . I Ne . Aš sakai parką : P V gerai , gerai , gal einame
10	į st vakare Barą , nektį , gerai ? I Taip , labai gerai , kur susitinkame ? V	galbūt	prie kioske ? I Taip gera V iki I iki

Rezultatų per puslapį: 10

Rodoma rezultatų: 1-10 iš 81

Atsisiųšti pažymėtas eilutes

3.7 paveikslas. Konkordanso eilutės MOKATE tekстыne

Prie kiekvienos konkordanso eilutės pateikiami metaduomenys: paspaudus ant ženklo su *i* raide, pateikiami pagrindiniai metaduomenys apie kalbėtoją ir tekstą: kalbos lygis; gimtoji kalba, teksto žanras; užduoties tipas ir ar atliekant užduotį buvo naudojamos šaltiniai (žodynais, gramatikomis, internetiniais ištekliais ir pan.).

The screenshot shows a 'Metaduomenys' popup window with the following data:

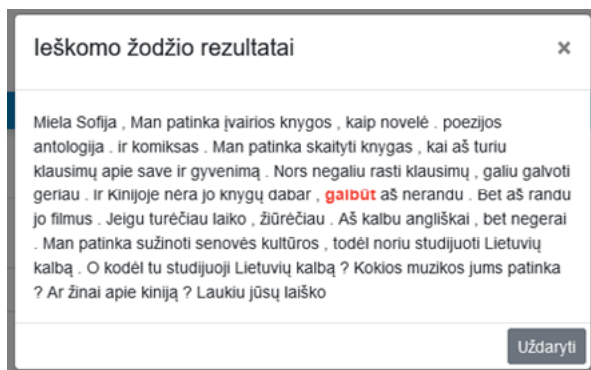
Kalbos lygis	B1
Gimtoji kalba	kinų
Žanras	Laiškas
Užduoties tipas	Klausės darbas
Ar naudoti šaltiniai	Taip

Buttons: Uždaryti

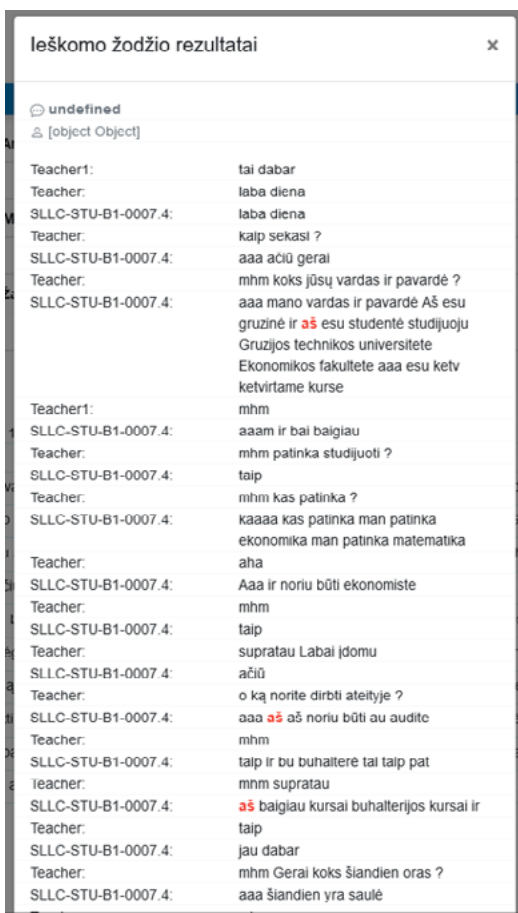
3.8 paveikslas. Metaduomenų pateikimas MOKATE tekстыne

Konkordanse pateikiami ne ištisi tekstyną sudarantys tekstai, o tik jų ištraukos. Pašpaudus ant analizuojamo žodžio (jis pažymėtas raudonai), galima išplėsti konkordansą ir matyti platesnį kontekstą (iki 300 simbolių iš kairės ir dešinės, jei tiek yra tekste). Jei

visas mokinio tekstas nebuvo ilgesnis, nei leidžia rodyti paieškos langas, matysite visą tekstą kaip 3.9 ir 3.10 paveiksluose.

3.9 paveikslas. Išplėstas konkordansas MOKATE tekстыne (rašytinės kalbos atmaina)

3.10 paveikslas. Išplėstas konkordansas MOKATE tekстыne (sakytinės kalbos atmaina)

Tokias išplėstas eilutes galima kopijuoti, panaudoti redagavimo užduotims, analizuoti diskurso ypatumus ir pan., ypač trumpesnių tekstų atveju, kur galima matyti visą tekstą. Išplėstuose pokalbiuose galima matyti pasisakymų eigą ir ilgį, pokalbio struktūrą, į kokį klausimą atsakoma ir pan.

Konkordanso eilutes galima susirūšiuoti pagal kairįjį ir (ar) dešinįjį kontekstą, taip pat ir (ar) pagal ieškomą žodį: nuvedus žymeklį ant pavadinimų *Kairysis kontekstas*, *Ieškomas žodis*, *Dešinysis kontekstas*, reikia paspausti ant kurio nors pasirinkto rūšiavimo elemento. Paspaudus vieną kartą, pavyzdžiui, ant *Dešinysis kontekstas*, pirmiausia pateikiami kontekstiniai žodžiai (pozicijoje pirmas iš dešinės), sugrupuoti pagal abėcėlę Z–A principu; paspaudus antrą kartą – pateikiami tie patys rezultatai pagal abėcėlę A–Z principu. Analizuojamam žodžiui pirmas iš dešinės gali būti ne žodis, o skyrybos ženklas, todėl, rūšiuojant kairįjį ar dešinįjį kontekstą pagal abėcėlę, bus įskaitomi ir skyrybos ar kitokie ženklai.

Rezultatus galima atsisiųsti (prieš tai langeliuose uždėjus varneles prie reikalingų eilučių) arba atskirą eilutę nusikopijuoti į iškarpinę.

2. Išplėstinėje paieškoje galima naudoti visas paprastojoje paieškoje esančias galimybes ir rasti papildomų. Paiešką galima vykdyti pagal visus metaduomenyse fiksuotus parametrus (aptartus 4.2 poskyryje). Galima rinktis parametrus visuose laukeliuose, galima – kai kuriuose (žr. 3.11 paveikslą).

The screenshot shows the 'Išplėstinė paieška' (Advanced Search) interface. At the top, there are four tabs: 'Paprastoji paieška', 'Išplėstinė paieška', 'Apie paiešką', and 'Apie tekstyną'. The 'Išplėstinė paieška' tab is active.

Below the tabs, there are several filter sections:

- Tekstyno dalis**: sakytiniai tekstai
- leškomas žodis**: aš
- Kalbos lygis**: B1
- Amžius**: 15-24
- Lytis**: moteris
- Išsilavinimas**: vidurinis
- Gimtoji kalba**: kartvelų
- Motinos gimtoji kalba**: kartvelų
- Tėvo gimtoji kalba**: -
- Namų kalba**: -
- Klaidų tipai**: -
- Žanras**: -
- Užduoties tipas**: -
- Ar naudoti šaltinius**: ne

Below the filters is a blue button labeled 'ieškoti'.

Below the search button, there is a summary: 'Pavartojimo atvejų: 21 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 172.41)'. Below this is a table of search results:

	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ + gerai mhm koks jūsų vardas ir pavardė ? aaa mano vardas ir pavardė	Aš	esu gruzinė ir aš esu studentė studijuju Gruzijos technikos universiteti
2	☐ ☐ jūsų vardas ir pavardė ? aaa mano vardas ir pavardė Aš esu gruzinė ir	aš	esu studentė studijuju Gruzijos technikos universitete Ekonomikos fak
3	☐ ☐ ste mhm taip supratau Labai įdomu ačiū o ką norite dirbti ateityje ? aaa	aš	aš noriu būti au audite mhm taip ir bu buhalterė tai taip pat mhm supraf
4	☐ ☐ mhm taip supratau Labai įdomu ačiū o ką norite dirbti ateityje ? aaa aš	aš	noriu būti au audite mhm taip ir bu buhalterė tai taip pat mhm supratau

3.11 paveikslas. Žodžio aš paieškos rezultatai išplėstinėje paieškoje

Kaip matyti, išplėstinėje paieškoje galima ieškoti žodžio visame tekстыne arba rinktis tekstyno dalį pagal lygius (A1, A2, B1 ar B2 lygio) arba kalbos atmainą (rašytinė ar sakytinė kalba). Pasirinkus rašytinę ar sakytinę kalbą, galima toliau rinktis kalbos lygį, žanrą, amžiaus kategoriją, užduoties tipą, kalbėtojo gimtąją kalbą, tėvų ir namų kalbas, lytį, išsilavinimą ir tai, ar atliekant užduotį buvo naudoti šaltiniai.

3.3.2. PAIEŠKA PAGAL KLAIDŲ TIPUS

Kaip minėta, MOKATE tekстыne yra anotuoti keli pagrindiniai klaidų tipai, tad išplėstinėje paieškoje yra galimybė atlikti paiešką pagal šiuos klaidų tipus: rašybos (rašytinėje kalboje) arba tarimo (sakytinėje kalboje), gramatikos ir leksikos klaidas.

Kadangi tekstyno duomenys yra normalizuoti, t. y. anoduojant klaidas tekstai buvo ištaisyti, paieškos rezultatuose rodomos ne tik į paiešką įvestos formos, bet ir kiti – netaisyklingi – variantai, kurie būtų taisomi pavartojant į paiešką įvesto žodžio formą (žr. 3.12 paveikslą).

Pavartojimo atvejų: 13 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 563.01)

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1 ☐ ① geriau . Manau , kad vanduo yra tolerantiškas . Kai bučiau vandenyje .		bus	labai linksma . Kokį sportą mėgstate ? Laukiu jūsų laiško ! Sėkmės ! VII ☐
2 ☐ ① galiu pirkti pigiai . Aš ir mama paprastai verdame kartu . Mūsų jausmai		būtų	geriausiai kai verdame . Jeigu draugai pasakytų , kad jie valgė skaniai . ☐
3 ☐ ① i 7 . Trento yra barai ir restoranai 8 . Stotieje dešinėje paštas 9 . Trento		esi	graži 10 . Trento yra universitetas Trento . ☐
4 ☐ ① biuras . teatras . valgykla , baseinas . sporto klubas ir mokykla . Biuras		buti	prie baseino . Teatras buti prie sporto klubo . Mokykla buti prie valgykl ☐
5 ☐ ① baseinas , sporto klubas ir mokykla . Biuras buti prie baseino . Teatras		buti	prie sporto klubo . Mokykla buti prie valgyklos . Aš dirbu ligoninėje . Ma ☐
6 ☐ ① ykla . Biuras buti prie baseino . Teatras buti prie sporto klubo . Mokykla		buti	prie valgyklos . Aš dirbu ligoninėje . Mano draugas dirba biure . Aš gyven ☐
7 ☐ ①	Mano šeima	turiu	penki žmonių . Jie yra mano sesė , senelė , mama ir tėvas . Mes gyven ☐
8 ☐ ① patinka Lietuva . Kaunas labai gražūs miestelė . Aš turi drauga čia , jis		esate	China . Mano bendrabūtį labai mažas , bet gali žiureti visa mieste prie li ☐
9 ☐ ①	Mano vardas ir pavardė yra Lari Dakasvili . Aš	esu	gruzinė , mano zodiako ženklas yra avinas . Aš esu mergina . Aš esu di ☐
10 ☐ ① šimt šeštausias metas laepos dvidešimtą dieną . Mano zodiakas ženktai		esy	vežys . Aš esu iš Baltarusijos , iš Pototsko . Mano šeima gyvena Baltar ☐

3.12 paveikslas. Paieškos rezultatai įvedus *yra* ir pasirinkus klaidų tipą „gramatinės klaidos“

Pavyzdžiui, 3.12 paveiksle 7 eilutėje „Mano šeima **turiu** penki žmonių“ anoduojant tekstyną pataisyta į „Mano šeimoje **yra** penki žmonės“ pažymint, kad tai gramatikos klaida, todėl į paiešką įvedus „yra“, konkordanso eilutėse pateikiami visi su paieškos žodžiu susiję variantai, net jei vietoj jo pavartotas kitas žodis.

3.3.3. KOLOKACIJŲ PAIEŠKA

Norint tekстыne tirti kolokacijas ar samplaikas, reikėtų naudotis konkordanso eilutėmis. Pavyzdžiui, tikrinant veiksmažodžio vartoseną gali būti svarbus pirmas žodis dešiniame kontekste, kur matyti, ar pavartoti papildiniai būdingi gimtakalbių vartosenai (pvz., ar įprasta sakyti, jog mėgstame kalbą, šalį, gyvūną ir pan.); žr. 3.13 paveikslą. Kai riame kontekste gali būti svarbūs pabrėžiamiejirieveiksmai / stiprikliai (pvz., **labai mėgstu**).

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ os vardas Amelija . Kaip sekasi ? Dabar aš studijuju lietuvių kalbą . Aš	mėgstu	lietuvių kalbą . O tu ? Ar tu mėgsti kinų kalbą ? Linksmu Kaledu hia hia
2	☐ ☐ . Lietuviškas maistas būtų skanus , bet aš dabar nevalgau . Aš taip pat	mėgstu	kinišką maistą . Aš mėgstu makaronius su padažu . Mano šeima mėgst:
3	☐ ☐ skanus , bet aš dabar nevalgau . Aš taip pat mėgstu kinišką maistą . Aš	mėgstu	makaronius su padažu . Mano šeima mėgsta žuvį su ryžiais . Mano drai
4	☐ ☐ . Manja . AS esu studentė , studijuoju lietuvių kalbą universitete . AS labai	mėgstu	Lietuva . Lietuva yra graži . Kinija yra graži taip pat . Ar jūs mėgstate kir
5	☐ ☐ . Iešio ir gyvenimu namie savaitgalį . Iš kur jūs esate ? Kur jūs gyvenate ? Aš	mėgstu	futbolą ir Formulę 1 . Ar lietuviai mėgsta futbolą ir automobilių lenktynes
6	☐ ☐ . stais , kovo aštuonioliką dieną . Mano horoskopas yra žuvys . Todėl aš	mėgstu	verkti ir manyti . Aš esu mergina . O tu ? :) Man yra devyniolika metų .
7	☐ ☐ patinka kepti maisto . Vidury savo miegamasio yra didelė lova , nes aš	mėgstu	miegoti .
8	☐ ☐ . Mano svajonių namas , aš galvoju , iš pradžių , ten yra katė . Aš	mėgstu	katę , bet aš negaliu turėti vienos kai aš buvau maža mergaitė iki dabai
9	☐ ☐ . brolių arba seserį ? Man patinka ledai . nes ledai yra saldus . Aš taip pat	mėgstu	braškus . O jūs ? Ką jūs mėgstate valgyti ? Aš manau . kad Lietuva yra
10	☐ ☐ . ikšte . Gaminti virtuvėje yra įdomu . Miegamieji yra antrame aukšte . Aš	mėgstu	lempas ir užuolaidas , televizoriai , kompiuterius kambaryje . Sofija yra :

3.13 paveikslas. Žodžio *mėgstu* konkordansas

3.4. DAŽNINIAI ŽODŽIŲ SĄRAŠAI

Portale pateikti dažniniai žodžių sąrašai (žr. <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokiniu-tekstynas/>) yra sudaryti kiekvienam lygiui apibendrintai ir kiekvieno lygio sakybinei bei rašytinei kalbai atskirai (žr. 2 ir 3 priedus). Iš sakinės kalbos dažninių sąrašų mokytojo žodžiai yra išfiltruoti ir j juos nepatenka. Sudarant šiuos sąrašus, pašalinti visi tikriniai daiktavardžiai (žmonių vardai, šalių, miestų, upių, jūrų, pavadinimai ir pan.) ir kitų kalbų žodžiai (pvz., skirtingų šalių tradicinių patiekalų, švenčių ir kitų kultūrinių reiškinių pavadinimai, anglų kalbos intarpai) (plg. Davies 2020).

MOKATE prieduose galima matyti, kad tekstyno pagrindu yra sudaryti nenormalizuoti ir normalizuoti žodžių sąrašai. Nenormalizuotuose žodžių sąrašuose pateikiama originali mokinių kalbos vartosena ir originalios formos, kurias jie pavartojo savo tekstuose. Normalizuoti žodžių sąrašai sudaryti remiantis klaidų žymėjimu MOKATE tekstyne. Kadangi duomenims skaitmenizuoti buvo naudojamas TEITOK įrankis, visi žodžiai buvo tokenizuoti (t. y. pažymėta jų pradžia ir pabaiga), o tai leido kiekvienam netaisyklingai pavartotam žodžiui priskirti klaidos tipą ir įrašyti pataisytą variantą. Taip sužymėjus taisyklingus formų variantus, buvo galima sugeneruoti normalizuotus sąrašus.

Šių dviejų tipų sąrašus galima panaudoti skirtingiems tikslams: normalizuoti sąrašai padeda apibendrinti leksinę ir gramatinę įvairovę; matyti, kokių formų mokiniams tam tikrame lygyje iš tiesų reikėjo; kas sudaro jų pagrindinį žodyną ir pan. Nenormalizuoti sąrašai puikiai atskleidžia visą mokinio kalbos formų įvairovę. Ypač vienąkart pavartotų formų atvejais išryškėja netipinė rašyba, neegzistuojančios gramatinės formos, klaidinga žodžių daryba, painiojami garsai ir pan. Paprastai tekstynų analizėje rečiau nei 5 kartus pavartoti žodžiai ir ypač vienetiniai pavartojimo atvejai iš dažninių sąrašų yra šalinami, tačiau mokinių kalbos tekstynuose reta vartosena dažnai reiškia netaisyklingą vartosena, neegzistuojančias formas, tad MOKATE prieduose pateikiamos ir vieną kartą pavartotos formos, kurios gali būti naudingos atliekant klaidų analizę; netaisyklingų formų galima ieškoti tekstyne ir detaliau matyti, kaip jos pavartotos kontekste.

Labai nesiplečiant į tekstynų lingvistikos specifiką, galima apibendrinti, kad dažniai sąrašai gali pateikti naudingos informacijos apie kiekvienam lygiui būdingą leksiką, vyraujančias gramatines formas, rašybą rašytiniuose tekstuose ir bazinius tarimo ypatumus sakytinėje kalboje. Dažniausiai manoma, kad dažniniai sąrašai yra skirti mokytojams, kurie, lygindami mokinių kalbos dažninius sąrašus su gimtakalbių sąrašais, gali efektyviai planuoti mokymo turinį. Tačiau, išpopuliarėjus tekstynams ir vis dažniau juos integruojant į mokymo(si) praktiką, ir patys mokiniai yra vis labiau linkę naudotis dažniniais sąrašais ir, remdamiesi jais, nustatyti savo žodyno spragas. Pavyzdžiui, užsienio kalbas besimokančiųjų tinklaraščiuose kai kurie mokiniai dalijasi patirtimi, kaip jie naudojami dažniniais sąrašais mokymosi tikslais. Viena mokinių strategijų žodynui plėsti – pasidaryti dvipuses žodžių korteles su naujais žodžiais ir jų atitikmenimis K1 kalboje iš pirmųjų dažniausių 2000 žodžių gimtakalbių tekстыne. Išmokęs 1000, 2000 ar iki 5000 dažniausių žodžių kalboje, mokinsys geba skaityti daugiau įdomių šaltinių ta kalba, o tai papildomai motyvuoja toliau mokytis kalbą.

Iš mokslinės perspektyvos žiūrint, įprasta apibrėžti dažninių sąrašų ribas, numatant, kiek žodžių yra būtina mokėti norint pasiekti skirtingas kalbos kompetencijas. Pavyzdžiui, anglų kalbai, pasak Tsengo ir Schmitto (2008: 366), būtinos tokios žodyno apimtys darybos lizdais (kurios apibrėžiamos kaip tam tikro pamatinio žodžio visų kaitybinių formų ir artimų darybinių formų rinkinys (Nation 2001:8)):

- 2000–3000 darybinių lizdų norint dalyvauti elementariame kasdieniniame pokalbyje,
- 3000 darybinių lizdų norint pradėti skaityti autentiškus tekstus,
- 5000–9000 darybinių lizdų norint savarankiškai skaityti autentiškus tekstus,
- 10 000 darybinių lizdų – pakankamai platus žodynas, užtikrinantis įvairiapusį kalbos vartojimą.

Tad viena iš tekstyno praktinio pritaikymo galimybių yra lyginti kitakalbių ir gimtakalbių dažninius sąrašus ir taip numatyti gaires, kaip plėsti žodyną, kaip išmokti daugiau žodžių formų. Kartais mokinių prašoma susidaryti ir tekstynėlius iš įvairių savo rašto darbų ir analizuoti savo vartoseną lyginant ją su gimtakalbių ir (ar) kitakalbių sąrašais.

MOKATE dažninius sąrašus *Excel* lentelėje galima rikiuoti pagal dažnumą arba abėcėlę. Dažnumas leis matyti vyraujančias ir itin retas formas, o pastarosios nenormalizuotų žodžių sąrašė gali būti svarbios klaidų analizei. Normalizuotame sąrašė retos / dažnos formos gali rodyti, pavyzdžiui, kad kai kurie žodžiai vartojami pernelyg retai / dažnai. Pagal abėcėlę surikiuotas sąrašas leis matyti to paties žodžio skirtingas rašybos ir gramatines formas, o mokinių kalboje jų gali būti ištisa įvairovė.

Prieduose pateiktuose dažniniuose sąrašuose yra pašalinti skyrybos ženklai ir įvairūs simboliai. Juos pateikiame 3.14 lentelėje, kur galima matyti, kad dažniausiai vartojami ženklai yra taškas, kablelis, klaustukas, dvitaškis ir skirtingi brūkšniai. Pastarieji ne visais atvejais atspindi mokinio pasirinkimus. Didžioji dalis tekstų buvo suvesti iš mokinių

rankraščių ir tik nedidelė dalis sukelta tiesiai iš elektroninių dokumentų, tad dažniausiai nejmanoma buvo atskirti brūkšnio ir brūkšnelio; be to, ir neturėjome tokio tikslo.

Įdomu, kad mokinių tekstuose gan dažnas ekspresyvumą žymintis šauktukas. Tai nėra visai netikėta tendencija, nes ne tik sakytiniams, bet ir rašytiniams mokinių tekstams būdingas neoficialus stilius, šnekamajai kalbai būdingi bruožai.

3.14 lentelė. Skyrybos ir kitų ženklų dažnumas

Ženklas	Dažnumas	Ženklas	Dažnumas	Ženklas	Dažnumas
.	24764	"	109	%	7
,	12226	/	53	,	6
?	6303	_	45	+	6
:	2978	;	42	'	4
-	2469	=	23	~	3
!	1932	...	14	,	3
)	914	*	12	°C	4
–	558	—	11	~~~	1
(480	--	10	>	1
"	322	€	10	>>	1
"	191]	9	°	1
...	145	[8		
•	135	'	8		

Kaip minėta aptariant sakytinės kalbos ypatumus (žr. 3.2.10 poskyrį), tekстыne buvo žymėtos sakytinėje kalboje vartojamos vokalizacijos. 3.15 lentelėje pateiktos mažiausiai penkis kartus pavartotos formos, o visas jų dažninis sąrašas pateiktas 4-ame priede, kur matyti, jog pavienės vokalizacijos ar jų sekos apima nemažą įvairovę garsinių samplaikų. Didelė jų dalis vartojama pauzėms užpildyti, abejonei reikšti, bet tarp dažniausių vokalizacijų yra ir sutikimą reiškiančių vokalizacijų (pvz., *mhm*, *aha*), juokas (pvz., *cha*, *ha*) ir kitos.

3.15 lentelė. Dažniausios vokalizacijos MOKATE tekстыne

Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas
mhm	4267	eee	335	e	115
aaa	3965	aha	300	aaam	94
iii	831	mmm	228	ii	84
eeh	742	eeeh	185	aaah	76
aa	606	mm	165	aaa aaa	75
imm	514	ah	153	ai	62
aah	409	im	123	aahm	55
eh	407	am	121	ee	49

Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas
m	48	ooo	14	aaahm	6
eehm	48	mmh	14	mna	6
aam	43	aaaa	13	eemm	6
amm	39	ahm	13	aamm	5
ééé	34	mmmm	12	aaa mmm	5
em	32	eem	12	aaamm	5
hmm	24	eeem	10	oo	5
immm	21	é	10	nnn	5
hm	21	aaa a	9	mmn	5
emm	21	aaa imm	9	mh	5
eee eee	20	eeehm	9	hmm	5
ammm	19	imm aaa	7	cha	5
iii iii	16	ha	7	ah	5
ehm	16	aamna	6		

Toliau aptarsime normalizuotus ir nenormalizuotus žodžių sąrašus atskirai; trumpai apžvelgsime po 100 dažniausių žodžių skirtinguose MOKATE patekstyniuose.

3.4.1. NENORMALIZUOTŲ ŽODŽIŲ SĄRAŠAI

100 dažniausių nenormalizuotų formų sąrašai rodo, jog mokinių kalboje dažniausiai vartojamos taisyklingos rašybos (ar taisyklingo tarimo sakytinėje kalboje) formos ir egzistuojančios gramatinės formos. Netaisyklingos ar neegzistuojančios formos, kaip matyti išsamiuose dažniniuose sąrašuose, paprastai yra gana retos, jų variantai labai individualūs ir neretai yra pavartoti vos vieną kartą.

Čia aptariamose lentelėse pateikti ne santykiniai dažnumai, bet absoliutūs skaičiai, nes šiame poskyryje mums svarbu palyginti, kas apskritai pakliuvo tarp pačių dažniausių formų, o ne kaip jų dažnumas skiriasi skirtinguose lygiuose ir kalbos atmainose.

Šiuose sąrašuose taip pat išryškėja, kad, kaip ir buvo galima tikėtis, mokinių kalbos įvairovė yra gana ribota. Tarp dažniausių formų patenka itin dažni tarnybiniai žodžiai (prielinksniai, įvardžiai, klausiamieji žodeliai ir pan.) ir bazinė leksika, kurią sudaro daugiausia mokymo turinio ir (ar) užduočių nulemta leksika (žr. 3.16 ir 3.17 lenteles). Tokie vadovėlinės kalbos ir mokymo turinio įtakos pavyzdžiai gali būti ypač aukštas veiksmo žodžio formos *suprantu* dažnumas A1 lygyje bei *studijuoju* dažnumas A1 ir A2 lygiuose.

3.16 lentelė. 100 dažniausių žodžių A1 ir A2 lygių rašytinėje bei sakytinėje kalboje

Eil. nr.	A1		Eil. nr.	A2	
	Žodis	Dažnumas		Žodis	Dažnumas
1.	aš	4675	1.	ir	3600
2.	ir	2926	2.	aš	3452
3.	yra	2539	3.	yra	2700
4.	mano	2019	4.	mano	1455
5.	tu	1512	5.	į	1304
6.	į	1131	6.	labai	1212
7.	gerai	1003	7.	su	1055
8.	taip	910	8.	man	812
9.	vardas	904	9.	mes	801
10.	ar	861	10.	taip	606
11.	esu	768	11.	bet	584
12.	prie	717	12.	patinka	573
13.	su	710	13.	po	561
14.	iš	677	14.	daug	502
15.	kur	677	15.	esu	446
16.	o	661	16.	iš	421
17.	labas	654	17.	valandą	406
18.	turiu	472	18.	pat	399
19.	ji	471	19.	jis	338
20.	labai	468	20.	čia	305
21.	jis	460	21.	turiu	294
22.	tavo	432	22.	ar	278
23.	kaip	411	23.	gerai	274
24.	bet	402	24.	nes	274
25.	einame	392	25.	prie	272
26.	gyvenu	361	26.	iki	270
27.	gyvena	343	27.	einu	261
28.	angliškai	340	28.	buvo	257
29.	mes	336	29.	arba	253
30.	einu	334	30.	gyvenu	245
31.	ne	331	31.	dabar	239
32.	patinka	330	32.	kad	236
33.	iki	318	33.	apie	235
34.	ką	315	34.	diena	235
35.	kalbu	308	35.	kaip	229
36.	valgau	304	36.	to	223
37.	man	300	37.	tai	222
38.	puiiku	292	38.	savo	212

Eil. nr.	A1		Eil. nr.	A2	
	Žodis	Dažnumas		Žodis	Dažnumas
39.	koks	283	39.	ten	203
40.	susitinkame	281	40.	kai	195
41.	kavinę	278	41.	ant	191
42.	studijuojų	273	42.	vardas	190
43.	tau	261	43.	du	188
44.	mėgstu	248	44.	tu	188
45.	pavardė	248	45.	studijuojų	178
46.	esi	247	46.	dar	176
47.	turi	247	47.	visada	167
48.	diena	243	48.	dažnai	166
49.	dabar	241	49.	mėgstu	165
50.	šeima	237	50.	turime	162
51.	lietuviškai	229	51.	o	155
52.	vieną	229	52.	minučių	154
53.	vakarą	228	53.	kur	153
54.	pat	222	54.	buvau	152
55.	ačiū	217	55.	universitete	152
56.	laba	214	56.	nuo	151
57.	savaitgalį	212	57.	turi	151
58.	sekasi	210	58.	ji	150
59.	valgyti	210	59.	tik	149
60.	geriu	204	60.	ne	148
61.	studentė	197	61.	namo	147
62.	dirba	183	62.	draugais	145
63.	rytą	180	63.	kartais	139
64.	dažnai	179	64.	kada	138
65.	čia	177	65.	šeima	138
66.	mėgsti	176	66.	dieną	137
67.	universitete	174	67.	kambarys	137
68.	viso	166	68.	valgau	137
69.	mama	164	69.	reikia	134
70.	jie	160	70.	tada	134
71.	rytas	158	71.	prieš	130
72.	nevalgau	154	72.	todėl	129
73.	gyveni	144	73.	kambaryje	128
74.	suprantu	143	74.	lietuvių	127
75.	vakare	142	75.	didelis	123
76.	kavą	140	76.	kartu	122

Eil. nr.	A1		Eil. nr.	A2	
	Žodis	Dažnumas		Žodis	Dažnumas
77.	ko	137	77.	noriu	121
78.	dieną	134	78.	be	120
79.	du	134	79.	dvidešimt	117
80.	miestas	133	80.	valgyti	116
81.	kalbi	131	81.	ką	113
82.	malonu	130	82.	metais	112
83.	parką	126	83.	per	112
84.	studijuoji	126	84.	už	112
85.	brolių	125	85.	vieną	111
86.	kairėje	125	86.	maistas	110
87.	arbatą	124	87.	gražus	108
88.	barą	124	88.	dvi	105
89.	puikiai	124	89.	mūsų	105
90.	kartais	123	90.	vakare	103
91.	nemėgstu	120	91.	gyvena	102
92.	šeštadienį	118	92.	ačiū	101
93.	arba	116	93.	aukšte	101
94.	kada	116	94.	kas	100
95.	studentas	116	95.	labas	98
96.	neturiu	114	96.	miegoti	98
97.	gero	109	97.	vienas	96
98.	brolis	107	98.	universitetą	95
99.	dešinėje	107	99.	valandos	95
100.	eini	107	100.	viena	94

Iš tarnybinių žodžių įvardis *aš* ir jungtukas *ir* yra tarp pačių dažniausių žodžių A1 ir A2 lygiuose. Įdomu, kad *arba* yra A1 ir A2 rašytinės kalbos patekstynių ir A2 sakytinės kalbos patekstynio dažniausių formų šimtuose, tačiau A1 sakytinėje kalboje jis yra kiek retesnis – 103-oje vietoje (žr. 3 priedą). Prielinksnis *po*, jungtukas *todėl*, skirtingos *metai* ir *kambarys* formos yra A2, bet ne A1 lygio skirtingų atmainų šimtukuose. Kaip ir buvo galima tikėtis, A1 lygio veiksmažodžiai pavartoti esamojo laiko forma, bet A2 sąrašuose yra ir būtojo kartinio laiko (*buvau*).

Lyginant A1 ir A2 sąrašus (žr. 3.16 lentelę) su B1 ir B2 lygių sąrašais (žr. 3.17 lentelę), matyti nemažai panašumų, tačiau yra ir skirtumų, rodančių aukštesnes kalbos kompetencijas pažengusiųjų mokinių kalboje. Pavyzdžiui, B1 ir B2 lygių tekstuose įvardis *aš* ženkliai mažesnio dažnumo, bet jungtukas *ir* taip pat svarbus kaip ir A1 ir A2 lygiuose. B lygiuose jau galima matyti daugiau būtojo kartinio laiko formų, gana dažnai vartojamas savybinis įvardis *savo*.

3.17 lentelė. **100 dažniausių žodžių B1 ir B2 lygių rašytinės bei sakytinės kalbos patekstyniuose**

Eil. nr.	B1		Eil. nr.	B2	
	Žodis	Dažnumas		Žodis	Dažnumas
1.	ir	2256	1.	ir	1915
2.	yra	1510	2.	aš	989
3.	aš	1374	3.	yra	872
4.	labai	925	4.	taip	715
5.	taip	762	5.	kad	625
6.	bet	605	6.	bet	594
7.	su	588	7.	labai	579
8.	man	538	8.	tai	423
9.	kad	472	9.	buvo	360
10.	mano	453	10.	man	355
11.	j	449	11.	kaip	348
12.	daug	430	12.	ne	344
13.	patinka	397	13.	j	326
14.	iš	359	14.	nu	325
15.	mes	351	15.	su	324
16.	buvo	328	16.	daug	307
17.	kaip	317	17.	čia	298
18.	gerai	280	18.	iš	295
19.	tai	280	19.	o	275
20.	ar	279	20.	mano	272
21.	pat	266	21.	nes	264
22.	ne	247	22.	ar	263
23.	apie	239	23.	gerai	258
24.	turi	218	24.	apie	229
25.	arba	208	25.	jis	217
26.	o	206	26.	ten	209
27.	tu	194	27.	dabar	197
28.	nes	189	28.	tik	196
29.	po	175	29.	dar	175
30.	esu	171	30.	irgi	154
31.	ką	166	31.	savo	154
32.	gali	163	32.	mes	151
33.	jis	161	33.	gal	149
34.	tik	160	34.	ką	141
35.	dabar	156	35.	patinka	140
36.	jie	156	36.	ji	139
37.	čia	155	37.	jo	136

Eil. nr.	B1		Eil. nr.	B2	
	Žodis	Dažnumas		Žodis	Dažnumas
38.	kai	153	38.	kas	134
39.	todėl	152	39.	arba	133
40.	kas	144	40.	tu	133
41.	manau	142	41.	jau	125
42.	savo	141	42.	kai	125
43.	per	139	43.	jeigu	122
44.	ten	139	44.	esu	120
45.	dar	137	45.	nežinau	118
46.	prie	130	46.	kur	117
47.	miestas	125	47.	pat	117
48.	ji	124	48.	aha	116
49.	nėra	117	49.	gali	107
50.	reikia	117	50.	manau	104
51.	kada	115	51.	per	100
52.	ačiū	113	52.	tada	100
53.	irgi	113	53.	po	99
54.	kur	110	54.	nėra	98
55.	turime	109	55.	prie	93
56.	visada	106	56.	galima	89
57.	jeigu	103	57.	tą	89
58.	nu	103	58.	žmonės	89
59.	buvau	100	59.	to	88
60.	mėgstu	100	60.	kada	87
61.	aha	98	61.	turi	87
62.	lietuvių	98	62.	todėl	84
63.	žmonės	94	63.	jie	83
64.	jūs	93	64.	metų	82
65.	turiu	91	65.	reikia	82
66.	bus	90	66.	tas	79
67.	būti	88	67.	būti	77
68.	to	88	68.	buvau	77
69.	tada	86	69.	bus	75
70.	du	84	70.	jūs	74
71.	tau	84	71.	lietuvių	73
72.	viskas	83	72.	ties	73
73.	žmonių	83	73.	pavyzdžiui	72
74.	paprastai	80	74.	atrodo	71
75.	tavo	80	75.	daugiau	71

Eil. nr.	B1		Eil. nr.	B2	
	Žodis	Dažnumas		Žodis	Dažnumas
76.	iki	75	76.	nuo	71
77.	patiko	75	77.	dėl	69
78.	nuo	74	78.	kalba	69
79.	vieną	74	79.	visada	69
80.	vienas	74	80.	ant	68
81.	kalbą	73	81.	du	68
82.	negu	69	82.	tikrai	68
83.	dažnai	68	83.	dieną	62
84.	gyvena	68	84.	nors	61
85.	galima	67	85.	vieną	60
86.	valgyti	67	86.	nelabai	59
87.	daugiau	65	87.	turiu	59
88.	jau	64	88.	viskas	59
89.	galiu	63	89.	il	58
90.	jo	62	90.	kalbos	56
91.	pas	62	91.	kartą	56
92.	visi	62	92.	kurie	56
93.	už	61	93.	vienas	55
94.	jūsų	60	94.	jos	54
95.	ant	59	95.	toks	52
96.	nežinau	59	96.	būtų	51
97.	mūsų	58	97.	pas	51
98.	noriu	58	98.	visi	51
99.	kodėl	57	99.	koks	50
100.	metų	57	100.	ačiū	49

Lyginant visų lygių sąrašus su mokomojo tekstyno dažniniais sąrašais (žr. 1 skyrių), matyti, kad MOKATE net ir B lygių dažniausių žodžių sąrašai gana ženkliai skiriasi nuo mokomojo tekstyno. Kai kas, tiesa, yra panašus: tarkim, *ir* yra tarp dažniausių žodžių ir MOKATE, ir mokomajame tekстыne, bet *aš* į šimto dažniausių žodžių sąrašus mokomajame tekстыne nepatenka. Šiame tekстыne galime matyti žymiai kompleksiškesnį sąrašą, kur didesnė ne tik reikšminių, bet ir tokių tarnybinių žodžių, kaip prielinksnių, jungtukų, įvardžių, įvairovė.

Kitas įdomus rezultatas – palyginti dažnas dalelytės *nu* vartojimas mokinių kalboje, o tai atspindi gimtakalbių vartosenos tendencijas. Tai vienas dažniausių pertarų sakytinėje lietuvių kalboje (plačiau žr. Kamandulytė-Merfeldienė 2014). Viso mokinių tekstyno dažninių žodžių sąrašė šis pertaras užima 68 vietą (432 pavartojimo atvejai). Palyginimui, mokomajame tekстыne *nu* užima 56-ą vietą dažniniame žodžių sąrašė (1214 atvejai).

Tiesa, mokinių kalboje šios pragmatinės dalelytės pasiskirstymas itin netolygus pagal kalbos kompetencijos lygį. Pavyzdžiui, sakininėje kalboje dalelytė *nu* beveik nevartojama A1 ir A2 lygiuose (yra vos du atvejai A1 lygyje ir trys atvejai – A2 lygyje), bet B1 ir B2 lygiuose *nu* žymiai dažnesnis: 101 atvejis B1 lygyje (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 128,63) ir 323 atvejai B2 lygyje (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 75,53).

3.4.2. NORMALIZUOTŲ ŽODŽIŲ SĄRAŠAI

Normalizuotų žodžių sąrašus, kaip minėta, sudaro mokinių taisyklingai pavartoti žodžiai ir žodžiai po klaidingų formų pataisymo, t. y. jie sudaryti normalizuoto tekstyno pagrindu. Į viso mokinių tekstyno dažniausių žodžių dešimtuką papuola daugiausia tarnybiniai žodžiai (žr. 3.18 lentelę), o tai nėra neįprasta dažniniuose sąrašuose – paprastai tarnybiniai žodžiai būtini kaip statybinė medžiaga sudarant sakinius, tad jie dažnesni nei dauguma reikšminių žodžių.

3.18 lentelė. 100 dažniausių normalizuotų žodžių visame MOKATE tekстыne

Eil. nr.	Žodis	Dažnumas	Eil. nr.	Žodis	Dažnumas
1.	ir	10790	25.	o	1068
2.	aš	10576	26.	kur	1047
3.	yra	7656	27.	pat	1023
4.	mano	3851	28.	tai	1004
5.	į	3341	29.	buvo	991
6.	labai	3200	30.	čia	952
7.	taip	3026	31.	turiu	941
8.	su	2674	32.	savo	935
9.	bet	2190	33.	po	871
10.	man	2077	34.	ji	865
11.	tu	2021	35.	dabar	852
12.	gerai	1867	36.	labas	833
13.	iš	1808	37.	ką	774
14.	ar	1725	38.	mėgstu	772
15.	mes	1649	39.	gyvenu	765
16.	esu	1509	40.	nes	765
17.	patinka	1458	41.	apie	715
18.	kad	1339	42.	iki	710
19.	daug	1326	43.	arba	701
20.	prie	1301	44.	turi	671
21.	kaip	1299	45.	studijuju	633
22.	jis	1176	46.	einu	629
23.	vardas	1171	47.	ačiū	622
24.	ne	1077	48.	tavo	606

Eil. nr.	Žodis	Dažnumas
49.	ten	593
50.	valgau	544
51.	tik	543
52.	vieną	543
53.	gyvena	539
54.	dar	532
55.	kai	522
56.	diena	510
57.	tau	489
58.	dažnai	477
59.	valandą	477
60.	jie	471
61.	einame	465
62.	du	461
63.	dieną	458
64.	to	455
65.	kada	454
66.	visada	439
67.	todėl	438
68.	šeima	435
69.	valgyti	434
70.	angliškai	432
71.	nu	432
72.	universitete	429
73.	koks	411
74.	nėra	407

Eil. nr.	Žodis	Dažnumas
75.	lietuvių	402
76.	kalbu	383
77.	puiku	383
78.	kavinę	382
79.	kas	378
80.	jūs	376
81.	pavardė	374
82.	kartais	372
83.	gali	366
84.	miestas	359
85.	reikia	357
86.	jo	356
87.	tada	351
88.	buvau	350
89.	savaitgalį	344
90.	manau	341
91.	per	339
92.	draugais	336
93.	nuo	335
94.	turime	333
95.	noriu	328
96.	lietuviškai	324
97.	susitinkame	323
98.	geriu	322
99.	laba	320
100.	vakare	314

Lyginant su gimtakalbių dažniniais sąrašais, galima matyti, kurios formos yra itin dažnai ar retai vartojamos mokinių kalboje. Pavyzdžiui, 3.18 lentelėje galima matyti, kad vienas iš mokinių kalboje itin dažnai vartojamų žodžių yra *vardas* (23-ia vieta bendrajame MOKATE žodžių sąraše; 1171 pavartojimo atvejais visame tekстыne). Mokomajame tekстыne 100 dažniausių viso tekstyno žodžių formų sąraše šio daiktavardžio nėra. Mokomojo tekstyno lemų sąrašuose A1–A2 lygio tekстыuose jis užima 60-ą vietą (102 pavartojimo atvejais), B1–B2 lygių dažniausių lemų šimtuose jo nėra, o viso tekstyno daiktavardžių lemų sąraše jis užima 51-ą vietą (410 atvejų).

Įdomu, kad lyginant MOKATE ir gimtakalbių dažninius sąrašus, šio daiktavardžio atžvilgiu aiškiai matyti tam tikras lūžis tarp kitakalbių A2 ir B1 lygių (žr. 3.19 lentelę). B1 sakinės kalbos dalyje vieta pagal dažnumą yra 100-oji, o šio lygio rašytinėje kalboje ir visuose B2 lygio tekстыuose jis jau nepakliūva į dažniausių formų šimtuką.

3.19 lentelė. **Kaitybinės formos vardas dažnumas MOKATE tekстыne (pagal lygį ir kalbos atmainą)**

Tekstyno dalis	Eil. nr. dažniname sąrašė	Dažnumas
A1 sak.	14	195
A1 raš.	9	698
A2 sak.	18	62
A2 raš.	67	121
B1 sak.	100	22
B1 raš.	132	34
B2 sak.	122	24
B2 raš.	172	15

Panašiai kaip daiktavardis *vardas*, tokios į dažninio žodžių sąrašo šimtuką pakliūvančios veiksmažodžių formos, kaip *mėgstu, patinka, turiu, studijuoju, valgau* ir kt., taip pat yra išskirtinai dažnai vartojamos mokinių kalboje, o tai iš esmės neišvengiamai lemia mokymo turinys. Mokomajame tekстыne nė viena iš šių minėtų veiksmažodžių formų nepapuola į dažniausių žodžių formų šimtuką. Tiesa, kai kurie iš šių žodžių yra dažniausių veiksmažodžių lemų šimtuose (*turėti ir valgyti*).

3.5. MOKINIŲ TEKSTYNAS MOKYMU(SI) IR TYRIMAMS

Šiame skyriuje aptarsime, a) kaip MOKATE duomenis galima panaudoti tiriant ir mokant lietuvių kalbos kaip svetimšios ir b) kaip MOKATE duomenis galima naudoti integruotai kartu su mokomuoju tekstynu bei leksikonu. Efektyviausia, mokant kalbos, pasitelkti skirtingus išteklius ir juos įvairiai derinti: mokinių tekstyną (tam tikroms vartosenos tendencijoms išryškinti), mokomąjį tekstyną (gimtakalbių ypatumams su mokinių kalba palyginti ir rasti tam tikrus reguliarumus, kurie būtų svarbūs mokiniams) ir išvestinius produktus, tokius kaip leksikonas (jį patogūs, nes informacija jau yra apibendrinta). Apie šių išteklių dermę ir kalbėsime šiame skyriuje.

Tekstynai kalbų mokyme paprastai taikomi šiose keliuose pagrindinėse srityse:

- įvertinant gimtakalbiams ir negimtakalbiams būdingą kalbos vartoseną ir taip nustatant mokymo turiniui svarbius aspektus, kurie tampa atspirties tašku rengiant mokymo užduotis;
- sudarant išvestinius produktus (pavyzdžiui, mūsų atveju tai yra leksikonas);
- kalbos testavimo praktikoje nustatant kalbos ypatumus skirtingiems kalbos mokėjimo lygiams, rengiant testavimo priemonių (pvz., diagnostinių testų, egzaminų) turinį ir vertinimo kriterijus.

Šiame skyriuje pateikiamose gairėse daugiausia dėmesio skirsime kalbos mokymo turiniui ir užduotims; išvestinių produktų sudarymo specifika aptarta 2 skyriuje „Mokomasis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas“, o norint detaliau kalbėti apie rezultatų taikymą testavimui, būtina pirmiausia nuosekliau ištirti mokinių kalbos ypatumus ir palyginti su esamomis mokymo turinio gairėmis.

Taikomojo pobūdžio pasiūlymus pateikiame pagal jau minėtas tris lietuvių kaip svetimšios kalbos mokymo metodikoje išskirtas kompetencijas (Pribušauskaitė et al. 2009) ir taip pat atskirai išskiriame su rašyba susijusių įgūdžių aptarimą. Tad čia aptarsime tekstyno duomenų taikymo galimybes pagal šiuos aspektus:

- 1) gramatinę kompetenciją,
- 2) leksinę kompetenciją,
- 3) diskurso kompetenciją,
- 4) rašybos ypatumus.

Toliau aptarsime kai kurias lietuvių kalbos mokiniams iškylančias kalbos vartojimo problemas pagal kiekvieną iš šių lygmenų ir pasiūlysim duomenimis grįstus sprendimus.

Kiekvienas poskyris pagrįstas tokia struktūra: pirmiausia pateikiama MOKATE duomenimis paremta problema ar kalbos vartojimo tendencija, tada siūlomoms idėjoms duomenimis paremtoms užduotims, kurios padėtų įsisavinti tam tikrus vartosenos aspektus. Be tekstyno duomenimis grįstų užduočių, pateikta ir tokių užduočių, kurios yra tarsi duomenimis grįstų užduočių pratęsimas, skirtos, pavyzdžiui, tam tikriems kalbiniais aspektams geriau įsiminti (pvz., atminties žaidimas, kryžiuokų ir nuliukų žaidimas ir pan.).

Čia pateikiama tik keletas MOKATE pastebėtų kalbos vartojimo tendencijų, kurios iliustruoja tik nedidelę dalį mokinių kalbos ypatumų; išsamesnei apžvalgai reikėtų atskiro sistemingo naujai sukurto duomenyno tyrimo. Taip pat ir užduočių pavyzdžiai neapima visų galimybių – naudojant šiuos išteklius kūrybingai, tikrai gali būti platesnės pritaikymo galimybės. Čia svarbiausias tikslas – aptarti pagrindinius principus, a) kaip kalbos mokyme galima naudoti mokinių tekstyną ir b) kaip MOKATE duomenys gali būti panaudoti integruotai kartu su mokomuoju tekstynu ir leksikonu.

3.5.1. GRAMATINĖ KOMPETENCIJA

Viena iš dažniausių klaidų pradedančiųjų kalboje, išliekanti ir vėlesniuose lygiuose, yra **savybinių įvardžių vartojimas**, susijęs su skirtumu tarp *savo* bei visų kitų savybinių įvardžių. MOKATE duomenys gali suteikti daugiau informacijos, kokiuose kontekstuose šie įvardžiai vartojami netinkamai, o pavyzdžiai gali būti panaudojami, pavyzdžiui, redagavimo užduotims.

Vienas tipas užduočių, kurias galima parengti remiantis mokinių kalbos duomenimis, yra **redagavimo užduotys**. Toks nedidelis tekstukas kaip šiame pavyzdyje (1 pavyzdys) galėtų būti suredaguotas paliekant tik klaidingus įvardžius ir pateiktas studentams (2 pavyzdys), kad šie rastų savybinių įvardžių vartosenos klaidas ir jas pataisytų:

(1) Aš atsikeliu septintą valandą. Aš iššivaliu **mano** dantis paskui išgeriu **mano** kavos. Paskui aš apsirengiu **mano** drabužius ir važiuoju į universitetą. Aš važiuoju į universitetą su tramvaju. Kelyje aš perkiu pusryčius. Universitete aš esu iki ketvirtos valandos. Iš universiteto einu į butą, kurį aš gyvenu su **mano** drauge Sabina. Aš gaminu **mano** pietus. Paskui aš žūriu filma ir vakare mokosui. Devyntą valandą einu į dušą. Dešimtą valandą aš einu miegoti. (A2 Rašyt)

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Savo ir kiti savybiniai įvardžiai

Čia pateikiama 10 konkordanso eilučių iš A2 lygio, kur yra iš viso 196 atvejai, kai pavartotas ne *savo*, o kitas savybinis įvardis (dažniausiai *mano*).

74	☐	☐	žąznai keliauju su draugais ir mes keliaujame su lėktuvu . Aš susidedu	mano	daiktus į kuprinę , visada pasimu į kelionę : dantų šepetukas , avalynė	☐
75	☐	☐	u tevą , mamą ir vieną broį . Aš negyvenu su šeima , dabar gyvenu su	mano	teta jo vardas Galina .	☐
76	☐	☐	rena Berline . Mano mama , Glöre , apsigyveno Vokietijos piečiuose su	jos	vyrų . Mano tetis , Godo , apsigyveno Vokietijos šiaurėje su jo žmona .	☐
77	☐	☐	iuse su jos vyrų . Mano tetis , Godo , apsigyveno Vokietijos šiaurėje su	jo	žmona . Mano brolis yra taip pat vedęs . Jo žmonos vardas Galina ir jo	☐
78	☐	☐	Aš labai megstu keliauti su	mano	žmona . Man nepatinka skristi lėktuvu , bet keliauti laivu ir traukiniu . D	☐
79	☐	☐	vau į Kauno marias ir Pažaislio vienuolyną . Kada grįžtau , susitikau su	mano	draugais , kurie gyveno Kauno centre . Mes vaikščiojome po Senamių	☐
80	☐	☐	Šiandien po pamokų aš buvau su	mano	kaimynais . Atejome name , pavaigeme truputį grinkais ir kiauseme m	☐
81	☐	☐	es aš nežineju ar bendrabute internetas funkciojuoja . Aš skambinu	mano	draugą ir mano mamą . Kai aš skambinu mano draugės ejo pirkti piet	☐
82	☐	☐	ar bendrabute internetas funkciojuoja . Aš skambinu mano draugą ir	mano	mamą . Kai aš skambinu mano draugės ejo pirkti pietų . Jos pirkio . Lz	☐
83	☐	☐	žązniausiai aš važiuoju viena . Patogiausias man yra kuprinė . Aš myliu	mano	Fjalivaven Kanken kuprinė ! Kai aš važiuoju , aš visada turiu mobilusį	☐
84	☐	☐	auge . Mes gavojome apie kelionę į Vilnių . Prieš miegą aš rašau apie	mano	dieną . Aš pavargau ir užmigau .	☐

Kalbinės kompetencijos lygiui augant, netaisyklingos vartosenos atvejų nuosekliai mažėja:

A1 lygyje – 108 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 616,23)

A2 lygyje – 196 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 486,27)

B1 lygyje – 54 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 466,28)

B2 lygyje – 28 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 259,38)

(2) *Suredaguotas tekstas užduočiai*: Aš atsikeliu septintą valandą. Aš išsivalau **mano** dantis, paskui išgeriu **mano** kavos. Paskui aš apsirengiu **mano** drabužius ir važiuoju į universitetą. Aš važiuoju į universitetą su tramvajumi. Pakeliui aš perku pusryčius. Universiteete aš esu iki ketvirtos valandos. Iš universiteto einu į butą, kuriame aš gyvenu su **mano** drauge Sabina. Aš gaminu mano pietus. Paskui aš žiūriu filmą ir vakare mokausi. Devintą valandą einu į dušą. Dešimtą valandą aš einu miegoti.

Tokie tekstai atitinka studentų lygį, iliustruoja tipines jiems skiriamas užduotis, juose randamos būtent tokio lygio studentams būdingos klaidos, tačiau, kad jie nematytų kitų tipų klaidų, rengiant užduotį tokius tekstus pravartu suredaguoti paliekant tik tikslines klaidas. Redaguojant tokį tekstą su studentais, taip pat galima aptarti, kurias formas reikia keisti įvardžiu *savo*, o kada jas galima visai praleisti.

Redagavimas etapais. Redagavimo užduotis galima atlikti etapais. Pirmiausia studentai gali jas atlikti individualiai, o vėliau galima juos suskirstyti grupėmis, kuriose turi susitarti dėl bendro sprendimo. Tai verčia juos argumentuoti savo pasirinkimus, ieškoti taisyklių, svarstyti įvairias alternatyvas.

Žaidimai. Tokio pobūdžio užduotis galima pateikti redagavimui ir labiau žaidybine forma, pavyzdžiui, surengiant aukcioną.

UŽDUOTIS-ŽAIDIMAS

AUKCIONAS. PERKU–PARDUODU

Lygis: A1

Žaidimo eiga. Mokytojas parengia tam tikrą skaičių sakinių (rekomenduojama 5–7 sakiniai) su klaidinga įvardžio vartoseną įterpiant ir teisingų sakinių. Sakinius galima pateikti ekrane arba atspausdinti.

Studentai suskirstomi į komandas. Kiekviena komanda gauna tą patį sąrašą, kur dalis klaidingų, dalis – teisingų sakinių.

Komandos turi laiko (pvz., 15 ar 20 min.) nuspręsti, kurie sakiniai taisyklingi ir kuriuos jie norės pirkti aukcione. Jie gauna įsivaizduojamą pinigų sumą (pavyzdžiui, 50 ar 100 eurų), tad žaidimas tinka ir skaitvardžiams įtvirtinti.

Mokytojas trumpai pristato aukcionui būdingas formuluotes lietuvių kalboje ir pradeda aukcioną. Pristatomi tokie žodžiai ir pasakymai: „statymas“, „Kas (siūlo) daugiau?“, „Parduota“ ir pan.

Mokytojas pardavinėja sakinius vieną po kito, o studentai gali juos pirkti, tyčia kelti kainą, kad varžovai išleistų daugiau pinigų ir negalėtų vėliau pirkti kitų sakinių, ir pan., bet būtina sekti kiekvienos komandos „biudžetą“. Laimi komanda, nusipirkusi daugiausia teisingų sakinių. Jei yra lygiosios, laimi mažiau pinigų išleidusi komanda arba komanda, galinti pataisyti netaisyklingus sakinius.

Galimi sakiniai aukcionui:

1. Savaitgalį aš einu pas mano draugą.
2. Teatras yra prie mano namo ir aš visada einu į teatrą pirmadienį.
3. Aš turiu vieną brolių, jo vardas Renato.
4. Aš labai myliu mano miestą todėl, kad yra labai gražus.
5. Aš gyvenu kartu su savo tėvais jų namuose.
6. Aš turiu brolių, savo vardas yra Bas.
7. Mano senelis myli jo anūkus ir anūkes.

Atsakymai:

1. N
2. T
3. T
4. N
5. T
6. N
7. N

Redagavimo užduotis svarbios tuo, kad studentas tampa ekspertu, srities žinovu ir taip pasikeičia jo įprastas vaidmuo mokymo aplinkoje. Taip pat svarbu, kad jis išmoksta įdėmiai skaityti tekstą ir rasti netinkamą vartoseną, kas svarbu lavinant praktinius realia- me gyvenime reikalingus įgūdžius, pavyzdžiui, tikrinant ir redaguojant savo tekstą prieš atiduodant jį vertinimui, siunčiant el. laišką adresatui ir pan.

Nors nėra bendrai sutariama dėl grupinių užduočių efektyvumo, tačiau didelė dalis tyrimų rodo, kad klasėje atliekamos užduotys, kurioms reikia, kad mokiniai, siekdami rezultatų, bendradarbiautų grupėje ar poroje, yra veiksmingesnės nei individualios užduotys (pvz., Swain 2005; Swain et al. 2002). Pastebėta, kad grupėmis ar poromis atliekamos žodžių įrašymo ir redagavimo užduotys ypač veiksmingos dirbant komandose, kai mokomasi kolokacijų (Ganji et al. 2015).

Be redagavimo užduočių, galima parengti ir žodžio įrašymo pratimų, kur mokinys turi įrašyti tinkamą įvardį, arba užduočių su keliais pasirinkimais. Toliau pateikiami iš tekstyno paimti A1 lygio pavyzdžiai suredaguoti taip, kad liktų tik įvardžių klaidos.

1. Aš myliu **mano** šeimą.
2. Mano mamos profesija yra referentė. Ji mėgsta dirbti **jos** biure.
3. Mama visada yra laiminga. Ji labai myli **jos** šeimą.
4. Mano dėdė gyvena šalia **jos** namų su **jo** žmona ir trimis vaikas.
5. Aš taip pat turiu tetą. Ji gyvena Hyogo prefektūroje su **jos** tėvais, mano seneliais.
6. Aš labai myliu mano šeimą.
7. Aš turiu senelį ir močiutę bet mes negyvename kartu. Jie gyvena su **mano** mamos sese prie jūros.

Nutrynus įvardį, tokius sakinius galima panaudoti kaip žodžių įrašymo užduotį. Taip pat pateikus skliaustuose ar sunumeruotame sąraše kelis įvardžių variantus, galima pateikti kaip užduotį su keliais pasirinkimais.

Iš gramatinės perspektyvos mokiniams, be abejonės, sunku įsisavinti gausią gramatinių formų įvairovę, tačiau yra ir kitų sudėtingų kategorijų, tokių kaip veiksmažodžio veikslas, kurį čia ir aptarsime.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Veiksmažodžio veikslas

Šeštadienį aš prabudau ankstus rytas ir begau (→ pabėgiojau) parke. (MOKATE, A2 lygis)

Čia pavartota taisyklinga veiksmažodžio *bėgti* laiko formos galūnė, bet netaisyklingai pasirinktas veikslas: natūralesnė forma būtų su priešdėliu *pa-*, žyminčiu ribotą veiksmo trukmę, ir priesaga *-(i)oti*, žyminčia pasikartojantį veiksmą.

Apskritai visame mokinių tekстыne *pabėgioti* yra pavartotas vos porą kartų. Jį randame B2 lygyje to paties studento kalboje, pavartotą pokalbyje su mokytoju:

Pavartojimo atvejų: 2 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 76.22)

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1 ☐	kažkokių ten tų medžiagų bet jeigu tu po to pavyzdžiui eitum pasportuoti	pabėgiot	yra viskas gerai tu išiekojoi tą cukrų ener energija pakelti ir gal netgi ir i
2 ☐	ydino ai nu ne ne dar o bet šiaip i šiaip jeigu ne maratonas palaikstai nu	pabėgioji	? kas ? šiaip savo noru ? nuu sau nuu vasario mėnesio taip aš aš prad

Žinoma, išsamesniems apibendrinimams reikėtų išsamaus ir sistemingo veiksmažodžių veiklo tyrimo mokinių kalboje, tačiau čia bandysime tik parodyti, kaip galima pasitelkti duomenimis grįstą mokymo modelį mokant tokių gana vėlai įsisavinamų ir sudėtingų kategorijų, kurios ypač aktualios aukštesniuose lygiuose. Viena iš problemų mokant šių kategorijų yra tai, kad kitakalbiams sunku pajusti subtilius reikšmių skirtumus tarp *bėgti*, *bėgioti* ir *pabėgioti*, ypač jei jų gimtosios kalbos tipologiškai labai skiriasi nuo lietuvių kalbos ir mokinio kalboje ar anglų kalboje (ji dažnai mokymo praktikoje pasitelkiama kaip *lingua franca*) neįmanoma rasti reikšmių skirtumus atspindinčių atitikmenų. Tad čia gali padėti leksikone apibendrinti vartosenos modeliai ir pavyzdžiai iš gimtakalbių tekstyno, kuriuos pateikiame 3.14 paveiksle.

KĄ SAKO LEKSIKONAS?

Leksikone randame *bėgioti* ir *pabėgioti* reikšmės paaiškinimą su pavyzdžiais, kur pavartotas gana paprastas žodynas, tad gali būti suprantami ir pradedančiajam mokiniui.

bėgioti verb (26)

Reikšmės [Kaitybinės formos](#) [Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

☞ pavyzdys:

Vaikai bėgioja po kiemą.

Dariniai: [pabėgioti](#)

Pamatinis žodis: [bėgti](#)

pabėgioti verb (8)

Reikšmės [Kaitybinės formos](#) [Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

☞ pavyzdys:

Mieste irgi galima rasti, kur pabėgioti.

Pamatinis žodis: [bėgioti](#)

Čia pateiktos ir kaitybinės formos, kurios mokiniams dažnai kelia iššūkių:

bėgioti verb (26)

[Reikšmės](#) [Kaitybinės formos](#) [Fonetinė informacija](#)

bėgioti/bėgióti VERB.INF (8)
 bėgioja/bėgiója VERB.FIN.PRS.3.IND (6)
 bėgiojo/bėgiójo VERB.FIN.PST.DFN.3.IND (4)
 bėgios/bėgiós VERB.FIN.FUT.3.IND (2)
 bėgiodavau/bėgiódavau VERB.FIN.PST.ITER.1.SG.IND (2)
 bėgiojot/bėgiójot VERB.FIN.PST.DFN.2.PL.IND (1)
 bėgiojęs/bėgiójęs VERB.PTCP.PST.DFN.SG.M.~ACT.NOM (1)
 bėgiojanti/bėgiójanti VERB.PTCP.PRS.SG.F.~ACT.NOM (1)
 bėgiosiu/bėgiósiu VERB.FIN.FUT.1.SG.IND (1)

Veiksmažodžių darybines formas galima palyginti su pamatine forma *bėgti*, kur matyti, kad tik su viena reikšme (pirmąja) galimi mūsų aptariamo pavyzdžio dariniai:

BĖGTI verb (161)

Reikšmės **Kaitybinės formos** **Fonetinė informacija**

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis:
O arklys bėgo laukais tolyn.

1.2 modelis:
Bėgu į kiemą! Labai mėgstu žaisti futbolą!

1.3 modelis:
Per giriąėjo draugai, ir juos užpuolė lokys. Vienas šoko bėgti, įlipo į medį ir pasislėpė, o kitas liko ant kelio.

Dariniai: **pabėgti, išbėgti, nubėgti, atbėgti, pribėgti, užbėgti, įsibėgti, prabėgti, apibėgti, bėgioti, bėgiai, bėgimas, bėginėti**

2 REIKŠMĖ

2.1 modelis:
Tualete bėga vanduo.

2.2 modelis:
Pakėliau galvą ir pažvelgiau į jį. - Tau bėga kraujas! - susirūpino jis. - Menkniekis. Viskas gerai, - atsakiau.

3 REIKŠMĖ

3.1 modelis:
Kaip greitai bėga laikas!

Dariniai: **prabėgti**

3.14 paveikslas. Informacija apie *bėgti* ir (*pa*)*bėgioti* leksikone

Iš leksikone pateiktos informacijos (žr. 3.14 paveikslą) galime susidaryti tam tikrą vartosenos žemėlapi. Čia jau galima nujauti ir kelti hipotezę, kad *bėgioti* vartojamas kalbant apie tęstinį, pasikartojantį veiksmą savo malonumui, pramogai, nebūtinai su aiškiu tikslu. Vienas iš *bėgioti* pavyzdžių nurodo ir sportavimo temą: *Šiaurietiškas ėjimas ypač tinka vyresniems žmonėms, kurie negali bėgioti ar užsiimti kitu sportu.*

O *pabėgioti* žymi veiksmo trukmę ir, kaip ir *bėgioti*, galimai reiškia bėgiojimo veiksmą kaip sportavimo formą. Palyginkime: prie *pabėgioti* yra du pavyzdžiai, abiejuose matyti sportavimo tema: *Stengiuosi bent keturis kartus per savaitę pabėgioti, nors vasarą dažniau renkuosi įdomesnius užsiėmimus – patinka stovyklauti, plaukioti baidarėmis ar leistis į žygius“, – pasakoja vaikinai.*

Bėgti yra platesnės reikšmės, juo nežymima veiksmo trukmė, pasikartojimas, taip pat pavyzdžiuose nematyti sportavimo reikšmės. Vis dėlto detalesniems niuansams apibrėžti reikėtų daugiau vartojimo pavyzdžių, kurių galima rasti mokomajame tekстыne. Tokius konkordansus, kaip pateikta 3.15 paveiksle, galima naudoti ir klasėje tiriant žodžių vartoseną kartu su mokiniais.

KĄ SAKO MOKOMASIS TEKSTYNAS?

Ką galima apibendrinti iš šiuose konkordansuose pateiktų pavyzdžių?

Bėgioti konkordansas:

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ gėlės . Iš milų kepa duoną . Šuniukas Margis užbėgo už tvoros . Vaikai	bėgioja	po kiemą . Jonukas atsisėdo po ažuolu . Iš kaminų rūksta dūmai . Už są:
2	☐ ☐ rėnų palikti negali . Perpietės parginęs , rankas sudėjęs nesėdėdavau .	Bėgiodavau	, savo reikalus atlikdavau . Rodosi , viską padariau , kas man rūpėjo , v
3	☐ ☐ is . Kai pirmą kartą pamatai gandrą , reikia persiversti kūlio ir jau galima	bėgioti	basomis kojomis .
4	☐ ☐ parke tvarką prižiūrėjo sodininkas . Dešinėje buvo matyti upė . Gatvėje	bėgiojo	nepažįstami vaikai . Už posūkiu vežimas dingo krūmuose . Petriukas su
5	☐ ☐ inuoja 8 EUR . Šunys gyvena po viena , tris kartus per dieną gali laisvai	bėgioti	. Taip pat priimame katcs ir triušius . Būtina užsisakyti vietą iš anksto ! T
6	☐ ☐ ai namai ? O gal šimtai mašinų ? Ne , mieste trūksta laisvės . Čia negali	bėgioti	, garsiai šūkauti ar loti , plaukioti upėje ar ežere . O kaime gera . Čia na
7	☐ ☐ anguje šviečia mėnulis . Visą dieną Mantas ir jo šuo gali būti prie upės ,	bėgioti	lauke , grybauti ar uogauti miške . O kaip malonu važinėti dviračiu ! Ties

Pabėgioti konkordansas:

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ ema . Eme snigtį . Sninga baltas pukeis , kloja žemę . Mikutis išėjo oran	pabėgioti	ir pasbūreti , kaip sninga . Tyjomis krenta dailies baltos žvaigždeles . I
2	☐ ☐ sk kojoms neša nudumti į kaimo galą ir atgal . Mieste irgi galima rasti , kur	pabėgioti	Užgavėnės būna kaip kada – ir vasario , ir kovo mėnesį antradieniais .
3	☐ ☐ š šmirinėjus visur . Stojau netoli avilio . Žūriū – išlenda viena bitė , kita ,	pabėgioja	kiek , pakyla ir nuskrenda , vėl sugrįžta , įlenda į avilį . Visos užsiėmusio
4	☐ ☐ onės labai keisti ? Iš tikrųjų ! Atėjo į parką ir sėdi ! O galėtume visi kartu	pabėgioti	. Tai būtų linksma ! Ir jų įsveikata pagerėtų . Vaikai , vaikai ! Ką jūs darot
5	☐ ☐ : nukeliaujau į parką , paėmia laikraštį ir perskaito jį . Tada Liukas turi laiko	pabėgioti	apie medžius ir padraugauti su savo pažįstamais . Kai Mykolas pabaigia
6	☐ ☐ šiandien veikti . Luka nori eiti į sporto klubą , o aš dar nežinau . Gal eisiu	pabėgioti	parke . Aš irgi kartais mėgstu pabėgioti . Bet šiandien mes su draugais
7	☐ ☐ bą , o aš dar nežinau . Gal eisiu pabėgioti parke . Aš irgi kartais mėgstu	pabėgioti	. Bet šiandien mes su draugais eisim žaist krepšinį . Gal ir jūs norėtum
8	☐ ☐ kslą , ir draugus , ir sportą . . Stengiuosi bent keturis kartus per savaitę	pabėgioti	, nors vasarą dažniau renkuosi įdomesnius užsiėmimus – patinka stovyt

Bėgti su įvairiais priešdėliais:

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ pagalėlio tupi varnėnas , sauluteje šildosi ir švilpauja . Petriukas tuojau	nubėgo	senelio ieškoti . Pamatęs senelį , sušuko : - Jau nameliuose gyvena : š
2	☐ ☐ Privileiu tiek kaidų . Bandžiau mieuoti ir sau , ir vėl ieškoti kaitų . Aš vėl	pabėgsiu	, pasimesiu naktyje , Paskėsu tarp sapnų . Vėl bandžiau pamiršti tave .
3	☐ ☐ as pagėvo žuvį ir nunešė mamai . Mama kepė žuvį . Katinėlis atsikėlė ir	nubėgo	pas kiemo draugus . Katinėlio vardas buvo Rainis . Rainis mėgo žaisti k
4	☐ ☐ Panevėžio " Žemynos " mokyklos himnas	Subėga	mokyklon vaikystės takeliai , Čia piaka žirdelės , čia auga sparneliai , Č
5	☐ ☐ s su vandeniu . Gal norite pažaisiti kamuoliu ? Taip . žinoma ! Vaikai visi	nubėgo	žaisli su kamuoliu . Leisti laiką gamtoje labai smagu .
6	☐ ☐ gilemis ir gerdavo ryto rasą . Kartą pelytė išbėgo rinkti rasos lašelių ir	nebeparbėgo	. Apuokas ilgai ieškojo draugės . Staiga pamatė katiną , kuris kažką gai
7	☐ ☐ medų ir įsidūrė leteną . Smailžė nusileido žemėn . Moteris išsigando ir	pabėgo	. O senutė liko . Meška maurojo ir rodė leteną . Senutė suprato . Ji ištre
8	☐ ☐ Kieme straksis žvirbliai ir zylės . Vaikai myli ir globoja paukštelius . Jurgis	nubėga	namo ir atneša paukšteliams duonos trupinių .
9	☐ ☐ ū kiškei . Jis buvo kaip gyvas . Kartą Julytė paliko kiškei kieme , o pati	nubėgo	vandens atsigeri . Bėgo per kiemą šuniukai Ručkis ir Dručkis . Jie pam
10	☐ ☐ o , žmonės žino Saulė tinginio nelaukia . Po gulinčių akmeniu ir vanduo	nebėga	. Gero medžio geri ir vaisiai . Obuolys nuo obels netoli rieda . Neik su v

3.15 paveikslas. *Bėgti* ir (*pa*)*bėgioti* pavyzdžiai iš mokomojo tekstyno

Iš paskutinio konkordanso 3.15 paveiksle su įvairiomis priešdėlinėmis kaitybėmis formomis galima pasirinkti tas formas, kurios iš pažiūros panašios, bet itin svarbūs reikšmių skirtumai, pvz., *pabėgti* ir *pabėgioti*. Vienas iš siūlomų būdų, kaip mokiniams padėti aktyviai susipažinti su vartosenos niuansais, yra pateikti sąrašus pavyzdžių su klausukais pakeistu mokomu žodžiu, o mokiniai turi nustatyti, koks žodis galėjo būti ten pavartotas. Pavyzdžiui, *pabėgti* ir *pabėgioti* atveju, galima pateikti tokią užduotį:

UŽDUOTIS

Šiose dviejose sakinių grupėse vietoje veiksmažodžių įrašyti klaustukai. Kokie du veiksmažodžiai čia pavartoti?

Nr. 1

1. Kalėjimas buvo saloje netoli Kalifornijos krantų. Iš jo nepavyko ????? nė vienam kaliniui.
2. Negalite nieko išvengti ir ????? iš tam tikros situacijos, nes esate priklausomi nuo kitų asmenų.
3. ????? nuo visko, kas mus supa kiekvieną dieną, yra labai sunku, bet būtina, kad pailsėtume.
4. Aš bandžiau ????? iš namų, bet protas mane griebė ir sako: - Palauk!

Nr. 2

1. Mieste irgi galima rasti, kur ?????.
2. Ėmė snigti. Sninga baltas pūkelis, kloja žemę. Mikutis išėjo oran ????? ir pasižiūrėti, kaip sninga. Tylomis krenta dailutės baltos žvaigždėlės.
3. Atėjo į parką ir sėdi! O galėtume visi kartu ?????? Tai būtų linksma! Ir jų sveikata pagerėtų.

Atsakymai:

Nr. 1 – pabėgti Nr. 2 – pabėgioti

Kas padėjo nustatyti, kokie veiksmažodžiai čia slypi? Čia keletas galimų pastebėjimų:

pabėgti + **iš (namų / kalėjimo / nemalonios situacijos)** → vieta (bet reiktų dar tikrinti) **nuo (visko)** → reiškinys (bet reiktų dar tikrinti)

pabėgioti + **mieste, lauke (ore), parke** → atvira vieta + linksma **x kartų per savaitę, kartais** → dažnis, laikas

Pastaba: Norint palengvinti užduotį, tokioms užduotims galima atrinkti sakinius, kur būtų pavartota ta pati raminė žodžio forma, pvz., kaip šiuo atveju veiksmažodžio bendratis.

Kita užduotis galėtų būti skirta žodžiui (ir jo tinkamai formai) įrašyti:

UŽDUOTIS

Įrašykite tinkamos formos veiksmažodį.

1. Aš irgi kartais mėgstu Bet šiandien mes su draugais eisim žaist krepšinio.
2. Jaunutis su pižamai mišką.
3. Žiūriu – išlenda viena bitė, kita, kiek, pakyla ir nuskrenda, vėl sugrįžta, įlenda į avilį.
4. Jos sužadėtinis tiesiai nuo altoriaus. Jai dabar sunku.
5. Luka nori eit į sporto klubą, o aš dar nežinau. Gal eisiu parke.
6. Moterys išsigando ir O senutė liko.
7. Sakė, kad blogi tie žmonės, kurie pavojų nuo draugų
8. Stengiuosi bent keturis kartus per savaitę, nors vasarą dažniau renkuosi įdomesnius užsiėmimus.
9. Tada Liukas turi laiko apie medžius ir padraugauti su savo pažįstamais.

10. Vytautas pabėgo nuo kryžiuočių, nes Jogaila jam pažadėjo Trakus, tėviškę ir visokių žemių.

Atsakymai:

1. Aš irgi kartais mėgstu **pabėgioti**. Bet šiandien mes su draugais eisim žaist krepšinio.
2. Jaunutis su pižama **pabėgo į mišką**.
3. Žiūriu – išlenda viena bitė, kita, **pabėgioja kiek**, pakyla ir nuskrenda, vėl sugrįžta, įlenda į avilį.
4. Jos sužadėtinis **pabėgo** tiesiai **nuo** altoriaus. Jai dabar sunku.
5. Luka nori eit į sporto klubą, o aš dar nežinau. Gal eisiu **pabėgioti parke**.
6. Moterys išsigando ir **pabėgo**. O senutė liko.
7. Sakė, kad blogi tie žmonės, kurie pavojų **nuo** draugų **pabėga**.
8. Stengiuosi **bent keturis kartus per savaitę pabėgioti**, nors vasarą dažniau renkuosi įdomesnius užsiėmimus.
9. Tada Liukas turi laiko **pabėgioti apie** medžius ir padraugauti su savo pažįstamais.
10. Vytautas **pabėgo nuo** kryžiuočių, nes Jogaila jam pažadėjo Trakus, tėviškę ir visokių žemių.

Pastaba: Tokias užduotis galima panaudoti kaip papildomus tekstyno pavyzdžius vartosenos modeliams apibendrinti. Tad čia dar siūloma atkreipti mokinių dėmesį į atsakymuose **mėlynai** pažymėtus žodžius (prie-linksius, daiktavardžius, veiksmo trukmę žymintčius žodžius). Vis dėlto yra nemažai atvejų mokinių kalboje, kai svarbi ne tik gramatinė forma. Gramatiškai taisyklingai pavartotos formos gali skambėti nenatūraliai dėl, pavyzdžiui, neįprastų kolokacijų (žr. tolesnį pavyzdį), todėl itin svarbi leksinė kompetencija, tai ir aptarsime kitame poskyryje.

TAISYKLINGA GRAMATIŠKAI, BET NEĮPRASTA:

Mano charakteris yra įdomus, laimingas ir mano draugai sako kad aš esu maloni. Mano išvaizda yra aukšta, jauna, silpna ir šiek tiek graži. (MOKATE, A2 lygis)

3.5.2. LEKSINĖ KOMPETENCIJA

Anksčiau pateiktame pavyzdyje su išvaizdos apibūdinimu, net jei gramatiškai ir taisyklingas, mėlynai paryškintas sakinyks skamba nenatūraliai leksikos lygmenyje. Čia pavartota neįprasta kolokacija *šiek tiek graži*, o kiti pavartoti būdvardžiai tinka asmeniui apibūdinti, bet nėra daiktavardžio *išvaizda* kolokatai. Kalbant apie išvaizdą, pastebima ir tendencija, kad kartais painiojami sinonimai *aukštis* ir *ūgis*.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Sinonimai: *aukštis vs ūgis*

Kokia Tavo išvaizda? Esu vidutinis aukštis, turiu tamsūs plaukai ir normalus svorį. [=Esu vidutinio ūgio]
(MOKATE, A2 Rašyt)

Pastebėjus tokias klaidas ir bandant jas aiškintis, gali praversti leksikone pateikiami pavyzdžiai ir apibendrinimai.

KĄ SAKO LEKSIKONAS?

AUKŠTIS noun_sg (115)

Reikšmės

[Kaitybinės formos](#)[Fonetinė informacija](#)**1 REIKŠMĖ**

⊕ 1.1 modelis:

Matmenys: ilgis 150 cm, bendras aukštis 78 cm, plotis: 73 cm...

⊕ 1.2 modelis:

Pagalvės aukštis: 15 – 25 cm; Užpildas: pūkai ir plunksnos...

⊕ 1.3 modelis:

Brangusis, tu bijai aukščio.

⊕ 1.4 modelis:

Pakilsi į 45 metrų aukštį ir per didelius langus grožiesiesi Druskininkų panorama!

⊕ 1.5 modelis:

Paprastieji agrastai yra 1 1,5 m aukščio krūmai.

Pamatinis žodis: [aukštas](#)**ŪGIS** noun_sg (392)

Reikšmės

[Kaitybinės formos](#)[Fonetinė informacija](#)**1 REIKŠMĖ**

⊕ 1.1 modelis:

Tai buvo vidutinio ūgio vyras.

⊕ 1.2 modelis:

Mano ūgis - 182 cm, svoris - 75 kg.

⊕ 1.3 modelis:

Amžius, ūgis ir svoris nėra svarbu.

⊕ 1.4 modelis:

Esu 160 cm ūgio, liekna, mėgstanti aktyvų gyvenimo būdą, apsirūpinusi.

Dariniai: [žemaūgis](#)3.16 paveikslas. *Aukštis* ir *ūgis* leksikone

Kiekvieną iš pateiktų žodžių reikšmių modelių leksikone galima išplėsti ir matyti informatyvius vartosenos pavyzdžius. Pavyzdžiui, *ūgio* pirmajai reikšmei paaiškinti pateikiama tokia informacija, kur aiškiai matyti, kad *ūgis* vartojamas kalbant apie žmogų:

ŪGIS noun_sg (392)

Reikšmės **Kaitybinės formos** Fonetinė informacija

1 REIKŠMĖ

1.1 modelis

[AtrA ŪGIS_gen] [Mod]

AtrA ŪGIS_gen	AtrN	vidutinio, neaukšto, x cm ŪGIS_gen
Mod	asmuo	vilnietė, vilnietis, moteris, kaunietė, lietuvė, lietuvis, našė, vaikas

- Tai buvo vidutinio ūgio vyras.
- 58 Buto duris atidarė neaukšto ūgio storulukas.
- Esu liekna, 174 cm ūgio tamsiaplaukė vilnietė.
- Esu 50 m., 177 cm ūgio vilnietis, rusas.
- Patraukil, gerai apsirūpinusi 160 cm ūgio moteris laukia išsamos laiško iš savarankiško 54 - 63 m. vyrųškio.
- Liekna, simpatiška, 48 m., 165 cm ūgio kaunietė.
- Aš esu 31 metų amžiaus, 171 cm ūgio tamsiaplaukis vaikas su negalia.

3.17 paveikslas. Informacija apie daiktavardį ūgis leksikone

Tekstyno dalis: -

Ieškomas žodis: važiuoti

Kalbos lygis: A1

Amžius: -

Lytis: -

Išsilavinimas: -

Gimtoji kalba: -

Motinos gimtoji kalba: -

Tėvo gimtoji kalba: -

Namų kalba: -

Klaidų tipai: leksikos klaidos

Žanras: -

Užduoties tipas: -

Ar naudoti šaltiniai: -

Ieškoti

Pavartojimo atvejų: 5 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 1420.45)

	Kainysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	Ⓜ Aš esu iš kinijos , aš gyvenu pекine . Aš esu studentė , o tu ? Aš noriu	eiti	Vilnių Viso gero I Ema Linksmų kalėdu I 2017.11.13
2	Ⓜ ražus . Čia yra " Nikortsmina " bažničia , j yra labai gražus . Aš megstu	eiti	Račą rudenį ir vasarą . Vasara Rača yra labai tyli .
3	Ⓜ Iš Kutaisio . Man patinku sakartvelo miestai ir mano rekomendacijos yra	eina	Kakhetj , Imeretj , Svanetj .
4	Ⓜ іааа atostogaujame Portugaiją . Mano seneie , tevesio mama , megsta	eiti	kaimą . Ji turi penkis vaikus : mano tetis , mano dvi tetos ir mano oede
5	Ⓜ Dariau , norėčiau	eiti	Vilnių savaitgalė . Einame ? - Aš norėčiau eiti upė ... - Bet čia yra up

3.18 paveikslas. Žodžio eiti klaidingi pavartojimo atvejai MOKATE tekстыne

Čia taip pat galima aiškiai matyti, kad svarbu ne tik skirti, kada vartoti kurį daiktavardį, bet ir žinoti, kad kalbant apie žmogaus apibūdinimą reikia tam tikros daiktavardžio formos (kuri, beje, buvo klaidingai pavartota anksčiau cituotame mokinio pavyzdyje). Vartojant daiktavardį ūgis žmogaus fizinei savybei apibūdinti, reikia kilmininko formos su pažyminiu (pvz., *vidutinio, neaukšto, 177 cm ūgio*): visas šis junginys atitiks nederinamąjį pažyminį (žymima AtrN), žymės ypatybę: *vidutinio ūgio moteris / mergina / vyras*. Tą patį junginį *vidutinio ūgio* galima pavartoti ir kaip vardinę tarinio dalį sakinyje su sudėtinium tariniu, pvz., *Aš esu vidutinio ūgio* (žr. 1.4 vartosenos modelį ir pavyzdžius žodžio ūgis apraše). Tokiuose sakiniuose daiktavardis ūgis vartojamas dažniausiai, todėl nestebina, kad

iš visų kaitybinių formų, kuriomis *ūgis* užfiksuotas mokomajame tekстыne, dažniausia yra būtent kilmininko forma (taip pat žiūrėti žodžio *ūgis* aptarimą 2.4.1 poskyryje).

Kita itin tipiška A1 lygio klaida (bet pasitaikanti ir kituose lygiuose) – painiojami artimos reikšmės, bet skirtingo junglumo veiksmažodžiai *važiuoti* ir *eiti*. Toliau pateikiama keletas pavyzdžių iš MOKATE.

Iš tokio konkordanso atsirinktus sakinius galima panaudoti jau minėtoms redagavimo užduotims. Tokias eilutes taip pat galima naudoti tiesiog ruošiantis užsiėmimui, nustatant, kas sunku skirtingoms mokinių grupėms ar tam tikram lygiui apskritai, po to rasti tinkamų pavyzdžių iš mokomojo tekstyno ir (ar) leksikono ir pateikti juos mokiniams.

Pasidarius du sąrašus žodžių, kuriuos galima vartoti su *eiti* ir *važiuoti*, galima nesunkiai paruošti žaidimą, kurį galima būtų žaisti poromis ar komandomis. Žaidimams galima naudoti arba iš gimtakalbių tekstų, leksikono paimtus variantus, arba iš MOKATE atrinktus žodžius, jei matote, kad jie gali kelti sunkumų.

UŽDUOTIS. ŽAIDIMAS

KAS GREIČIAU?

Lygis: A1

Žaidimo eiga:

- Sudaromi sąrašai žodžių, kuriuos galima vartoti su *eiti* ir *važiuoti*.
- Šie žodžiai surašomi ant lapukų, kuriuos mokytojas išdalija mokiniams po lygiai. Mokiniai suskirstomi į dvi komandas (arba žaidžiama poromis, jei mokinių nedaug).
- Kiekvienos komandos žaidėjai sustatomi dviem eilėmis priešais lentą, kuri padalyta per pusę. Kiekvienos komandos pusėje padaryti du stulpeliai su antraštinėmis frazėmis *Aš važiuoju...* ir *Aš einu...*
- Žaidėjai vienas paskui kitą bėga prie lentos ir užrašo žodžius ar žodžių junginius iš lapukų į tinkamus stulpelius.
- Norint užduotį pasunkinti, galima žaidėjų prašyti užrašyti ir tinkamus prielinksnių bei daiktavardžių linksnius.
- Laimi greičiau ant lentos viską surašiusi ir daugiausia teisingų atsakymų surinkusi komanda.

Galimas sąrašas (su sunkesniais variantais skliaustuose):

autobusu (autobusas)

iš Kauno į Vilnių (iš / Kaunas / į / Vilnius)

mašina į Prancūziją (mašina / į / Prancūzija)

atostogauti prie jūros (atostogauti / prie / jūra)

pėsčiomis (pėsčiomis)

pasivaikščioti prie upės (pasivaikščioti / prie / upė)

iš bendrabučio į universitetą (iš / bendrabutis / į / universitetas)

į kalnus (į / kalnai)

į teatrą (į / teatras)

į kino teatrą (į / kino teatras)

pas tetą Škotijoje (pas / teta Škotijoje)

Toliau pateikti lapukai, kuriuos galima sukarpyti (palikti lengvesnį arba sunkesnį variantą pasirinktinai):

autobusu (autobusas)	autobusu (autobusas)
iš Kauno į Vilnių (iš / Kaunas / į / Vilnius)	iš Kauno į Vilnių (iš / Kaunas / į / Vilnius)
mašina į Prancūziją (mašina / į / Prancūzija)	mašina į Prancūziją (mašina / į / Prancūzija)
atostogauti prie jūros (atostogauti / prie / jūra)	atostogauti prie jūros (atostogauti / prie / jūra)
pėsčiomis (pėsčiomis)	pėsčiomis (pėsčiomis)
pasivaikščioti prie upės (pasivaikščioti / prie / upė)	pasivaikščioti prie upės (pasivaikščioti / prie / upė)
iš bendrabučio į universitetą (iš / bendrabutis / į / universitetas)	iš bendrabučio į universitetą (iš / bendrabutis / į / universitetas)

į kalnus (į / kalnai)	į kalnus (į / kalnai)
į teatrą (į / teatras)	į teatrą (į / teatras)
į kino teatrą (į / kino teatras)	į kino teatrą (į / kino teatras)
pas tetą Škotijoje (pas / teta Škotijoje)	pas tetą Škotijoje (pas / teta Škotijoje)

Tuos pačius lapukus galima panaudoti ir dar vienam užduoties tipui:

UŽDUOTIS. ŽAIDIMAS

ATSPĖKI

Lygis: A1

Žaidimo eiga:

- Pasiruošti sukarpytas korteles su žodžių junginiais, padalytais pasviraisiais brūkšniais (maždaug 8–10 variantų). Galima panaudoti anksčiau pateiktus variantus arba pasidaryti savo sąrašus. Kad būtų mažiau painiavos, galima iškart įrašyti ir veiksmažodį, pvz., *eti / į / kino teatras*.
- Naudojamus variantus mokytojas surašo ant lentos. Rankoje laiko gerai išmaišytus lapukus.
- Mokiniai suskirstomi į dvi komandas (arba žaidžiama poromis, jei mokinių nedaug).
- Komandos viena po kitos klausia „ar“ klausimus, kad atspėtų, kuri kortelė yra mokytojo delne, pvz., *Ar jūs einate į kino teatrą?*
- Kai mokiniai užduoda klausimą su junginiu, kuris yra mokytojo delne, jie gauna tašką. Atspėtą junginį ant lentos reikia išbraukti (arba nuvalyti).
- Laimi daugiausia variantų atspėjusi komanda. Taip pat galima skirti papildomų taškų už tinkamai pavartotas formas.
- Po žaidimo galima aptarti dažniau pasikartojusias klaidas.

Netipinės kolokacijos iliustruoja mokinių kalbai būdingą nenatūralumą arba **knyginę kalbą** (angl. *bookish language*), kai išmoktos ir dažnai vartojamos konstrukcijos, žodynas, formuluotės stipriai atspindi naudojamų vadovėlių ir apskritai mokomosios medžiagos turinį, tačiau nebūdingos gimtakalbių kalbai. Tokios vartosenos pavyzdys gali būti žodis *triukšmingas*, kuris yra vienas iš pirmųjų būdvardžių, išmokstamų A1 lygyje (jei, tarkime, naudojamas populiariausias lietuvių kalbos kaip svetimšios vadovėlis). Toliau pateikiame informaciją iš mokinių tekstyno, ją palyginsime su mokomojo tekstyno ir leksikono informacija.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Knyginė kalba

*triukšming**:

A1 lygyje: 37 atvejai (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 732,26),

A2 lygyje: 15 atvejų (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 407,39),

B1 lygyje: 2 atvejai (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 348,43),

B2 lygyje: tik vienas atvejis (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 485,44).

Konkordanso eilutės su pavartojimo atvejais A1 lygyje:

Pavartojimo atvejų: 39 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 732,26)			
	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ ada liūdna . Mano antra sesuo dar yra jauna , aukšta , protinga ir labai	triukšminga	.
2	☐ ☐ a yra mano pusbrolis . Jis yra sportininkas iš vokietija . Jis yra aukštas ,	triukšmingas	ir stiprus . Jis turi juodas , trumpas plaukai . Jis yra labai sveikas ir laimi
3	☐ ☐ ia . 3) Jos vardas yra Riko . Ji yra mano sesuo . Ji dirbi . Ji yra aukšta ,	triukšminga	, ir įdomus . 4) Jos vardas yra Shizuka . Ji yra mano sesuo . Ji studijuo
4	☐ ☐ + me smile) . Mano dukterėčia yra maža . Ji yra labai linksma , graži bet	triukšminga	kartais . Ji turi dedeles geras akius . Ji yra mėlynakė . Kad ir ji yra maž
5	☐ ☐ ir tylus . 2 . Jos yra Yuzuki . Ji studijuoja baigti koledže . Ji yra negraži ,	triukšminga	ir pikta . 3 . Jos yra Hiyori . Ji dirba biure . Ji yra linksma , triukšminga ir
6	☐ ☐ , triukšminga ir pikta . 3 . Jos yra Hiyori . Ji dirba biure . Ji yra linksma ,	triukšminga	ir aukšta . 4 . Jos yra Kaito . Jis studijuoja universitete . Jis yra graži , la
7	☐ ☐ a name . Ji gyvena Tarragonoje . Ji turi du brolius , mano dėdės . Ji yra	triukšminga	, miela ir aukšta . 5 . Mano draugė yra Alba . Ji gyvena Argentoroje , n
8	☐ ☐ + . Ji sena , miela ir labai sveika . Aš turiu tėvą . Jis dirba restorane . Jis	triukšmingas	, lėtas ir storas . Tėvo vardas Owen . Aš turiu broį . Brolio vardas Jasoi
9	☐ ☐ lberto yra fotografas , jis studijuoja Amerikoje . Jis negražus , jaunas ir	triukšmingas	Carlo yra muzikantas , jis yra stiprus , aukštas ir įdomus . Mano tėta y
10	☐ ☐ tėvas daug dirba , mano mama labai protinga , o mano sesuo jauna ir	triukšminga	Jie gyvena Kinijoje ir aš labai myliu juos . Vasarą visada atstogaujam

Čia pateiktoje informacijoje matyti, kad būdvardis *triukšmingas* įvairiomis formomis daug dažniau vartojamas pradedančiųjų lygyje, o vėliau jo pavartojimo atvejų sumažėja. Be pernelyg dažno vartojimo, matyti ir tai, jog jis paprastai vartojamas žmogui apibūdinti. Čia pateiktos tik pirmos dešimt eilučių, tačiau, peržiūrėjus ir kitus atvejus, matyti, kad kitų vartosenos modelių A1 lygyje nėra. Tačiau ar tokia vartoseną būdinga gimtakalbiams?

Tokias tendencijas pastebėjęs mokytojas gali ieškoti vartosenos pavyzdžių MOKATE pagal gimtąją kalbą (žr. 3.20–3.21 paveikslus).

1	☐ ☐	Labas .	As	esu Aditya Apte is Indijos . As studijuoju jusu klaseje . man patinka klas	☐
2	☐ ☐	Mano diena	Aš	Atsikiliu septintą valandą primdienį primause . Aš nusiprausiu ja visada	☐
3	☐ ☐	Mano diena Aš Atsikiliu septintą valandą primdienį primause .	Aš	nusiprausiu ja visada . kiek viena rytą . Aš valgu avizo su pienu . Aš eir	☐
4	☐ ☐	valandą primdienį primause . Aš nusiprausiu ja visada . kiek viena rytą .	Aš	valgu avizo su pienu . Aš einu į universitetą aštuntą valandą . Aš važiuoj	☐
5	☐ ☐	is nera dykumajė . Mano butas yra Vilampolėje . Čia yra penki aukštai .	Aš	gyvenu ketvirtame aukšte . Buto savininkas nelidežią laikyti gyvunų . Ir	☐
6	☐ ☐		As	esu is karstos indijos dalies bet cia yra daug sniego siaureje . Man pati	☐
7	☐ ☐	an patinka Ziema ir pavasario nes temperatura nera karšia . Zemaoje .	As	megstu laipsnu nuo 10 iki 15 Siluma . Pavasare As megstu iki 10 laipsn	☐
8	☐ ☐	a karsta . Zemaoje . As megstu laipsnu nuo 10 iki 15 Siluma . Pavasare	As	megstu iki 10 laipsnu . Mano megstamiausia veikia ziema yra ledo ciuzi	☐
9	☐ ☐	ipsnu . Mano megstamiausia veikia ziema yra ledo ciuzimas ant ezero .	As	einu a lampedziu kaune . As vykdavau i Akropolyje ledo areno bet dab	☐
10	☐ ☐	veikia ziema yra ledo ciuzimas ant ezero . As einu a lampedziu kaune .	As	vykdavau i Akropolyje ledo areno bet dabar As negaleu nes tai uzdaryt	☐
11	☐ ☐	nu a lampedziu kaune . As vykdavau i Akropolyje ledo areno bet dabar	As	negaleu nes tai uzdaryta . As laukiu kol temperaura pasidarys salta . A	☐
12	☐ ☐	davau i Akropolyje ledo areno bet dabar As negaleu nes tai uzdaryta .	As	laukiu kol temperaura pasidarys salta . As vyksiu a ezero su drogu . As	☐
13	☐ ☐	arba Europoje ? Jeigu tu europoje . prašom atvažiuok į lietuvą . Dabar	Aš	Kaune . studijuoj Lietuvių kalbos yra labai norėčiau susitikti su jums ! L	☐

3.20 paveikslas. Aš rašyba, kai K1 – hindi kalba

42	☐ ☐	1) Aš esu iš	sakartvelo	. iš Zugdidžo .	☐
43	☐ ☐	pavarde Gvazava . man yra dvidešimt metų . aš esu student . Aš esu iš	sakartvelo	iš zugdidžo . bet dabar gyvenu Tbilisyje . Aš nedirbu bet studijuoj už	☐
44	☐ ☐	šeima yra nedidelė . Aš turiu tėvą . motiną ir sesuo . Mano tėvas yra iš	sakartvelo	iš džovario . ji dirba kasdien ir kartais atstogauja . ji yra labai aukšta	☐
45	☐ ☐	rukštas . gražus . stiprus . mielas ir įdomus . Mano Mama yra taip pat iš	sakartvelo	. is Abchazijos . ji yra mokitija bet nedirba . ji yra aukštas . Labai graži	☐
46	☐ ☐	Labą diena . Aš esu iš	sakartvelo	. Mano šalis yra labai gražus . Mšano Salis turi aukštą Kainai . As Laba	☐

3.21 paveikslas. Didžiųjų raidžių rašymo ypatumai, kai K1 – kartvelų kalba

Kai kurie rašybos ypatumai paplitę tarp skirtingų gimtakalbių. Sunkesnės rašybos žodžiai, pavyzdžiui, yra žodžiai su dvibalsiais, raidėmis su diakritikais (pvz., su raidėmis ž, š) ir kt., kaip matyti pavyzdžiuose su *važiuoju* variantais 3.22 paveiksle.

Pavartojimo atvejų: 23 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 690.24)

☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ kava ir valgau truputį salduminiu . 17:15 Po septionioiką penkoika aš	vaziuoju	namo . 20:00 Valgau vakarėne dvidešimta valanda . 00:00 Vidurnakti €
2	☐ ☐ . - Aš valgau pietus pirmą . - Penktą valandą aš valgau šokoladą . - Aš	vajuoju	iš universiteto šešta valandą . - Aš valgau vakarėnė septintą valandą .
3	☐ ☐ adienį . savaitgalį vakarą . Žiema aš atostogauju gudauryje . Vasarą aš	važoju	į batumį ir aš gyvenu didelis namas . Namas yra prie jūros .
4	☐ ☐ Aš turiu dideli šeimą ir labai myliu mano šeimą . Savaitgalį aš visada	vajiuoju	į kaimą pas mama ir pas broį . kasdien aš einu į kiną arba teatrą pas d
5	☐ ☐ inės . tiltai . parduotuvės . Aš rekomenduoju turistui Tbilis . Aš dažnai	vaziuoju	vasarą Batumyje . Batumyje yra jūros ir Aš ir mano draugai atostogauje
6	☐ ☐ ypač geriu vandenį . 7 . Aš vakarė vakariauiciju makaronus 8 . Kartais	vaziuju	į restoraną 9 . Savaitgalyje kartais valgau picą . 10 . Kartais valgau mci
7	☐ ☐ r susilinkame sesidieni ? Susilinkame prieš kavinės ar baras . - Ne . aš	vaziuoju	parko . - Gera ! - Kur vaziuojate į parko vakarą ? - Kur susilinkame ? -
8	☐ ☐ iškai taip pat . Antradienio dieną . aš studijuoj finansuoti . Vakare . aš	vaziuju	pas draugę ir einame į barus . Trečiadienį aš laisvas . Ketvirtadienį . aš
9	☐ ☐ io tryčijos valandos . Vakare aš einu į baseiną . 4 . Ketvirtadienį ryte aš	vaziuoju	į darbą . Aš dirbu iki pirmos valandos . Aš studijuoj iki šeštos valandos
10	☐ ☐ oju sporto klubė . 6 . Šeštadienį ryte aš laisvas iki pirmos valandos . Aš	vaziuoju	nuo pirmos valandos pas mamą ir tetę 7 . Sekmadienį aš ir mano šeima

3.22 paveikslas. Vaziuoju rezultatai (pasirinkus „ortografinės klaidos“)

Kitas sunkumų mokinių kalboje keliantis rašybos aspektas yra dalelytės *ne* rašymas atskirai ar kartu su neigiamu žodžiu.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Dalelytė *ne*

Dalelytės *ne* rašymas kelia sunkumų ir gimtakai, tad nenuostabu, jog tai yra ir vienas iš negimtakalbių patiriamų sunkumų.

3.20 lentelėje pateikti MOKATE rasti netaisyklingos rašybos atvejai, atrinkti iš dažniųjų nenormalizuotų žodžių sąrašų. Dalelytė *ne* netaisyklingai rašoma su veiksmažodžiais, būdvardžiais ir prievaisiais.

3.20 lentelė. *Ne* dalelytė parašyta atskirai (visas tekstynas)

Forma	Dažnumas	Forma	Dažnumas	Forma	Dažnumas
ne atrodo	1	ne gyvenu	2	ne patinka	1
ne aukšta	2	ne išeina	1	ne patinki	2
ne aukštas	1	ne išsirinkau	1	ne pigūs	1
ne bus	3	ne ištirps	1	ne pyragaitas	1
ne buvau	4	ne jauna	1	ne prisimene	1
ne buvo	2	ne kalba	1	ne skanus	1
ne dalyvavau	1	ne keliauju	2	ne studijuuju	1
ne darytise	1	ne labai	12	ne sunki	1
ne daug	3	ne labai	2	ne suprantu	2
ne daug	1	ne labai	2	ne susitiksi	1
ne didelė	1	ne leidome	1	ne šildo	1
ne didelė	3	ne lygus	1	ne šilta	1
ne didelis	2	ne lyje	1	ne tyli	1
ne dirba	6	ne mano	1	ne toli	5
ne dirbo	1	ne mėgau	1	ne turi	3
ne dirbu	6	ne mėgsta	3	ne turiu	6
ne dirbu	2	ne mėgstu	1	ne tvarko	1
ne einu	1	ne mėgstu	1	ne valga	1
ne galu	1	ne miega	1	ne valgau	2
ne galvojau	1	ne myliu	1	ne valgėme	1
ne gana	1	ne norėjo	1	ne valgo	1
ne geri	1	ne nuobodus	1	ne vėluoju	1
ne geriu	1	ne pamiršti	1	ne žinau	4
ne gyvena	1	ne patinka	4	ne žinojau	1

Netaisyklingos rašybos atvejai ypač būdingi A1 ir A2 lygio tekstams (žr. 3.21 lentelę).

3.21 lentelė. **Ne dalelytės rašybos klaidos (pasiskirstymas A1 ir A2 lygiuose)**

A1 rašytinė kalba	Dažnumas	A2 rašytinė kalba	Dažnumas
ne aukštas	1	ne bus	2
ne buvo	1	ne darytise	1
ne dabar	1	ne daug	2
ne dirba	5	ne didelė	1
ne dirbu	4	ne didelis	1
ne dirbu	1	ne dirba	1
ne einu	1	ne dirbu	1
ne geriu	1	ne galu	1
ne jauna	1	ne galvojau	1
ne kalba	1	ne gyvena	1
ne labai	1	ne gyvenu	1
ne lygus	1	ne gražus	1
ne mėgau	1	ne išsirinkau	1
ne mėgsta	1	ne keliauju	2
ne mėgstu	1	ne labai	7
ne patinka	2	ne mėgsta	1
ne patinki	2	ne myliu	1
ne studijuju	1	ne patinka	1
ne suprantu	1	ne patinka	1
ne tyli	1	ne skanus	1
ne toli	3	ne sunki	1
ne turiu	1	ne šildo	1
ne valga	1	ne turiu	4
ne valgau	2	ne valgėme	1
ne vėluoju	1	iš viso:	36
ne žinojau	1		
iš viso:	38		

Tokios pastebėtos tendencijos gali būti naudingos planuojant mokymo turinį: ypač kai kuriuose lygiuose verta atkreipti mokinių dėmesį į tokią rašybą, pateikti apibendrinimus, taisykles iš kitų šaltinių ar gimtakalbių tekstyno.

3.5.4. DISKURSO KOMPETENCIJOS

Jungtukai, diskurso siejimo priemonės. Ugdant diskurso kompetencijas, svarbią vietą užima jungiamieji žodžiai. Kadangi MOKATE tekstynas yra normalizuotas, jame galima ieškoti visų variantų, kai turėtų būti vartojamas tam tikras jungtukas, pavyzdžiui, *nes*, bet mokinys pasirenka kitą žodį.

Toliau pateiktame konkordanse galime aiškiai matyti, kad mokiniai dažniausiai painioja *nes* su *todėl*. Kitas jungtukas, kartais painiojamas su *nes*, yra *kadangi*, kaip galima matyti toliau pateiktuose pavyzdžiuose, kur vietoje *nes* turėtų būti pavartotas *kadangi*:

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Jungtukas *nes*

Pavartojimo atvejų: 18 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 384.94)

	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	pat aš žiaist vaizdo žaidimus ir klausytis skirtingos muzikos . Tai blogai	todėl	man reikia daug mokytis . Ką tu studijuoji ? Jei ne , ka jės dirbate ? Egc
2	ažnai einu į teatras , muziejus ir kinus . Aš studijuju socialinis darbas ,	todėl	man patinka dirbti su vaikais . Aš mylėtu gyvenius . Aš turiu vieną šunis
3	reptas Man labai patinka šokolado tortas . Ir aš mėgstu šitą tortą ypač ,	kad	jis paruošti yra labai paprasta . Jums reikia tik vienos dubens išmaišyti v
4	aitgalį) mums patinka važinėti dviračių . Rudenį mes visi neturim laiko .	todėl	mes studijuojam universiteteje ir turim egzaminus . Nes reikia daug mok
5	utį . Šeštadienį mes važiuome į Trakus ir į Vilnių . Man patinka Trakai ,	todėl	aš mėgstu ežerus ir mėgau Trakių aplinką . Vilniuje mes turėjome ekski
6	ir čia yra daug gražiai miestai . Maskva ir Petersburgas yra gražiausiai	todėl	čia yra daug muziejus , gražios gatvės ir galima paeti į ekskursiją o vail
7	bulvės . Pavasaris o vasaris yra geriausias laikas per važiuoti į Rusiją	todėl	oras yra gerai , nelabai šaltas . Jeigu jums šalta valgykite sriubą . Čia y
8	e ir Lietuvoje , bet šiandien aš noriu sakyti apie savo namus Lietuvoje .	net	čia yra įdomiausia . Gyvenu mažame hostele ir jis turi penkis kambarius
9	inojo , kad jie pamiršo vieną svarbų daiktą . Bet tai nebuvo problema ,	todėl	jie įsimylejo . Mila laukesi savo pirmą vaiką . Anikčiau jie susituokė , bet
10	rasideda 6 valandą , kada aš kėliausi . Aš paprastai turiu kėliauti ankssti	todėl	prieš einant į universitetą man reikia pasiruošti . Man patinka kėliauti ar

Nes vs. kadangi

Nes Rusija yra labai dideli, reikia važiuoti į traukinį. [= **Kadangi** Rusija yra labai didelė, ...] (A2 Rašyt)
 Bet **nes** aš gyvenu Nagane, man truputį geresni. [= Bet **kadangi** aš negyvenu Nagane, man...] (A2 Rašyt)

Iš pažiūros gana paprastų jungtukų *ar* ir *arba* vartoseną mokiniams nėra tokia aki-vaizdi, kaip galima būtų tikėtis. Toliau pateikti pavyzdžiai rodo, jog tekstyno duomenys gali parodyti didesnę įvairovę painiojamų formų, nei būtų galima numatyti ar numanyti intuityviai.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

ar vs. arba

Kortele **arba** grynais? (A2 Rašyt)

Ar tu nori dideli **arba** maži picą? (A2 Rašyt)

Pavartojimo atvejų: 47 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 541.66)

	☒	☐	Kairysis kontekstas	ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☒	☐	Labas . Stase , Kaip sekasi ? Ka tu veiki ? Ar tu dirbi	arba	studijuoji ? Aš gyvenu Pekine . Linkmys Kalėdų I iki I Viktorija 2017.11. ☐
2	☒	☐	Labas , Aurimai , Kaip gyvenai ? Ka tu veiki ? Ar tu dirbi	arba	studijuoji ? Aš gyvenu Pekine . Aš esu studentė . Linkmys Kalėdų I Visi ☐
3	☒	☐	"Pekino tarptautinių studijų universitete , o jūs ? Ką studijuojate ? Sunku	arba	lengva ? Kokių paskaitų turite ? Ar daug žmonių studijuoja jas ? Neseni ☐
4	☒	☐	ne . Kodėl tu norėtum studijuoti Lietuvių kalbą ? Ar nori dirbti Lietuvoje	arba	tik nori studijuoti kitą kalbą ? Aš verdu gerai bet dabar gyvenu bendrab ☐
5	☒	☐	mano , kad svarbiausia yra jų draugystė , kuri svarbesnė negu pinigai	ir	Jų gyvenimas . Nors " One Piece " yra tik anime , bet aš mokausi daug I ☐
6	☒	☐	s tradicijos instrumentais labai gražūs ir įdomūs . Ar žinai " Jay Chou "	arba	kitų žmonių Kinijoje ? Man taip pat patinka Amerikos ir korėjos muzika . ☐
7	☒	☐	ida negaliu baigti studijuoti ir dirbti . Kaip jūs gyvenate dabar ? Lengvai	arba	pavargusi ? Labai laukiu jūsų laiško I Amelija ☐
8	☒	☐	visada I Aiste : Ačiū I Gerai . Aš myliu tavo šviesius plaukai . Ar tu dirbi	arba	dar atostogauja ? Eglė : Labai ačiū . Aš nedirbu dabar . Kitą savaitę aš ☐
9	☒	☐	arą Xobyje yra šilnas . Samegrelo yra prie ežeros . Aš mėgstu eiti į kina	o	į teatrą . Aš mėgstu žiūru kino . Mano draugė Vardė mėgstu taip pat e ☐
10	☒	☐	ka ? - Taip . - Ką gėrsite ? - Aš noriu gėrsite arbatos . - Mokesite grynais	arba	kortele ? - Grynais . - Septyni eurai trisdešimt penki . - Dekui . - Skana ☐
11	☒	☐	linkame šeštadienį I I - Gerai , kur nori sustilti ? V - Ar einame į kavinę	arba	į barą ? I - Noriu eiti prie upės . V - Sustitinkame kur tu nori dieną ir kur : ☐
12	☒	☐	Laba diena I Norečiau cepelinus . - Dar ko nors ? - Ir viena kava . - Čia	ir	išsinešti ? - Čia . - Grynais ar kortele ? - Grynais . Kiek iš viso ? - Penki ☐
13	☒	☐	šaukę I - S : Labas Vytaite I Kaip sekasi ? - V : gerai , aciu I - V : Saulė ,	kur	tu eini į muziejus ir restaurant ? - S : Gerai , tada , einame į muziejų . - ☐
14	☒	☐	alonu . Ar tu gyvenai Kaune ? - Taip , aš gyvenu Kaune . Ar jūs studentė	arba	dirba ? - Aš dirbu banko . - Iš kur tu esi ? - Aš esu iš Vilniaus . Bet aš d ☐
15	☒	☐	ay : Mano vardas Abay , o jums ? Ona : Mano vardas Ona . Tu dirbate	arba	studentas ? Abay : As studentas . Ona : Kiek jums metu ? Abay : Aš 31 ☐
16	☒	☐	jus ten . - Aš pamačiau , kad jūs dirbate ties iPerformance kompanija ,	yra	aš neklystu . - Taip , jūs esate teisus . Kas yra jūsų vardas , beje ? - Aš ☐
17	☒	☐	Laba diena I - Labas . - Norečiau daržovių sriubos . - Čia	ir	išsinešti ? - Čia . - Dar ko nors ? - Taip , cepelinų . - Ka gerste ? - Kavc ☐
18	☒	☐	yziais ir kavos . - Kokia kava ? - Juoda kava . - Kainoja € 6.10 , grynais	arba	kortele ? - Grynais . Prašom . - Ačiū , viso gero . - Viso gero I ☐
19	☒	☐	rai . O tau ? S : Gerai . Kada einame savaitgalį ? V : Aš noriu į muziejų ,	o	teatrą . S : Aš noriu į Vilnių , į kavinę o barą . V : Einame į muziejų ir ba ☐
20	☒	☐	raitgalį ? V : Aš noriu į muziejų , o teatrą . S : Aš noriu į Vilnių , į kavinę	o	barą . V : Einame į muziejų ir barą ? S : Ne , einame į muziejų ir kavinę . ☐

24	☒	☐	M : Sustitinkame kavinę anti bare šešnadienį ? I : Ne , einame į parką	anti	upę . M : Gerai , einame į parką ir kavinę ? I : Puikai , kada ? M : į park ☐
25	☒	☐	itinkame savaitgalį ? I : Taip , kur sustitinkame ? M : Gal einame į kavinę	o	barą ? I : Noriu eiti į parką o prie upės . M : Gerai , einame į parką ir eir ☐
26	☒	☐	kur sustitinkame ? M : Gal einame į kavinę o barą ? I : Noriu eiti į parką	o	prie upės . M : Gerai , einame į parką ir einame į kavinę . I : Kada ? Ein ☐
27	☒	☐	T : Laba diena I W : Laba diena I T : Norečiau cepelinų . W : Čia	ir	išsinešti ? T : Čia . W : Ką geriate ? T : Norečiau kavos . Kiek iš viso ? I ☐
28	☒	☐	W : Ką geriate ? T : Norečiau kavos . Kiek iš viso ? W : 5 € . Grynais	ir	kortele ? T : Grynais . W : Skanaus ir geros dienos I T : Ačiū , viso ger ☐
29	☒	☐	Kiek iš viso ? Shop - kainuoja keturi eurus dvidešimt penkis . Grynais	ir	kortele ? Tomas - Grynais . Shop - Skanaus ir geros dienos I Tomas - ☐
30	☒	☐	Laba diena Miglė . Laba diena Mykolas . Mes einame „ Senamiestis "	o	„ Medus " ? Medus pat Aš Mėgsta žūvis . O Tu ? Aš nemėgsta žūvis pat ☐
31	☒	☐	yragas . Klientas : Gerai . Kiek kainuoja ? Padavėjas : Penki eurų . Čia	arba	išsinešti ? Klientas : Čia . Padavėjas : Prašom . Skanaus I Klientas : Ač ☐
32	☒	☐	žčiau jauilenos . Kiek iš viso ? P : Viskas kainuoja penkis eurą . Kortele	arba	grynais K : Kortele P : Ačiū . K : Ačiū ☐
33	☒	☐	Labas Dishu I Kaip sekasi ? Kaip yra tau šėma ? Dabar tu Indijoje	arba	Europoje ? Jeigu tu europoje , prašom atvažiuok į lietuvą . Dabar Aš Kz ☐
34	☒	☐	ipetisinių ? Klientas : Obuolių sultis , prašo . Padavėjas : Ar tu nori dideli	arba	maži picą ? Klientas : Maži . Ar pica yra atvogašas ? Padavėjas : Taip . I ☐
35	☒	☐	eja : Taip , tuojau , prašom . Visu septyniolika euru . Padaveja : kartele	ir	grynai ? Arnvijdas : kortele , prašom . Padaveja : Gerai , prašom iversti ☐
36	☒	☐	š jaučių pavargęs po paskaitų bet aš tikuosi Suomijoje viskas yra gerai	arba	ne ? Čia oras yra karštas ir dievė dažnai štai tikrai yra vasara I Suomij ☐
37	☒	☐	a galima atsipalaiduoti , stovėdama prie greitkelio ir nesijaudinti dėl to ,	jeigu	nuvyksime arba ne . Aš esu matusi daug labai gražių kraštovaizdžių ir bū ☐
38	☒	☐	aiduoti , stovėdama prie greitkelio ir nesijaudinti dėl to , jeigu nuvyksime	arba	ne . Aš esu matusi daug labai gražių kraštovaizdžių ir būdama Estijoje ilgi ☐
39	☒	☐	us , bet manau , kad ir be daug pinigų galite rengtis gražiai . Svarbu tik	jeigu	jus svarbu mada ir jūs išvalzda . ☐
40	☒	☐	ra ideali dėli santuokos su mažu vaiku . Pranešk man , ką nusprendei ir	jeigu	tau reikia pagalbos . Su nuosirdžiausiais linkėjimais , Otlia Zermanovsk ☐
41	☒	☐	r vadinasi „ Pas Eglę " . Kaip einasi tavo vyrui ? Ar jis vis dar darbuo ,	arba	rado jau darbo ? Ir mažai Greta ? Ar ji išmoko šlašioti ? Gal jūs norite ☐
42	☒	☐	ikiu aš aaa paprastai aš mėgstu skaityti knygas kokias ? aaa nesvarbu	jeigu	bus įdomi knyga aš galiu visokių žanrų mhm ir skaityti ir apie ar apie de ☐
43	☒	☐	todėl kad aš noriu a keliauti su savo draugais aam aš kai aš važiuoju	or	keliu aam toli va į šalį a kur yra tolima a aš visada aam susidedu . ☐
44	☒	☐	leną ? kur eini kelintą valandą ką darai ? aaa mano diena čia Lietuvoje	arba	Italijoje ? bet kur tik nori gerai aaa mano diena čia Kaune aaa prasi ☐
45	☒	☐	š manau ir aa bet a kitą semestrą būsiu Vilniuje todėl bet aš nežinau jei	jei	aš norečiau aaa aaa vieną semestrą Latvijoje o mes mes žūirime mhm ☐
46	☒	☐	idel kad keičiasi i visada labai greitai greitai mhm ir aš niekada nežinau	jeigu	m aš man reikia turėti i a s a štriukę mhm arba arba suknelė mhm ir tod ☐
47	☒	☐	lenį ? nė nėra daug žmonių tik šėima ir aah gali bus gali būti aah an du	or	trys draugų draugai draugai draugai eeh koks yra tavo mėgstamiausia : ☐

3.23 paveikslas. Konkordanso eilutės, kai vietoj jungtuko *ar* pavartota kita forma

MOKATE duomenys rodo, kad *ar* gali būti paminiamas ir su *o* arba *ir*, o tai, kaip galima nuspėti iš tokių kontekstų, kaip toliau pateiktas pavyzdys, dažnai nulemta anglų kalbos įtakos, iš kurios mokiniai dažnai verčia rašydami ar kalbėdami lietuviškai, ieškodami atitikmenų žodyne.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

*Ir/ar/o*Aš esu namuose, skaitau ir žiūriu filmus. **Ir** tu? (A2 Rašyt)

Pastebėjus tokias tendencijas mokinių tekстыne, verta pasitelkti gimtakalbių tekstyno duomenis. Leksikone jungtukai nepateikti, tačiau mokomojo tekstyno ar *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* duomenys gali padėti atskleisti jų vartojimo modelius, kuriuos gali nustatyti ir patys mokiniai arba juos gali apibendrinti mokytojas. Štai keltas pavyzdžių iš mokomojo tekstyno:

- Inga Armonavičienė lyg pavardė. – **O** adresas? – Valančiaus gatvė, tas galas arčiau pilies. Maža gatvytė, kitų salonų ten nėra, lengvai rasi, tik užsirašyt aišku reik iš anksto. – Ačiū. – Nėra už ką.
- Labas, **o** gal žinai, kas iki 15 val. budi? Nes jaučiu galėčiau, bet vėluočiau, tai reikės pranešti budinčiam žmogui?
- sako: – Paprašyčiau šimto tūkstančių dolerių. – Šimto tūkstančių? **O** kodėl ne milijono? – Ne, milijonas nerealus.
- lėkštėje turėtų būti 80% daržovių, **o** ne mėsos.

Žanro normos. Žiūrint į diskursą iš socialinės kompetencijos perspektyvos, svarbu besimokantiems lietuvių kalbos kaip svetimšios padėti išmokti ir tam tikrų sociokultūrinių kompetencijų, susijusių, pavyzdžiui, su tam tikram žanrui taikomomis kultūriškai nusistovėjusiomis normomis. Atviruko, sveikinimo rašymas reikalauja būtent tokių kompleksinių kompetencijų. Prieš pateikiant užduotį parašyti atviruką su sveikinimu tam tikra proga, galima atlikti nedidelį tyrimą, kas būdinga mokinių kalbai rašant atvirlaiškį ar laišką. Tam žanrų parinktyje reiktų pasirinkti kategoriją „laiskas“ ir norimą lygį. Šiuose pavyzdžiuose pasirinktas A2 lygis, gimtoji kalba – kinų.

1 pavyzdys

Labas, Sigita Sveikinu su artėjančiom šv. Velykom! Linkiu gražių margučių ir geros velykų bobutės. Aš tavęs labai pasiilgau visdar mokinuosi Lietuvių kalbą. Tomas yra draugiškas ir malonus. China 2017 3 14 Lina

2 pavyzdys

Labas, Sigita. Sveikinu su artėjančiom šv Velykom! Linkiu gražių margučių ir geros velykų bobutės! Aš tavęs labai pasiilgau. Li kiu, kad visos dienos būtų laimingos. leva

Klausimai ruošiantis:

- Kuo ypatinga kalba šiuose dviejuose tekstukuose? Čia matyti, jog kalba gana šabloniška, tekstai, ko gero, parašyti padedant mokytojui ar iš anksto aptarus tipines formuluotes. Tačiau matyti ir tam tikrų mokinio kalbos ypatumų, pvz., didžiųjų raidžių rašymas.
- Ar tinkama struktūra? Ar atitiktų gimtakalbio lūkesčius?
- Ar apskritai žodis „linkėti“ kelia sunkumų kitakalbiams? Jei taip, kokių? Šiam klausimui atsakyti gali padėti konkordansas.

Tokie tekstukai puikiai tinka redagavimo užduotims. Kadangi sveikinimai, atvirukų tekstai ir laiškai yra trumpi, tekстыne, atidarius išplėstą kontekstą, galima matyti visą tekstą, tad patogu panaudoti jį užduotims.

Taip pat galima patikrinti, kaip vartojami sveikinimui reikalingi žodžiai, pvz., *linkiu*.

ieškoti

Pavartojimo atvejų: 16 (santykinis dažnumas 100 000 žodžių: 813.42)

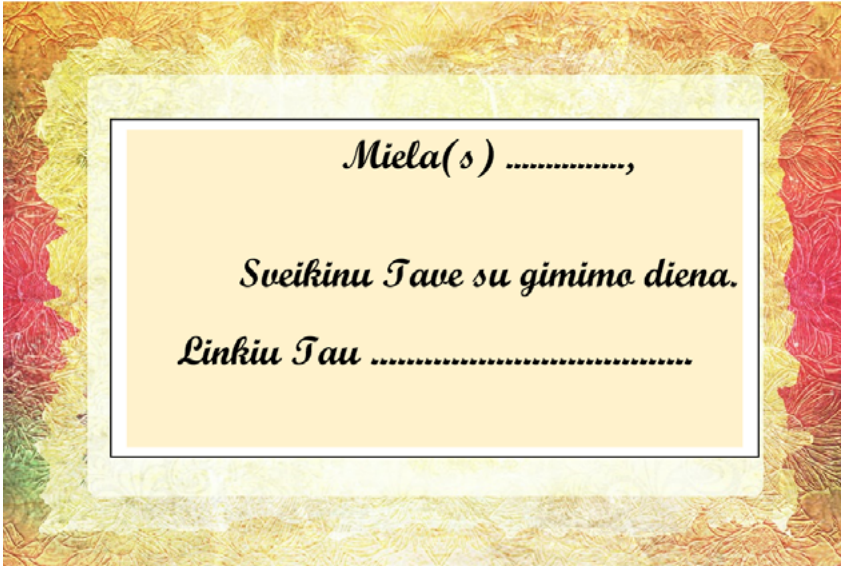
☐	Kairysis kontekstas	Ieškomas žodis	Dešinysis kontekstas
1	☐ ☐ onu susipažinti ! Kitais metais studijuosiu Vilniaus universitete . Noriu ir	linkiu	, kad laimingai gyvenčiau Lietuvoje . Gal galite duoti sutarimų , kad gyv
2	☐ ☐ me sužinoti . Iš istorijos gailu sakyti , kad gerbiu drąsią tautą Lietuvą . Ir	linkiu	, kad draugyste tarp Lietuvos ir Kinijos būtų stipresnė . Laukiu jūsų lais
3	☐ ☐ temą . Biotechnologija labai reta ir pažangios technologijos pasaulyje .	linkiu	, kad gautum didelį ir sėkmingą rezultatą . Ir ačiū už Jūsų linkeįmą . Tą
4	☐ ☐ koordinuoti kamuoį ir kamuolys nevisada juda kaip tu nori . Galiausiai .	Linkiu	tobulu vasaros tau ! Su linkeįmais . Joris
5	☐ ☐ Labas , Sigita Sveikinu su artėjančiom šv . Velykom !	Linkiu	gražių margučių ir geros velykų bobutės ! Aš tavę labai pasiilgau visd
6	☐ ☐ Labas , Sigita . Sveikinu su artėjančiom šv Velykom !	Linkiu	gražių margučių ir geros velykų bobutės ! Aš tavę labai pasiilgau . Lin
7	☐ ☐ ikiu gražių margučių ir geros velykų bobutės ! Aš tavę labai pasiilgau .	Linkiu	, kad visos dienos būtų laimingos . Ieva
8	☐ ☐ Labas , Sigita Sveikinu su artėjančiom šv . Velykom !	Linkiu	gražių margučių ir geros velykų bobutės . Tomas yra labai gartas . Man
9	☐ ☐ Labas , Sigita Sveikinu su artėjančiom šv Velykom !	Linkiu	gražių margučių ir geros velykų bobutės ! Kaip sekasi ? Mes toliau mok
10	☐ ☐ lapai ploni Pirkėjas : Gerai ! Man patinka . Aš paimsiu jį . Pardavėjas :	Linkiu	jums gaminti gerus balandėlius . Pirkėjas : Ačiū labai . Pardavėjas : Visi
11	☐ ☐ - Taip . mineralinio . - Labai gerai . - Aš viską atnešiu po dvielį minučių .	Linkiu	jums gero vakaro ir skanios vakarienės . - Labai ačiū .
12	☐ ☐ /aršavoje ir aš noriu atostogauti Velykų šventės su juo . - Labai gerai .	Linkiu	tau puikų poilsį ir puiką laiką . - Ačiū . Ir tau linkiu idomų atostogų .
13	☐ ☐ j juo . - Labai gerai . Linkiu tau puikų poilsį ir puiką laiką . - Ačiū . Ir tau	linkiu	idomų atostogų .
14	☐ ☐ Lietuvos gamta , patiekalai ir šiandien saulė šviečia labai sviesiai . Tau	linkiu	gero laiko Rygoje . Linkeįmai .
15	☐ ☐ ip pat laukiu , kada busiu protinga ir galesiu skaityti knygas lietuviškai .	Linkiu	tau sėkmės ! Iki pasimatymo - Genė
16	☐ ☐ tave . Gaibūt nuvažiuosiu pas tave į Rygą . Lauk mane ilgesio mėnesį .	Linkiu	sėkmės ! Agate

3.24 paveikslas. Žodžio *linkiu* konkordansas

Šiuose konkordanso pavyzdžiuose nėra netaisyklingos *linkiu* vartosenos. Taisyklingai pavartotos formos galbūt rodo, kad, rašant šiuos laiškus ir atvirukus, mokytojas pristatė tam tikras tipines formuluotes ir padėjo mokiniams su sudėtingesnėmis konstrukcijomis. Pristatant tokias konstrukcijas, naudinga būtų pasitelkti mokomąjį tekstyną ir leksikoną. Kadangi veiksmažodis *linkėti* neįtrauktas į leksikono antraštinę, bet aprašytas kaip antraštinių žodžių kolokatas, jį randame atlikę „Kolokatų paiešką“: pirmiausia matome, kad *linkėti* vartojamas su daiktavardžiais *laimė* ir *sėkmė* – *linkėti laimės*, *linkėti sėkmės*.

Peržiūrėję konkrečius daiktavardžių *laimė* ir *sėkmė* vartosenos modelius, kur vartojamas veiksmažodis *linkėti*, mokiniai matytų ir pavyzdžių, tinkamų sveikinimams rašyti, pvz.: *Linkime sėkmės. Džiaukitės kiekviena gyvenimo akimirka. Sveikinu tave gimtadienio proga ir linkiu daug laimės!*

Kitas etapas galėtų būti internete randami ar kiti autentiški sveikinimų pavyzdžiai, jų aptarimas su mokiniais, po ko būtų prašoma parašyti sveikinimą patiems naudojant šabloną arba be jo.

Kai kurie **gramatikos aspektai** glaudžiai **susiję su žanru, teksto tipu ir tema**. Pavyzdžiui, mokant su maistu susijusio žodyno ir recepte aprašant patiekalo gaminimo eigą, itin reikalingi priešdėliniai veiksmažodžiai. Taip pat šioje temoje būtina didelė leksinių semantinių veiksmažodžių grupių įvairovė: maisto gaminimo veiksmus įvardijantys veiksmažodžiai (pvz., *tarkuoti, malti* ir t. t.; *virti, gaminti, ruošti* ir t. t.), maisto produktų dėjimą į patiekalą žymintys veiksmažodžiai (pvz., *berti, pilti* ir pan.), jau nekalbant apie daiktavardžių įvairovę (produktų, patiekalų pavadinimus, kiekiams žymėti skirtą raišką, maisto gaminimo įrankius ir indus). Keletas vyraujančių tendencijų, kaip tokia leksika vartojama mokinių kalboje, pateikta tolesniuose pavyzdžiuose:

Pateiktuose pavyzdžiuose bendrieji maisto gaminimą įvardijantys veiksmažodžiai (*virti, gaminti, kepti, daryti* ir kt.) pavartoti netipinėse kolokacijose; *rengti* kalbant apie maistą apskritai nebūdingas. *Virti* neįprasta vartoti be papildinio, kai veiksnys yra žmogus, kuris gamina maistą.

TENDENCIJA MOKINIŲ KALBOJE

Maisto tema, receptai ir veiksmažodžių ypatumai
Veiksmažodžiai su priešdėliais

Nr. 1

Pjaukite mėsą mažais gabalais ir **užliekite** litru vandens. Galite **pridėti** morką, svogūną, lauro lapą ir pipirą. Perlų mežius **proskalaukite** ir **pridėkite** sultinyje, **virkite** 30–40 minučių. Bulvių **valykite**, **pjaukite** ir **pridėkite** sultinyje su perlų mežias. Svogūną smulkiai **pjaukite**, morką **sutarkuokite** ant vidutiniu tarku ir agurkus **pjaukite** šiaudais. **Troškinkite** agurkus ant keptuve su sultynu, **kepkitė** svogūną su aliejumi, **pridėkite** morką. Verdantiame sultinyje **pridėkite** agurkus, po to **pridėkite** morką ir svogūną. Galite **pridėti** sūrį, lauro lapą ir pipirus. Jei reikia **posūdykite**, **virkite** dar 5 minučių. Sriuba baigta. **Valgykite** su grietine. Skanio (A2 Rašyt)

Berti, pilti, dėti; trinti, malti, grūsti, tepti ir kt.

Nr. 2

Virtuviniu kombainu ar grūstuvu **sutrinti** sausainius. Puode ant viryklės **ištpinti** sviestą, **palaukt** ir **supilti** į didelį indą. **Subrti** cukrų, kakavos, miltelius, **išmaišyti**. Tada **supilti** sirupą, **sudėti** sausainius ir razinas, gerai **sumaišyti** keturkampe formą, **sulyginti** šaukštu. **Ištiprinti** šokoladą ir šaukštą sviesto karšto vandens vonelėje. Šiuo mišiniu **aptepti** pyrago paviršių. **Įdėti** į šaldytuvą ir **palaikyti** mažiausiai valandą. **Supjaustyti** gabaliukas. (A2 Rašyt)

Virti, gaminti, kepti, daryti ir kt.

Nr. 3

Mano vyras labai mėgsta **virti**. mes mėgstame **virti** tradicinius maisto. (A2 Rašyt)Mes labai mėgstome **daryti maistą**. (A2 Rašyt)Mes **parengiame** daug maisto. (A2 Rašyt)Man nepatinka **virti** ryte. (A2 Rašyt)Bendrabutyje **verdu** kiekvieną dieną. (A2 Rašyt)***Maisto produktų kiekiai / porcijos***

Nr. 4

1 riekė kiaulienos (A2 Rašyt)

Dalis paryškintų veiksmažodžių, skirtų konkretesniam maisto gaminimo būdai nusakyti, pavartoti taisyklingai, kai kuriuose jų yra tik rašybos klaidų, o dalis veiksmažodžių pavartota su netaisyklingu priešdėliu ar iš viso be jo. Atrodo, kad pernelyg dažnai vartojamas veiksmažodis *pridėti* arba jis dar ir pavartotas netaisyklingoje konstrukcijoje (*pridėkite sultinyje* [=sudėkite / dėkite į sultinį]). Pastarieji priešdėlinių veiksmažodžių atvejai galėtų būti itin svarbūs ruošiantis paskaitai, planuojant mokymo turinį ir numatant galimus mokymo(si) sunkumus.

Ruošiant užduotis, panašius tekstus, kaip anksčiau pateikti, galima panaudoti redagavimo užduotims (žr. mokinių tekstų pavyzdžius toliau). Tokius greta pateiktus mokinių tekstus ir ištaisytus jų variantus galima panaudoti iliustruojant skirtumą tarp priešdėlinių

ir nepriešdėlinių veiksmažodžių. Mokant galima pabrėžti, kad ne visais atvejais yra klaidingai pavartoti veiksmažodžiai ir išryškinti taisyklingą vartoseną. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad kartais veiksmažodis pavartotas su priešdėliu, bet jis šiam atvejui netinka (*atsitraukite* → *ištraukite*; *padėkite* → *įdėkite*), arba pavartotas toks veiksmažodis, kuris netiktų, net jei būtų pavartotas su priešdėliu (*siūlykite* → *pateikite*).

Mokinio tekstas (originalas)

Nuplaukite ryžius ir virkite. Visų pirmiausia, apvoliokite kiaušieną druskose ir pipiriose. Po to apvoliokite kiaušieną miltuose. Plakite kiaušinį ir mirkykite kiaušieną. Apvoliokite kiaušieną džiovėseliose. Sildykite aliejų. Dėkite kiaušieną į aliejų. Virkite riebaluose 2–3 minutes, po to apverskite. Atsitraukite ir pjaustykite. Galiausiai uždėkite ant ryžių. Galima virti karbonadą su kiaušiniu. (A2 Rašyt)

Virkite makaronus. Pjauškite svogūną, ir kepkite faršą ir svogūną. Pagardinkite faršą. Padėkite makaronus, farša ir svogūną į gilį keptuvę. Maišykite kiaušinius ir pieną, ir pilakite mišinį į keptuvę. Šildykite krosnį iki du šimtai laipsnių Celsijaus. Virkite makaronų troškinį į krosnį vieną valandą. Siūlikite makaronų troškinį karštu su kečupu. Su makaronų troškiniu gal gerti alaus, vandens arba žultio.

Makaronų troškinį labai geru valgyti su draugais ar su šeima. (A2 Rašyt)

Ištaisyta (pabraukti netiksliai pavartoti priešdėliniai veiksmažodžiai maisto gaminimo procesui apibūdinti)

Nuplaukite ryžius ir išvirkite. Visų pirma, apvoliokite kiaušieną druskoje ir pipiruose. Po to apvoliokite kiaušieną miltuose. Išplakite kiaušinį ir pamirkykite kiaušieną. Apvoliokite kiaušieną džiovėseliuose. Pašildykite aliejų. Dėkite kiaušieną į aliejų. Virkite riebaluose 2–3 minutes, po to apverskite. Ištraukite ir supjaustykite. Galiausiai uždėkite ant ryžių. Galima virti karbonadą su kiaušiniu.

Išvirkite makaronus. Supjaustykite svogūną, ir apkepkite faršą ir svogūną. Pagardinkite faršą. Įdėkite makaronus, faršą ir svogūną į gilį keptuvę. Išmaišykite kiaušinius ir pieną, ir supilkite mišinį į keptuvę. Pašildykite orkaitę iki dviejų šimtų laipsnių Celsijaus. Troškinkite makaronų troškinį orkaitėje vieną valandą. Patiekite makaronų troškinį karštą su kečupu. Su makaronų troškiniu galima gerti alaus, vandens arba sulčių. Makaronų troškinį labai gera valgyti su draugais ar su šeima.

Daugiau informacijos apie tokių veiksmažodžių vartoseną galima ieškoti mokomajame tekстыne ir leksikone, ypač atkreipiant dėmesį, pavyzdžiui, kada vartojamas veiksmažodis *pridėti*, ir ieškant geriausių būdų jo vartosenos ypatumams paaiškinti. Tarkim, leksikone išskiriamos dvi šio veiksmažodžio reikšmės ir tik antroji siejama su maistu, bet dauguma pavyzdžių visgi su maisto gaminimu nesusiję.

KĄ SAKO LEKSIKONAS?

pridėti verb (66)

Reikšmės [Kaitybinės formos](#) [Fonetinė informacija](#)

1 REIKŠMĖ

pavyzdys:

- Jeigu ėmė skaudėti galvą. ♦ Prispaukite kaktą prie lango stiklo ir palaikykite. Skausmas sumažės. ♦ Žalios bulvės griežinėlių pridėkite prie kaktos ir laikykite, kol sušils.

Dariniai: [prisdėti](#)
Pamatinis žodis: [dėti](#)

2 REIKŠMĖ

pavyzdys:

- Siunčiant prašymą paštu, reikia pridėti asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopiją...
- Šviestukas pristatomas nesurinktas, tačiau jį lengva sumontuoti pagal pridėtą instrukciją, tam nereikia klijų ar varžtų.
- Prie šios dovanos tinka pridėti kokią nors maioną ar smulkmeną.
- Suprantama, šviežia žuvis, naudingi jūros dumbilai ir kiti jūros produktai – tai būtent tai, ko jums reikia. Dar pridėkite salotas, pupeles, vaisius ir daržoves – sėkmė garantuota!

Net ir kai pavyzdys susijęs su maisto tema, jame nekalbama apie ingredientų dėjumą į patiekalą, plg.: *Suprantama, šviežia žuvis, naudingi jūros dumbliai ir kiti jūros produktai – tai būtent tai, ko jums reikia. Dar pridėkite salotas, pupeles, vaisius ir daržoves – sėkmė garantuota!* Kyla pagrįstas įtarimas: galbūt kai reikia kalbėti apie ingredientų dėjumą į patiekalą, lietuvių kalboje įprastai vartojami konkretesni veiksmoždziai – tarkime, tokie kaip *berti* (*jberti*), *pilti* (*supilti*, *jpilti*)? Jų vartoseną taip pat galima tikrinti skirtinguose ištekluose. Leksikone matyti, kad dažniausi *jberti* kolokatai yra *druska* (220), *pipirai* (102) ir *šaukštas* (236), o dažniausias *suberti* kolokatas – *miltai* (139) (apie priešdėlinius vedinius taip pat žiūrėti 2.4.1 poskyry). Mokomojo tekstyno duomenys leis dar labiau išplėsti šį modelį:

KĄ SAKO MOKOMASIS TEKSTYNAS?

Peržiūrėkite konkordanso eilutes. Ką galima berti?

- ...įmuškite kiaušinius, sudėkite minkštą sviestą, **berkite** druskos ir išmaišykite. Iš paruošto faršo padarykite dešreles...
- Maltą mėsą sumaišykite su svogūnu ir česnaku, muškite kiaušinį, **berkite** maltų džiovėsėlių (jei faršas kietas, džiovėsėlius pamirkykite piene)...
- Nemaltus prieskonius virkite kartu su valgiu, o maltus **berkite** į jau gatavą patiekalą.
- Padažui svogūnus nulupkite ir supjaustykite šiaudeliais. Juos **berkite** į ištirpusį sviestą ir kepkite, kol bus auksinės spalvos.
- Razinas geriausia pirkti be kauliukų. Prieš **beriant** į patiekalą, jas...
- Džiovinti žalumynai **beriami** baigiant gaminti...
- ...pabarstykite chalvos trupiniais, paskui vėl **berkite** sluoksnį obuolių ir vėl chalvos.

Toliau išryškinti produktai, kuriuos galima berti:

- ...įmuškite kiaušinius, sudėkite minkštą sviestą, **berkite** druskos ir išmaišykite. Iš paruošto faršo padarykite dešreles...
- Maltą mėsą sumaišykite su svogūnu ir česnaku, muškite kiaušinį, **berkite** maltų džiovėsėlių (jei faršas kietas, džiovėsėlius pamirkykite piene)...
- Nemaltus prieskonius virkite kartu su valgiu, o maltus **berkite** į jau gatavą patiekalą.
- Padažui svogūnus nulupkite ir supjaustykite šiaudeliais. Juos **berkite** į ištirpusį sviestą ir kepkite, kol bus auksinės spalvos.
- Razinas geriausia pirkti be kauliukų. Prieš **beriant** į patiekalą, jas...
- Džiovinti žalumynai **beriami** baigiant gaminti...
- ...pabarstykite chalvos trupiniais, paskui vėl **berkite** sluoksnį obuolių ir vėl chalvos.
- sudėkite į ugniai atsparų indą, **berkite** paprikos miltelius, druską, smulkintus riešutus, citrinos žievelių...

Pastaba: mokomojo tekstyno konkordanse galima rasti ir nusistovėjusių metaforinę vartoseną (apibendrintai pateiktą ir leksikone):

- Jie puola glėbesčiuoti mane, **beria žodžius**, kurių nespėju sugaudyti.
 - Pagyvėjusi ji ėmė greitai su jais kalbėtis ir vieną po kito **berti klausimus**, vos spėdama tarpuose įkvėpti oro.
-

UŽDUOTIS

Žaidimas „Taip ir ne“

Žaidimas žaidžiamas pagal įprastas spėlioimo žaidimo taisykles, kai žaidėjai užduoda tik tokius klausimus, į kuriuos galima atsakyti *taip* arba *ne*.

Vienas mokinys sugalvoja daiktavardį, bet jo niekam nesako.

Kiti mokiniai bando atspėti, koks tai žodis užduodami klausimus su galimais to žodžio kolokatais, pvz.:

- Ar tai galima kepti / virti / troškinti / skrudinti?
- Ar galima berti / pilti / dėti į puodą?
- Ar galima kepti keptuvėje / orkaitėje?
- Ar galima pjaustyti / kapoti / malti?
- Ar galima pjaustyti riekėmis / kubeliais / šiaudeliais / smulkiai / stambiai?
- Ar paprastai žmonės tai gamina ryte / vakare / pietums / pusryčiams?
- Ar šį produktą galima valgyti žalią?

Pastaba: Galimus klausimų modelius rekomenduojama aptarti ir galbūt susirašyti ekrane ar lentoje prieš pradėdant žaidimą.

3.6. APIBENDRINAMOSIOS PASTABOS

Mokinių tekstynas yra didelę mokinių įvairovę atspindintis išteklius, kurį sudaro daugiau nei 300 000 žodžių. Kiekvieno iš tekстыne reprezentuojamų keturių lygių (A1, A2, B1 ir B2) patekstyinių duomenis sudaro ne mažiau nei 50 000 žodžių. Didžiausios apimties yra A1 ir A2 lygio patekstyiniai, kiekvieną kurių sudaro apie 100 000 žodžių. Tekstyno duomenys reprezentuoja sakininę ir rašytinę kalbą kiek skirtingomis proporcijomis skirtinguose lygiuose, tačiau rašytinės kalbos duomenų yra daugiau: nuo 53 proc. duomenų B2 lygyje iki 86 proc. A2 lygyje. Tekstus sudaro gana didelė užduočių, tekstų tipų įvairovė ir ypač platus K1 spektras.

Svarbu tai, kad tekстыne yra anotuoti pagrindiniai klaidų tipai (gramatikos, leksikos, rašybos ir tarimo), o tai leidžia efektyviai ieškoti ir netaisyklingai pavartotų formų. Sužymėjus ir ištaisius klaidas, tekstynas buvo normalizuotas, tad buvo galima sudaryti apibendrintus normalizuotų duomenų pagrindu sukurtus dažninius žodžių sąrašus. Taip pat pateikiami ir nenormalizuotų duomenų pagrindu sukurti dažniniai žodžių sąrašai, kad matytųsi visa mokinių kalbos formų įvairovė.

Aptariant mokinių tekstyno taikymo galimybes, daugiausia dėmesio skirta kalbos mokymo sričiai, tačiau lygiai taip pat svarbus mokinių tekstyno vaidmuo tiriant mokinių kalbą, o tai paminėta gana epizodiškai. Tiesa, iš pateiktų pavyzdžių galima matyti, kad, ir mokant kalbos, tokio tekstyno taikymas neišvengiamai susijęs su kalbos duomenų analize, tad tokia duomenų bazė jau pati savaime programuoja sistemingus duomenimis grįstus kalbos tyrimus. Tačiau mokinių kalbos tyrimai turėtų sulaukti daug sistemingesnio dėmesio, o MOKATE galėtų būti naudojamas tiriant mokinių kalbą įvairiais lygmenimis.

Kadangi kitakalbių lietuvių kalba yra ribotai tyrinėta visais aspektais, svarbu plėsti duomenimis grįstus tyrimus gramatikos, leksikos, pragmatikos, diskurso srityje.

Svarbiausias mokinių tekstyno privalumas yra tai, kad jis suteikia mokytojams ir tyrėjams prieigą prie realios mokinių kalbos vartosenos. Be jokios abejonės, tekstynas galėtų būti plečiamas, ypač pažengusiųjų lygių patekstiniai. Detalesnis klaidų anotavimas taip pat leistų matyti išsamesnį mokinių kalbos paveikslą, tad būtų svarbu plėsti klaidų žymėjimo modelį. Ateities tyrimus palengvintų ir morfologiškai anotuotas tekstynas. Tad tikimės, kad sukurtas duomenynas yra tik pradžia, o ateityje, tikėtina, atsiras ir tobullesnių techninių sprendimų, ir įvairesnių bei didesnių duomenų bazių, ir įvairesnių mokslinių tyrimų, kurie ilgainiui leistų modifikuoti mokymo bei testavimo priemonių turinį ir principus, paskatintų ir tam tikrus pokyčius rengiant mokiniams skirtus žodynus bei gramatikas. Labiausiai norėtusi, kad vis dėlto mokinių tekstynas paskatintų duomenimis grįstą kalbų mokymą, o mokytojai ir mokiniai patirtų atradimo malonumą.

3.7. LITERATŪRA

1. Ambrazas V. 2005: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
2. Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys, 2008, <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/lkmp/kalbu%20metmenys.pdf>.
3. Blanchard D., Tetreault J., Higgins D., Cahill A., Chodorow M. 2013: *TOEFL11: A Corpus of Non-Native English*. Technical report. Educational Testing Service.
4. Boyd, A. 2010: EAGLE: an Error-Annotated Corpus of Beginning Learner German. *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation, LREC 2010*, <http://www.sfs.uni-tuebingen.de/~adriane/papers/boyd-lrec-2010.pdf>.
5. Centre for English Corpus Linguistics. 2021: *Learner Corpora around the World*. Louvain-la-Neuve: Université catholique de Louvain. <https://uclouvain.be/en/research-institutes/ilc/cecl/learner-corpora-around-the-world.html>.
6. Dagneaux, E., Denness, S., Sylviane Granger, S. 1998: Computer aided error analysis. *System* 26, 63-174.
7. Davies, M. 2020: *Word Frequency Data*, <https://www.wordfrequency.info/intro.asp>.
8. Del Rio I., Antunes S., Mendes A., Janssen M. 2016: Towards error annotation in a learner corpus of Portuguese. *Proceedings of the Joint Workshop on NLP for Computer Assisted Language Learning and NLP for Language Acquisition*. Umea: LiU Electronic Press, 8–17.
9. Gabrielatos, C. 2005: Corpora and language teaching: Just a fling, or wedding bells? *TESL-EJ* 8(4), 1–37, <http://www.tesl-ej.org/ej32/a1.html>.
10. Ganji M., Saeed K. 2015: Cloze and editing tasks: Are they effective in teaching lexical collocations? *Journal of Applied Linguistics and Language Research* 2(5), 48–61.
11. Gillard P., Gadsby A. 1998: Using a learners' corpus in compiling ELT dictionaries. *Learner English on Computer*. S. Granger (Ed.). London: Longman, 159–171.
12. Granger S. (Ed.). 1998: *Learner English on Computer*. London: Longman.
13. Granger S. 2003: The corpus approach: A common way forward for contrastive linguistics and translation studies. *Corpus-based Approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*. S. Granger, J. Lerot, S. Petch-Tyson (Eds.). Amsterdam and Atlanta: Rodopi, 17–29.
14. Granger S. 2004: Computer learner corpus research: Current status and future prospects. *Applied Corpus Linguistics: A Multidimensional Perspective*. U. Connor, T. Upton (Eds.). Amsterdam and Atlanta: Rodopi, 123–145, https://doi.org/10.1163/9789004333772_008.

15. Granger S., Gilquin, G., Meunier F. (Eds.) 2015: *The Cambridge Handbook of Learner Corpus Research*. Cambridge: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9781139649414>.
16. Granger G., Hung, J., Petch-Tyson, S. (Eds.) 2002: *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching*. Amsterdam: John Benjamins, <https://doi.org/10.1075/Illt.6>.
17. Hunston S. 2002: *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
18. Izumi, E., Uchimoto K., Isahara, H. 2005: Error Annotation for Corpus of Japanese Learner English. *Proceedings of the Sixth International Workshop on Linguistically Interpreted Corpora (LINC 2005)*, 71-80, <http://acl.ldc.upenn.edu/I/105/I05-6009.pdf>.
19. Janssen M. 2016: TEITOK: Text-faithful annotated corpora. *Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2016)*. Portorož, 4037–4043.
20. Johns T. 1991a: Should you be persuaded: Two examples of data-driven learning. *English Language Research Journal* 4 [Special issue], 1–16.
21. Johns T. 1991b: From printout to handout: Grammar and vocabulary teaching in the context of data-driven learning. *English Language Research Journal* 4 [Special issue], 427–445.
22. Kamandulytė-Merfeldienė L. 2014: Pertarų dažnumas ir įvairovė sakinėse lietuvių kalboje. *Bendrinė kalba* 87, http://www.bendrinekalba.lt/straipsniai/87/Kamandulyte_BK_87_Straipsnis.pdf.
23. Nation P. 2001: *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Nicholls D. 2003: The Cambridge Learner Corpus – error coding and analysis for lexicography and ELT. *Proceedings of the Corpus Linguistics 2003 Conference*. D. Archer, P. Rayson, A. Wilson, T. McEnery (Eds.). Lancaster: Lancaster University, 572–581.
25. Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Stumbrienė V., Vilkinienė L. 2009: *Lietuvių kalbos kaip svetimosios mokymas. Keletas metodikos klausimų*. VU leidykla.
26. Ruzaitė J., Dereškevičiūtė S., Kavaliauskaitė-Vilkinienė, V., Krivickaitė-Leišienė E. 2020: Error tagging in the Lithuanian Learner Corpus. *Human language technologies – The Baltic Perspective: Proceedings of the 9th International Conference, Baltic HLT, Kaunas, Vytautas Magnus University, Lithuania, 22-23 September 2020*. A. Utkā, J. Vaičėnienė, J. Kovalevskaitė, D. Kalinauskaitė (Eds.). Amsterdam: IOS Press, 253–260, <https://doi.org/10.3233/FAIA200631>.
27. Swain, M., Brooks, L., Tocalli-Beller, A. 2002: Peer-peer dialogue as a means of second language learning. *Annual Review of Applied Linguistics* 22(1), 171–185.
28. Swain, M. (2005). The output hypothesis: Theory and research. *Handbook on Research in Second Language Teaching and Learning*. E. Hinkel (Ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 471–83.
29. Tono, Y. 2003: Learner corpora: design, development and applications. *Proceedings of the Corpus Linguistics 2003 Conference*, 800–809.
30. Tseng W., Schmitt N. 2008: Toward a model of motivated vocabulary learning: A structural equation modeling approach. *Language Learning* 58(2), 357–400.
31. Volodina E., Granstedt L., Matsson A., Megyesi B., Pilán I., Prentice J., Rosén D., Rudebeck L., Schenström C.-J., Gunlög Sundberg G, Wirén M. 2019: The SweLL Language Learner Corpus: From design to annotation. *Northern European Journal of Language Technology* 6(4), 67–104 <https://doi.org/10.3384/nejlt.2000-1533.19167>.
32. Znotina I. 2017: Computer-aided error analysis for researching Baltic interlanguage. *Proceedings of the 11th International Scientific Conference*. V. Dislere (Ed.). Jelgava: Latvia University of Life Sciences and Technologies, 238–244.

3.8. PRIEDAI

1 PRIEDAS. TEMŲ SĄRAŠAS, NAUDOTAS RENKANT B2 LYGIO TEKSTUS

Ekologiškas maistas: sveikata ar verslas?

Ką manai apie greitąjį maistą? Koks maistas patinka tau?

Gyvenimo užmiestyje privalumai ir trūkumai
 Butas ar namas? Kas geriau?
 Kodėl norėčiau ar nenorėčiau gyventi senamiestyje?
 Papasakok apie savo svajonių butą ar namą
 Kokie tavo namai? Kas tau juose patinka ir nepatinka?
 Kur tu neseniai keliavai? Kas patiko ir nepatiko?
 Iš kur tu esi? Kas tau patinka tavo šalyje? Rekomenduok turistui.
 Ką mėgsti veikti laisvalaikiu?
 Kokias šventes žmonės švenčia tavo šalyje?
 Kodėl aš turėčiau gauti dovanų iš Kalėdų Senelio?

2 PRIEDAS. LIETUVIŲ KALBOS MOKINIŲ TEKSTYNO NORMALIZUOTI DAŽNINIAI ŽODŽIŲ SĄRAŠAI

Visus dažninius sąrašus parengė Loicas Boizou, juos peržiūrėjo ir sutvarkė Jūratė Ruzaitė.

2.1. Viso tekstyno dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.2. A1 lygio viso patekstynio dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.3. A1 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.4. A1 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.5. A2 lygio viso patekstynio dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.6. A2 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.7. A2 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.8. B1 lygio viso patekstynio dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.9. B1 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.10. B1 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.11. B2 lygio viso patekstynio dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.12. B2 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

2.13. B2 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

3 PRIEDAS. LIETUVIŲ KALBOS MOKINIŲ TEKSTYNO NENORMALIZUOTI DAŽNINIAI ŽODŽIŲ SĄRAŠAI

3.1. Viso tekstyno dažninis žodžių sąrašas

Priedas pateiktas [čia](#).

3.2. A1 lygio viso patekstinio dažninis žodžių sąrašasPriedas pateiktas [čia](#).**3.3. A1 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.4. A1 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.5. A2 lygio viso patekstinio dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.6. A2 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.7. A2 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.8. B1 lygio viso patekstinio dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.9. B1 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.10. B1 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.11. B2 lygio viso patekstinio dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.12. B2 lygio sakytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**3.13. B2 lygio rašytinės kalbos dažninis žodžių sąrašas**Priedas pateiktas [čia](#).**4 PRIEDAS. VOKALIZACIJŲ SĄRAŠAS**

Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas
mhm	4267	e	115	hm	21
aaa	3965	aaam	94	emm	21
iii	831	ii	84	eee eee	20
eeh	742	aaah	76	ammm	19
aa	606	aaa aaa	75	iii iii	16
imm	514	ai	62	ehm	16
aah	409	aahm	55	ooo	14
eh	407	ee	49	mmh	14
eee	335	m	48	aaaa	13
aha	300	eehm	48	ahm	13
mmm	228	aam	43	mmmm	12
eeeh	185	amm	39	eem	12
mm	165	èèè	34	eeem	10
ah	153	em	32	è	10
im	123	hmm	24	aaa a	9
am	121	immm	21	aaa imm	9

Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas
eehm	9	ima	3	cha	2
imm aaa	7	iiii	3	am	2
ha	7	i im	3	ahaa	2
aamna	6	eh eh	3	aahl	1
aaahm	6	ehn	3	aahmna a	1
mna	6	eee eee eee	3	aaí	1
eemm	6	eehn	3	aam	1
aamm	5	am aaa	3	aam aam	1
aaa mmm	5	aa mm	2	aam e	1
aaamm	5	aaa aa	2	aammm	1
oo	5	aaa aaa aaa	2	aan	1
nnn	5	aaa am	2	aanna	1
mmn	5	aaa ii	2	a a	1
mh	5	aah	2	a a aaa	1
hmm	5	uu	2	a aah	1
cha	5	uuu	2	a ah	1
ah	5	oo	2	a eee	1
aahn	4	nn	2	a i a	1
a aaa	4	mm eh	2	a iii	1
aaa iii	4	mmna	2	a taah	1
aaa im	4	mmneh	2	a ti ti ti ti	1
aaaa	4	mn	2	aa a	1
aaamm	4	mneeh	2	aa a	1
mm	4	mneh	2	aa am a	1
mmm	4	m m	2	aa im	1
mnaa	4	imm eee	2	aa mm aaa	1
immmm	4	im aaa	2	aaa	1
éh	4	im im	2	aaa aaa a a	1
èè	4	ii aaa	2	aaa aaa aaaa	1
eeeh	4	i hmm	2	aaa aaa iii	1
eehn	4	i i	2	aaa aaa imm	1
a a a	3	i i i	2	aaa aaam	1
aa	3	enn	2	aaa ar aaa	1
aaa	3	ee ee	2	aaa e	1
mm	3	eeemm	2	aaa eee	1
mmnneeh	3	èèh	2	aaa èèè	1
mnaaa	3	eeh	2	aaa eee eee iii	1
maa	3	eeh eh	2	aaa èèè imm	1
imm imm	3	eeh mm	2	aaa i ii	1

Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas
aaa iii a	1	n-nh	1	mhh	1
aaa iii aaa	1	nenn	1	mhmm	1
aaa im aaa	1	nenna	1	m m aaa	1
aaa im im aaa	1	néeé	1	m n e	1
aaa imm aaa	1	naha	1	imm e	1
aaa mmmm am	1	nai	1	imm iii	1
aaa mna	1	naa	1	imm im	1
aaa nnn	1	naaa	1	immm immm	1
aaa ou imm	1	naah	1	immmmm	1
aaaaa iii	1	mm a	1	immmmmm	1
aaaaaa	1	mm eeh	1	im a	1
aaaaaaaaff	1	mma	1	im eee	1
aaaam	1	mmeh	1	im i	1
aaae	1	mmm	1	iii a	1
aaah a	1	mmm eeh	1	iii aaa	1
aaahn	1	mmm eeh m	1	iii eee	1
aaai	1	mmm emmm	1	iii i i	1
aaam a	1	mmm mmm	1	iii i iii	1
aaamn	1	mmmeeeh	1	iii im	1
aaan	1	mmmmm	1	iii imm	1
aach	1	mmmmmm	1	iii imm im im im	1
aah ah	1	mmmmnam	1	iiie	1
aah m	1	mmmeeee	1	iiii	1
aaha	1	mmn eh	1	yyym	1
a aaa	1	mmnaa	1	iiir	1
ūū	1	mmnn	1	i aaa	1
uuu iii	1	mmnne	1	i iii	1
ūūū imm	1	mnaa eeh	1	huh	1
umm	1	mnaaaa	1	huhuhuhu	1
um	1	mnaah	1	hm hm hmmm	1
uhm	1	mnam	1	hmhm	1
ooh	1	mne	1	hmmm	1
ooh	1	mne mne	1	haha	1
ooo e aaa	1	mneee	1	haha	1
ooo hmm	1	mnm	1	hahaha	1
nna	1	mnn	1	haa	1
nnaa	1	mnaaaa	1	enn aaa	1
nneh	1	mnaah	1	emm aaa	1
nnh	1	mnneeh	1	èm	1

Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas	Vokalizacija	Dažnumas
eh aaa mmm	1	eeh e	1	chahaha	1
eh eh e	1	eeh é è è ah mm	1	amm aaa	1
eh ehm	1	pff		amm imm	1
eh m m m	1	eeh mm eeh	1	amm mmm	1
eha	1	eeh mmm	1	ammmmmmmmm	1
ehmm	1	eehm eeh	1	am aa	1
ei	1	eehme	1	am iii	1
éé aaa	1	eehmn	1	am iii iii	1
eee	1	eeum	1	am mmm	1
ééé aaa	1	e a	1	am n	1
eee e	1	e e	1	ajaja ééé	1
ééé ei	1	é é	1	ai immmm	1
eee yyy yyy	1	e e	1	ahmn	1
eee im	1	é é a a	1	aii aaa	1
ééé im	1	e e e	1	aha aaa ma	1
eeee	1	é é eh	1	ahm	1
eeeee	1	eaa	1	ah eh	1
eeh a a a	1	eaeah	1	ah te	1

5 PRIEDAS. ATMINTIES ŽAIDIMAS

UŽDUOTIS

Atminties žaidimas: priešingybės

Tikslas	Būdvardžiai, kuriais galima apibūdinti šeimos narius.
Ko mokosi?	Su šeima susiję būdvardžiai; antonimų poros.
Pasirošimas	Atsispausdinkite lapą su žodžių kortelėmis ant spalvoto popieriaus. Priklijuokite atspausdintą lapą ant spalvoto kartono, kad nepersiviestų žodžiai. Korteles sukarkykite ir susidėkite rinkiniais. Pasiruoškite tiek rinkinių, kiek grupėje bus porų.
Užduoties atlikimas	Išmaišykite korteles ir duokite po rinkinį kiekvienai porai. Jei grupėje nelyginis skaičius, gali žaisti ir trys žaidėjai. Apverstas korteles žaidėjai susideda į stačiakampį (4x5 eilių). Verčia po dvi korteles vienu metu. Turi atversti dvi tinkančias korteles (su antonimų pora). Jei nepavyksta, verčia kitas žaidėjas. Svarbu įsidėmėti, kuris žodis yra kurioje vietoje. Atvertus porą, žaidėjas pasiima korteles. Laimi daugiausia kortelių surinkęs žaidėjas.
Papildomi pasiūlymai	Jei reikia, galite žodžius keisti, kai kuriuos išimti ar pridėti. Galima daryti poras iš žodžių ir juos iliustruojančių paveikslukų. Korteles galima naudoti ir tam, kad mokiniai tiesiog sudėtų žodžių poras.

jaunas	senas	linksmas	liūdnas
šviesus	tamsus	žemas	aukštas
storas	plonas	stiprus	silpnas
lėtas	greitas	didelis	mažas
nuobodus	įdomus	juodas	baltas

Summary

In this user manual, we aim to present three newly developed digital resources that can be used for research purposes and in teaching Lithuanian as a foreign language. These empirical databases include the Pedagogic Corpus of Lithuanian (hereinafter referred to as ‘the pedagogic corpus’), the Lithuanian Learner Corpus (LLC) and the corpus-driven Lexical Database of Lithuanian (henceforth ‘lexical database’). These resources were created in 2017–2019 within the framework of the EU-funded project “Lithuanian Academic Scheme for International Cooperation in Baltic Studies” and are publicly available at <https://kalbu.vdu.lt/>.

The resources primarily target teachers, researchers, and learners of Lithuanian as a foreign language but can also be relevant for anyone else interested in Lithuanian. They were developed to represent authentic use of the Lithuanian language as it is used by native speakers (in the pedagogic corpus and the lexical database) and non-native speakers (in the LLC); so far, such resources have not been publicly available. The new data in the two corpora with integrated automated search possibilities offers new potentials for (learner) language research and language teaching. In the corpus-driven lexical database, users will find the usage information of 3,700 lexical items (words and multi-word units).

The pedagogic corpus (<https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokomasis-tekstynas/>) contains authentic Lithuanian language texts, selected according to criteria that are relevant to language learners of different proficiency levels. All the texts are classified into levels A1, A2, B1 and B2 according to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). The corpus represents both written data and orthographically transcribed spoken data: 111,000 words for levels A1-A2 (96,000 words in the written component and 15,000 words in the spoken component); and 558,000 words to represent levels B1-B2 (523,000 words in the written part and 35,000 words in the spoken component). In total, the corpus contains 669,000 words.

The spoken part of the corpus consists of natural conversations recorded in different settings, covering different communicative situations and various social roles of the interlocutors. Some of the texts were taken from the Corpus of Spoken Lithuanian (see <http://sakinistekstynas.vdu.lt/>). The written component consists of two types of texts: (1) texts collected from coursebooks for learners of Lithuanian as a foreign language (they make up about 17% of the entire written subcorpus), and (2) texts collected from popular scientific and fiction books, news portals, public signs, instructions, announcements, documents, etc. (they amount up to about 83% of the entire written subcorpus). Coursebook and non-coursebook texts are classified into 29 genres (dialogues, narratives, instructional texts, etc.) and correspond to four groups according to communication goals (informative, popular scientific texts, appellative, and imaginative).

In the LLC, just like in the pedagogic corpus, the texts of Lithuanian language learners are classified into levels A1, A2, B1 and B2 (based on the CEFR). The texts are divided into

these four levels of proficiency on the basis of diagnostic placement tests or the amount of Lithuanian language contact hours received in formal education.

The corpus (<https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/mokiniu-tekstynas/>) contains both written and spoken language: 103,148 words in A1 level texts (81,339 written languages and 21,809 spoken languages); 99,359 words in A2 level texts (85,158 written languages and 14,201 spoken languages); 64,400 words for B1 level texts (39,558 written languages and 24,842 spoken languages); and 51,734 words in B2 level texts (24,211 written languages and 27,523 spoken languages). In total, this corpus comprises 318,641 tokens. The LLC represents a large variety of text types (essays, narratives, argumentative texts, letters, emails, postcards, etc.). In addition, it provides information on the linguistic background of the learner, the learning task for which a text was produced, and the learning context. The corpus is normalised and annotated for errors in grammar, lexis, syntax, pronunciation.

The lexical database (<https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/leksikonas/>) is developed on the basis of the written subcorpus of the pedagogic corpus consisting of approximately 620,000 words. This small, monolingual, and morphologically annotated corpus was used to develop the list of headwords for the lexicon and to collect the word usage information. The headword list consists of two categories: (1) approximately 700 most frequent words, which are used at least 100 times in all four levels represented in the pedagogic corpus (from level A1 to B2); and (2) derivatives, compounds, and multi-word units related to these most common 700 words; they make up 3,000 lexical items. Thus, in total, the lexicon contains 3,700 lexical items including individual words and multi-word units (such as compound names, fixed expressions, and sayings). In the headword list, lexical items functioning as verbs, nouns, adjectives, and adverbs are included, and the category of fixed expressions and sayings also includes interjections.

Two types entries are used in the lexical database to represent information obtained from the corpus data. The entry of words with frequency of 100 and above is a full-record entry including pronunciation, inflections, corpus patterns, examples of use, and derivatives related to different word meanings. For derivatives and multi-word units related to the most frequent vocabulary, a short-record entry is provided, which contains pronunciation, inflections, examples of use, and derivatives. A large number of word patterns, examples, and lexical relations provide language teachers and learners with valuable information needed to improve language production skills.

Corpora and corpus-based reference sources have already become indispensable resources of authentic language use especially in the research and teaching of such widely used languages as English. Thus, following this relatively recently established tradition, we aim to show how the newly developed resources of Lithuanian can contribute to the development of data-driven (or evidence-based) research as well as teaching materials and curricula. In this manual, we provide some suggestions as to how the new databases can be used to find new answers to some well-known issues and to develop new questions that can be triggered by intuitively unnoticed trends in language use but which can become apparent through data-driven language analysis. We also offer some types of data-driven language

teaching activities, which can be further extended or supplemented with some other focus activities.

In this book, we present the structure, nature, and main features of the corpora and the lexicon; we overview the principles of development, relevance and practical application of these resources. When using any empirical or lexicographic resource, it is important to know the principles behind it, so this book will explain the methods used to collect and systematize the empirical material, discuss search parameters and their rationale, and provide examples and suggestions as to how the data available in the resources can be researched and used in language teaching. We discuss each resource in detail in the following order: the pedagogic corpus is presented in Chapter 1, the lexical database is introduced in Chapter 2, and the learner corpus is overviewed in Chapter 3.

Jolanta Kovalevskaitė, Erika Rimkutė, Jūratė Ruzaitė

**TEKSTYNAI IR JŲ IŠVESTINIAI PRODUKTAI LIETUVIŲ KALBOS
MOKYMU(SI) BEI TYRIMAMS**

Mokomoji priemonė

Redaktorė Erika Rimkutė
Maketuotoja Skaidra Vaicekauskienė

2022 03 03. Užsakymo Nr. K22-011.

Išleido
Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, LT-44248, Kaunas
www.vdu.lt | leidyba@vdu.lt